

DOKUZUNCU KALKINMA PLANI
(2007 - 2013)

2009 YILI
PROGRAMI

DOKUZUNCU KALKINMA PLANI
(2007 - 2013)

2009 YILI
PROGRAMI

İÇİNDEKİLER

2009 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	2
2009 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMAÇ VE POLİTİKALARI	2
I. MAKROEKONOMİK AMAÇLAR	2
II. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR	3
A. BÜYÜME VE İSTİHDAM	3
B. PARA POLİTİKASI VE FİYAT İSTİKRARI	3
C. ÖDEMELER DENGESİ	4
D. MALİYE POLİTİKASI	4
E. KAMU YATIRIMLARI	5
F. KİT VE SOSYAL GÜVENLİK	6
İKİNCİ BÖLÜM	8
MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE HEDEFLER	8
I. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER	8
II. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER	12
A. BÜYÜME VE İSTİHDAM	12
1. GSYH ve Sektörel Büyüme Hızları	12
2. İstihdam	15
3. Ekonominin Genel Dengesi	18
B. YATIRIMLAR	22
1. Yatırımların Sektörel Dağılımı	22
2. Kamu Yatırımları Uygulaması	27
C. ÖDEMELER DENGESİ	31
1. Dünya Ticareti	31
2. Cari İşlemler Hesabı	32
3. Sermaye ve Finans Hesapları	37
4. Dış Borç Stoku	39
D. ENFLASYON ve PARA-KUR POLİTİKASI	40
1. Enflasyon	40
2. Para-Kur Politikası	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	48
KAMU MALİYESİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER	48
I. GENEL DEVLET	48
1. Mevcut Durum.....	48
2. 2009 Yılı Hedefleri	48
A. MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ	56
1. Mevcut Durum.....	56
2. 2009 Yılı Hedefleri	58
B. MAHALLİ İDARELER.....	61
1. Mevcut Durum.....	61
2. 2009 Yılı Hedefleri	62
C. DÖNER SERMAYELİ İŞLETMELER.....	63
1. Mevcut Durum.....	63
2. 2009 Yılı Hedefleri	65
D. SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI.....	65
1. Mevcut Durum.....	65
2. 2009 Yılı Hedefleri	68
E. FONLAR	69
1. Mevcut Durum.....	69
2. 2009 Yılı Hedefleri	70
II. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ.....	70
1. Mevcut Durum.....	70
2. 2009 Yılı Hedefleri	76
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	77
GELİŞME EKSENLERİ	77
I. REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI	77
A. MAKROEKONOMİK İSTİKRARIN KALICI HALE GETİRİLMESİ	78
1. Mevcut Durum.....	78
2. Temel Amaç ve Hedefler	79
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	79
B. İŞ ORTAMININ İYİLEŞTİRİLMESİ.....	83
1. Mevcut Durum.....	83
2. Temel Amaç ve Hedefler	88
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	88
C. EKONOMİDE KAYITDIŞILIĞIN AZALTILMASI	91
1. Mevcut Durum.....	91
2. Temel Amaç ve Hedefler	92
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	93
D. FİNANSAL SİSTEMİN GELİŞTİRİLMESİ.....	94
1. Mevcut Durum.....	94
2. Temel Amaç ve Hedefler	107
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	108
E. ENERJİ VE ULAŞTIRMA ALTYAPISININ GELİŞTİRİLMESİ	111
ENERJİ	111
1. Mevcut Durum.....	111

2. Temel Amaç ve Hedefler	113
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	118
ULAŞTIRMA	120
1. Mevcut Durum.....	120
2. Temel Amaç ve Hedefler	124
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	125
F. ÇEVRENİN KORUNMASI VE KENTSEL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ	129
1. Mevcut Durum.....	129
2. Temel Amaç ve Hedefler	131
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	131
G. AR-GE ve YENİLİKÇİLİĞİN GELİŞTİRİLMESİ.....	133
1. Mevcut Durum.....	133
2. Temel Amaç ve Hedefler	134
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	134
H. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN YAYGINLAŞTIRILMASI.....	136
1. Mevcut Durum.....	136
2. Temel Amaç ve Hedefler	139
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	140
I. TARIMSAL YAPININ ETKİNLEŞTİRİLMESİ	142
1. Mevcut Durum.....	142
2. Temel Amaç ve Hedefler	151
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	152
İ. SANAYİ VE HİZMETLERDE YÜKSEK KATMA DEĞERLİ ÜRETİM YAPISINA GEÇİŞİN SAĞLANMASI.....	155
SANAYİ.....	155
1. Mevcut Durum.....	155
2. Temel Amaç ve Hedefler	166
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	167
HİZMETLER.....	171
TURİZM	171
1. Mevcut Durum.....	171
2. Temel Amaç ve Hedefler	173
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	174
İNŞAAT, MÜHENDİSLİK-MİMARLIK, TEKNİK MÜŞAVİRLİK VE MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ	176
1. Mevcut Durum.....	176
2. Temel Amaç ve Hedefler	177
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	177
TİCARET HİZMETLERİ	179
1. Mevcut Durum.....	179
2. Temel Amaç ve Hedefler	180
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	180
II. İSTİHDAMIN ARTIRILMASI.....	181
A. İŞGÜCÜ PİYASASININ GELİŞTİRİLMESİ	181
1. Mevcut Durum.....	181
2. Temel Amaç ve Hedefler	184
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	184
B. EĞİTİMİN İŞGÜCÜ TALEBİNE DUYARLILIĞININ ARTIRILMASI.....	185
1. Mevcut Durum.....	185

2. Temel Amaç ve Hedefler	186
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	187
C. AKTİF İŞGÜCÜ POLİTİKALARININ GELİŞTİRİLMESİ	187
1. Mevcut Durum.....	187
2. Temel Amaç ve Hedefler	189
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	189
III. BEŞERİ GELİŞME VE SOSYAL DAYANIŞMANIN GÜÇLENDİRİLMESİ.....	190
A. EĞİTİM SİSTEMİNİN GELİŞTİRİLMESİ	190
1. Mevcut Durum.....	190
2. Temel Amaç ve Hedefler	197
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	198
B. SAĞLIK SİSTEMİNİN ETKİNLEŞTİRİLMESİ.....	202
1. Mevcut Durum.....	202
2. Temel Amaç ve Hedefler	205
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	205
C. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ, SOSYAL İÇERME VE YOKSULLUKLA MÜCADELE	207
1. Mevcut Durum.....	207
2. Temel Amaç ve Hedefler	210
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	210
D. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİNİN ARTIRILMASI	213
1. Mevcut Durum.....	213
2. Temel Amaç ve Hedefler	216
3. Politika Öncelikleri Ve Tedbirler	217
E. KÜLTÜRÜN KORUNMASI, GELİŞTİRİLMESİ VE TOPLUMSAL DİYALOĞUN GÜÇLENDİRİLMESİ	219
1. Mevcut Durum.....	219
2. Temel Amaç ve Hedefler	220
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	220
F. SOSYAL HARCAMALARDA ETKİNLİK VE KALİTENİN ARTIRILMASI	222
1. Mevcut Durum.....	222
2. Temel Amaç ve Hedefler	224
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	224
IV. BÖLGESEL GELİŞMENİN SAĞLANMASI	224
A. BÖLGESEL GELİŞME POLİTİKASININ MERKEZİ DÜZEYDE ETKİNLEŞTİRİLMESİ	224
1. Mevcut Durum.....	224
2. Temel Amaç ve Hedefler	227
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	228
B. YEREL DİNAMİKLERE VE İÇSEL POTANSİYELLERE DAYALI GELİŞMENİN SAĞLANMASI.....	229
1. Mevcut Durum.....	229
2. Temel Amaç ve Hedefler	230
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	231
C. YEREL DÜZEYDE KURUMSAL KAPASİTENİN ARTIRILMASI.....	231
1. Mevcut Durum.....	231

2. Temel Amaç ve Hedefler	232
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	233
D. KIRSAL KESİMDE KALKINMANIN SAĞLANMASI	234
1. Mevcut Durum.....	234
2. Temel Amaç ve Hedefler	236
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	237
V. KAMU HİZMETLERİNDE KALİTE VE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI.....	238
A. KURUMLAR ARASI YETKİ VE SORUMLULUKLARIN RASYONELLEŞTİRİLMESİ	238
1. Mevcut Durum.....	238
2. Temel Amaç ve Hedefler	239
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	239
B. POLİTİKA OLUŞTURMA VE UYGULAMA KAPASİTESİNİN ARTIRILMASI	240
1. Mevcut Durum.....	240
2. Temel Amaç ve Hedefler	240
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	240
C. KAMU KESİMİNDE İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ	241
1. Mevcut Durum.....	241
2. Temel Amaç ve Hedefler	242
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	242
D. e-DEVLET UYGULAMALARININ YAYGINLAŞTIRILMASI VE ETKİNLEŞTİRİLMESİ	242
1. Mevcut Durum.....	242
2. Temel Amaç ve Hedefler	243
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	244
E. ADALET SİSTEMİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ.....	245
1. Mevcut Durum.....	245
2. Temel Amaç ve Hedefler	246
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	247
F. GÜVENLİK HİZMETLERİNİN ETKİNLEŞTİRİLMESİ	248
1. Mevcut Durum.....	248
2. Temel Amaç ve Hedefler	249
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	249
G. AFETLER.....	250
1. Mevcut Durum.....	250
2. Temel Amaç ve Hedefler	251
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	251
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	252
AVRUPA BİRLİĞİ VE DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER.....	252
I. TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ.....	252
1. Mevcut Durum.....	252
2. Temel Amaç ve Hedefler	253
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	254

II. ÇOK TARAFLI VE İKİLİ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ	254
A. ÇOK TARAFLI EKONOMİK İŞBİRLİĞİ	254
1. Mevcut Durum.....	254
2. Temel Amaç ve Hedefler	257
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	258
B. İKİLİ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ	258
1. Mevcut Durum.....	258
2. Temel Amaç ve Hedefler	259
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	260
C. TEKNİK İŞBİRLİĞİ	260
1. Mevcut Durum.....	260
2. Temel Amaç ve Hedefler	261
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	262

TABLOLAR

TABLO: I. 1- Temel Ekonomik Büyüklükler.....	7
TABLO: II. 1- Dünyada Son Gelişmelere İlişkin Çeşitli Göstergeler	10
TABLO: II. 2- Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler	11
TABLO: II. 3- Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYH İçindeki Payları.....	12
TABLO: II. 4- Fert Başına GSYH	13
TABLO: II. 5- Yıllar İtibarıyla Yurtiçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler.....	15
TABLO: II. 6- Kentsel ve Kırsal İşgücü Piyasasında Gelişmeler	16
TABLO: II. 7- İstihdam Edilenlerin İşteki Çalışma Durumuna Göre Durumu	16
TABLO: II. 8- Temmuz Ayları İtibarıyla Yurtiçi İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler.....	17
TABLO: II. 9- Ekonominin Genel Dengesi (Cari Fiyatlarla)	19
TABLO: II. 10- Ekonominin Genel Dengesi (1998 Yılı Fiyatlarıyla)	20
TABLO: II. 11- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2007)	23
TABLO: II. 12- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2008)	24
TABLO: II. 13- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2009)	25
TABLO: II. 14- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı	26
TABLO: II. 15- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı	27
TABLO: II. 16- Genel Devlet Kamu Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYH İçindeki Payı..	28
TABLO: II. 17- Türkiye’de Kamu Yatırımları (2001-2008)	29
TABLO: II. 18- Türkiye’nin Dünya Ticaretindeki Yeri	31
TABLO: II. 19- Uluslararası Ticaret	31
TABLO: II. 20- Dünya İhracat Fiyatları (Yıllık Ortalama)	32
TABLO: II. 21- Cari Açık ve Bileşenleri	32
TABLO: II. 22- Ülke Gruplarına Göre İhracat	33
TABLO: II. 23- Ülke Gruplarına Göre İthalat	34
TABLO: II. 24- Türkiye’nin Dış Ticareti ve Dış Ticareti Etkileyen Faktörler.....	35
TABLO: II. 25- İhracatın Sektörel Dağılımı (ISIC.Rev.3)	36
TABLO: II. 26- İthalatın Ekonomik Gruplara Göre Dağılımı (BEC)	36
TABLO: II. 27- Cari İşlemler Dengesi	37
TABLO: II. 28- Sermaye ve Finans Hesabı (Özet)	38
TABLO: II. 29- Sermaye ve Finans Hesabı, Kamu Kesimi- Özel Sektör Dağılımı	38
TABLO: II. 30- Dış Borç Stokuna Ait Bazı Göstergeler	39

TABLO: II. 31- 2008 Yılında Hedefle Uyumlu Enflasyon Patikası ve Belirsizlik Aralığı...	42
TABLO: II. 32- 2008 Yılı Para Politikası Kararları	43
TABLO: II. 33- Enflasyon Hedefleri	44
TABLO: II. 34- Merkez Bankası Döviz Müdahale ve İhaleleri	45
TABLO: II. 35- Parasal Büyüklükler ve Merkez Bankası Bilançosu Seçilmiş Kalemleri ..	46
TABLO: III. 1- Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları	50
TABLO: III. 2- Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG) ve Finansmanı	51
TABLO: III. 3- 2006 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	52
TABLO: III. 4- 2007 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	53
TABLO: III. 5- 2008 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	54
TABLO: III. 6- 2009 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	55
TABLO: III. 7- Merkezi Yönetim Bütçesi İç Borç Stokundaki Gelişmeler	58
TABLO: III. 8- Merkezi Yönetim Bütçesi Büyüklükleri	60
TABLO: III. 9- Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar.....	63
TABLO: III. 10- Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları.....	63
TABLO: III. 11- Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi.....	64
TABLO: III. 12- Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi	65
TABLO: III. 13- İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi	68
TABLO: III. 14- Fon Gelir ve Giderleri	69
TABLO: III. 15- 233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeciler KİT Finansman Dengesi	73
TABLO: III. 16- Özelleştirme Kapsamındaki KİT Finansman Dengesi	74
TABLO: III. 17- KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler	75
TABLO:IV. 1- Türkiye'nin Rekabet Gücü (Ülkeler Arası Sıralamadaki Yeri).....	77
TABLO:IV. 2- Türkiye'nin Rekabet Gücü (Küresel Rekabet Endeksinin Alt Eksenleri İtibarıyla Sıralamadaki Yeri)	78
TABLO:IV. 3- İş Ortamına İlişkin Seçilmiş Göstergeler.....	85
TABLO:IV. 4- Karşılaştırmalı Patent İstatistikleri.....	86
TABLO:IV. 5- Tablo: Halkbank KOBİ Kredileri	86
TABLO:IV. 6- KOSGEB Kredi Faiz Desteği Bilgileri	87
TABLO:IV. 7- KGF A.Ş. Kefalet Bilgileri	87
TABLO:IV. 8- Yıllar İtibarıyla Faaliyete Geçen ve Faaliyeti Sona Eren Esnaf ve Sanatkar Sayısı	88
TABLO:IV. 9- Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğü (2007)	95
TABLO:IV. 10- Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri	97
TABLO:IV. 11-Türk Bankacılık Sektörü Göstergelerinin AB Ülkeleriyle Karşılaştırılması (2007)	99
TABLO:IV. 12- Sermaye Piyasalarına İlişkin Göstergeler	101
TABLO:IV. 13- Sermaye Piyasası Hacmi	102
TABLO:IV. 14- Sigortacılık Sektörüne Ait Bazı Büyüklükler.....	104
TABLO:IV. 15- Finansal Varlıkların Yatırım Enstrümanlarına Göre Dağılımı (2007)	105
TABLO:IV. 16- Sigortacılık Sektöründe Direkt Prim Üretimleri	105
TABLO:IV. 17- Birincil Enerji Tüketimi ve Kaynakların Oranları.....	114
TABLO:IV. 18- Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri	115
TABLO:IV. 19- Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı.....	115
TABLO:IV. 20- Enerji Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler	116
TABLO:IV. 21- Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı	117
TABLO:IV. 22- Ulaştırma Alt Sektörlerindeki Gelişmeler.....	120

TABLO:IV. 23- Ülkelere Göre Ulaştırma Alt Sektörlerinin Karşılaştırması	121
TABLO:IV. 24- 2008 Yılı Başı İtibarıyla Karayolu Ağının Durumu	122
TABLO:IV. 25- Akdeniz Limanlarındaki Konteyner Trafiği (2005).....	123
TABLO:IV. 26- Bilgi ve İletişim Teknolojilerine İlişkin Temel Göstergeler	139
TABLO:IV. 27- Tarım Destekleme Bütçesinin Dağılımı	147
TABLO:IV. 28- Bazı Tarımsal Ürünlerin Başlangıç Alım Fiyatları	148
TABLO:IV. 29- Tarımsal Ürün Fiyatlarındaki Gelişmeler	149
TABLO:IV. 30- Alım Miktarları ve Üreticilere Yapılan Ödemeler	150
TABLO:IV. 31- Tarım Sektöründe Seçilmiş Göstergeler.....	151
TABLO:IV. 32- İmalat Sanayii ile İlgili Temel Göstergeler	156
TABLO:IV. 33- İmalat Sanayii Üretim ve İhracatının Yapısı	157
TABLO:IV. 34- OSB ve KSS Proje ve Kredi Bilgileri	159
TABLO:IV. 35- KOSGEB Destekleri	159
TABLO:IV. 36- Sanayi Tüketimi İçin Elektrik ve Doğal Gaz Fiyatları	160
TABLO:IV. 37- Sanayide Kullanılan Elektrik ve Doğal Gazdaki Fiyat Artışları	160
TABLO:IV. 38- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Değişmeler	161
TABLO:IV. 39- Madencilik İle İlgili Temel Göstergeler	165
TABLO:IV. 40- Uluslararası Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri.....	172
TABLO:IV. 41- Turizm Sektöründeki Gelişmeler	173
TABLO:IV. 42- İnşaat Sektöründeki Gelişmeler	176
TABLO:IV. 43- Yapı İnşa ve Yapı Kullanım İzinleri ile Değişim Oranları	176
TABLO:IV. 44- Yaş Gruplarının Toplam Nüfusa Oranları	181
TABLO:IV. 45- Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri.....	182
TABLO:IV. 46- İşgücü Maliyetlerinde ve Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler	183
TABLO:IV. 47- 2007 Yılında İşgücünün Eğitim Düzeyi	186
TABLO:IV. 48- Eğitim Kademeleri İtibarıyla Okullaşma Oranları	190
TABLO:IV. 49- Yaşlar İtibarıyla Okullaşma Oranı (2006)	191
TABLO:IV. 50- 25-64 Yaş Nüfusunun Eğitim Düzeyi (2006).....	193
TABLO:IV. 51- Eğitimde Kalma Beklentisi (2006)	193
TABLO:IV. 52- Eğitim Kademelerinde Öğrenci/Derslik ve Öğrenci/Öğretmen Sayıları	194
TABLO:IV. 53- Yükseköğretimde Örgün Öğrenci, Öğretim Üyesi ve Elemanlarının Dağılımı, 2007-2008	196
TABLO:IV. 54- Nüfusa İlişkin Temel Sağlık Göstergeleri	202
TABLO:IV. 55- Sağlıkta Fiziki Mekan Göstergeleri.....	203
TABLO:IV. 56- Yüzde 20'lik Hanehalkı Dilimlerine Göre Yıllık Kullanılabilir Kişisel Gelirlerin Dağılımı, 2002-2005	207
TABLO:IV. 57- Çeşitli Kriterlere Göre Gıda ve Gıda-Dışı Harcamalar Bakımından En Yoksul Kesimler	208
TABLO:IV. 58- 2007 Yılında İstihdama İlişkin Çeşitli Göstergeler	208
TABLO:IV. 59- İstihdam ve GSYH'nın Sektörel Dağılımı	209
TABLO:IV. 60- Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus	214
TABLO:IV. 61- Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kuruluşların 2005 - 2007 Dönemi Sosyal Yardım Harcamaları	215
TABLO:IV. 62- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne Bağlı Kuruluş Sayıları ve Kapasiteleri.....	216
TABLO:IV. 63- Sosyal Harcamaların Gelişimi	223
TABLO:IV. 64- Düzey 2 İstatistik Bölge Birimleri (İBB) Bazında Çeşitli Göstergeler	225

TABLO:IV. 65- Kırsal Kesimde İstihdamın Sektörel Dağılımı	234
TABLO:IV. 66- Her 100.000 Kişiyeye Düşen Hakim ve Savcı Sayısı ile Mahkemelerde Açılan Ceza Davası Sayısı (2006).....	246
TABLO:V. 1- Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Öğrencileri	258
TABLO:V. 2- Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları.....	261

GRAFİKLER

GRAFİK: 1- Sektörel Büyüme Hızları (Sabit Fiyatlarla)	14
GRAFİK: 2- GSYH Büyümesine Katkıları	18
GRAFİK: 3- Fiyat Gelişmeleri	40
GRAFİK: 4- Mal ve Hizmet Fiyatları (Yıllık Yüzde Değişim)	41
GRAFİK: 5- Faiz Oranlarındaki Gelişmeler (Bileşik Faiz, Yüzde)	46
GRAFİK: 6- Eğitimde ve İstihdamda olmayan Genç Nüfus	185
GRAFİK: 7- Ortaöğretimde Genel ve Mesleki-Teknik Eğitimin Payı (2006).....	192
GRAFİK: 8- 2003/04 ve 2007/08 Dönemi Arasında Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayılarındaki Artış Oran	194
GRAFİK: 9- Kademeler Arası Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı (2006)	195
GRAFİK: 10- 15 Yaş Öğrencilerin Okuma ve Matematik Beceri Düzeyleri	195

Bakanlar Kurulu Kararı

Karar Sayısı: 2008/14200

Yüksek Planlama Kurulu'nun 10/10/2008 tarihli ve 2008/56 sayılı Raporu ile Bakanlar Kurulu'na sunulan ekli "2009 Yılı Programı" ile "2009 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar"ın kabulü; 540 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 28'inci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 13/10/2008 tarihinde kararlaştırılmıştır.

2009 YILI PROGRAMININ UYGULANMASI, KOORDİNASYONU VE İZLENMESİNE DAİR KARAR

I. UYGULAMA

Tanımlar

MADDE 1- (1) Bu Kararın uygulanmasında;

- a) Bütçe kaynağı: Bütçe Kanunu ile tahsis edilmiş ödenekleri,
 - b) Ek ödenek: Proje ödeneğini artırırken kuruluş bazında Yılı Yatırım Programıyla kamu idarelerine tefrik edilen yatırım tavanlarını artıran ilave ödenek tahsislerini,
 - c) Projeler arası ödenek aktarması: Proje bazında ödenek tavanını değiştirmesine rağmen kuruluş bazında yatırım tavanını değiştirmeyen ödenek revizyonlarını,
 - d) İz ödenek: Ekonomik konjonktür itibarıyla yatırımının durdurulmasına karar verilen ancak yatırım programında muhafazasında yarar görülen projelere tahsis edilen 1.000 TL. tutarındaki ödenekleri,
 - e) Ulusal katkı payı: Avrupa Birliği fonlarından sağlanan yıllık finansmanın belli bir oranına karşılık gelen ödeneği,
 - f) Toplu proje: Proje ve karakteristiği; makine-teçhizat, bilgisayar yazılım ve donanımı, idame-yenileme, bakım-onarım, büyük onarım, tamamlama, taşıt alımı, etüd-proje ile yayın alım ve basımı olan veya bunların bileşiminden oluşması uygun görülen projeyi,
 - g) Toplulaştırılmış proje: Benzer nitelikteki alt projelerden oluşan ve amaç ve kapsamı itibarıyla toplu ödenek tahsis edilmesi uygun görülen projeyi,
 - h) Proje parametreleri: Projenin; ad, yer, karakteristik, kümülatif harcama, süre (başlama-bitiş yılı), maliyet ve ödeneğini,
- ifade eder.

Kapsam

MADDE 2- (1) Bu Karar, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli (I), (II), (III) ve (IV) sayılı cetvellerde belirtilen kuruluşları, özelleştirme kapsamındaki kuruluşları (kamu payı yüzde elli (%50)'nin üzerinde olanlar), Kamu iktisadi teşebbüsleri (KİT) ve bağlı ortaklıklarını, İller Bankasını, fon idarelerini, mahalli idareler ile diğer kamu kuruluşlarını kapsar.

Genel ilkeler

MADDE 3 – (1) 2009 Yılı Programında yer alan ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak amacıyla; makroekonomik politikaların, sektör programları ile bölgesel gelişme programlarının ve bunlarla ilgili yatırımların koordineli bir şekilde yürütülmesi esastır.

(2) 2009 Yılı Programı ve eklerinde yer alan yatırımların, hukuki ve kurumsal düzenlemelerin, sektör programlarının, ekonomik, sosyal ve bölgesel gelişme politikalarının ve bunlarla ilgili tedbirlerin uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesi, görevli bakanlık ve kuruluşların her kademesince Programda belirtilen ilkelere uygun olarak hazırlanacak çalışma programına göre yürütülür.

(3) Bu çalışmalarda, Avrupa Birliği (AB) fonlarından finanse edilmek üzere, Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı, Stratejik Çerçeve Belgesi ve Avrupa Birliğine uyum amacıyla hazırlanan diğer plan, program ve strateji dokümanlarında yer alan öncelikler dikkate alınarak hazırlanacak projelerin, 2009 Yılı Programı ile uyumlu hazırlanması ve Türkiye tarafından sağlanacak ulusal katkı payının Yatırım Programı bütünlüğüne uygunluğu temin edilir.

(4) Programa ithal edilen projelerin finansmanı öncelikle kuruluşun programında yer alan diğer projelerin ödeneklerinden bu Kararda belirtilen esaslara göre yapılacak aktarmalarla sağlanır. Kuruluşların, ek ödenek taleplerini bütçe imkanlarını dikkate alarak acil ve zorunlu ihtiyaçları ile sınırlandırmaları esastır.

MADDE 4- (1) Programın uygulanmasında, yatırımların, bütçeler ile programlarda değişiklik ve aktarma yapılmayacak şekilde gerçekleştirilmesi ve sektörlerarası dengelerin bozulmaması temel ilkedir.

(2) 2009 Yılı Yatırım Programında yer almayan herhangi bir proje için harcama yapılamaz. Proje ödenekleri yatırım ile ilgili olmayan amaçlar için kullanılamaz. Proje ödenekleri arasında bu Kararda belirtilen esaslar dışında aktarma yapılamaz.

(3) 2009 Yılı Yatırım Programı uygulamalarında Dokuzuncu Kalkınma Planı, Orta Vadeli Program (2009-2011) ve 2009 Yılı Programı öncelikleri esas alınır.

(4) Yıllık Programda yer alan finansman ihtiyacının inşaat mevsimi de dikkate alınarak zamanında karşılanması ve gerekli kaynağın harcama programlarına uygun olarak kuruluşlara intikali için gerekli tedbirler Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı tarafından alınır.

Toplu projeler ve toplulaştırılmış projeler

MADDE 5- (1) 2009 Yılı Yatırım Programında yer alan toplu ve toplulaştırılmış projelerde detay programların tespitinde aşağıdaki hükümlere uyulur:

a) Toplu projeler

1) Toplu projelerin detay programları, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün ve diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla tespit edilir. Detay programlara ait bilgiler Yatırım Programının Resmi Gazetede yayımlanmasını müteakip 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirilir.

b) Toplulaştırılmış projeler

1) Tadat edilmeyen toplulaştırılmış proje yürüten kuruluşlar, alt proje seçimi ve ödenek tahsisinde uyacakları usul ve esasları belirler ve internet sitelerinde ilan ederler. Bu usul ve esaslara göre belirlenen alt proje ve ödenekleri Yatırım Programının Resmi Gazetede yayımlanmasını müteakip kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakan veya üniversitelerde rektör, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisi tarafından onaylanır. Belirlenen alt projeler ve ödenekleri en geç Şubat ayı sonuna kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirilir ve aynı anda internet sitesinde yayınlanır. Yatırım Programında müstakil proje olarak yer alması gereken projelerin toplulaştırılmış proje kapsamında bildirilmesi durumunda Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı söz konusu alt projenin ilgili detay programdan çıkarılması hususunu en geç 30 gün içinde kuruluşa bildirir.

2) Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Başkanlığı bütçesinin sermaye transferi kapsamında yer alan toplulaştırılmış projelerin alt projeleri, TÜBİTAK Başkanlığınca belirlenir ve alt projelerin listesi, projeleri destekleme gerekçeleriyle beraber, bilgi için her üç ayda bir Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Yıl içinde programa proje alınması ve programdan proje çıkartılması

MADDE 6- (1) Yatırım Programına yıl içinde proje alınmasıyla ilgili taleplerden, maliyeti 50 milyon TL.'ye kadar olanlar veya maliyetine bakılmaksızın 50 milyon TL.'ye kadar harcama ile yılı içinde tamamlanacak olanlar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanın onayıyla; maliyeti 50-250 milyon TL. arası olanlar Yüksek Planlama Kurulunca; maliyeti 250 milyon TL.'nin üzerindeki ise Bakanlar Kurulunca karara bağlanır.

(2) Yatırım Programından proje çıkarılmasıyla ilgili taleplerden maliyeti 50 milyon TL.'ye kadar olanlar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu bakan, 50 milyon TL.'nin üzerinde olanlar Yüksek Planlama Kurulu tarafından sonuçlandırılır.

Proje parametrelerinde yıl içinde yapılacak değişiklikler

MADDE 7- (1) 2009 Yılı Yatırım Programında yer alan toplu ve toplulaştırılmış projelerin detay programlarındaki değişiklikler ve bu itibarla ihtiyaç duyulacak ana proje

grubu revizyonları ile toplu ve toplulaştırılmış proje tanımı dışında kalan diğer projelerin proje parametrelerinde yıl içinde yapılacak değişikliklerde aşağıdaki hükümlere uyulur:

a) Yer değişiklikleri;

1) Toplu projeler ile yatırım programında detayı tadat edilmemiş toplulaştırılmış projelerin alt projelerinde yer değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. Diğer projelerde yer değişikliği talepleri yeni proje olarak değerlendirilerek 6 ncı madde hükümlerine göre sonuçlandırılır.

b) Proje adı ve karakteristik değişiklikleri;

1) Toplu projeler ile yatırım programında detayı tadat edilmemiş toplulaştırılmış projelerin alt projelerinde proje adı ve karakteristik değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla karara bağlanır. Diğer projelerde proje adı ve karakteristik değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanın onayıyla karara bağlanır.

c) Süre değişiklikleri;

1) 2009 yılında bitirilmesi programlanmış projeler hariç, süre değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. 2009 yılında bitirilmesi programlanmış projelerde süre değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı bulunduğu bakanın onayıyla yapılır.

d) Maliyet değişiklikleri;

1) Sözleşme bedelinde (ihale bedeli) fiyat ve kur artışlarından kaynaklanan maliyet artışı dışında sözleşme bedeli tutarının yüzde on (%10)'una kadar iş artışından kaynaklanan proje maliyet değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. Yüzde on (%10)'un üzerindeki iş artışından kaynaklanan proje maliyet değişikliklerinden proje maliyeti 250 milyon TL.'nin altında olanlar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanın onayıyla, 250 milyon TL.'nin üzerinde olanlar Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır. 2886 sayılı Devlet İhale Kanununa göre ihale edilmiş projelerde sözleşme bedelindeki iş artışından kaynaklanan oran yüzde otuz (%30) olarak uygulanır. Detayı tadat edilmemiş toplulaştırılmış projelerin alt projelerinde her türlü maliyet artışı ana proje maliyeti yukarıdaki sınırlara tabi olmak üzere kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakan, üniversitelerde rektör, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisi tarafından karara bağlanır.

e) Ödenek değişiklikleri;

1) Sektörlerarası ödenek aktarmaları Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanın, diğer her türlü aktarmalar ilgili kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu

bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla karara bağlanır. Ancak GAP, KOP ve DAP kodlu projeler arası aktarmalar hariç bu projelerden diğer projelere ödenek aktarmaları Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanın onayıyla karara bağlanır.

2) Her türlü kaynaktan proje ödeneğine (toplaştırılmış projelerin alt projeleri dahil) yıl içinde yapılacak toplam 50 milyon TL.'ye kadar ek ödenek tahsisleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı bulunduğu bakan onayı ile, proje bazında bu tutarı aşan ek ödenek tahsisleri Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır. Ancak, döner sermaye gelirleri ve özel bütçeli kuruluşların Bütçe Kanununda belirtilen tahmini gelir tutarı üzerinde gerçekleşen finansman fazlaları ve bir önceki yıldan devreden öz gelirleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı olduğu Bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla Yatırım Programında yer alan projelerle ilişkilendirilir.

3) 5018 sayılı Kanuna ekli (I) ve (II) sayılı cetvellerde yer alan kuruluşların ek ödenek talepleri, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu bakan tarafından en geç Nisan, Haziran ve Ekim ayları olmak üzere yılda üç defa değerlendirmeye tabi tutularak sonuçları kuruluşlara bildirilir.

4) Yatırım Programında iz ödenekle yer alan projelere yıl içinde ödenek aktarması, iz ödeneğe çekme gerekçeleri dikkate alınarak ve projelerin durumu gözden geçirilerek ilgili bakanın onayıyla yapılabilir. Bu yetki üniversitelerde ve diğer kurumlarda Devlet Planlama Teşkilatının bağlı olduğu bakan tarafından kullanılır.

f) Bakanlar 5 inci, 6 ncı ve 7 nci madde kapsamındaki yetkilerinin (iz ödenekli projeler hariç) tamamını ya da bir kısmını alt birimlere, bağlı veya ilgili kuruluşlara devredebilirler.

g) 2009 Mali Yılı Bütçesine ek veya olağanüstü ödenek temin edilmesiyle ilgili kanun tasarılarının Maliye Bakanlığınca hazırlanmasından önce Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının olumlu görüşü alınır. Yatırımlarla ilgili değişiklik talepleri, proje ödenekleri ile ilişkisi kurulmadan, Maliye Bakanlığınca sonuçlandırılmaz.

h) Kuruluşların dış finansman (kredi ve/veya hibe) ile yürütecekleri projelerde, 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılmış olan yönetmelikler ile Yıllık Yatırım Programında Yer Alan Projelere Dış Finansman Sağlanmasına İlişkin Esas ve Usullere Dair Tebliğ hükümlerine uyulur. Dış finansman kullanımlarının, Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesi esastır.

i) Önceki yıl içerisinde kullanılmayan ve 2009 yılına devreden dış proje kredisi ödeneklerinin Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulacak revizyon, bu maddedeki limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sonuçlandırılır.

j) Bu maddenin (d) bendinde yer alan limitleri aşan revizyon taleplerinde mukayeseli keşif veya mukayeseli maliyet hesabı ile iş artışına ilişkin şartların ilgili mevzuatına göre gerçekleştiğini açıklayan gerekçe raporuyla birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına başvurulur. Bu maddenin (b), (c) ve (d) bentlerinde proje yapılabilirliğini etkileyecek değişikliklerin neticelendirilmesinde Devlet Planlama Teşkilatı

Müsteşarlığı, değişikliğin boyutunu da dikkate alarak yeni keşfe dayalı revize fizibilite raporu talep edebilir.

k) Kamulaştırma ödenekleri, Yatırım Programında proje olarak yer almaz ve kamulaştırma tertiplerine yapılacak her türlü ödenek ilavesi Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından karara bağlanır.

l) Yatırım Programında yer alan işlerden sari ihaleli projelerin sözleşme bedeli sözleşmenin imzalanmasını müteakip kuruluşlar tarafından 30 gün içerisinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirilir. İlgili proje maliyetleri, sözleşme bedelleri doğrultusunda takip eden yıl Yatırım Programında revize edilir.

Tamamı kullanılmayan dış krediler

MADDE 8- (1) Genel ve özel bütçeli kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları ile döner sermayeli kuruluşlar ve mahalli idarelere açılan dış kredilerin tamamının kullanılmaması durumunda bu kredilerin, ihtiyacı olan kuruluşlara tahsisi Hazine Müsteşarlığınca sonuçlandırılmadan önce Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının uygun görüşü alınır.

AB bölgesel kalkınma programları ve sınır ötesi işbirliği programları

MADDE 9- (1) Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali İşbirliği çerçevesinde bazı İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey 2 Bölgelerinde uygulamaları başlatılan Bölgesel Kalkınma Programlarının ve 2004-2006 Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programının yönetimi, izleme ve değerlendirilmesi Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonunda gerçekleştirilir.

(2) Programların uygulama aşamasında etkin biçimde yürütülmesi, izlenmesi ile proje uygulamalarının tamamlanmasını müteakiben yapılacak değerlendirme çalışmaları ve etki analizleri için ilgili kamu kuruluşları ve mahalli idareler; bölgelerde Program/Proje Uygulama ve Koordinasyon Birimleri ve Kalkınma Birlikleri, merkezde ise Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile yakın işbirliği içinde çalışanlar ve bunun için gerekli her türlü tedbiri alırlar.

Mahalli idare yatırımları

MADDE 10- (1) Mahalli idarelerin (il özel idareleri ve belediyeler ile bunların kurdukları birlik ve idareler) dış kredili projelerinin belirlenmesinde, dış borç limitleri içinde kalınması esastır. Mahalli idarelerin dış finansman (kredi ve/veya hibe) kullanımı söz konusu olan projeleri; makro politikalar, sektör programları, bölgesel planlar ve yatırım öncelikleri ile stratejik plan ve performans programı dikkate alınarak bu Karardaki esaslara göre Yatırım Programına alınır. Dış finansman kullanımı olan projelerden İller Bankası Yatırım Programında yer almak üzere teklif edilenlere öncelik verilir. Dış kredi kullanımından doğacak yükümlülükler ilgili mahalli idarelerce yerine getirilir.

(2) Köylerin altyapı sorunlarını çözmeye yönelik Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (KÖYDES) kapsamındaki yatırımlar için 2009 yılı bütçesinden ayrılan ve 2009 Yılı Yatırım Programında yer alan ödeneğin, 79 İl Özel İdaresi ile İstanbul ve Kocaeli

Büyükşehir Belediyelerine il bazında dağılımı, 2009 Yılı Yatırım Programının Resmi Gazetede yayımlanmasını müteakiben Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır.

Mahalli idare yardımları

MADDE 11- (1) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca yürütülen Mahalli İdarelere Yapılacak Yardımlar ödeneği 2009 yılı bütçesinde kaldırılmıştır. Söz konusu ödenekten destek almış ve uygulaması devam eden projeler süratle tamamlanarak, valiliklerce bu projeler için il düzeyinde tek bir kapatma bildirimi hazırlanarak Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Yeni teşkilat kurulması

MADDE 12- (1) Kamu kuruluşları yeni bir teşkilatlanmaya giderken 2009 Yılı Programında yer alan ilkeler, politikalar, hukuki ve kurumsal düzenlemelere uyarlar ve bu tür düzenlemelerde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının uygun görüşünü alırlar.

(2) Kamu kuruluşları, işletmeye alacakları tesisler için ihtiyaç duydukları personeli, ilgili bakanlığın olumlu görüşü alınmak suretiyle yatırım süresi içinde istihdam edebilirler.

(3) 1/3/2006 tarihli ve 5467 sayılı Kanunla kurulan 15 devlet üniversitesi, 17/5/2007 tarihli ve 5662 sayılı Kanunla kurulan 17 devlet üniversitesi ile 22/5/2008 tarihli ve 5765 sayılı Kanunla kurulan 9 devlet üniversitesinin kampüs yerinin seçimine Maliye Bakanlığı Müsteşarının koordinatörlüğünde, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı, YÖK temsilcisi ve Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürü, ilgili üniversitenin kurulduğu ildeki Vali ve Belediye Başkanı ile Üniversitenin Rektöründen müteşekkil bir Kurul karar verir. Kurul hazırlık çalışmalarını yapmak üzere bir teknik heyet görevlendirebilir.

(4) Kalkınma Ajanslarının ulusal düzeyde koordinasyonundan ve bölgesel gelişmeye yönelik iç ve dış kaynaklı fonların ajanslara tahsisi ile bunların kullanımına ilişkin usul ve esasların belirlenmesinden Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı sorumludur. Bu çerçevede, merkezi düzeyde kurum ve kuruluşların, ajanslarla tesis edecekleri ilişkiler Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonunda yürütülecektir.

Mevzuat taslaklarına ilişkin görüşlerin alınması

MADDE 13- (1) Bakanlıklar ve bağlı ve ilgili kuruluşlar ekonomik, sosyal ve kültürel politikalar ve tedbirlerle ilgili mevzuat taslaklarını görüş alınmak üzere ilgili bakanlıklar ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler.

(2) Özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğini, idari ve mali özerkliği haiz düzenleyici ve denetleyici kurumlar, Bakanlar Kurulu kararı gerektiren mevzuat düzenlemeleri için, Programla ilişkisinin kurulması açısından, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının görüşünü alırlar.

Finansal kiralama

MADDE 14- (1) Tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca finansal kiralama yoluyla gerçekleştirilecek yatırımlara 2009 Yılı Yatırım Programında yer verilir. Finansal kiralamaya konu olan yatırımın toplam proje tutarı, kiralamanın başlayacağı 2009 Yılı Yatırım Programında yıl ödeneği olarak yer alır. Müteakip yıl yatırım programlarında proje ile ilgili herhangi bir ödenek tahsisi yapılmaz. Projenin 2009 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulan revizyonlar, bu Kararın ilgili hükümleri istikametinde sonuçlandırılır.

Yıllık yatırım programı teklifleri

MADDE 15- (1) Kamu kuruluşları, 2009-2011 Orta Vadeli Programda belirtilen hedefleri, politikaları, öncelikleri, çevresel etkileri ve varsa sektör ana planları ile kuruluş stratejik planları ve performans programlarını esas almasının yanı sıra il ölçeğindeki yatırımlar için valilik görüşlerini de dikkate alarak proje düzeyinde üç yıllık yatırım programları hazırlarlar ve Temmuz 2009 sonuna kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler. Bu programların ilk yılı kuruluşların yıllık yatırım programı tekliflerini teşkil eder. Yatırım Programında müstakil proje olarak yer alması gereken projelerin toplulaştırılmış proje kapsamında bildirilmemesi esastır.

(2) Kuruluşlar, tüm sektörlerde maliyeti 5 milyon TL. ve üzerinde olan, yıl içinde Yatırım Programına alınmasını talep edecekleri yeni projeler için, 2009-2011 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberinin 28 inci ve 29 uncu maddeleri çerçevesinde hazırlayacakları fizibilite raporu ile birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına müracaat ederler. Fizibilite raporları, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına incelemenin yapılacağı makul bir süre gözetilerek gönderilir. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilecek fizibilite etüdlerinin gönderildiği yıl itibarıyla güncel bilgileri içermesi gerekmektedir. Güncelliğini yitirmiş fizibilite etüdları revize edilmek üzere kuruluşlara geri gönderilir.

(3) 2008 yılında AB ile yürütülen mali işbirliği kapsamında karara bağlanmış olan projeler, proje sahibi kuruluşlar tarafından 2009 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmek üzere, yerli katkı karşılığı ödenek talepleri ile birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Uluslararası teknik işbirliği faaliyetlerinin yürütülmesi ve koordinasyonu

MADDE 16- (1) Çok taraflı ve ikili teknik işbirliği programları/anlaşmaları çerçevesinde sağlanacak teknik yardımlardan yararlanarak proje uygulamak isteyen kamu kuruluşları, özel sektör kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları almak istedikleri yardımla ilgili proje önerilerini Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun görülen proje önerileri, Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla ilgili uluslararası kuruluşlara veya teknik yardım talep edilen ülkelerin büyük elçiliklerine gönderilir.

(2) Teknik yardım sağlayan ilgili ülke ya da uluslararası kuruluş tarafından uygun görülen projelerin proje teklifleri, yardım sağlayacak ilgili taraf ile projeyi yürütecek kuruluş arasında işbirliği yapılarak hazırlanır ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun görülen nihai proje

Dışişleri Bakanlığı ile yardım sağlayan ilgili taraf arasında proje anlaşması imzalanmasını takiben uygulamaya konulur.

(3) Detaylı proje dokümanı hazırlanmayan ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun görülmeyen hiçbir proje, çok taraflı ve ikili teknik işbirliği faaliyetleri çerçevesinde uygulamaya konulamaz.

II. KOORDİNASYON

İşbirliği ve koordinasyon

MADDE 17- (1) Merkezi düzeydeki koordinasyon hizmetleri ile bölge ve il düzeyindeki koordinasyon hizmetlerinde 2009 Yılı Programında yer alan hedef, ilke ve politikalar esas alınır.

(2) Kuruluşların aralarında işbirliği ve koordinasyonu gerçekleştiremedikleri veya Program uygulamalarında etkinliği artırma açısından gerekli görülen hallerde koordinasyon Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sağlanır.

Temel sektörlere ait ana planlar

MADDE 18- (1) Ekonomik ve sosyal yapının tutarlı bir şekilde gelişmesini yönlendirmek için temel sektörlere dair ana planlar ile bunlara dayalı uygulama plan ve projelerinin ilgili kamu kuruluşlarınca yapımı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonu ve işbirliği ile sağlanır.

Bölgelerarası işbirliği

MADDE 19- (1) Ülkemizin komşu ülkeler ve bölgelerle yürüttüğü Bölgelerarası İşbirliği Programı çerçevesinde, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı bütçesinden ayrılan kaynaklar, programın kapsadığı bölgelerde il özel idareleri, belediyeler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve diğer gerçek ve tüzel kişilerin Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun bulunan program ve projelerinin desteklenmesi için kullanılır.

Çeşitli kuruluşlarca birlikte yürütülmesi gereken projeler ile bölgesel gelişme projeleri

MADDE 20- (1) 2009 Yılı Programının ve GAP Eylem Planının gerçekleşmesi yönünden önemli olan ve/veya çeşitli kuruluşlarca birlikte yürütülmesi gereken projeler ile bölgesel gelişme planları ve Cazibe Merkezleri Programı başta olmak üzere bölgesel gelişme programlarının merkezi hükümet ve bölge kademesindeki koordinasyonu Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca yürütülür.

(2) Bu projeler için hazırlanacak uygulama programında ilgili kuruluşların görevleri, işbirliği esasları ve iş programları gösterilir.

(3) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, gerektiğinde, projenin yürütülmesinde ağırlığı bulunan merkez veya bölge kuruluşlarından birine koordinasyon görevi verebilir.

Bu kuruluş, verilen görevin yerine getirilmesinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına karşı sorumludur.

Yerel koordinasyon

MADDE 21- (1) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı koordinasyonunda yürütülen İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi (İKİS), Merkezde bakanlıklar ve yerelde valilikler başta olmak üzere, bütün kamu kurum ve kuruluşlarının işbirliği ile geliştirilecek ve bu yönde gereken destek ve katkılar ilgili bütün kuruluşlarca süratle sağlanacaktır.

(2) İKİS veri girişleri, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının ilgili merkezi ve yerel kuruluşlarla ortaklaşa geliştireceği usul, esas ve standartlar çerçevesinde doğrudan il veya bölge müdürlükleri tarafından gerçekleştirilir. Veri girişlerinde il geneli koordinasyon ise il planlama müdürlükleri tarafından yürütülür.

(3) Valilikler; illerdeki yatırım tekliflerinin hazırlanması, uygulanması, izlenmesi, ödeneklerin zamanında ve amacına uygun olarak kullanılması için kuruluşlar arasında işbirliği, yardımlaşma ve koordinasyonu sağlarlar ve bu amaçla İKİS'in en üst düzeyde kullanımını teşvik ederler.

(4) İçişleri Bakanlığı, yukarıda belirtilen işlerin valiliklerce sağlıklı bir şekilde yürütülmesi ve koordinasyonun sağlanması için gerekli tedbirleri alır.

(5) Yerel ve bölgesel nitelikli yatırım uygulamalarında koordinasyonu güçlendirmek, etkinliği artırmak, bütüncül uygulamayı kolaylaştırmak ve yerelde kurumsal kapasitelerin gelişimine katkıda bulunmak amacıyla merkezi kamu idareleri, projelerin mahiyeti uygun düşüğü ölçüde, yatırım uygulamalarının 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 6 ncı maddesi hükümleri gereğince gerçekleştirilmesine öncelik verecektir.

İl Koordinasyon Kurulları

MADDE 22-(1) İl yatırımlarının ve sosyo-ekonomik gelişmelerin değerlendirildiği, sorunların ve çözüm önerilerinin ele alınarak bu hususlarda kuruluşlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlandığı İl Koordinasyon Kurulları; Mart, Haziran ve Ekim aylarında olmak üzere yılda en az üç kez toplanır. Bu toplantılara, ilgili konularda görüşlerine başvurmak üzere, valinin belirleyeceği kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, sanayi ve ticaret odaları, dernekler, vakıflar ve diğer sivil toplum kuruluşları da davet edilir.

(2) Mart ve Ekim aylarındaki toplantıların gündemi, yatırımların ve sosyo-ekonomik gelişmelerin izlenmesi ve koordinasyonu faaliyetlerini, Haziran ayındaki toplantının gündemi ise gelecek yıl için öngörülen tedbirlerin ve yatırım tekliflerinin değerlendirilerek valilik görüşlerinin oluşturulmasını esas alacak şekilde belirlenir.

(3) Toplantı hazırlıkları için gerekli veriler, ilgili kuruluşlarca toplantılardan iki hafta öncesine kadar İKİS'e girilir ve il planlama müdürlükleri tarafından değerlendirilerek bir raporla Kurula sunulur. Toplantı tutanakları ise, il planlama müdürlüklerince sisteme aktarılır.

(4) Yatırım tekliflerine ilişkin valilik görüşleri, toplantı tutanağına ek olarak düzenlenir. Bu görüşler, ildeki kamu kuruluşları tarafından, yatırım tekliflerine ek olarak, merkez teşkilatlarına bildirilir. Valilik görüşlerinin sisteme aktarılması il planlama müdürlükleri tarafından yapılır.

(5) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, İl Koordinasyon Kurulları toplantılarına gerektiğinde katılarak koordinasyon sağlanmasına yardımcı olur.

III. İZLEME

MADDE 23- (1) Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıklarının, fon idarelerinin, sosyal güvenlik kurumlarının, büyük şehir belediyeleri ile diğer belediyelerin, belediyelerin iştiraki ve bağlı ortaklığı olan idare ve işletmelerin, il özel idareleri ve İller Bankasının, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun, Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğünün, Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğünün, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı ve döner sermayeli kuruluşların Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları 2008 yılı gerçekleştirmeleri ile 2009 yılı birinci gerçekleştirme tahmini konsolide yatırım ve finansman tabloları 15 Mayıs 2009 tarihine kadar, 2009 yılı ikinci gerçekleştirme tahmini konsolide yatırım ve finansman tabloları ise Temmuz 2009 sonuna kadar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

(2) Fon idarelerince doğrudan veya özelleştirme kapsamına alınan kamu kuruluşları aracılığı ile yapılacak yatırımlara dair teklifler, fonun yönetiminden sorumlu bakanlıklar veya fon idareleri tarafından en geç Temmuz 2009 sonuna kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

(3) Özelleştirme kapsamında olup kamu payı yüzde elli (%50)'nin üzerinde olan kuruluşlar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları konsolide yatırım ve finansman tablolarını Özelleştirme İdaresi Başkanlığının uygun görüşünü de ekleyerek en geç 15 Eylül 2009 tarihine kadar Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları iştirakleri

MADDE 24- (1) Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları; Yüksek Planlama Kurulunca alınan genel prensip kararı çerçevesinde, mevcut iştiraklerindeki sermaye değişiklikleri ve yeni iştirakleri hakkında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile Hazine Müsteşarlığına bilgi verirler.

Düzenleyici ve denetleyici kurumlar

MADDE 25- (1) 5018 sayılı Kanuna ekli (III) sayılı cetvelde yer alan düzenleyici ve denetleyici kurumların yatırım nitelikli projeleri bilgi için 2009 Yılı Yatırım Programında yer alır. Bu projelerle ilgili yıl içinde ihtiyaç duyulacak her türlü revizyon bu Karar hükümlerine tabi olmayıp, revizyonun yapılmasını müteakip bilgi için Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirilir.

AB bölgesel kalkınma programlarının koordinasyonu ve izlenmesi

MADDE 26- (1) Türk Hükümetinin katkısı bulunan AB ve diğer dış kaynaklı Bölgesel Kalkınma Programları ve 2004-2006 Bulgaristan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı kapsamında uygulanan programlar ve projelerin izlenmesi ve değerlendirilmesi Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonunda yürütülmekte olup, bu amaçla Ortak İzleme Rehberi ve İzleme Bilgi Sistemi oluşturulmuştur.

(2) Bu kapsamda yürütülecek izleme faaliyetleri; merkezde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Merkezi Finans ve İhale Birimi, yerelde Program/Proje Uygulama ve Koordinasyon Birimleri ve Yerel Teknik Sekreteryaya eşgüdümünde valilikler ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca hazırlanan Ortak İzleme Rehberi doğrultusunda yürütülür ve elde edilen veriler İzleme Bilgi Sistemine aktarılır.

(3) Program /Proje Uygulama ve Koordinasyon Birimleri ve Yerel Teknik Sekreteryaya personeli ile valiliklerce görevlendirilen izleme personeli, her bir hibe projesi için en az üç izleme ziyareti gerçekleştirir. İlgili personel bu ziyaretlerde hibe faydalanıcıları tarafından iki ayda bir İzleme Bilgi Sistemine raporlanan projelerdeki fiziksel ve mali gerçekleşmeyi yerinde kontrol eder ve ziyaret raporunun düzenlenmesi ve hibe faydalanıcısı ile karşılıklı imzalanmasından sonra rapordaki verileri beş iş günü içerisinde İzleme Bilgi Sistemine aktarır. Hibe faydalanıcıları iki ayda bir projelerindeki fiziksel ve mali gelişmeleri İzleme Bilgi Sistemini kullanarak raporlar.

(4) AB Bölgesel Kalkınma Programları ve 2004-2006 Bulgaristan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı kapsamında uygulanan programların ve projelerin hibe ödemeleri Program /Proje Uygulama ve Koordinasyon Birimleri ve Yerel Teknik Sekreteryaya teknik değerlendirmesi ile Merkezi Finans ve İhale Birimi tarafından yapılacak mali inceleme sonrasında onaylama sürecinin tamamlanmasına istinaden yapılır. Ödemelerde yerelde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca ifa edilen inceleme ve onaylara istinaden Program/Proje Uygulama ve Koordinasyon Birimlerinden ve Yerel Teknik Sekreteryadan (Teknik Bürolar) gelen değerlendirmeler esas alınır, gerektiğinde yerinde inceleme yapılır.

(5) Programların tamamlanmasını müteakiben yapılacak değerlendirme çalışmaları ve etki analizleri için merkezde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, bölgede Program/Proje Uygulama ve Koordinasyon Birimleri ve Kalkınma Birlikleri ve Yerel Sekreteryaya yakın işbirliği içinde çalışırlar. Söz konusu faaliyetler için gerekli olan personel ve lojistik destekler valilikler ve ilgili kuruluşlar tarafından sağlanır.

İzleme raporları

MADDE 27- (1) Kuruluşların yatırım ve işletme faaliyetleri ile hukuki ve kurumsal düzenlemelere ait tedbirler ve bilgiler, belirli zamanlarda verilecek raporlarla takip edilir.

a) Yıllık Program İzleme Raporu: Kuruluşların 2009 Yılı Programında yer alan ve sorumlu oldukları tedbirlerin uygulama durumları ile ilgili bilgiler, geliştirilecek formlara uygun olarak, Mart, Haziran, Eylül ve Aralık sonu olmak üzere üç aylık dönemler itibarıyla, dönem sonunu izleyen 10 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirilir.

b) Yatırım Uygulama Raporu: Yatırımcı kamu kuruluşlarının (projeleri Programda yer alan belediye ve il özel idareleri dahil) yatırım projeleri kuruluş, sektör ve proje bazında yatırım uygulama raporları ile izlenir. Yatırım Uygulama Raporlarında her yatırım projesinin, uygulama yılı başından dönem sonuna kadar ve dönem içinde harcama ve gerçekleşme durumları ve bunların finansman ayrıntısı (genel bütçe, fon, döner sermaye ve/veya dış krediden -nakit ve makina teçhizat olarak- hangilerinin kullanıldığı) belirtilir.

Ödeneği toplu olarak verilmiş ve/veya ödenekleri toplulaştırılmış projelerin alt detayları ile ilgili bilgilere, geliştirilmiş formlara uygun olarak Yatırım Uygulama Raporunda yer verilir.

Ödeneği toplu olarak verilmiş, ödenekleri toplulaştırılmış veya çeşitli illerdeki yatırımları kapsadığı için 2009 Yılı Yatırım Programında yeri "muhtelif" olarak belirtilen projelerin yatırım harcamaları il bazında izlemeye tabi tutulur. Bölgesel gelişme planlarının hazırlanması, uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesinde etkinliğin artırılması açısından ve yatırımcı kamu kuruluşları bu bilgilere yatırım uygulama raporlarında yer verme konusunda gerekli hassasiyeti gösterirler.

Yatırım Uygulama Raporları:

- 1 Ocak - 31 Mart
- 1 Nisan - 30 Haziran
- 1 Temmuz - 30 Eylül
- 1 Ekim - 31 Aralık

dönemlerini kapsayacak şekilde hazırlanarak dönem sonlarını takip eden en geç 15 gün içinde, 1 Ekim-31 Aralık dönem raporları ise en geç Mart ayı sonuna kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

c) Dış Kredi İzleme Raporu: Yatırım projelerinde dış kredi kaynakları kullanan kuruluşlar ve mahalli idareler, kredi kullanım durumlarını, belirlenen formlara uygun olarak hazırlayarak, (b) bendinde belirtilen dönemler itibarıyla dönem sonunu izleyen 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler. Genel ve özel bütçeli kuruluşlar ile mahalli idareler bu formları ayrıca Maliye Bakanlığına da gönderirler.

d) KİT Veri Toplama Raporu: Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, Veri Toplama Projesi (VTP) çerçevesinde hazırlayacakları tabloları üç ayda bir ilgili bakanlığa, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve Hazine Müsteşarlığına dönem sonunu takip eden bir ay içinde gönderirler.

e) İşletme Gerçekleşme Raporu: Kamu ve özel kesim işletmelerinin mal ve hizmet üretim gerçekleştirmeleri ile kapasite kullanımları aylık raporlarla izlenir. Kamu kuruluşlarının satış, dış ticaret, stok ve istihdam durumları da bu raporlarda belirtilir. Kuruluşlar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca hazırlanacak örneklere uygun olarak düzenleyecekleri raporları en geç ilgili olduğu ay sonunu takip eden 15 gün içinde söz konusu Müsteşarlığa gönderirler.

f) Destekleme Alımları ile İlgili Raporlar: Kooperatif birlikleri ile kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları destekleme alımlarıyla ilgili bilgileri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve T.C. Ziraat Bankası da destekleme kredisi kullanımlarıyla ilgili bilgileri formlara uygun olarak her ay Sanayi ve Ticaret Bakanlığına, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

g) Fon ve Hesaplar ile İlgili Raporlar: Tüm kamu kuruluşları sorumlu oldukları fonlarla, kamu bankaları sorumlu oldukları hesaplarla ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası da bünyesinde açılmış veya açılacak fon hesaplarıyla ilgili bilgileri, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca hazırlanan formlara uygun olarak ve aylık bazda, her ayı takip eden 15 gün içerisinde Maliye Bakanlığına, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

h) Fiyat İzleme Raporu: Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatları ve ana girdi maliyetleri ile gelir ve giderlerinde meydana gelen değişiklikleri, 15 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile Hazine Müsteşarlığına bildirirler.

i) Teknik İşbirliği Uygulama Raporu: Uygulanmakta olan teknik işbirliği projelerinin altı aylık ve yıllık uygulama raporları Ocak ve Temmuz aylarında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

j) Sektörel Bilgi Formları: Özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğini, idari ve mali özerkliği haiz düzenleyici ve denetleyici kurumlar, faaliyetlerine ve sektöre ilişkin bilgileri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından hazırlanan formlara uygun olarak altışar aylık dönemler itibarıyla dönem sonunu izleyen 30 gün içinde ilişkili bulunduğu bakanlığa ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirirler.

j) Proje Tamamlama Raporu: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenecek format çerçevesinde, uygulaması tamamlanarak işletme safhasına geçmiş projeler için kuruluş tarafından hazırlanacak Proje Tamamlama Raporları, projenin tamamlanmasını takiben üç ay içerisinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

k) Bilgi ve İletişim Teknolojisi Projeleri İzleme ve Değerlendirme Raporları: 2009 Yılı Yatırım Programında yer alan e-Dönüşüm Türkiye Projesi ile ilgili bilgi ve iletişim teknolojisi projeleri üçer aylık raporlarla izlenir. Kuruluşlar, proje planında öngörülen aşamaların zaman-bütçe kısıtlarına uygunluğunun izlenebilmesi amacıyla her bir bilgi ve iletişim teknolojisi projesi için Kamu Bilgi ve İletişim Teknolojisi Projeleri Hazırlama Kılavuzunda yer alan Tablo 7.1 ile tüm harcama kalemleri itibarıyla üçer aylık dönemler ve yıl içi kümülatif harcamayı gösterecek şekilde hazırlanacak Tablo 2'yi ve ayrıca Yatırım Programı Hazırlama Rehberindeki Tablo 7'yi, (b) bendinde belirtilen dönemleri takip eden 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletecektir.

l) Teknolojik Araştırma Projeleri Gelişme ve Sonuç Raporları: Teknolojik araştırma projelerine ait gelişme (ara) raporları Haziran ve Aralık aylarını takip eden on beş gün içinde yılda iki kez toplu halde (üniversitelerde rektörlükler aracılığıyla) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Tamamlanan projelere ilişkin sonuç raporları, proje bitimini müteakip 6 ay içinde (üniversitelerde rektörlükler aracılığıyla) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

m) Bilimsel Araştırma Projeleri: Üniversitelere ait olan, 10/4/2002 tarihli ve 24722 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma Projeleri Hakkında Yönetmeliğin 11 inci maddesi gereği özel ödenek kaydedilen ödeneklerden karşılanacak olan rektörlük bilimsel araştırma projeleri kapsamında yürütülecek olan projelerin listesi Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda iki kez Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Maliye Bakanlığına bildirilir.

n) İstanbul Depreme Hazırlık Çalışmaları İzleme Raporu: İstanbul İl Özel İdaresi tarafından İstanbul'un depreme karşı hazırlanması amacıyla yürütülen, Yatırım Programında yer almayan, İstanbul'da Sismik Riskin Etkilerinin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (ISMEP) çalışmalarına ilgili her dört ayda bir gelişme raporu Başbakanlığa, Bayındırlık ve İskan Bakanlığına, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderilir.

MADDE 28- (1) Hazine Müsteşarlığı yatırım teşviki ve yabancı sermaye, Dış Ticaret Müsteşarlığı ise ihracat teşviki ve serbest bölgeler ile ilgili bilgileri ve [Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı](#) (KOSGEB) desteklerini, hazırlanan formlara uygun olarak ve aylık bazda her ayı takip eden 15 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletirler.

MADDE 29- (1) Mahalli idarelerin bütçe ve kesin hesap durumlarını belirleyen bilgiler İçişleri Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu kanalıyla 15 Temmuz 2009 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

MADDE 30- (1) Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, ilgili kuruluşların, Yıllık Program Kararnameleri çerçevesindeki program uygulamalarını da denetimi içine alır. Başbakanlığa gönderilen denetleme raporlarının bir nüshası Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına da gönderilir.

Dış yardımlarla ilgili faaliyetlerin koordinasyonu ve izlenmesi

MADDE 31- (1) Bütün kamu kurum ve kuruluşlarının diğer ülkelere sağladığı yardımlarla ilgili faaliyetlerin koordinasyonu ve izlenmesi Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) tarafından yürütülür. Bu amaçla bütün kamu kurum ve kuruluşları diğer ülkelere sağladığı yardımları, TİKA tarafından hazırlanan formata uygun olarak üçer aylık dönemler halinde TİKA'ya bildirir. TİKA, yapılan dış yardımları her altı ayda bir Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına rapor eder.

(2) Dış Ticaret Müsteşarlığı, yapılacak Karma Ekonomik Komisyon (KEK) Toplantılarının ve Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) ile ilgili görüşmelerin takvimlerini üçer aylık dönemler halinde; KEK Protokolleri ile STA'ların birer kopyalarını en geç imzalanmalarını takip eden bir ay içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletir.

(3) Hazine Müsteşarlığı, yapılan sermaye ihracı ile ilgili bilgileri ülke ve sektörler itibarıyla aylık bazda ve her ayı takip eden 15 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletir.

(4) Kamu kurum ve kuruluşları, yabancı ülke ve kuruluşlarla yaptıkları dış ekonomik ilişkilerle ilgili anlaşmaların birer kopyasını anlaşmanın imzalanmasını takip eden bir ay içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletir.

Kesin hesap farklarının kapatılmasından doğan ödenek ihtiyaçları

MADDE 32- (1) Genel ve özel bütçeli kuruluşların geçmiş yıllarda tamamlanmış ve 2009 Yılı Yatırım Programında yer almayan projeleriyle ilgili kesin hesap farklarından kaynaklanan geçmiş yıl yatırım giderleri borçları kuruluşun Yatırım Programına bu amaçla tefrik edilmiş proje ödeneğinden karşılanır. Böyle bir projenin bulunmaması halinde ise adı geçen borçların ödenebilmesi için ilgili kuruluşun talebi üzerine 2009 Yılı Yatırım Programına kesin hesap farkı adıyla proje alınır. Finansman ihtiyacı öncelikle projeler arası ödenek aktarması yoluyla karşılanacak olan bu projelerin Programa alınması talepleri, 6 ncı maddedeki limitlere bağlı olmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sonuçlandırılır.

(2) KİT'ler ve bağlı ortaklıkları ile iştiraklerinde ise söz konusu borçlar, yatırım ödenekleriyle ilişkilendirilmeden işletme bütçelerinden ödenir ve bu harcamalar ilgili projenin maliyetine ilave edilir. Yapılan işlemlerin sonucundan Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi verilir.

Proje revizyon talepleri

MADDE 33- (1) Kuruluşların proje revizyon talepleri, 15 Aralık 2009 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Bu talepler yıl sonuna kadar sonuçlandırılır.

Yürürlük

MADDE 34 – (1) Bu Karar 1/1/2009 tarihinde yürürlüğe girer.

**KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER LİSTESİ
(BİRİNCİ DERECEDE ÖNCELİKLİ YÖRELER)**

1. Adıyaman	26. Kars
2. Ağrı	27. Kastamonu
3. Aksaray	28. Kırıkkale
4. Amasya	29. Kırşehir
5. Ardahan	30. Kilis
6. Artvin	31. Malatya
7. Bartın	32. Mardin
8. Batman	33. Muş
9. Bayburt	34. Nevşehir
10. Bingöl	35. Niğde
11. Bitlis	36. Ordu
12. Çanakkale	37. Osmaniye
(Bozcaada ve Gökçeada İlçeleri)	38. Rize
13. Çankırı	39. Samsun
14. Çorum	40. Siirt
15. Diyarbakır	41. Sinop
16. Elazığ	42. Sivas
17. Erzincan	43. Şanlıurfa
18. Erzurum	44. Şırnak
19. Giresun	45. Tokat
20. Gümüşhane	46. Trabzon
21. Hakkari	47. Tunceli
22. Iğdır	48. Van
23. Kahramanmaraş	49. Yozgat
24. Karabük	50. Zonguldak
25. Karaman	

2009 YILI PROGRAMI

**18 Ekim 2008 Gün ve 27028 Sayılı Resmi Gazetede
Yayımlanan 13 Ekim 2008 Gün ve 2008/14200 Sayılı 2009 Yılı
Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair
Bakanlar Kurulu Kararı Ekidir**

GİRİŞ

2009 Yılı Programı, Dokuzuncu Kalkınma Planı ile üç yıllık perspektifle hazırlanan Orta Vadeli Programa (2009-2011) uygun olarak mevcut durum analizinin yanı sıra bir yıllık dönem için makroekonomik, sektörel ve bölgesel politikaların belirlendiği, amaç, hedef, strateji ve öncelikler ile bu doğrultuda bütün kamu kesiminin alması gereken tedbirlerin yer aldığı politika dokümanıdır.

Küresel finansal ve ekonomik gelişmelerin, ulusal ekonomileri farklı alan ve şekillerdeki etkileme hızı ve şiddeti değişmiştir. Bu değişime tepki olarak ülkelerin geliştirdiği politika ve uygulamalar, ekonomilerin sistemik dalgalanma ve çok üretme potansiyelini tetiklemiştir. Uluslararası uygulamalar, dalgalanma ve şoklara yönelik politika tedbirleri ve önceliklerinde eklektik yaklaşımları gündeme getirmiştir. Piyasa ekonomisi felsefesine uygun yaklaşımlarla, piyasa ekonomisi uygulamalarıyla örtüşmeyen karar ve uygulama süreçleri bir arada yer almaya başlamıştır.

Ülkemizde, program ve bütçe süreci orta vadeli programın Mayıs ayı sonuna kadar Bakanlar Kurulunca kabulüyle başlamaktadır. Milli bütçe tahmin raporu ile merkezi yönetim bütçe kanun tasarısı mali yılbaşından yetmişbeş gün önce TBMM'ye sunulmaktadır. Bu nedenle, makro büyüklükler oluşturulurken global ve ulusal ölçekte Eylül ve Ekim ayı başı itibarıyla mevcut veriler kullanılmaktadır. Bu çerçevede, 2009 Yılı Programının hedef ve göstergelerinin oluşturulmasında da, uzun vadeli bakış açısı korunarak, gelişmiş ekonomilerin finans piyasalarından başlayarak üretim sektörlerine de yansıyan küresel dalgalanmanın ülkemiz ekonomisine muhtemel etkileri mümkün olduğunca dikkate alınmıştır. Türkiye ekonomisinin ihtiyaçları ile küresel konjonktürün kısıtlamaları ışığında, enflasyon-büyüme ve istihdam konusunda gerekli tercih ve öncelikler Programda oluşturulmuştur. Ancak, küresel ölçekteki hızlı gelişme ve belirsizlikler, kullanılan bazı veri ve varsayımların güncelliğini sürekli etkilemektedir.

2009 Yılı Programının uygulanması sürecinde idari ve yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesinde; bakanlık, kurum ve kuruluşlar karar alma ve uygulama süreçlerinde Programın amaç ve önceliklerini esas alacaktır. Bakanlıkların, kamu kurum ve kuruluşlarının uygulama süreçlerinin plan ve programlarla senkronizasyonunu kurmaya, küresel krizin etkilerini en aza indirmeye odaklı tedbir ve öncelikleri yeniden şekillendirmeye yönelik olarak, Ekonomi Koordinasyon Kurulunun (EKK) yasal ve fonksiyonel altyapısı güçlendirilmektedir.

2009 Yılı Programı tedbirleri yukarıda açıklanan çerçevede; Dokuzuncu Kalkınma Planı, 60. Hükümet Programı Eylem Planı ve AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak 2009 yılında kamu kurum ve kuruluşlarının öngördüğü eylemler ile sektör temsilcileriyle yapılan EKK toplantılarında gündeme getirilen öneriler dikkate alınarak oluşturulmuştur.

1 Ocak 2009 tarihi itibarıyla tüm parasal işlemlerde YTL'den TL'ye geçileceğinden 2009 Yılı Programında TL kullanılmıştır.

2009 Yılı Programında yer alan tedbirlerin gerçekleşme durumları 2009 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararının ilgili hükümleri çerçevesinde izlenecek ve değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

2009 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMAÇ VE POLİTİKALARI

I. MAKROEKONOMİK AMAÇLAR

Uluslararası finansal piyasalarda ortaya çıkan ve üretim sektörlerine de yansıyan küresel krizin ekonomimiz üzerindeki olası olumsuz etkilerini en aza indirerek; ekonomide sağlanan güven ve istikrarı korumak, ekonomik büyümeyi makul bir seviyede tutmak, enflasyonla mücadeleye kararlı bir şekilde devam etmek, cari açığın finansman kaynaklarını çeşitlendirmek, kurallı bir mali yapı altında mali disiplini sürdürerek 2009-2011 Orta Vadeli Programında yer alan mali hedeflere ulaşmak, 2009 Yılı Programının temel amacıdır.

II. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR

A. BÜYÜME VE İSTİHDAM

1. Dünyada ekonomik büyümenin yavaşladığı bir ortamda büyüme hızımızı potansiyeline yakın bir seviyede tutmak amacıyla makroekonomik istikrarın korunmasını gözeten, özel sektör yatırımlarını teşvik eden, yatırım ortamının iyileştirilmesini ve ihracatta sağlanan artışın sürdürülmesini hedefleyen bir ekonomik ortam sağlanacaktır.
2. Ekonominin iç ve dış şoklara karşı dayanıklılığını ve uluslararası rekabet gücünü artıracak, verimliliği, işgücünün niteliğini yükseltecek, işgücü piyasasının esnekliğini artıracak kurumsal ve yapısal düzenlemelere devam edilerek büyümenin sürdürülebilirlik niteliği güçlendirilecektir.
3. Başta GAP olmak üzere kamu yatırımlarına ayrılan kaynaklar yoluyla üretim ve istihdam potansiyelleri etkin şekilde değerlendirilecektir.
4. Finansmana erişimle ilgili olarak mali piyasalarda ve vergisel konularda gerekli tedbirler alınacaktır.
5. Kamu politikalarından kaynaklanabilecek belirsizlikler azaltılarak özel sektörün ileriye yönelik karar alabilmesi için elverişli ortam sağlanacaktır.

B. PARA POLİTİKASI VE FİYAT İSTİKRARI

1. Para politikası, 2009 yılında da enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde yürütülecektir.
2. Merkez Bankası, kısa vadeli faiz oranlarını para politikasının temel aracı olarak kullanmaya devam edecektir. Ayrıca, gerekli durumlarda zorunlu karşılık oranları veya etkin likidite yönetimi gibi destekleyici araçlar da kullanılabilir.
3. Para politikası kararları, Para Politikası Kurulu tarafından, olağanüstü durumlar dışında, önceden belirlenmiş bir yıllık takvime göre ve ayda bir yapılan toplantılarla alınacaktır.
4. Önümüzdeki dönemde de Merkez Bankası, enflasyonun orta vadeli görünümüne odaklanacak ve para politikası kararlarını bu doğrultuda alacaktır.
5. Hesap verme yükümlülüğü çerçevesinde, enflasyonun ilan edilen hedeften belirgin olarak sapması ya da sapma olasılığının ortaya çıkması halinde, Merkez Bankası hedeften sapmanın nedenlerini ve enflasyonun tekrar hedefe yakınsaması için alınan ve alınması gereken önlemleri Hükümete yazılı olarak bildirecek ve kamuoyuna duyuracaktır.
6. Dalgali döviz kuru rejimi 2009 yılında da sürdürülecektir. Buna göre, döviz kurları döviz piyasasındaki arz ve talep koşulları tarafından belirlenecek, Merkez Bankasının herhangi bir döviz kuru hedefi olmayacaktır.
7. Döviz kurlarında aşırı oynaklık görüldüğünde ya da görülme ihtimali doğduğunda, Merkez Bankası kendi inisiyatifiyle döviz piyasasına alım ya da satım yönünde doğrudan müdahalelerde bulunabilecektir.

C. ÖDEMELER DENGESİ

1. İhracatımızın; katma değeri yüksek, sermaye ve bilgi yoğun, ileri teknoloji sektörlerin ağırlıklı olduğu bir yapıya dönüşümünün sağlanmasını teminen uygulanan destek sistemlerinde, DTÖ ve AB normları çerçevesinde gerekli düzenlemeler yapılacak ve yeni programlar oluşturulacaktır.
2. Geleneksel ihracat sektörlerinde katma değer artışı sağlanmasına yönelik politikalar uygulanacaktır. Bu kapsamda, tasarım, marka, pazarlama ve tanıtım konusundaki mevcut destekler çeşitlendirilerek geliştirilecektir.
3. En büyük ticaret ortağımız olan ve mali krizden önemli ölçüde olumsuz etkilenen AB'de pazar payımızı korumaya; petrol ihracatçısı ülkelerde ve krizden daha az etkilenen ülkelerde de ihracatımızı artırmaya yönelik tedbirler alınacaktır.
4. Ürün çeşitlendirmesine giderek dış pazarda rekabet gücü olabilecek, yüksek katma değerli, yeni teknoloji özelliği olan ürünlerin geliştirilmesi ve ihracata yönlendirilmesi için destek sistemleri oluşturulacaktır.
5. İkili ve çok taraflı ticari ilişkiler kapsamında ihracatın geliştirilmesi amacıyla; kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonu sağlayacak, ihracatçıların pazara giriş imkanlarını artıracak mekanizmalar geliştirilecektir.
6. Ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasını teminen, üçüncü ülkelerle imzalanan teknik işbirliği anlaşmaları etkinleştirilecektir. Ayrıca, AB'nin uygunluk değerlendirmesi sonuçlarının karşılıklı tanınmasına ilişkin anlaşma imzaladığı ülkeler ve EFTA ülkeleriyle paralel anlaşmalar imzalanması amacıyla çalışmalar gerçekleştirilecektir.
7. Orta vadede yurt içi üretimin ithalata bağımlılığının azaltılması amacıyla, sanayide kullanılan ithal ara girdilerin yurt içinde üretilmesini sağlayacak mekanizmalar geliştirilecektir.
8. Gümrük Birliği uyarınca üstlenmekle yükümlü olduğumuz AB'nin teknik mevzuatına uyum süreci hızlandırılacak; uyumlaştırılan mevzuatın etkin uygulanmasını teminen gerekli idari, teknik ve fiziki altyapı tamamlanacak; ithalat aşamasındaki ve piyasa gözetim ve denetimi sırasındaki kontroller etkinleştirilecektir.
9. Yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.

D. MALİYE POLİTİKASI

1. Makroekonomik istikrarın korunması için maliye, para ve gelirler politikası uyum içinde sürdürülecektir.
2. Mali kuralların yasal zemine kavuşturulmasına yönelik çalışmalar sonuçlandırılacaktır.
3. Kamu kesimi faiz dışı fazlası orta vadeli mali hedefleri tutturacak şekilde belirlenecektir.
4. Kamu maliyesinde mali saydamlığı güçlendirmek için gerekli adımlar atılacaktır.

5. Kamu kesiminde mali sorumluluk bilincinin geliştirilmesi amacıyla mali yönetim, iç kontrol ve iç denetim faaliyetlerine yönelik teknik ve idari kapasite güçlendirilecektir.
6. Mali sonuç doğuracak düzenlemelere ilişkin etki analizi, kısa dönemin yanı sıra, orta ve uzun dönemdeki yansımalar da dikkate alınarak yapılacaktır.
7. Merkezi yönetim bütçesinin uygulanmasında, gerekli görüldüğünde, küresel finansal krizin etkilerinin azaltılması amacıyla tedbirler alınacaktır.
8. Kamu kesiminde ücret ve maaşlar hedeflenen enflasyon oranında artırılabilecektir.
9. Kamu kurum ve kuruluşlarında yeni personel istihdamına yönelik sınırlamalara devam edilecektir.
10. İlaç ve tedavi harcamalarından kaynaklanan mali yükleri kontrol altına almaya yönelik tedbirlere devam edilecektir.
11. Genel ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak, maktu vergi ve harçlar güncellenecektir.
12. Vergi idaresinin denetim ve uygulama kapasitesinin güçlendirilmesi ile ilgili çalışmalar sürdürülecektir.
13. Kamu harcamalarında yerindelik, etkililik ve verimlilik ile alternatif maliyetler gözetilecektir.
14. Farklı yatırımcı tercihlerine uygun olarak borçlanma enstrümanları çeşitlendirilecektir.
15. Kamu borç yönetiminde; kamu finansman ihtiyaçlarının makul risk düzeyi çerçevesinde en uygun maliyetle karşılanması, orta ve uzun dönemde karşılaşılabilecek risklerin asgari seviyede tutulması için yeterli düzeyde rezerv tutulması ve şeffaflığın korunması esastır.
16. Yerel yönetimlerin öz gelirlerini artırıcı düzenleme yapılacaktır.

E. KAMU YATIRIMLARI

1. Kamu yatırımlarının etkili, verimli ve zamanında gerçekleştirilmesini, mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılmasını hedefleyen çalışmalara devam edilecektir.
2. Eğitim, sağlık, teknolojik araştırma, ulaştırma, içme suyu ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik altyapı yatırımlarına öncelik verilecektir. İstanbul Bilişim Vadisi Projesi bu çerçevede özel önem taşımaktadır.
3. Kamu yatırımları, yenilenebilir enerji ve tarımsal altyapıyı güçlendirmeye odaklı başta Güneydoğu Anadolu Projesi olmak üzere, Doğu Anadolu Projesi, Konya Ovası Projesi ve diğer tüm bölgelerdeki bölgesel ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme ile bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılmasında etkili bir araç olarak kullanılacaktır.
4. AB'ye üyelik yönünde ortaya konulan politika ve önceliklerin hayata geçirilmesi için sürdürülen çalışmaların gerektirdiği yatırımlar hızlandırılacaktır.

5. Kamu altyapı yatırımlarında özel sektör katılımını artırıcı modeller uygulamaya geçirilecektir.
6. Kamu yatırım teklif ve kararları, sorun ve çözüm odaklılık analizlerini içeren sektör çalışmalarına ve nitelikli yapılabirlik etüt ve analizlerine dayandırılacaktır.

F. KİT VE SOSYAL GÜVENLİK

1. Özelleştirme kapsamında bulunan KİT'lerin belirli bir takvim ve strateji çerçevesinde özelleştirilmesi; ancak, özelleştirilinceye kadar bu teşebbüslerin ve özelleştirme kapsamında bulunmayan diğer kuruluşların verimlilik ilkelerine uygun olarak işletilmesi amaçlanmaktadır.
2. KİT'lerde hesap verebilirlik, şeffaflık, karar alma süreçlerinde esneklik ve stratejik yönetim anlayışı esas alınacaktır.
3. Fiyatlandırma başta olmak üzere KİT'lerin tüm işletmecilik politikaları, genel yatırım ve finansman kararnamelerinde öngörülen hedeflere ulaşacak şekilde piyasa şartlarına uygun olarak belirlenecek ve etkin bir şekilde uygulanacaktır.
4. KİT'lerde stok, tedarik, üretim ve pazarlama maliyetlerini düşürerek verimliliği artıran ve uluslararası fiyat değişimlerine duyarlı bir finansman politikası izlenecektir.
5. KİT'lerin atıl durumda bulunan gayrimenkullerinin değerlendirilmesinde rayiç bedel esas alınacaktır. KİT'lerin, atıl olmayan gayri menkullerini devretmemesi esastır. Zorunluluk hallerinde devir, ancak, işletmenin verimliliği, bütünlüğü ve çevre sağlığı gibi hususları olumsuz etkilemeyecek şekilde gerçekleştirilebilecektir.
6. KİT'lerin zarar eden işletme birimleri, fonksiyonları da dikkate alınarak, çözüme kavuşturulacaktır.
7. KİT'lerde atıl istihdamın azaltılmasına yönelik tedbirlerin uygulanması sürdürülecek, ancak nitelikli personel ihtiyacının karşılanması için gerekli tedbirler alınacaktır.
8. İmalat sanayii maliyetleri üzerinde olumsuz baskı oluşturan enerji girdi fiyatlarının tespitinde sanayi aboneleri lehine bir politika izlenecektir.
9. Genel sağlık sigortası sisteminin mali sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla sağlık harcamaları düzenli olarak izlenerek kontrol altına alınacaktır.
10. Aile hekimliği uygulaması zorunlu sevk zinciriyle birlikte yürütülecektir.

TABLO: I. 1- Temel Ekonomik Büyüklükler

	2003	2004	2005	2006 ⁽¹⁾	2007	2008 ⁽²⁾	2009 ⁽³⁾
BÜYÜME VE İSTİHDAM (Yüzde Değişme)							
Toplam Tüketim	8,3	10,3	7,2	5,1	4,4	3,6	3,4
Kamu	-2,6	6,0	2,5	8,4	6,5	4,2	2,1
Özel	10,2	11,0	7,9	4,6	4,1	3,5	3,5
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı	14,2	28,4	17,4	13,3	5,5	4,3	5,0
Kamu	-15,1	-6,6	25,0	2,6	7,3	2,8	1,6
Özel	23,7	36,1	16,2	15,0	5,2	4,5	5,6
Stok değişimi ⁽⁴⁾	-0,4	-1,9	0,1	-0,1	1,0	0,5	0,3
Toplam Mal ve Hizmet İhracatı	6,9	11,2	7,9	6,6	7,3	6,2	6,9
Toplam Mal ve Hizmet İthalatı	23,5	20,8	12,2	6,9	10,7	6,7	6,5
GSYH	5,3	9,4	8,4	6,9	4,6	4,0	4,0
GSYH (Milyon TL, Cari Fiyatlarla)	454 781	559 033	648 932	758 391	853 636	994 315	1 111 438
GSYH (Milyar ABD Doları, Cari Fiyatlarla)	304,1	392,9	483,9	530,6	655,9	801,9	788,4
Kişi Başı Milli Gelir (GSYH, ABD Doları)	4 531	5 779	7 027	7 609	9 305	11 228	10 913
Kişi Başı Milli Gelir (SAGP, GSYH, ABD Doları)	8 767	10 137	10 852	11 588	13 023	13 998	14 761
Nüfus (Bin Kişi)	67 123	68 000	68 867	69 732	70 586	71 419	72 240
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	48,3	48,7	48,3	48,0	47,8	48,0	48,0
İstihdam Düzeyi (Bin Kişi)	21 147	21 791	22 046	20 954	21 189	21 429	21 669
İşsizlik Oranı (Yüzde)	10,5	10,3	10,3	9,9	9,9	10,3	10,4
DIŞ TİCARET (Milyar ABD Doları)							
İhracat (FOB)	47,3	63,2	73,5	85,5	107,3	137,5	149,0
İthalat (CIF) ⁽⁵⁾	69,3	97,5	116,8	139,6	170,1	218,0	232,5
Dış Ticaret Dengesi	-22,0	-34,3	-43,3	-54,1	-62,8	-80,5	-83,5
Cari İşlemler Dengesi / GSYH (Yüzde)	-2,5	-3,7	-4,6	-6,1	-5,7	-6,4	-6,4
Dış Ticaret Hacmi / GSYH (Yüzde)	38,2	41,2	39,5	42,8	42,3	44,3	48,4
KAMU FİNANSMANI (Yüzde)							
Genel Devlet Gelirleri ⁽⁶⁾ / GSYH	31,6	31,5	32,9	34,7	33,1	32,4	33,6
Genel Devlet Harcamaları ⁽⁶⁾ / GSYH	39,5	35,6	32,8	33,2	33,3	33,2	34,0
Genel Devlet Borçlanma Gereği ⁽⁶⁾ / GSYH	7,9	4,1	-0,2	-1,5	0,2	0,7	0,3
Genel Devlet Faiz Harcamaları ⁽⁶⁾ / GSYH	13,3	10,4	7,2	6,1	5,8	5,7	5,4
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği ⁽⁷⁾ / GSYH	7,3	3,6	-0,3	-2,0	0,1	0,8	0,0
IMF Tanımlı Kamu Kesimi Faiz Dışı Fazlası ⁽⁷⁾ / GSYH	5,2	5,4	4,8	4,9	3,0	2,7	3,0
Kamu Brüt Borç Stoku / GSYH	65,4	59,5	54,1	48,2	41,6	39,0	37,2
Kamu Net Borç Stoku / GSYH	55,1	49,0	41,6	34,0	29,1	25,9	24,5
FİYATLAR (Yüzde Değişme)							
GSYH Deflatörü	23,3	12,4	7,1	9,3	7,6	12,0	7,5
TÜFE Yıl Sonu	18,4	9,4	7,7	9,7	8,4	10,0	7,5

(1) Hanehalkı işgücü anketi sonuçları Kasım 2006 döneminden itibaren ADNKS'den elde edilen toplam nüfusa dayalı olarak yayımlanmaktadır. Önceki yıllarla karşılaştırmalı olarak oluşan yüksek farklar bundan kaynaklanmaktadır.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

(4) Büyümeye katkı olarak verilmektedir.

(5) Parasal olmayan altın ithalatı dahildir.

(6) Konsolide bütçe (2003 - 2005) / merkezi yönetim bütçesi (2006 - 2009), mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, işsizlik sigortası fonu, sosyal güvenlik kuruluşları ve bütçe dışı fonları kapsamaktadır.

(7) Genel Devlet ve KİT'leri kapsamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE HEDEFLER

I. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

Dünya ekonomisi uzun süreli bir büyüme dönemi yaşamış ve 2003 yılından itibaren büyüme oranları daha da yükselerek 2006 yılında yüzde 5,1'e, 2007 yılında yüzde 5'e ulaşmıştır. Bu yıllarda gelişmiş ülkelerin büyüme oranları sırasıyla yüzde 3 ve yüzde 2,6, yükselen-gelişmekte olan ülke büyümeleri de tarihsel olarak en üst düzeylere çıkarak yüzde 7,8 ve yüzde 8 düzeyinde olmuştur. Dünya ticareti aynı yıllarda yüzde 9,4 ve yüzde 7 oranlarında artmıştır. Yaşanan büyüme sürecinin en kayda değer unsurlarından biri olan doğrudan yabancı sermaye yatırımları UNCTAD verilerine göre 2007 yılında yüzde 30 oranında artışla 1,9 trilyon ABD doları düzeyine ulaşmıştır. Yeni ve geniş çaplı şirket birleşmeleri uluslararası büyük şirketlerin piyasa paylarını ve güçlerini artırmıştır.

Bu dönemde yükselen ve gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisindeki konumu gerek genelde, gerekse bir ölçüde şirketler düzeyinde güç kazanmış, gelirleri ve gelişme kapasiteleri belirgin artışlar kaydetmiştir. Çin'in dünya ekonomisinde küresel bir oyuncu olarak kazandığı rol belirginleşmiştir. Hindistan ve Brezilya da bu açıdan önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bu kapsamda, Brezilya, Çin ve Hindistan'ın dünya hasılası içerisindeki payları 2000 yılındaki sırasıyla yüzde 2, yüzde 3,7 ve yüzde 1,5 seviyelerinden, 2006 yılında sırasıyla yüzde 2,2, yüzde 5,5 ve yüzde 1,8 seviyelerine ulaşmıştır.

Dünya ekonomisindeki bu yüksek büyüme döneminin en sürükleyici güçleri bilimsel ve teknolojik gelişme ve ekonomilerin küreselleşmesi olmuştur. Bu ortamda gerek ekonomik gerekse sosyal alanda bilgi ekonomisine dönüşüm bakımından hızlı bir ilerleme sağlayan ülkeler ve şirketler aynı zamanda genel performansları açısından da daha başarılı olmuş ve yakınsama sürecinde daha çok yol almıştır. Ayrıca, 1997 Asya ve 1998 Rusya krizlerinden çıkarılan dersler ışığında, yapısal reformlarını yapan, kırılganlıklarını azaltan, temel iç ve dış dengelerini bankacılık sektörünü ve uluslararası rezervlerini güçlendiren ülkelerin daha başarılı oldukları görülmüştür. Bunların yanı sıra enerji hammaddesi fiyatlarında görülen yüksek artışlardan yararlanan Rusya ve Orta Doğu ülkeleri gibi ülkeler de gelirlerini önemli ölçüde artırmıştır.

Enerji fiyatlarındaki ve küresel düzeyde kuraklık ve biyo-yakıta yönelmenin getirdiği gıda fiyatlarındaki artışlar özellikle 2007 yılından sonra enflasyonu artırıcı bir baskı yapmaya başlamıştır.

Bu büyüme döneminde yükselen ve gelişmekte olan ülkeler genelde gelişmiş ülkelere yakınsama açısından ilerleme sağlamış ama aynı zamanda özellikle Afrika ve Güney Asya'daki en yoksul ülkelerle diğerleri arasındaki fark açılmış ve gelişmişler dahil ülkelerin çoğunda ülke içi eşitsizlik artmıştır.

Dünya ekonomisinin büyüme sürecinde büyük gelişmiş ülkelerin bir bölümünün krediyi ucuzlatan uzun süreli politikaları ve global finans bolluğu ile risk iştahı artışı da dikkat çekici olgulardır. Özellikle gelişmiş ülkelerde finans kesiminin getirileri diğer kesimlere göre çok daha hızlı artmıştır.

Finans kesiminde 2007 yılı ortalarından itibaren işaretleri belirmeye başlayan sıkıntı ve sıkışıklıklar 2008 yılında çok büyük bir krize dönüşmüştür. Bunun başlıca nedenleri

arasında: ABD konut piyasasında tutsat (mortgage) uygulamasının geri ödeme olanağı zayıf olan geniş bir kesime de yaygınlaştırılması; buna ek olarak tutsatın ödenmesine ilişkin güvencelerin ölçüsüz şekilde varlık olarak kullanılması yoluyla olağanüstü büyüklükte ve giderek sanal bir nitelik kazanan finansal kaynaklar yaratılması; genelde bu ve benzeri sağlıksız ve karmaşık bir dizi türev ürünün yaygınlaşması; risk yönetiminin gözardı edilmesi; serbest yatırım (hedge) fonlarının yeterince sağlıklı karşılıklar sağlamadan yaptıkları yatırımların büyük boyutlara varması; finans kesiminin büyük bir bölümünün giderek bu sürece katılması; bu alanda düzenleme eksikliği ve denetim yetersizliği; uluslararası düzeyde düzenleme ve gözetim mekanizmalarının zayıflığı; önlem almada gecikilmesi ile ahlaki alanda güven istismarı gibi çeşitli ama birbirleriyle ilişkili unsurlar yer almaktadır.

2008 yılında gelişmiş ülkelerde büyük finans şirketi ve bankaların önce birkaçı, Eylül ayından itibaren de birçoğu iflas konumuna gelmiş veya büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Krizin bu şekilde patlak verdiği noktada ticari kredi faaliyeti durmuş, dünya kredi piyasası tıkanmıştır. Dünya borsaları olağanüstü düşüşler kaydetmiştir.

Çıkış noktası finans kesimi olan, küresel nitelikte, son derece geniş çaplı, hızla ve beklenmedik biçimde yayılan ve öncekilere benzemeyen bir kriz olması gibi unsurlar bu krizin en kritik özellikleri arasında yer almaktadır.

Kriz karşısında gelişmiş ülkelere başlatarak bir dizi köklü ve geniş çapta kamu kaynaklarına dayalı önlem alınmıştır. Toplam mali çerçevesi birkaç trilyon ABD dolarını bulan bu önlemler arasında; bankalara çok büyük çapta likidite ve sermaye sağlanması, bankaların hisselerinin satın alınması, mevduat ve kredilerin güvence altına alınması, belirli borç kağıtlarının devralınması, büyük şirketlerin kamu desteğiyle birleştirilmesi, güç durumda olan şirketlerin bir bölümüne destek verilmesi, Merkez Bankalarının eşgüdümlü faiz indirimine gidilmesi, AB çerçevesinde finans alanında eşgüdümlü bir yaklaşımın belirlenmesi, finansal ürünlerde açığa satışın belirli bir süre yasaklanması ve tüketicilere destek paketleri verilmesi yer almaktadır. Gelişmiş ülke finans kuruluşlarının önemli bir bölümü geçici olarak kamu denetimine geçmiş durumdadır. Alınan önlemlerin büyük bölümü başka bir dönemde gündeme gelmeleri dahi beklenemeyecek niteliktedir.

Kriz, önce gelişmiş ülkeleri etkilemiş, sonra gelişmekte olan ülkelere yayılmıştır. Çin ve Hindistan gibi ülkeler de krizden etkilenmekle birlikte bugüne kadar bu ülkeler üzerindeki etki, görece olarak daha az olmuştur. Özellikle makroekonomik dengeleri, finansal sektörü ve dış ödeme olanakları zayıf olan birçok gelişmekte olan ülke kriz karşısında güç durumda kalmaktadır. Bir dizi yükselen ekonomi, IMF ile anlaşma imzalayarak mali destek sağlama sürecine girmiştir. Ekim 2008 itibarıyla küçük bir gelişmiş ülke olan ve ödemelerini yapamayacak konuma düşmüş olan İzlanda, yükselen ekonomilerden Ukrayna ve AB üyesi de olan Macaristan ile IMF arasında kapsamlı anlaşmalar imzalanması kararlaştırılmıştır.

Kriz aynı zamanda reel sektöre de bulaşmaya başlamış olup bu bulaşmanın derecesi dünya ekonomisinin gelişme perspektifi açısından çok kritik bir rol oynayacaktır.

Alınan son derece geniş çaplı önlemler ilk başlarda LIBOR oranlarında düşüş ve kurumsal kredilerde hafif bir kıpırdanma dışında önemli bir etki yapmamış olmakla birlikte beklenen etkinin belirli bir süre içinde ortaya çıkacağı öngörülmektedir.

Bu önlemlere ek olarak, dünya finans sisteminin uluslararası düzeyde yeniden yapılanmasına ve bu yapılanmada Çin ve Hindistan ile Brezilya ve Türkiye gibi ülkelerin, dolayısıyla G20 ülkelerinin yanı sıra gelişmekte olan ülkelerin genelinin de söz sahibi

olmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu yapılanmanın aynı zamanda küresel düzeyde sağlıklı ve güçlü düzenleme ve gözetim mekanizmalarının oluşturulmasını da kapsamı beklenmektedir.

Krizin etkilerinin analizi, ortaya çıkan olumsuz etkilerin belirli bir süre boyunca güçlü ve yaygın biçimde hissedileceğini göstermektedir. Buna karşılık mali durumlarını istikrarsızlığa sürüklemekten ve paniğe kapılmadan, dayanışma içinde ekonomilerini canlandırmak için etkili önlemler alan, kaynaklarını beceriyle kullanan ülkelerin tutumları ve yoğun ve kapsamlı uluslararası eşgüdüm bu olumsuz etkiyi ve süreyi sınırlandırabilecektir. 2008 yılına kadar yaşanan büyüme dönemi dünya ekonomisinde bilgi ekonomisinin sağladığı gelişmelerin de katkısıyla büyük yeni kapasiteler ve önemli bir deneyim birikimi yaratmıştır. Küresel düzeyde ve belirli ölçülerde de olsa tüm ülkelerin katılacağı yeniden yapılanma ile mevcut kurumlar dönüştürülerek ve gerektiği ölçüde yeni kurumlar oluşturularak kurulacak mekanizmalar, bu kapasiteleri harekete geçirecek, krizin aşılmasını sağlayacak ve yeni ama daha sağlıklı sürdürülebilir bir gelişme döneminin başlangıcını hazırlayacaktır. Alınacak önlemler ve yapılanma konusunda başarı sağlandığı takdirde, krizin aşılması ve yeni dönemin başlamasının bir buçuk-iki yıl kadar bir zaman alması beklenmektedir.

TABLO: II. 1- Dünyada Son Gelişmelere İlişkin Çeşitli Göstergeler

Finansal Piyasalara İlişkin Göstergeler (1)			
	31 Aralık 2007	22 Ekim 2008	Yüzde Değişim
ABD - Dow Jones Sanayi Endeksi	13 270	8 519	-35,8
Almanya - DAX	8 062	4 571	-43,3
İngiltere - FTSE 100	6 455	4 041	-37,4
Fransa - CAC 40	5 619	3 298	-41,3
Japonya - NIKKEI 225	15 299	8 675	-43,3
Brezilya - Bovespa	63 878	35 069	-45,1
Çin - SSEA	5 516	1 991	-63,9
Rusya - RTS	2 094	666	-68,2
Malezya - KLSE	1 445	904	-37,4
Singapur - STI	3 469	1 821	-47,5
Türkiye - İMKB-100	55 538	25 624	-53,9
LIBOR, 3 Aylık ABD Doları, Yüzde	4,7	3,8	-0,9
Risk Primi (Spread) (2)	1,5	2,5	1,0
Dünya Büyüme Tahminlerindeki Değişmeler (3)			
	Ekim 2007 Tahmini	Ekim 2008 Tahmini	Fark
Dünya Hasılası Büyümesi, Yüzde			
2007	5,2	5,0	-0,2
2008	4,8	3,9	-0,9
2009	-	3,0	-
Gelişmiş Ülkeler Büyümesi, Yüzde			
2007	2,5	2,6	0,1
2008	2,2	1,5	-0,7
2009	-	0,5	-
Gelişmekte Olan Ülkeler Büyümesi, Yüzde			
2007	8,1	8,0	-0,1
2008	7,4	6,9	-0,5
2009	-	6,1	-

(1) Kaynak: The Economist

(2) Üç aylık LIBOR oranı ile 3 aylık ABD Hazine tahviline ait faiz oranı arasındaki farkı göstermektedir.

(3) Kaynak: IMF World Economic Outlook

OECD'nin son tahminlerine göre 2008 yılında, büyüme oranlarının OECD toplamında yüzde 1,5, ABD'de yüzde 1,5, Euro bölgesinde yüzde 1,1, Japonya'da yüzde 0,6 olması beklenmektedir. 2009 yılı için bu tahminler sırasıyla yüzde 0,2, -0,3, 0 ve 0,2

düzeyindedir. OECD ekonomilerinin yüzde 2 oranında büyümesiyle toparlanma 2010 yılında başlamış olacaktır.

Yine OECD tahminlerine göre dünya ticareti 2008 yılında yüzde 5,1, 2009 yılında yüzde 3,9 oranında artacaktır. OECD-dışı Asya ülkeleri için bu oran sırasıyla yüzde 7,2 ve yüzde 7,1 olacaktır. Daha önceki UNCTAD tahminlerine göre 2008 yılında toplam doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının 1,6 trilyon ABD dolarını bulması beklenmesine rağmen krizin şiddeti nedeniyle bu alanda belirtilen düzeyin oldukça altında kalınacağı anlaşılmaktadır.

En son gelişme ve analizler ışığında 2009 yılında dünya ekonomisinde büyümenin IMF'nin son tahmini olan yüzde 3 düzeyinin de belirgin şekilde altında kalması beklenmektedir. Büyüme oranlarının özellikle bazı büyük gelişmiş ülkelerde son OECD tahminlerinden de daha düşük düzeyde gerçekleşmesi muhtemeldir. 2009 yılında ABD'de yüzde -1,5, Euro bölgesinde de yüzde -1 oranında ekonomik büyümeyle karşılaşılması şaşırtıcı olmayacaktır. Aynı şekilde OECD ülkeleri işsizlik oranının da son OECD tahminlerinde 2008 ve 2009 için sırasıyla yüzde 5,9 ve yüzde 6,7 olarak belirtilen düzeyleri aşması beklenmektedir. Enflasyon oranının ise 2008 ve 2009 yılları için OECD tarafından tahmin edilen yüzde 3,3 ve 2,1 oranlarını aşması genel talep düşüşü ve enerji fiyatlarındaki azalma nedeniyle beklenmemekle birlikte, likidite artırıcı önlemlerin etkisinin hissedileceği de göz önüne alınmalıdır. IMF'nin 2008 yılı Ekim ayındaki Ekonomik Görünüm başlıklı yayınında yer alan büyüme ve diğer alanlardaki tahminleri genelde iyimser kalmış ve bunların bir bölümü ulaşılabilir azami düzeyler haline gelmiş bulunmaktadır.

TABLO: II. 2- Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler

	2006	2007	2008 (1)	2009 (1)
Dünya Hasılası	5,1	5,0	3,9	3,0
Gelişmiş Ülkeler	3,0	2,6	1,5	0,5
ABD	2,8	2,0	1,6	0,1
Japonya	2,4	2,1	0,7	0,5
Euro Bölgesi	2,8	2,6	1,3	0,2
Almanya	3,0	2,5	1,8	0,0
Gelişmekte Olan Ülkeler	7,9	8,0	6,9	6,1
Afrika	6,1	6,3	5,9	6,0
Orta ve Doğu Avrupa	6,7	5,7	4,5	3,4
Bağımsız Devletler Topluluğu	8,2	8,6	7,2	5,7
Asya	9,9	10,0	8,4	7,7
Latin Amerika	5,5	5,6	4,6	3,2
Orta Doğu	5,7	5,9	6,4	5,9
Dünya Ticaret Hacmi	9,3	7,2	4,9	4,1
Mal ve Hizmet İthalatı				
Gelişmiş Ülkeler	7,5	4,5	1,9	1,1
Gelişmekte Olan Ülkeler	14,7	14,2	11,7	10,5
Tüketici Fiyatları				
Gelişmiş Ülkeler	2,4	2,2	3,6	2,0
Euro Bölgesi	2,2	2,1	3,5	1,9
Gelişmekte Olan Ülkeler	5,4	6,4	9,4	7,8
İşsizlik Oranı (Yüzde)				
Gelişmiş Ülkeler	5,7	5,4	5,7	6,5
Euro Bölgesi	8,7	7,4	7,6	8,3
LIBOR, Altı Aylık ABD Doları, Yüzde	5,3	5,3	3,2	3,1

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Ekim 2008
(1) Tahmin

II. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER

A. BÜYÜME VE İSTİHDAM

1. GSYH ve Sektörel Büyüme Hızları

a) Mevcut Durum

2007 yılında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) yüzde 4,6 oranında artmıştır. Bu dönemde tarım sektörü katma değeri yüzde 6,9 oranında azalırken, sanayi ve hizmetler sektörlerinin katma değer artışı sırasıyla yüzde 5,8 ve 6 olarak gerçekleşmiştir. Aynı yılda sanayi sektörünü oluşturan imalat, madencilik ve enerji sektörlerindeki katma değer artışları sırasıyla yüzde 5,6, yüzde 8,1 ve yüzde 6,8 olarak gerçekleşmiştir. Hizmetler sektörü katma değerinde kaydedilen yüzde 6 oranındaki büyümede ise mali kuruluşların katma değerindeki yüzde 9,8 ve hizmetler içinde yüksek bir paya sahip olan ulaştırma, depolama ve haberleşme sektörü katma değerindeki yüzde 6,9 oranlarındaki artışlar belirleyici olmuştur.

TABLO: II. 3- Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYH İçindeki Payları

	Dönemler İtibarıyla									
	2007				2008		Yıllık			
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	2006	2007	2008(1)	2009(2)
(Sabit Fiyatlarla, Yüzde Değişme)										
Tarım	-4,4	-1,0	-8,2	-10,2	2,7	-3,1	1,4	-6,9	4,9	3,6
Sanayi	10,1	4,6	5,0	4,1	7,2	2,8	8,3	5,8	3,9	3,9
Hizmetler	8,2	4,6	5,8	5,5	6,7	2,1	7,2	6,0	4,0	4,2
GSYH	8,1	4,1	3,3	3,6	6,7	1,9	6,9	4,6	4,0	4,0
(Cari Fiyatlarla, Yüzde Pay)										
Tarım	3,7	6,2	12,6	6,7	3,6	6,2	8,3	7,5	7,6	7,5
Sanayi	20,6	20,2	18,8	19,7	19,6	20,5	20,1	19,8	19,7	20,0
Hizmetler	75,7	73,6	68,6	73,6	76,8	73,3	71,6	72,7	72,7	72,6
GSYH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT, TÜİK

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2008 yılının ilk yarısında GSYH artış hızı yüzde 4,2 olarak gerçekleşmiştir. Yılın birinci çeyreğinde büyüme hızı yüzde 6,7 olarak gerçekleşirken, ikinci çeyrekte belirgin bir yavaşlama gözlenmiş ve büyüme hızı yüzde 1,9 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre, yılın ilk yarısında tarım sektörü katma değeri yüzde 1,1 oranında gerilerken, sanayi ve hizmetler sektörlerinde katma değer, sırasıyla, yüzde 4,9 ve yüzde 4,4 oranlarında artış göstermiştir. Tarım katma değerindeki azalışta özellikle ikinci çeyrekte Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşanan kuraklık etkili olmuştur. Nitekim, yurt genelinde yağışlar 2007 yılının aynı döneminin altında kalmıştır.

TABLO: II. 4- Fert Başına GSYH

Yıllar	Yıl Sonu Nüfusu (1) (Bin Kişi)	(Cari Fiyatlarla)			(1998 Yılı Fiyatlarıyla)			Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) (ABD Doları/TL) (3)	SAGP'ye Göre Fert Başına GSYH (ABD Doları)
		GSYH (Milyon TL)	Fert Başına GSYH		GSYH (Milyon TL)	Fert Başına GSYH			
			TL	ABD Doları (2)		TL	ABD Doları (2)		
1998	62 618	70 203	1 121	4 311	70 203	1 121	4 311	0,131097	8 552
1999	63 532	104 596	1 646	3 943	67 841	1 068	4 106	0,202023	8 149
2000	64 441	166 658	2 586	4 146	72 436	1 124	4 323	0,283153	9 134
2001	65 342	240 224	3 676	3 006	68 309	1 045	4 020	0,427939	8 591
2002	66 237	350 476	5 291	3 517	72 520	1 095	4 210	0,61262	8 637
2003	67 123	454 781	6 775	4 531	76 338	1 137	4 374	0,772811	8 767
2004	68 000	559 033	8 221	5 779	83 486	1 228	4 721	0,811015	10 137
2005	68 867	648 932	9 423	7 027	90 500	1 314	5 054	0,868338	10 852
2006	69 732	758 391	10 876	7 609	96 738	1 387	5 335	0,938553	11 588
2007	70 586	853 636	12 094	9 305	101 208	1 434	5 514	0,928647	13 023
2008(4)	71 419	994 315	13 922	11 228	105 257	1 474	5 668	0,994581	13 998
2009(5)	72 240	1 111 438	15 385	10 913	109 467	1 515	5 827	1,042321	14 761

Kaynak: TÜİK, OECD, DPT

(1) TÜİK yıl sonu nüfus tahminidir.

(2) Merkez Bankası döviz alış kuru kullanılarak hesaplanmıştır.

(3) OECD tarafından GSYH için hesaplanan satın alma gücü paritesidir.

(4) DPT tahminidir.

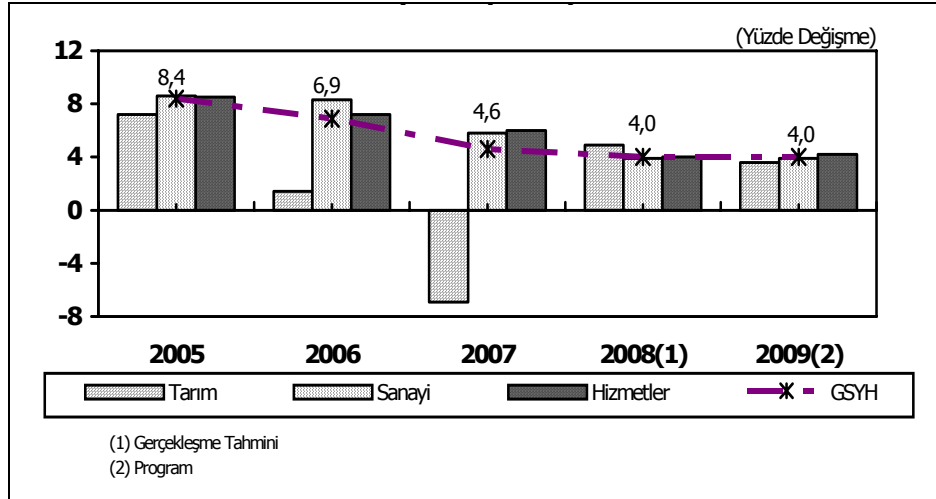
(5) Program

Sanayi üretimi, 2008 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,6 oranında artış kaydetmiştir. İmalat sanayii kapasite kullanım oranı ise, 2008 yılının Ocak-Eylül döneminde 2007 yılının aynı dönemine göre 1,2 puan gerileyerek yüzde 80,4 düzeyinde gerçekleşmiştir.

b) 2009 Yılı Hedefleri

Türkiye ekonomisi 2002 yılının ilk çeyreğinden itibaren kesintisiz bir büyüme dönemine girmiştir. 2002-2007 döneminde GSYH reel olarak yıllık ortalama yüzde 6,8 oranında artış göstermiştir. 2008 yılında yüzde 4 olması beklenen GSYH artış hızının, 2009 yılında da bu seviyesini koruması beklenmektedir. Küresel krizin boyutu ve süresine bağlı olmakla birlikte bu gelişmelerin ülkemiz ekonomisine etkilerinin sınırlı kalacağı varsayılmıştır. Bununla birlikte, son dönemde etkisini giderek artıran küresel krizin büyüme hedefinde aşağı yönde oluşturduğu riske yönelik inisiyatifler kullanılacaktır.

GRAFİK: 1- Sektörel Büyüme Hızları (Sabit Fiyatlarla)

2009 yılında tarım sektörü katma değer artış hızının, kuraklığın kısmen etkisini sürdürdüğü 2008 yılından kaynaklanan baz etkisiyle birlikte uzun yıllar ortalamasının üzerinde gerçekleşerek yüzde 3,6 olması beklenmektedir.

Sanayi sektörü katma değer artışının 2009 yılında yüzde 3,9 olacağı tahmin edilmektedir. Ara ve yatırım malı ithalatında son yıllarda kaydedilen yüksek oranlı artışlar ve ihracat odaklı üretim yapan sektörlerin performansları, sanayi sektörü büyümesini destekleyici faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmelerle birlikte imalat sanayiinde verimlilik artışı da sanayi üretimindeki artışın devam etmesini destekleyecektir.

Hizmetler sektörü katma değerinin 2009 yılında yüzde 4,2 oranında artması beklenmektedir. Yurtiçi talep koşullarında beklenen görece canlanma ile birlikte ticaret, ulaştırma ve inşaat sektörlerinde reel ekonomik aktivitede öngörülen nispi artışların bu hedefi desteklemesi beklenmektedir.

Bununla birlikte, küresel finansal krizin reel ekonomilere yansiyarak dünyada büyüme tahminlerini aşağı çekmesi, ülkemizin ihracat performansını olumsuz yönde etkileyecektir. Ayrıca, bu ortamda dış finansman imkanlarında miktar ve maliyet yönlü baskılar özel sektörün kredi ihtiyacını karşılamasında sorunlar ortaya çıkaracaktır. Bunlar 2009 yılı büyüme hedefinin gerçekleşmesindeki riskler olarak görülmektedir.

2. İstihdam

a) Mevcut Durum

2002-2007 döneminde, ekonomi reel olarak yıllık ortalama yüzde 6,8 oranında büyüme kaydetmiştir. Hanehalkı işgücü anketi sonuçları, 2006 yılı Kasım ayından itibaren adrese dayalı nüfus kayıt sisteminden (ADNKS) elde edilen toplam nüfusa dayalı olarak yayımlanmaktadır. Dolayısıyla 2002-2007 dönemini kapsayacak bir ortalama istihdam artışı rakamı elde edilememektedir. Eski seriye göre, 2002-2006 döneminde toplam istihdam yıllık ortalama yüzde 0,7 oranında artmıştır. İstihdam düzeyindeki bu sınırlı artış büyük ölçüde tarım kesimi istihdamındaki azalmadan kaynaklanmıştır. Söz konusu dönemde tarım dışı sektörlerde istihdam yıllık ortalama yüzde 3,9 oranında artış göstermiştir.

Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu yapısal dönüşüme paralel olarak istihdam, 2002-2006 döneminde kümülatif bazda sanayi sektöründe yüzde 16,8, hizmetler sektöründe yüzde 22,5, inşaat alt sektöründe yüzde 14,1 oranında artmış, tarım sektöründe ise yüzde 24,7 düzeyinde azalmıştır.

2007 yılında istihdam, 2006 yılına göre 235 bin kişi artarak 21.189 bin kişi olurken, aynı dönemde işsizlik oranı ise yüzde 9,9 seviyesini korumuştur. Bu gelişmede işgücüne katılma oranının aynı dönemde 0,2 puan azalarak yüzde 47,8'e gerilemesi etkili olmuştur.

TABLO: II. 5- Yıllar İtibarıyla Yurtiçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler

	2003	2004	2005	2006(*)	2007(*)
(15+Yaş, Bin Kişi)					
Çalışma Çağındaki Nüfus	48 912	49 906	50 826	48 485	49 215
İşgücü	23 640	24 289	24 565	23 250	23 523
İstihdam	21 147	21 791	22 046	20 954	21 189
Tarım Dışı İstihdam	13 982	14 391	15 553	15 241	15 589
Ücretsiz Aile İşçisi Hariç İstihdam	17 009	17 487	18 519	17 890	18 203
Tarım	7 165	7 400	6 493	5 713	5 600
Sanayi	3 846	3 987	4 284	4 134	4 185
Hizmetler	10 136	10 404	11 269	11 106	11 404
İnşaat	965	1 030	1 173	1 189	1 224
İşsiz	2 493	2 498	2 520	2 295	2 333
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	48,3	48,7	48,3	48,0	47,8
İstihdam Oranı (Yüzde)	43,2	43,7	43,4	43,2	43,1
İşsizlik Oranı (Yüzde)	10,5	10,3	10,3	9,9	9,9
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (Yüzde)	13,8	14,3	13,6	12,6	12,6
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (Yüzde)	20,5	19,7	19,3	18,7	19,6
Eksik İstihdam	1 143	995	817	835	742
Eksik İstihdam Oranı (Yüzde)	4,8	4,1	3,3	3,6	3,2
İşsizlik ve Eksik İstihdam Nedeniyle Atıl İşgücü Oranı (Yüzde)	15,3	14,4	13,6	13,5	13,1

Kaynak: TÜİK

*2006 yılında yapılan adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre revize edilmiştir.

2007 yılında tarım sektörü istihdamında bir önceki yıla göre yüzde 2 oranında azalma, sanayi ve hizmetler sektörü istihdamında ise sırasıyla yüzde 1,2 ve yüzde 2,6 oranlarında artış kaydedilmiştir. Özellikle hizmetler sektöründeki istihdam artışında mali kurumlar alt sektöründe kaydedilen yüzde 6,2 oranındaki yükseliş etkili olmuştur. 2007 yılında toplam istihdam içerisinde tarım sektörünün payı yüzde 26,4, sanayi sektörünün payı yüzde 19,8 ve hizmetler sektörünün payı ise yüzde 53,8 olmuştur.

TABLO: II. 6- Kentsel ve Kırsal İşgücü Piyasasında Gelişmeler

(15+Yaş, Bin Kişi)

	Kent			Kır		
	2005	2006(*)	2007(*)	2005	2006(*)	2007(*)
Çalışma Çağındaki Nüfus	31 678	30 703	31 476	19 148	17 783	17 739
İşgücü	14 398	13 965	14 292	10 167	9 285	9 230
İstihdam	12 566	12 274	12 594	9 480	8 679	8 596
Tarım	673	584	561	5 820	5 129	5 040
Sanayi	3 410	3 263	3 309	874	872	876
Hizmetler	8 483	8 427	8 724	2 786	2 678	2 680
İşsiz	1 832	1 691	1 699	687	605	634
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	45,5	45,5	45,4	53,1	52,2	52,0
İstihdam Oranı (Yüzde)	39,7	40,0	40,0	49,5	48,8	48,5
İşsizlik Oranı (Yüzde)	12,7	12,1	11,9	6,8	6,5	6,9
Eksik İstihdam	415	441	393	402	393	349
Eksik İstihdam Oranı (Yüzde)	2,9	3,2	2,7	4,0	4,2	3,8
İşsizlik ve Eksik İstihdam Nedeniyle Atıl İşgücü Oranı (Yüzde)	15,6	15,3	14,6	10,8	10,7	10,7

Kaynak: TÜİK

*2006 yılında yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre revize edilmiştir.

2007 yılında kaydedilen yüzde 1,1 oranındaki istihdam artışı kentsel istihdamdaki artıştan kaynaklanmış, bu gelişmede özel sektörde yaratılan yeni iş imkanları etkili olmuştur. Ayrıca, kırsal alandaki istihdamda meydana gelen azalma toplam istihdamın artışını da sınırlamıştır. 2007 yılında kentsel istihdamın yüzde 2,6 oranında artması sonucunda kentlerdeki işsizlik oranı 0,2 puan azalarak yüzde 11,9 olmuştur.

2007 yılında, 2006 yılına göre, toplam istihdam içerisinde ücretli ve yevmiyelilerin payı artarken, kendi hesabına çalışan ve işveren ile ücretsiz aile işçilerinin payı azalmıştır.

TABLO: II. 7- İstihdam Edilenlerin İşteki Çalışma Durumuna Göre Durumu

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2005		2006 (*)		2007	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
Ücretli ve Yevmiyeli	11 948	54,2	11 840	56,5	12 316	58,1
Kendi Hesabına Çalışan ve İşveren	6 570	29,8	6 050	28,9	5 887	27,8
Ücretsiz Aile İşçisi	3 527	16,0	3 065	14,6	2 986	14,1
Toplam	22 046	100,0	20 955	100,0	21 189	100,0

Kaynak: TÜİK

(*) Hanehalkı işgücü anketi sonuçları Kasım 2006 döneminden itibaren ADNKS'den elde edilen toplam nüfusa dayalı olarak yayımlanacaktır. Önceki yıllarla karşılaştırmalı olarak oluşan yüksek farklar bundan kaynaklanmaktadır.

Türkiye genelinde işsizlik oranı, 2008 yılının Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarını içeren döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,6 puan artarak yüzde 9,4 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde tarım dışı işsizlik oranı, bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,7 puan artarak yüzde 12,3, genç nüfusta işsizlik oranı ise bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,3 puan azalarak yüzde 18,3 olmuştur. İstihdam edilen kişi sayısı söz konusu dönemde, bir önceki yılın aynı dönemine göre 373 bin kişi artmıştır.

TABLO: II. 8- Temmuz Ayları İtibarıyla Yurtiçi İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler (1)

	(15+Yaş, Bin Kişi)		
	2006	2007(2)	2008
Çalışma Çağındaki Nüfus	51 701	49 263	50 015
İşgücü	25 508	24 400	24 975
İstihdam	23 257	22 249	22 622
Tarım	6 854	6 375	6 297
Sanayi	4 413	4 163	4 374
Hizmetler	11 990	11 711	11 951
İnşaat	1 406	1 427	1 402
İşsiz	2 251	2 151	2 353
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	49,3	49,5	49,9
İstihdam Oranı (Yüzde)	45,0	45,2	45,2
İşsizlik Oranı (Yüzde)	8,8	8,8	9,4
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (Yüzde)	11,7	11,6	12,3
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (Yüzde)	17,1	18,6	18,3
Eksik İstihdam	911	766	858
Eksik İstihdam Oranı (Yüzde)	3,6	3,1	3,4
İşsizlik ve Eksik İstihdam Nedeniyle Atıl İşgücü Oranı (Yüzde)	12,4	11,9	12,8

Kaynak: TÜİK

(1) Tabloda kastedilen Temmuz ayı; Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarının ağırlıklı ortalamasıdır.

(2) Hanehalkı işgücü anketi sonuçları Kasım 2006 döneminden itibaren ADNKS'den elde edilen toplam nüfusa dayalı olarak yayımlanmaktadır.

2008 yılının Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarını içeren dönemde işgücüne katılma oranı, hem kadınlarda hem de erkeklerde bir önceki yılın aynı dönemine göre artarak toplamda yüzde 49,9'a yükselmiştir.

2008 yılının Haziran-Ağustos döneminde, bir önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında istihdam tarım sektöründe 78 bin kişi azalmıştır. Aynı dönemde istihdam artışı sanayi sektöründe 211 bin, hizmetler sektöründe ise 240 bin kişi olmuştur.

2008 yılında işgücüne katılma oranının yüzde 48, işsizlik oranının ise yüzde 10,3 oranında gerçekleşeceği öngörülmektedir.

b) 2009 Yılı Hedefleri

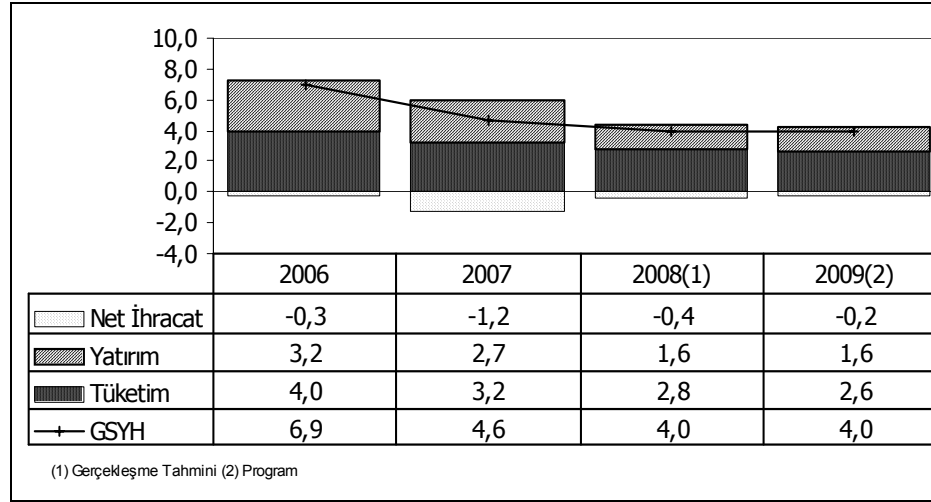
2009 yılında, öngörülen büyüme ve yatırım artışlarına bağlı olarak istihdamın yaklaşık 240 bin kişi artması, işsizlik oranının ise yüzde 10,4 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

3. Ekonominin Genel Dengesi

a) Mevcut Durum

2007 yılında toplam yurtiçi talep reel olarak yüzde 5,6 oranında artarak GSYH büyümesine 5,9 puan katkı verirken, net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısının negatif 1,2 puan olması sonucunda GSYH yüzde 4,6 oranında artmıştır. Özel tüketim artış hızı, toplam yurtiçi talep artış hızındaki yavaşlama ile uyumlu bir biçimde yüzde 4 oranında gerçekleşmiştir. 2007 yılında özel tüketim artış hızında gözlenen yavaşlamada giyim-ayakkabı ve eğlence-kültür sektörlerindeki azalışlarla, gıda-içki-tütün, mobilya-ev aletleri ve ulaştırma-haberleşme alt sektörlerindeki düşük oranlı artışlar etkili olmuştur. 2007 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarındaki artış yüzde 13 seviyesinde gerçekleşirken, özel kesim sabit sermaye yatırımları yüzde 5,2 oranında artmıştır.

GRAFİK: 2- GSYH Büyümesine Katkıları

2008 yılında toplam yurtiçi talebin yüzde 4,2 oranında artması, net mal ve hizmet ihracatının GSYH büyümesine olan katkısının ise negatif 0,4 puan olarak gerçekleşmesi neticesinde GSYH büyümesinin yüzde 4 olması beklenmektedir.

2008 yılında özel tüketimin yüzde 3,5, kamu tüketiminin ise yüzde 4,2 oranında artması sonucunda toplam tüketimin yüzde 3,6 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu yılda kamu tüketiminin cari fiyatlarla GSYH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,2 puan azalarak yüzde 9,6, özel tüketimin de GSYH içindeki payının ise bir önceki yıla göre 0,4 puan artarak yüzde 73,8 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir.

2008 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarındaki artışın 2002 yılından itibaren en düşük seviyesine gerileyerek yüzde 4,5 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu dönemde kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının da yüzde 2,8 oranında artacağı öngörülmektedir. Böylece, toplam sabit sermaye yatırımlarında yüzde 4,3 oranında reel artış beklenirken, cari fiyatlarla toplam sabit sermaye yatırımlarının GSYH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,3 puan azalarak yüzde 21,6 olması beklenmektedir. 2008 yılında stok değişiminin GSYH büyümesine katkısının ise pozitif 0,5 puan olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 9- Ekonominin Genel Dengesi (Cari Fiyatlarla)

	2007	2008 (1)	2009 (2)	2007	2008 (1)	2009 (2)
	(Milyon TL)			(GSYH İçindeki Paylar)		
Toplam Tüketim	709 698	829 063	925 135	83,1	83,4	83,2
Kamu	83 231	95 358	106 522	9,8	9,6	9,6
Özel	626 467	733 704	818 613	73,4	73,8	73,7
Toplam Yatırım	187 451	222 523	250 276	22,0	22,4	22,5
Kamu	32 604	37 736	39 876	3,8	3,8	3,6
Özel	154 847	184 787	210 400	18,1	18,6	18,9
Sabit Sermaye Yatırımı	186 915	214 758	242 365	21,9	21,6	21,8
Kamu	32 534	37 125	40 796	3,8	3,7	3,7
Özel	154 381	177 633	201 568	18,1	17,9	18,1
Stok Değişmesi	536	7 764	7 911	0,1	0,8	0,7
Kamu	70	611	-920	0,0	0,1	-0,1
Özel	466	7 154	8 832	0,1	0,7	0,8
Toplam Yurtiçi Talep (Toplam Kaynaklar)	897 150	1 051 585	1 175 411	105,1	105,8	105,8
Net Mal ve Hizmet İhracatı	-43 513	-57 270	-63 973	-5,1	-5,8	-5,8
Mal ve Hizmet İhracatı	188 225	225 696	278 111	22,0	22,7	25,0
Mal ve Hizmet İthalatı	-231 738	-282 966	-342 084	-27,1	-28,5	-30,8
GAYRİSAFİ YURTIÇİ HASILA (GSYH)	853 636	994 315	1 111 438	100,0	100,0	100,0
Gelir Dengesi	-9 302	-10 267	-11 395	-1,1	-1,0	-1,0
Cari Transferler	2 929	2 621	3 051	0,3	0,3	0,3
GAYRİSAFİ MİLLİ HARCANABİLİR GELİR (GSMHG)	847 263	986 669	1 103 094	99,3	99,2	99,2
KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	103 140	115 779	129 955	12,1	11,6	11,7
Kamu Tüketimi	83 231	95 358	106 522	9,8	9,6	9,6
Kamu Tasarrufu	19 909	20 420	23 434	2,3	2,1	2,1
Kamu Yatırımı	32 604	37 736	39 876	3,8	3,8	3,6
Kamu (Tas.-Yat.) Farkı	-12 695	-17 315	-16 442	-1,5	-1,7	-1,5
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	744 124	870 891	973 138	87,2	87,6	87,6
Özel Tüketim	626 467	733 704	818 613	73,4	73,8	73,7
Özel Tasarruf	117 656	137 186	154 525	13,8	13,8	13,9
Özel Yatırım	154 847	184 787	210 400	18,1	18,6	18,9
Özel (Tas.-Yat.) Farkı	-37 191	-47 600	-55 875	-4,4	-4,8	-5,0
Bilgi İçin: Toplam Yurtiçi Tasarruflar	137 565	157 607	177 959	16,1	15,9	16,0

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2008 yılında özel harcanabilir gelirin GSYH'ya oranının yüzde 87,6'ya yükseleceği, ancak özel tasarrufların GSYH'ya oranının sabit kalacağı öngörülmektedir. 2005 yılından itibaren negatif seyreden özel tasarruf yatırım farkının bu yılda da negatif 4,8 puan düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. 2001 yılından itibaren sürekli yükselerek 2006 yılında yüzde 13,9'a ulaşan kamu harcanabilir gelirin GSYH'ya oranının, 2008 yılında yüzde 11,6'ya gerileyeceği tahmin edilmektedir. Söz konusu gelişmede, sosyal fonlardaki iyileşmeye rağmen, vasıtalı vergiler ve faktör gelirlerinin paylarındaki azalmanın etkili olması beklenmektedir. GSYH'ya oran olarak kamu tasarrufları, -kamu tüketiminin söz konusu dönemde dalgalanma göstermekle birlikte yaklaşık olarak aynı düzeyini koruması nedeniyle- kamu harcanabilir gelirindeki artışa bağlı olarak sürekli iyileşme göstermiş ve 2005 yılında pozitif dönmüştür. 2006 yılında en yüksek seviyesine ulaşan söz konusu

oran, büyük ölçüde kamu harcanabilir gelirinin azalma eğilimine girmesi nedeniyle bu yıldan sonra gerilemeye başlamıştır. Bunun sonucunda 2006 yılında pozitive geçen ancak 2007 yılında tekrar negatife düşerek 1,5 puan olarak gerçekleşen kamu tasarruf yatırım farkının GSYH'ya oranının 2008 yılında negatif yüzde 1,7 olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 10- Ekonominin Genel Dengesi (1998 Yılı Fiyatlarıyla)

	2007	2008 (2)	2009 (3)	2007	2008 (2)	2009 (3)
	(Milyon TL)			(Yüzde Değişme)		
Toplam Tüketim	78 832	81 672	84 422	4,1	3,6	3,4
Kamu	7 597	7 918	8 085	5,4	4,2	2,1
Özel	71 236	73 753	76 336	4,0	3,5	3,5
Toplam Yatırım	27 034	28 684	30 386	10,5	6,1	5,9
Kamu	4 267	4 432	4 370	15,5	3,9	-1,4
Özel	22 767	24 251	26 015	9,6	6,5	7,3
Sabit Sermaye Yatırımı	26 852	27 995	29 382	6,4	4,3	5,0
Kamu	4 260	4 378	4 447	13,0	2,8	1,6
Özel	22 592	23 617	24 935	5,2	4,5	5,6
Stok Değişmesi (1)	182	688	1 004	1,0	0,5	0,3
Kamu	7	54	-76	0,1	0,0	-0,1
Özel	175	634	1 080	0,9	0,5	0,4
Toplam Yurtiçi Talep (Toplam Kaynaklar)	105 866	110 355	114 807	5,6	4,2	4,0
Net Mal ve Hizmet İhracatı (1)	-4 658	-5 098	-5 341	-1,2	-0,4	-0,2
Mal ve Hizmet İhracatı	25 275	26 844	28 692	7,3	6,2	6,9
Mal ve Hizmet İthalatı	-29 933	-31 942	-34 033	10,7	6,7	6,5
GAYRİSAFİ YURTIÇI HASILA (GSYH)	101 208	105 257	109 467	4,6	4,0	4,0
Gelir Dengesi	-1 292	-1 277	-1 218	-6,6	-1,2	-4,6
Cari Transferler	378	296	304	7,1	-21,7	2,7
GAYRİSAFİ MİLLÎ HARCANABİLİR GELİR (GSMHG)	100 294	104 276	108 553	4,8	4,0	4,1
KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	12 209	12 236	12 788	-8,9	0,2	4,5
Kamu Tüketimi	7 597	7 918	8 085	5,4	4,2	2,1
Kamu Tasarrufu	4 613	4 318	4 703	-25,4	-6,4	8,9
Kamu Yatırımı	4 267	4 432	4 370	15,5	3,9	-1,4
Kamu (Tas.-Yat.) Farkı	346	-115	333	
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	88 086	92 039	95 763	7,0	4,5	4,0
Özel Tüketim	71 236	73 753	76 336	4,0	3,5	3,5
Özel Tasarruf	16 850	18 286	19 427	22,2	8,5	6,2
Özel Yatırım	22 767	24 251	26 015	9,6	6,5	7,3
Özel (Tas.-Yat.) Farkı	-5 917	-5 965	-6 588	

Kaynak: DPT

(1) Yüzde değişimleri büyümeye katkıları göstermektedir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

b) 2009 Yılı Hedefleri

2009 yılında toplam yurtiçi talep GSYH büyümesine 4,2 puan katkı verirken net mal ve hizmet ihracatının GSYH büyümesine katkısının negatif 0,2 puan olması sonucunda GSYH'nın yüzde 4 oranında büyümesi hedeflenmektedir.

2009 yılında özel kesim tüketim harcamalarında yüzde 3,5, kamu kesimi tüketim harcamalarında ise yüzde 2,1 oranlarında artış olması beklenmektedir. Bu dönemde özel kesim sabit sermaye yatırımları yüzde 5,6 oranında artarken, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının da yüzde 1,6 oranında artması beklenmektedir.

Büyümeye katkılar yönüyle incelendiğinde, özel tüketimin 2,5 puan, kamu tüketiminin 0,2 puan, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının 1,3 puan, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının ise 0,1 puan katkı yapması beklenmektedir. 2009 yılında stok değişiminin GSYH büyümesine katkısının pozitif 0,3 puan olacağı tahmin edilmektedir.

Kamu harcanabilir gelirinin GSYH'ya oranının 2009 yılında, bir önceki yıla göre 0,1 puan artarak yüzde 11,7 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2009 yılında kamu tasarruflarının GSYH'ya oranı, 2008 yılına göre değişmezken, kamu tasarruf yatırım farkının bir miktar iyileşerek 2009 yılında yüzde -1,5 olması beklenmektedir. 2009 yılında, kamu tasarruflarındaki nispi gerilemenin özel tasarruflardaki artışla dengelenmesi sonucunda toplam yurtiçi tasarrufların GSYH içindeki payının bir önceki yıl seviyesinde kalacağı tahmin edilmektedir.

Kutu: Gayri Safi Milli Harcanabilir Gelir (GSMHG)

Milli gelir hesaplarında kullanılan temel kavram Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) olup, kısaca bir ülke sınırları içinde belli bir dönemde üretilmiş olan toplam katma değeri ifade etmektedir. Ancak GSYH, bir ülkede yaratılan katma değeri kapsamakla birlikte, yurtiçinde yerleşiklerin gelirlerini ve dolayısıyla refah seviyelerini anlamak açısından yetersiz kalmaktadır. Çünkü bir yandan, ülkede elde edilen katma değer bir kısmı kar transferleri, faiz ve maaş ödemeleri kanalıyla yurt dışı yerleşiklere aktarılmakta, diğer yandan yurt içi yerleşikler de dış âlemden benzer şekilde gelir elde edebilmektedir. Bu tip gelirler ödemeler dengesi istatistiklerinde faktör gelirleri olarak adlandırılmaktadır. Faktör gelirlerinin GSYH'ya ilave edilmesiyle Gayri Safi Milli Gelir (GSMG) elde edilmektedir. Diğer taraftan herhangi bir üretim faktörünün kullanılmasının karşılığı olmaksızın yurtiçi yerleşikler yurt dışına bir transfer yapabilmekte ve/veya bunun tam tersi de olabilmektedir. Bu tip transferlere karşılıksız cari transferler denilmektedir. Bu istatistik de ödemeler dengesi tablosunun son kalemi olarak cari denge hesaplarında yer almaktadır. Karşılıksız cari transferlerin GSMG'ye eklenmesiyle de Gayri Safi Milli Harcanabilir Gelir (GSMHG)'e ulaşılmaktadır. GSMHG bir ülkede yerleşiklerin kullanabileceği gelirler toplamını göstermekte olup, yurtiçi tasarrufların hesaplanmasında kullanılan geliri oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle, GSMHG'den toplam tüketim çıkarıldığında toplam yurtiçi tasarruflar elde edilmektedir.

TÜİK tarafından üretilen yeni milli gelir hesaplarında sadece GSYH hesaplanmakta olup diğer milli gelir büyüklükleri hesaplanmamaktadır. Bu nedenle, GSMHG, ekonominin genel dengesinde kullanılmak üzere, ödemeler dengesi istatistikleri kullanılarak Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hesaplanmıştır.

$GSYH = \text{Tüketim Harcamaları} + \text{Yatırım Harcamaları} + \text{Mal ve Hizmet İhracatı} - \text{Mal ve Hizmet İthalatı}$

$GSMG = GSYH + \text{Net Faktör Gelirleri}$

$\text{Net Faktör Gelirleri} = \text{Yerleşiklerin Dış Alemde Elde Ettikleri Faktör Gelirleri} - \text{Yerleşik Olmayanlara Yurtiçinde Yapılan Faktör Geliri Ödemeleri}$

$GSMHG = GSMG + \text{Net Dış Alem Cari Transferleri}$

$\text{Net Dış Alem Cari Transferleri} = \text{Yerleşiklerin Dış Alemde Elde Ettikleri Cari Transferler} - \text{Yerleşik Olmayanlara Yurtiçinde Yapılan Cari Transferler}$

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan kalkınma planları, orta vadeli programlar ve yıllık programlarda yer alan ve tüm ekonomik faaliyetleri kapsayan ekonominin genel dengesi tablosu harcama yönüyle milli gelir hesaplarının yanı sıra tasarruf-yatırım dengelerini de kapsamaktadır. Ekonominin genel dengesinde Türkiye ekonomisi kamu ve özel kesim ayırımında izlenmekte olup, GSMHG, kamu harcanabilir geliri ile özel harcanabilir gelirin toplamından oluşmaktadır. Kamu harcanabilir gelirinden kamu tüketimi çıkarıldığında kamu tasarrufları, özel harcanabilir gelirden özel tüketim çıkarıldığında ise özel tasarruflar elde edilmekte olup, kamu ve özel tasarrufların toplamı toplam yurtiçi tasarrufları vermektedir. Teorik olarak, bir ekonomide toplam tasarruflar toplam yatırımlara denktir. Bu çerçevede, bir ekonomide yurtiçi tasarrufların düzeyi toplam yatırımları karşılamaya yetmediğinde tasarruf açığıyla karşılanmakta, yurtiçi tasarrufların düzeyi toplam yatırımları aştığında ise ülkeden tasarruf çıkışı olmaktadır.

Dış tasarruflar, ödemeler dengesinin temel kalemi olan cari işlemler dengesine eşit olup, mal ve hizmet ihracatı, mal ve hizmet ithalatı, net faktör gelirleri ve net dış alem cari transferleri toplamından oluşmaktadır.

B. YATIRIMLAR

1. Yatırımların Sektörel Dağılımı

a) Mevcut Durum

2008 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 2,8 oranında artması beklenmektedir. Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 47,6'sının merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idareler, yüzde 37,6'sının mahalli idareler, yüzde 9'unun işletmeciler KİT'leri, yüzde 2,5'inin özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, yüzde 1,5'inin İller Bankası, yüzde 1,8'inin döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

2008 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde madencilik, ulaştırma, eğitim, konut ve sağlık sektörlerinin paylarının 2007 yılına göre artacağı beklenmektedir. İktisadi diğer hizmetlerin payı artarken, sosyal diğer hizmetlerin payı ise gerilemektedir.

2008 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 4,5 oranında artacağı öngörülmektedir. Özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde özellikle enerji, ulaştırma, turizm ve sağlık sektörlerinin payının artacağı, tarım, imalat ve konut sektörlerinin paylarının azalacağı, diğer sektörlerin paylarının ise yaklaşık olarak aynı seviyede kalacağı tahmin edilmektedir.

b) 2009 Yılı Hedefleri

2009 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 1,6 oranında artması öngörülmektedir. Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 45,4'ünün merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idareler, yüzde 37,9'unun mahalli idareler, yüzde 11,5'inin işletmeciler KİT'leri, yüzde 1,5'inin özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, yüzde 1,4'ünün İller Bankası, yüzde 2,4'ünün döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

2009 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde, 2008 yılına göre tarım, madencilik, imalat ve ulaştırma sektörlerinin paylarının artması; enerji, eğitim ve diğer hizmetler sektörlerinin paylarının azalması; sağlık, konut ve turizm sektörlerinin paylarında ise bir değişiklik olmaması beklenmektedir.

2009 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 5,6 oranında artması beklenmektedir. Özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde enerji, ulaştırma ve sağlık sektörlerinin paylarının artacağı; imalat, turizm ve konut sektörlerinin paylarının azalacağı, diğer sektörlerin paylarının ise aynı seviyede kalacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 11- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2007)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (1)	İşletmeciler KİT'leri	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	1 549	16	1	0	107	1 673	9,6	874	2 547	8,6
Madencilik	77	543	0	0	0	620	3,6	1	621	2,1
İmalat	13	70	117	1	0	201	1,2	116	317	1,1
Enerji	1 410	474	853	0	0	2 736	15,8	316	3 052	10,3
Ulaştırma	2 423	1 444	1	0	44	3 912	22,5	5 026	8 937	30,1
Turizm	89	0	0	0	1	90	0,5	34	123	0,4
Konut	127	0	0	0	0	127	0,7	349	476	1,6
Eğitim	2 983	0	0	0	36	3 019	17,4	291	3 310	11,1
Sağlık	1 142	0	0	0	422	1 563	9,0	370	1 933	6,5
Diğer Hizmetler	2 875	0	0	506	34	3 415	19,7	4 985	8 400	28,3
İktisadi	1 718	0	0	35	29	1 781	10,3	424	2 205	7,4
Sosyal	1 157	0	0	472	5	1 634	9,4	4 561	6 195	20,8
Toplam	12 688	2 547	971	507	643	17 355	100,0	12 361	29 717	100,0
Yüzde Dağılım	73,1	14,7	5,6	2,9	3,7	100,0				
Yüzde Dağılım	42,7	8,6	3,3	1,7	2,2	58,4		41,6	100,0	

Kaynak: DPT

(1) Yatırım işçiliği hariç

TABLO: II. 12- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2008) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (2)	İşletmeci KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	2 023	29	1	0	43	2 096	9,8	688	2 784	8,2
Madencilik	132	696	0	0	0	828	3,9	1	829	2,4
İmalat	36	163	42	1	1	243	1,1	144	387	1,1
Enerji	1 556	497	811	0	0	2 864	13,5	332	3 196	9,4
Ulaştırma	3 390	1 672	2	0	45	5 108	24,0	5 419	10 527	30,8
Turizm	71	0	0	0	3	74	0,3	27	100	0,3
Konut	164	0	0	0	0	164	0,8	424	588	1,7
Eğitim	3 992	0	0	0	24	4 016	18,9	73	4 090	12,0
Sağlık	1 396	0	0	0	468	1 864	8,8	424	2 288	6,7
Diğer Hizmetler	3 492	0	0	494	47	4 033	18,9	5 305	9 338	27,4
İktisadi	2 374	0	0	34	36	2 444	11,5	464	2 908	8,5
Sosyal	1 118	0	0	460	11	1 589	7,5	4 841	6 430	18,8
Toplam	16 252	3 056	856	495	630	21 290	100,0	12 836	34 126	100,0
Yüzde Dağılım	76,3	14,4	4,0	2,3	3,0	100,0				
Yüzde Dağılım	47,6	9,0	2,5	1,5	1,8	62,4		37,6	100,0	

Kaynak: DPT
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Yatırım işçiliği hariç

TABLO: II. 13- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2009) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (2)	İşletmeciler KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	3 117	27	1	0	104	3 249	13,9	797	4 046	10,8
Madencilik	106	825	0	0	0	931	4,0	1	932	2,5
İmalat	28	254	17	2	1	302	1,3	170	472	1,3
Enerji	1 425	1 087	550	0	0	3 062	13,1	208	3 270	8,7
Ulaştırma	3 583	2 100	8	0	92	5 783	24,8	5 848	11 631	31,0
Turizm	141	0	0	0	3	144	0,6	42	186	0,5
Konut	138	0	0	0	0	138	0,6	508	646	1,7
Eğitim	3 641	0	0	0	13	3 653	15,7	285	3 938	10,5
Sağlık	1 277	0	0	0	492	1 769	7,6	526	2 295	6,1
Diğer Hizmetler	3 566	11	0	518	184	4 279	18,4	5 819	10 098	26,9
İktisadi	1 833	11	0	29	166	2 028	8,7	592	2 620	7,0
Sosyal	1 734	0	0	489	17	2 251	9,7	5 227	7 478	19,9
Toplam	17 022	4 303	576	520	888	23 309	100,0	14 204	37 513	100,0
Yüzde Dağılım	73,0	18,5	2,5	2,2	3,8	100,0				
Yüzde Dağılım	45,4	11,5	1,5	1,4	2,4	62,1		37,9	100,0	

Kaynak: DPT
(1) Program
(2) Yatırım işçiliği hariç

TABLO: II. 14- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	2007			2008 (2)			2009 (3)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	2 891	4 962	7 854	3 157	5 353	8 510	4 749	5 985	10 734
Madencilik	638	2 486	3 124	853	2 890	3 743	962	3 293	4 255
İmalat	319	70 010	70 329	394	79 926	80 319	479	90 216	90 695
Enerji	3 365	4 901	8 267	3 483	5 939	9 423	3 669	6 960	10 628
Ulaştırma	9 475	26 919	36 394	11 152	31 265	42 418	12 597	36 299	48 896
Turizm	143	10 347	10 490	113	12 133	12 246	121	13 564	13 685
Konut	504	19 552	20 056	618	22 405	23 024	684	24 567	25 252
Eğitim	3 972	1 572	5 544	4 826	1 875	6 701	4 508	2 318	6 826
Sağlık	2 187	7 001	9 187	2 546	8 139	10 684	2 725	9 624	12 349
Diğer Hizmetler	9 038	6 631	15 670	9 982	7 709	17 691	10 302	8 743	19 045
TOPLAM	32 534	154 381	186 915	37 125	177 633	214 758	40 796	201 568	242 365

Kaynak: DPT

(1) Merkezi Yönetim Bütçesinde yatırım işçiliği dahildir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

TABLO: II. 15- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Yüzde Dağılım)

	2007			2008 (2)			2009 (3)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	8,9	3,2	4,2	8,5	3,0	4,0	11,6	3,0	4,4
Madencilik	2,0	1,6	1,7	2,3	1,6	1,7	2,4	1,6	1,8
İmalat	1,0	45,3	37,6	1,1	45,0	37,4	1,2	44,8	37,4
Enerji	10,3	3,2	4,4	9,4	3,3	4,4	9,0	3,5	4,4
Ulaştırma	29,1	17,4	19,5	30,0	17,6	19,8	30,9	18,0	20,2
Turizm	0,4	6,7	5,6	0,3	6,8	5,7	0,3	6,7	5,6
Konut	1,5	12,7	10,7	1,7	12,6	10,7	1,7	12,2	10,4
Eğitim	12,2	1,0	3,0	13,0	1,1	3,1	11,1	1,1	2,8
Sağlık	6,7	4,5	4,9	6,9	4,6	5,0	6,7	4,8	5,1
Diğer Hizmetler	27,8	4,3	8,4	26,9	4,3	8,2	25,3	4,3	7,9
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT

(1) Merkezi Yönetim Bütçesinde yatırım işçiliği dahildir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

2. Kamu Yatırımları Uygulaması

Ülkemizin; eğitim ve sağlık hizmetlerinin etkili bir şekilde sunulması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, rekabet gücümüzün artırılması ve sürdürülebilir büyümenin sağlanması için gerekli sosyal ve fiziki altyapının geliştirilmesi, çevrenin korunması, AB kriterlerine uyumun sağlanması, gelişmiş ülkelerle ülkemiz arasındaki ve ülkemizdeki bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması için önemli miktarlarda kamu yatırımı ihtiyacı bulunmaktadır.

2003-2008 döneminde genel devlet kapsamındaki kamu sabit sermaye yatırımlarının (KSSY) GSYH içindeki payı dikkate alındığında, ülkemizde AB üyesi ülkelerin ortalamasından ve ABD ile Japonya'dan daha az oranda KSSY gerçekleştirildiği görülmektedir. Söz konusu ülkelerin, özellikle AB üyesi ülkelerin yüzölçümünün ve nüfusunun Türkiye'den daha az olduğu, mevcut gelişmişlik seviyelerinin Türkiye'den daha yüksek olduğu, mevcut altyapı ihtiyaçlarının büyük ölçüde tamamlanmış olduğu ve GSYH'larının mutlak büyüklüğü dikkate alındığında ülkemizde daha fazla kamu yatırımı yapılması gereği ortaya çıkmaktadır.

2008 yılı kamu yatırım uygulamalarında; ekonomik ve sosyal altyapıyı geliştirecek yatırımlara, sektörel, bölgesel ve proje bazındaki öncelikler dikkate alınarak ağırlık verilmiştir.

TABLO: II. 16- Genel Devlet Kamu Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYH İçindeki Payı

	(Yüzde)					
Ülkeler	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Belçika	1,7	1,6	1,8	1,7	1,7	1,7
Almanya	1,6	1,4	1,4	1,4	1,5	1,6
İrlanda	3,8	3,6	3,4	3,7	4,2	4,5
Yunanistan	3,6	3,7	3,0	3,1	3,0	3,0
İspanya	3,6	3,4	3,6	3,8	3,8	3,8
Fransa	3,1	3,1	3,3	3,2	3,3	3,2
İtalya	2,5	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4
Lüksemburg	4,6	4,3	4,5	3,6	3,9	4,0
Malta	4,7	4,0	4,9	4,2	4,1	3,9
Hollanda	3,6	3,2	3,3	3,3	3,4	3,5
Avusturya	1,2	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0
Portekiz	3,1	3,1	2,9	2,3	2,4	2,4
Slovenya	3,3	3,5	3,2	3,7	3,7	3,7
Finlandiya	2,9	2,9	2,6	2,4	2,5	2,5
Euro Bölgesi Ülkeleri Ort.	3,1	3,0	3,0	2,9	2,9	2,9
Bulgaristan	2,7	2,9	4,2	4,2	4,8	5,4
Çek Cumhuriyeti	4,5	4,8	4,9	5,0	4,8	4,8
Danimarka	1,6	1,9	1,8	1,9	1,8	1,9
Estonya	4,2	3,4	3,7	4,5	4,4	4,4
Letonya	2,4	3,1	3,4	4,7	5,7	5,4
Litvanya	3,0	3,4	3,5	4,2	5,2	5,2
Macaristan	3,5	3,5	4,0	4,4	3,6	3,6
Polonya	3,3	3,4	3,4	3,9	4,1	4,5
Romanya	3,2	3,0	3,9	5,1	5,5	5,8
Slovakya	2,6	2,4	2,1	2,2	1,9	1,9
İsveç	2,9	2,9	3,0	3,1	3,1	3,2
İngiltere	1,5	1,7	0,7	1,8	1,8	2,0
AB-27 Ülkeleri Ort.	3,0	3,0	3,1	3,3	3,4	3,4
ABD	2,7	2,6	2,6	2,7	3,4	3,5
Japonya	4,3	3,9	3,6	3,2	3,1	3,0
Türkiye	2,9	2,4	2,9	2,9	3,1	3,0

Kaynak: Avrupa Komisyonu, European Economy (Economic Forecasts), DPT

2008 yılında, mahalli idare yatırımları ve yatırım işçilik giderleri hariç olmak üzere, ülkemizde; toplam tutarı 2008 yılı fiyatlarıyla 219 milyar TL, 2007 sonu kümülatif harcaması 102,4 milyar TL ve 2008 yılı başlangıç ödeneği 17,1 milyar TL olan 2.759 adet kamu yatırım projesi yürütülmüştür.

TABLO: II. 17- Türkiye’de Kamu Yatırımları (2001-2008) (1)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Proje Sayısı (Adet)	5 047	4 414	3 851	3 555	2 627	2 525	2 710	2 759
Toplam Proje Tutarı (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	105,2	166,8	187,1	196,1	206,7	200,4	209,3	219
Cari Yıl Öncesi Kümülatif Harcama (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	33,8	66,0	80,4	86,8	84,0	86,5	93,5	102,4
Toplam Program Ödenek (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	6,9	10,6	12,5	12,0	16,2	17,5	17,1	17,1
Yatırım Programına Alınan Çok Yıllık Yeni Proje Sayısı (Adet)	286	128	134	149	137	155	161	180
Toplam Program Ödenek / Toplam Proje Tutarı (%)	6,5	6,3	6,7	6,1	7,8	8,7	8,2	7,8
Yatırım Stokunun Ortalama Tamamlanma Süresi (Yıl) (2)	9,4	8,5	7,6	8,1	6,6	5,5	5,8	5,8

(1) Mahalli idare yatırımları, kamulaştırma harcamaları ve yatırım programında toplam dışı tutulan yatırımlar hariçtir.

(2) Mevcut stokun, ilgili yıldaki program ödenek seviyesiyle tamamlanması için gereken ilave süreyi göstermektedir.

2008 Yılı Yatırım Programında yer alan 2.759 projenin 3,7 milyar TL tutarındaki 1.148 adedi yıl içinde başlanıp bitirilmesi programlanan yıllık projelerden oluşmaktadır. Ayrıca 2008 yılında toplam proje tutarı 6,2 milyar TL, 2008 yılı ödeneği 834 milyon TL olan 180 adet çok yıllık yeni proje yatırım programına dahil edilmiştir.

2008 Yılı Yatırım Programında 2.759 projeye yapılan 17,1 milyar TL tutarındaki tahsis içinde yüzde 23,1 oranındaki pay ile ulaştırma-haberleşme sektörü ilk sırayı almış, bunu yüzde 21,2 ile diğer kamu hizmetleri, yüzde 16,6 ile eğitim, yüzde 14,1 ile enerji ve yüzde 8,6 ile tarım sektörleri izlemiş, sağlık sektörünün payı ise yüzde 8,4 olmuştur. 2008 yılı kamu yatırım tahsisleri içinde madencilik, imalat, turizm ve konut sektörlerinin toplam payı ise yüzde 8,1 olmuştur.

2008 Yılı Yatırım Programına göre; 219 milyar TL tutarındaki 2.759 proje için 2007 yılı sonu itibarıyla gerçekleştirilen kümülatif harcama tutarı 102,4 milyar TL olup, tamamlanmak üzere kalan proje stoku büyüklüğü 116,6 milyar TL’dir. Bu durumda, 2008 yılı ödeneklerinin tamamının harcanacağı, kamu yatırımları için sonraki yıllarda da 2008 yılı düzeyinde ödenek ayrılacağı ve Programa yeni proje alınmayacağı varsayımıyla, mevcut stokun tamamen bitirilebilmesi için 2008 yılı sonrasında 5,8 yıllık bir süre gerekmektedir.

2008 yılında tahsis edilen 17,1 milyar TL tutarındaki yatırım ödeneğinin yüzde 67,9’una karşılık gelen 11,6 milyar TL tutarındaki genel ve özel bütçe yatırımlarından en büyük payı yüzde 24,4 ile eğitim sektörü almıştır.

2.759 proje için tahsis edilen 17,1 milyar TL tutarındaki ödeneğin yüzde 18,1’i olan 3,1 milyar TL’nin dış proje kredisiyle finanse edilmesi öngörülmüştür. 2008 Yılı Yatırım Programında kısmen veya tamamen dış proje kredisiyle finanse edilmesi öngörülen ve toplam proje tutarı 106,3 milyar TL olan 146 adet proje bulunmaktadır.

Kamu yatırım programının rasyonelleştirilmesi çalışmaları kapsamında, kısıtlı ödenekler, kısa sürede tamamlanabilecek acil ve öncelikli projelere tahsis edilmiş, 15,1 milyar TL tutarındaki 46 adet proje ise sonraki yıllarda yürütülmek üzere, 2008 Yılı Yatırım Programında sembolik miktardaki iz ödenekle yer almıştır.

Ülkemizde, rasyonelleştirme çalışmalarıyla son yıllarda sağlanan iyileştirmelere rağmen, kamu proje stoku, başta sulama sektörü olmak üzere, mevcut sınırlı kaynaklara göre oldukça büyüktür. Sistematiik bir proje döngüsü yaklaşımındaki eksiklikler, kamu kuruluşlarının proje hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme birimlerindeki kapasite yetersizlikleri gibi faktörler projelerin planlandığı şekilde yürütülmesinde sorunlara yol açabilmektedir. Ayrıca, ülkemizin birçok alanda yeni yatırım ihtiyacının yanında, mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılmasına ve korunmasına yönelik idame-yenileme, bakım-onarım, rehabilitasyon ve modernizasyon ihtiyacı bulunmaktadır.

Afet zararlarının önlenmesi ve azaltılması ile güvenli ve yaşanabilir kentlerin oluşturulması amacıyla; tüm sektörlerde zarar azaltma stratejilerinin geliştirilmesi ve bu stratejilerin uygulanması için kamu yatırımı gerekmektedir. Ayrıca, yeni yapılacak yatırımların karar verme süreçlerinde afet riski dikkate alınmalıdır.

Ülkemizde, ekonomide istikrar ortamının sağlanmış olması, yıllar itibarıyla artan miktarda yararlandığımız AB fonlarının kamu yatırımları için ilave kaynak sağlaması yanında, kamu kuruluşlarında belirli standartlara uygun proje hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme kapasitesinin gelişmesine katkıda bulunması, ülkemizin artan kredibilitesi nedeniyle daha uygun şartlarda dış proje kredisi sağlayan uluslararası kaynaklardan yararlanabilecek olması, kamu kuruluşları için stratejik planlama çalışmalarının ve sektörel strateji dokümanlarında ortaya konulan stratejilerin, projelerin daha iyi önceliklendirilmesine ve değerlendirilmesine imkan verecek olması, kamu-özel işbirliği (KÖİ) modellerinden yararlanılacak olması, mahalli nitelikli işlerin mahalli idarelere bırakılarak yerinden yönetim ilkesinin hayata geçirilmesi gibi faktörler, önümüzdeki dönemde kamu yatırımlarına ayrılabilen kaynakların ve uygulamada etkinliğin artırılması için önemli fırsatlar ortaya çıkarmıştır.

2009 yılında, sektörel ve bölgesel önceliklerin yanı sıra devam eden projelerden;

- 2009 yılı içinde tamamlanarak ekonomiye kazandırılacak projelere,
- uygulamasında önemli fiziki gerçekleşme sağlanmış projelere,
- Yatırım Programında yer alan ve dış finansmanı sağlanan projelerden önemli oranda fiziki gerçekleşme sağlanmış projelere,
- başlatılmış bulunan diğer projelerle bağlantılı veya eş zamanlı olarak yürütülmesi ve tamamlanması gereken projelere,
- mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılmasına ve korunmasına yönelik idame-yenileme, bakım-onarım, rehabilitasyon ve modernizasyon türü yatırım projelerine,
- afetlerin önlenmesi ve afet hasarlarının telafisine yönelik projelere,
- AB'ye üyelik yönünde ortaya konulan politika ve önceliklerin hayata geçirilmesi için sürdürülen çalışmaların gerektirdiği projelere,
- e-Dönüşüm Türkiye Projesi ve Bilgi Toplumu Stratejisiyle uyumlu projelere ve İstanbul Bilişim Vadisi Projesine

ağırlık verilecektir.

C. ÖDEMELER DENGESİ

1. Dünya Ticareti

2008 yılında 16,9 trilyon ABD doları olarak gerçekleşmesi beklenen dünya toplam mal ihracatının 2009 yılında yüzde 4,2 oranında artarak 17,6 trilyon ABD dolarına yükselmesi öngörülmektedir. Bu çerçevede, 2008 yılında binde 8,2 olarak öngörülen Türkiye'nin dünya ihracatı içindeki payının 2009 yılında binde 8,5'e yükseltilmesi hedeflenmektedir.

TABLO: II. 18- Türkiye'nin Dünya Ticaretindeki Yeri

(Milyar ABD Doları)

	2006	2007	2008 (1)	2009 (1)
Dünya İhracatı				
Mal ve Hizmetler	14 759	17 130	20 770	21 622
Mallar	11 903	13 751	16 860	17 560
Türkiye'nin Dış Ticareti				
İhracat	85,5	107,3	137,5	149,0
İthalat	139,6	170,1	218,0	232,5
Binde Pay				
Türkiye İhracatı / Dünya İhracatı	7,2	7,8	8,2	8,5
Türkiye İthalatı / Dünya İhracatı	11,7	12,4	12,9	13,2

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Ekim 2008; TÜİK; DPT

(1) Tahmin

2007 yılında yüzde 7,2 oranında artan dünya mal ve hizmet ticaret hacminin, 2008 yılında yüzde 4,9, 2009 yılında ise yüzde 4,1 oranlarında artacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'nin en önemli ihraç pazarı konumunda olan ve 2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla yüzde 8,1 ve 5,4 oranlarında artış kaydedilen Euro bölgesinin mal ve hizmet ithalat hacminin, küresel krizin etkisiyle yavaşlayarak 2008 yılında yüzde 2,4, 2009 yılında ise yüzde 0,5 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 19- Uluslararası Ticaret

(Yüzde Değişim)

	2006	2007	2008 (1)	2009 (1)
Mal ve Hizmet Ticareti				
Dünya Ticaret Hacmi	9,3	7,2	4,9	4,1
Fiyat Deflatörü (ABD Doları)	5,0	8,1	15,3	0,2
İhracat Hacmi				
Gelişmiş Ekonomiler	8,4	5,9	4,3	2,5
Gelişmekte Olan Ekonomiler	11,0	9,5	6,3	7,4
Euro Bölgesi	8,1	6,0	3,2	0,9
İthalat Hacmi				
Gelişmiş Ekonomiler	7,5	4,5	1,9	1,1
Gelişmekte Olan Ekonomiler	14,7	14,2	11,7	10,5
Euro Bölgesi	8,1	5,4	2,4	0,5
Ticaret Hadleri				
Gelişmiş Ekonomiler	-1,2	0,3	-1,8	-0,1
Gelişmekte Olan Ekonomiler	4,9	1,7	5,5	-0,9
Euro Bölgesi	-1,4	0,3	-1,8	0,1

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Ekim 2008

(1) Tahmin

Petrol fiyatları 2008 yılının ilk yedi ayında hızlı artış kaydetmiş, ancak daha sonra ABD dolarının değer kazanması ve küresel ekonomik gelişmelere bağlı olarak görülen talep yavaşlaması nedeniyle düşme eğilimine girmiştir. 2008 yılının Eylül ayından itibaren ise küresel finansal krizin yaygınlaşması ve gelişmiş ekonomilerde durgunluk eğiliminin

giderek artması petrol fiyatlarını hızla aşağı çekmiştir. 2008 yılının tamamında 2007 yılı ortalamasına göre petrol fiyatlarında yüzde 50,8, emtia fiyatlarında ise yüzde 13,8 artış gerçekleşmesi beklenmektedir. 2009 yılında petrol fiyatlarının 2008 yılı son çeyreğine yakın seyredeceği öngörülmektedir. Bu çerçevede, 2009 yılında petrol fiyatlarında yüzde 6,3 oranında azalma beklenirken, emtia fiyatlarında yüzde 0,5 oranında artış olacağı tahmin edilmektedir. Bu durumda dünya petrol fiyatının (Brent, Dubai ve Batı Teksas spot fiyatlarının yıllık ortalaması) 2008 yılında varil başına 107,3 ABD doları olarak gerçekleşmesi, 2009 yılında ise 100,5 ABD doları seviyesine inmesi beklenmektedir.

TABLO: II. 20- Dünya İhracat Fiyatları (Yıllık Ortalama)

(Yüzde Değişim)

		2006	2007	2008 (1)	2009 (1)
ABD doları cinsinden	Mamul Fiyatları	3,7	8,8	13,8	0,5
	Petrol	20,5	10,7	50,8	-6,3
	Yakıt Dışı Başlıca Emtia	23,2	14,1	13,3	-6,2
	Ham Petrol Varil Fiyatı (2)	64,3	71,1	107,3	100,5
Euro cinsinden	Mamul Fiyatları	2,9	-0,4	2,4	1,9
	Petrol	19,5	1,4	35,6	-5,0
	Yakıt Dışı Başlıca Emtia	22,3	4,5	1,9	-4,9
	Ham Petrol Varil Fiyatı (2)	51,1	51,8	70,2	66,7

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Ekim 2008

(1) Tahmin

(2) Brent, Dubai, Batı Teksas ham petrol spot fiyatlarının yıllık ortalaması

2. Cari İşlemler Hesabı

a) Mevcut Durum

Cari işlemler açığındaki genişleme eğilimi 2008 yılının ilk sekiz ayında da devam etmiş ve cari işlemler açığı 2008 yılı Ağustos ayı itibarıyla son 12 ayda 48,7 milyar ABD doları seviyesine yükselmiştir. Cari işlemler açığındaki yüksek oranlı artışta, enerji ve emtia fiyatlarında kaydedilen artışlar, Türk Lirasının reel olarak değerlendirilmesi ve artan ihracata paralel olarak ara malları ithalatında gözlenen yüksek oranlı artışlar belirleyici olmuştur.

TABLO: II. 21- Cari Açık ve Bileşenleri

(Milyar ABD Doları)

	2006	2007	2008(1)	Ocak - Ağustos	
				2007	2008
CARİ İŞLEMLER HESABI	-31,9	-37,7	-48,7	-23,8	-34,8
DIŞ TİCARET DENGESİ	-40,9	-46,7	-58,5	-29,8	-41,6
Toplam Mal İhracatı	93,6	115,4	140,7	72,6	98,0
İhracat (fob)	85,5	107,3	132,5	67,3	92,5
Bavul Ticareti, Diğer Mallar	8,1	8,1	8,2	5,3	5,5
Toplam Mal İthalatı	-134,6	-162,0	-199,2	-102,4	-139,6
İthalat (cif)	-139,6	-170,1	-208,4	-107,2	-145,6
Navlun ve Sigorta, Diğer Mallar	5,0	8,0	9,2	4,8	5,9
HİZMETLER DENGESİ	13,8	13,9	15,7	9,2	11,0
Gelir	25,3	28,8	33,0	18,6	22,8
Turizm Gelirleri	16,9	18,5	21,0	11,9	14,3
Gider	-11,4	-14,9	-17,3	-9,4	-11,8
GELİR DENGESİ	-6,7	-7,1	-8,1	-4,6	-5,5
Gelir	4,4	6,4	6,9	4,2	4,7
Gider	-11,1	-13,5	-15,0	-8,8	-10,2
Faiz Ödemeleri	-9,4	-10,8	-11,7	-7,0	-7,8
CARİ TRANSFERLER	1,9	2,2	2,1	1,4	1,3

Kaynak: TCMB

(1) Ağustos ayı itibarıyla, yıllıklandırılmış

Dış Ticaret Dengesi

İhracat, 2008 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 37,4 oranında artarak 92,5 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Bu dönemde toplam ihracatın yüzde 95,4'ünü oluşturan imalat sanayii ürünleri ihracatı, yüzde 38,6 oranında artmıştır. Bu artışta, ana metal sanayii ürünleri ihracatının yüzde 98,9, motorlu kara taşıtları ve römorklar ihracatının yüzde 37,8 ve kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar ihracatının yüzde 88 oranında artması belirleyici olmuştur. Bu dönemde tarım-ormancılık ve madencilik sektörleri ihracatı sırasıyla yüzde 9,5 ve yüzde 46,5 oranlarında artmıştır.

2008 yılının Ocak-Ağustos döneminde petrol ihracatçısı ülkelerin ihracat içindeki payı artarken, OECD ülkelerine yapılan ihracatın artış hızı toplam ihracat artış hızının altında kalmıştır. Söz konusu gelişmede, artan petrol fiyatlarıyla oluşan gelir etkisi ve Türk Lirasının ABD doları karşısında değer kazanması ve AB büyümesinde gözlenen yavaşlamanın etkili olduğu düşünülmektedir.

TABLO: II. 22- Ülke Gruplarına Göre İhracat

(Milyar ABD Doları)

	Yıllık		Ocak – Ağustos	
	2006	2007	2007	2008
TOPLAM İHRACAT	85,5	107,3	67,3	92,5
AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ (AB-27)	47,9	60,4	38,0	45,6
TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ VE SINIR TİCARET MERKEZLERİ	3,0	2,9	1,9	2,2
DİĞER ÜLKELER	34,6	43,9	27,4	44,7
Diğer Avrupa (AB Hariç)	8,0	10,8	6,6	11,0
Afrika	4,6	6,0	3,8	6,2
Amerika	6,3	5,6	3,7	4,2
Asya	15,3	20,3	12,6	22,1
Yakın ve Orta Doğu	11,3	15,1	9,3	17,2
Diğer	0,5	1,2	0,6	1,2
OECD Ülkeleri	54,5	65,7	41,6	50,0
EFTA Ülkeleri	1,2	1,3	0,8	2,1
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	11,6	16,8	10,3	14,7
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	3,3	4,7	2,9	4,1
Bağımsız Devletler Topluluğu	7,0	10,1	6,2	9,5
Türk Cumhuriyetleri	2,0	2,9	1,8	2,4
İslam Konferansı Teşkilatı	15,0	20,3	12,6	21,9

Kaynak: TÜİK

2008 yılının tamamında ihracatın yüzde 28,2 oranında artarak 137,5 milyar ABD dolarına ulaşacağı tahmin edilmektedir. İhracat fiyatlarının 2008 yılında yüzde 18,5 oranında artması ve böylece reel ihracat artışının yüzde 8,2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

İthalat, 2008 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 35,8 oranında artarak 145,6 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Bu dönemde

tüketim ve yatırım malları ithalatı artış oranları genel ithalat artış oranının altında kalırken, ara malları ithalatı, ihracat artışına paralel olarak yüzde 40,1 oranında artmıştır.

2008 yılının Ocak-Ağustos döneminde ülke gruplarının toplam ithalat içindeki paylarına bakıldığında artan enerji fiyatlarının da etkisiyle petrol ihracatçısı ülkelere yapılan ithalatın, toplam ithalat içindeki payının arttığı gözlenmiştir. AB ülkelerinden yapılan ithalatın toplam içindeki payı 2007 yılının Ocak-Ağustos döneminde yüzde 40,3 seviyesinde iken, 2008 yılının aynı döneminde yüzde 37,4 oranına gerilemiştir.

TABLO: II. 23- Ülke Gruplarına Göre İthalat

(Milyar ABD Doları)

	Yıllık		Ocak – Ağustos	
	2006	2007	2007	2008
TOPLAM İTHALAT	139,6	170,1	107,2	145,6
AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ (AB-27)	59,4	68,6	43,2	54,4
TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	0,9	1,2	0,8	1,0
DİĞER ÜLKELER	79,2	100,2	63,2	90,2
Diğer Avrupa (AB Hariç)	25,7	34,3	22,2	32,4
Afrika	7,4	6,8	4,4	5,8
Amerika	9,4	12,2	7,7	11,8
Asya	36,2	46,3	28,5	39,6
Yakın ve Orta Doğu	10,6	12,6	7,6	12,8
Diğer Asya	25,7	33,7	21,0	26,8
Diğer	0,5	0,7	0,5	0,6
OECD Ülkeleri	77,8	91,9	58,2	74,3
EFTA Ülkeleri	4,5	5,8	4,1	4,8
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	27,0	34,8	22,1	33,4
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	8,1	10,0	6,4	9,7
Bağımsız Devletler Topluluğu	23,4	31,3	19,8	31,2
Türk Cumhuriyetleri	2,0	2,7	1,6	3,3
İslam Konferansı Teşkilatı	19,1	21,5	13,2	21,3

Kaynak: TÜİK

2008 yılında ithalatın bir önceki yıla göre yüzde 28,2 oranında artarak 218 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. 2008 yılında ithalat fiyatlarının yüzde 20,1 oranında artacağı ve reel ithalat artışının yüzde 6,8 olacağı tahmin edilmektedir.

Ham petrol varil fiyatında bir dolarlık değişme, yaklaşık olarak, ülkemizin yıllık ham petrol ithalatını 175 milyon ABD doları, toplam enerji maliyetini ise 500 milyon ABD doları etkilemektedir. 2008 yılında ortalama ham petrol varil fiyatının 102,7 ABD dolarına yükselmesi ve bu çerçevede enerji ithalatımıza yaklaşık 15,4 milyar ABD doları ilave yük getirmesi beklenmektedir.

Hizmetler Dengesi, Gelir Dengesi ve Cari Transferler

Hizmetler dengesi, 2007 yılında da turizm gelirlerinin etkisiyle 13,9 milyar ABD doları fazla vermiştir. 2008 yılının Ocak-Ağustos döneminde turizm gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 20,8 oranında artarak 14,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılının tamamında turizm gelirlerinin 22,7 milyar ABD dolarına ulaşacağı tahmin edilmektedir.

2008 yılının Ocak-Ağustos döneminde gelir dengesindeki açık, 2007 yılının aynı dönemine göre yüzde 20,6 oranında artarak 5,5 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 2008 yılı Ocak-Ağustos döneminde portföy yatırımları altında yer alan genel hükümet ve bankalar tahvil geri ödemesi de dahil olmak üzere toplam 7,8 milyar ABD doları faiz ödemesi gerçekleşmiştir. Bu çerçevede, 2007 yılının Ocak-Ağustos döneminde 16,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşen faiz ödemeleri hariç cari açık, yüzde 60,8 oranında artarak 2008 yılının aynı döneminde 27 milyar ABD dolarına ulaşmıştır.

2008 yılının ilk sekiz ayında cari transferler kaleminde 1,3 milyar ABD doları fazla kaydedilmiştir.

Bu gelişmeler sonucunda, 2008 yılının ilk sekiz ayında 34,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşen cari açığın, yıl sonunda 51,5 milyar ABD dolarına ulaşacağı tahmin edilmektedir.

b) 2009 Yılı Hedefleri

2009 yılında ihracatın yüzde 8,4 oranında artarak 149 milyar ABD doları seviyesine ulaşması, ithalatın ise yüzde 6,7 oranında artarak 232,5 milyar ABD doları olacağı öngörülmektedir. Bu çerçevede, 2009 yılında dış ticaret açığının 83,5 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2009 yılında 5,8 milyar ABD doları bavul ticareti ve 13,5 milyar ABD doları navlun ve sigorta geliri gerçekleşeceği ve böylece dış ticaret dengesinde 64,5 milyar ABD doları açık verileceği öngörülmektedir.

2009 yılında ihracat fiyatlarının yüzde 1,4 oranında artacağı, ithalat fiyatlarının ise ham petrol fiyatlarında öngörülen yüzde 6,3 oranındaki düşüşe paralel olarak yüzde 0,2 oranında azalacağı, böylece ihracatın ve ithalatın reel olarak yüzde 6,9 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 24- Türkiye'nin Dış Ticareti ve Dış Ticareti Etkileyen Faktörler

	2006	2007	2008(1)	2009(2)
İhracat (Milyar ABD Doları)	85,5	107,3	137,5	149,0
İthalat (Milyar ABD Doları)	139,6	170,1	218,0	232,5
(Yüzde Değişim)				
İhracat	16,4	25,3	28,2	8,4
İthalat	19,5	21,8	28,2	6,7
İhracat Fiyatları	3,5	12,6	18,5	1,4
İthalat Fiyatları	8,6	9,6	20,1	-0,2
Reel İhracat	12,5	11,3	8,2	6,9
Reel İthalat	10,0	11,1	6,8	6,9
Reel Kur (1 ABD Doları + 1,5 Euro)	-0,4	11,1	6,8	-7,3
GSYH Büyüme hızı	6,9	4,6	4,0	4,0
Sanayi Büyümesi	8,3	5,8	3,9	3,9
Yurtiçi Talep Büyümesi	7,0	4,7	3,7	3,7
Üretkenlik	6,4	2,4	2,4 ⁽³⁾	
Üretkenlik (Gelişmiş Ekonomiler)	2,6	3,3	2,0	2,0
Birim İşgücü Maliyeti (ABD Doları)	-0,7	5,8	22,4 ⁽³⁾	
Birim İşgücü Maliyeti (Gelişmiş Ekonomiler)	0,9	-0,1	1,5	1,2

Kaynak: TÜİK, DPT, IMF World Economic Outlook, Ekim 2008

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Haziran ayı itibarıyla, yıllıklandırılmış

2009 yılında turizm gelirlerinin yüzde 9,7 oranında artarak 24,9 milyar ABD dolarına, turizm giderlerinin ise yüzde 5,6 oranında artarak 3,8 milyar ABD dolarına ulaşacağı öngörülmektedir. 2009 yılında hizmet gelirlerinin yüzde 9,2 oranında artarak 39 milyar ABD doları olacağı tahmin edilmektedir. Hizmet giderlerinin ise yüzde 7,5 oranında artarak 19 milyar ABD dolarına çıkması; böylece 2009 yılında hizmetler dengesinin yüzde 10,8 oranında artarak 20,1 milyar ABD doları fazla vermesi beklenmektedir.

TABLO: II. 25- İhracatın Sektörel Dağılımı (ISIC.Rev.3)

	(Milyar ABD Doları)			(Yüzde Pay)			(Yüzde Değ.)	
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	08/07	09/08
	(1)	(2)	(2)	(1)	(2)	(2)		
TOPLAM İHRACAT	107,3	137,5	149,0	100,0	100,0	100,0	28,2	8,4
Tarım, Ormancılık, Balıkçılık	3,9	4,3	4,9	3,6	3,1	3,3	9,4	15,3
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	1,7	2,4	2,5	1,5	1,7	1,7	41,5	5,3
İmalat Sanayi	101,1	130,3	141,0	94,2	94,8	94,6	28,9	8,2
Diğer	0,6	0,6	0,6	0,6	0,4	0,4	-7,1	4,2

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO: II. 26- İthalatın Ekonomik Gruplara Göre Dağılımı (BEC)

	(Milyar ABD Doları)			(Yüzde Pay)			(Yüzde Değ.)	
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	08/07	09/08
	(1)	(1)	(2)	(1)	(1)	(2)		
TOPLAM İTHALAT	170,1	218,0	232,5	100,0	100,0	100,0	28,2	6,7
Sermaye Malları	27,1	31,8	34,8	15,9	14,6	15,0	17,4	9,6
Ara Malları	123,6	161,8	171,5	72,7	74,2	73,8	30,9	6,0
Tüketim Malları	18,7	23,8	25,4	11,0	10,9	10,9	27,0	6,9
Diğer	0,7	0,7	0,8	0,4	0,3	0,3	3,8	14,3
Enerji Ürünleri (27. Fası)	33,9	50,0	49,5	19,9	22,9	21,3	47,6	-1,0
Enerji Hariç	136,2	168,0	183,0	80,1	77,1	78,7	23,4	8,9

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2009 yılında gelir dengesinde 8,1 milyar ABD doları açık öngörülürken, cari transferler kaleminde 2,2 milyar ABD doları fazla beklenmektedir. Böylece, 2009 yılında cari işlemler açığının yüzde 2,1 oranında azalarak 50,4 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. 2008 yılında yüzde 6,4 olması beklenen cari açığın GSYH'ya oranının, 2009 yılında da aynı seviyede kalması beklenmektedir.

TABLO: II. 27- Cari İşlemler Dengesi

(Milyar ABD Doları)

	2006	2007	2008(1)	2009(2)
CARİ İŞLEMLER HESABI	-31,9	-37,7	-51,5	-50,4
DIŞ TİCARET DENGESİ	-40,9	-46,7	-63,4	-64,5
İhracat (fob)	92,9	114,3	143,1	155,0
İhracat (fob)	85,5	107,3	137,5	149,0
Bavul Ticareti, Uyarlama	7,4	7,1	5,6	6,0
İthalat (fob)	-130,1	-156,1	-204,0	-217,1
İthalat (cif)	-139,6	-170,1	-218,0	-232,5
Navlun ve Sigorta, Uyarlama	9,5	13,9	14,0	15,4
Parasal Olmayan Altın (net)	-3,3	-4,4	-1,6	-1,6
Limanlarda Sağlanan Mallar (net)	-0,4	-0,5	-0,9	-0,9
HİZMETLER DENGESİ	13,8	13,9	18,1	20,1
Gelir	25,3	28,8	35,7	39,0
Gider	-11,4	-14,9	-17,6	-19,0
Taşımacılık	0,4	-0,4	-0,4	-0,3
Turizm	14,1	15,2	19,1	21,1
Gelir	16,9	18,5	22,7	24,9
Gider	-2,7	-3,3	-3,6	-3,8
Diğer Hizmetler	-0,7	-1,0	-0,6	-0,8
GELİR DENGESİ	-6,7	-7,1	-8,3	-8,1
Gelir	4,4	6,4	7,4	8,2
Gider	-11,1	-13,5	-15,7	-16,3
Ücret Ödemeleri	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Yatırım Geliri Dengesi	-6,6	-7,0	-8,1	-7,9
Doğrudan Yatırımlar	-1,0	-2,1	-3,3	-3,3
Portföy Yatırımları	-0,7	0,4	1,4	2,2
Diğer Yatırımlar	-4,9	-5,3	-6,3	-6,8
Faiz Geliri	1,5	2,2	2,2	2,5
Faiz Gideri	-6,3	-7,5	-8,5	-9,3
Uzun Vade	-5,5	-6,8	-7,9	-8,2
Kısa Vade	-0,8	-0,7	-0,6	-1,1
CARİ TRANSFERLER	1,9	2,2	2,1	2,2

Kaynak: TCMB, DPT

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

3. Sermaye ve Finans Hesapları

2008 yılında ülkemize önemli ölçüde sermaye girişi olmuş ve bu durum, ilk sekiz ayda gerçekleşen 34,8 milyar ABD doları tutarında cari açığın finanse edilmesinin yanı sıra, resmi rezervlerde 2,7 milyar ABD doları ve bankaların döviz varlıklarında 8,1 milyar ABD doları artış kaydedilmesini sağlamıştır.

TABLO: II. 28- Sermaye ve Finans Hesabı (Özet)

(Milyar ABD Doları)

	2006	2007	2008(1)	Ocak-Ağustos	
				2007	2008
Cari İşlemler Dengesi	-31,9	-37,7	-48,7	-23,8	-34,8
Sermaye ve Finans Hesabı (rezerv hariç)	38,2	44,6	56,0	30,6	42,0
Doğrudan Yatırımlar (net)	19,3	20,1	15,4	13,8	9,0
Portföy Yatırımları (net)	7,4	0,7	-2,2	4,3	1,4
Diğer Yatırımlar (net)	11,5	23,8	42,8	12,5	31,5
Rezerv Varlıklar (2)	-6,1	-8,0	-1,1	-9,6	-2,7
Net Hata Noksan	-0,2	1,1	-6,2	2,8	-4,5

Kaynak: TCMB

(1) Ağustos ayı itibarıyla, yıllıklandırılmış

(2) “-” işareti artışı göstermektedir.

2007 yılında kamu kesimi IMF'ye yapılan geri ödemelerle beraber net dış borç ödeyicisi konumuna geçerken, cari açık ve rezerv artışı özel kesim tarafından finanse edilmiştir. 2008 yılının ilk sekiz ayında da benzer bir şekilde sermaye girişinin tamamına yakını özel sektör tarafından karşılanmıştır.

2008 yılının ilk sekiz ayında sermaye ve finans hesabında, finansman ihtiyacımızdan 7,1 milyar ABD doları, net hata noksan kalemi dahil edildiğinde 2,7 milyar ABD doları daha fazla bir döviz girişi gerçekleşmiştir.

TABLO: II. 29- Sermaye ve Finans Hesabı, Kamu Kesimi- Özel Sektör Dağılımı

(Milyar ABD Doları)

	2006	2007	2008(1)	Ocak-Ağustos	
				2007	2008
A. CARİ İŞLEMLER DENGESİ	-31,9	-37,7	-48,7	-23,8	-34,8
B. SERMAYE VE FİNANS HESABI					
(IMF Kredileri, Rezerv Hariç)	42,7	48,6	54,4	33,7	39,5
Kamu Kesimi (IMF Kredileri Hariç)	7,4	-3,8	-8,6	2,3	-2,4
Özel Kesim	35,2	52,4	63,0	31,4	41,9
Bankalar (net)	-3,1	-1,6	8,5	-5,7	4,4
Bankacılık Dışı Özel Kesim (net)	38,3	54,0	54,5	37,0	37,5
C. CARİ, SERMAYE VE FİNANS HESAPLARI (A+B)	10,8	10,9	5,7	9,9	4,7
D. NET HATA VE NOKSAN	-0,2	1,1	-6,2	2,8	-4,5
E. GENEL DENGE (C+D)	10,6	12,0	-0,6	12,8	0,2
F. REZERV VARLIKLAR	-10,6	-12,0	0,6	-12,8	-0,2
Resmi Rezervler (2)	-6,1	-8,0	-1,1	-9,6	-2,7
IMF Kredileri	-4,5	-4,0	1,6	-3,1	2,5
Kullanım	3,0	1,1	3,6	1,1	3,6
Geri Ödeme	-7,5	-5,1	-2,0	-4,3	-1,2

Kaynak: TCMB

(1) Ağustos ayı itibarıyla, yıllıklandırılmış

(2) “-” işareti artışı göstermektedir

2008 yılı Ocak-Ağustos döneminde rezerv varlıklar kaleminde 2,7 milyar ABD doları artış gerçekleşmiştir.

Doğrudan yabancı yatırım girişi, 2008 yılı Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 34,4 oranında azalarak 9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılı Ocak-Ağustos döneminde 15,6 milyar ABD doları tutarında yurt içinde doğrudan yatırım gerçekleşirken, bu tutar 2008 yılının aynı döneminde 11,2 milyar ABD doları düzeyine gerilemiştir. Bu miktarın 2 milyar ABD dolarını yurt içinde yabancılar tarafından gerçekleştirilen gayrimenkul alımları oluşturmaktadır.

2008 yılı Ocak-Ağustos döneminde IMF'ye 1,2 milyar ABD doları kredi geri ödemesi gerçekleştirilirken, IMF'den 3,6 milyar ABD doları kredi kullanılmıştır.

4. Dış Borç Stoku

2007 yılında 247,1 milyar ABD doları olan toplam dış borç stoku 2008 yılının ikinci çeyreği itibarıyla 284,4 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 2002 yılından itibaren toplam dış borç stokunun GSYH'ya oranı sürekli düşerken, 2006 yılında yükselmiş, 2007 yılında ise tekrar düşmüştür. 2008 yılının ilk yarısında dış borçların GSYH'ya oranı 0,7 puan artmıştır.

Özel kesimin dış borç stoku 2004 yılından itibaren önemli ölçüde artarak 2008 yılının ilk yarısında 190,5 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Özel kesimin dış borç stoku artışının toplam dış borç stoku artışından fazla olması nedeniyle, toplam borç stoku içinde özel kesimin payı artmıştır.

TABLO: II. 30- Dış Borç Stokuna Ait Bazı Göstergeler

(Milyar ABD Doları)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Toplam Dış Borç Stoku	144,2	160,6	168,4	205,2	247,1	284,4
Kısa Vadeli Dış Borçlar	23,0	31,9	37,1	40,4	41,8	51,9
Orta-Uzun Vadeli Dış Borçlar	121,1	128,8	131,3	164,8	205,3	232,5
Kamu Kesimi Dış Borç Stoku	70,8	75,7	70,4	71,6	73,5	77,7
TCMB Dış Borç Stoku	24,4	21,4	15,4	15,7	15,8	16,2
Özel Sektör Dış Borç Stoku	48,9	63,6	82,6	117,9	157,9	190,5
Finansal Kuruluşlar	13,7	21,3	32,0	47,3	57,2	65,9
Finansal Olmayan Kuruluşlar	35,2	42,2	50,6	70,6	100,6	124,7
Yüzde Oranlar						
Kısa V. Dış Borçlar/ Top. Dış Borç Stoku	16,0	19,8	22,0	19,7	16,9	18,3
Kamu Dış Borç Stoku / Top. Dış Borç Stoku	49,8	49,1	47,1	41,8	34,9	28,3
Toplam Net Rezerv / Kısa Vadeli Dış Borçlar	195,4	168,7	185,3	225,1	259,1	226,7
Toplam Dış Borç Stoku / GSYH	47,3	41,1	35,0	39,0	37,4	38,1

Kaynak: HM

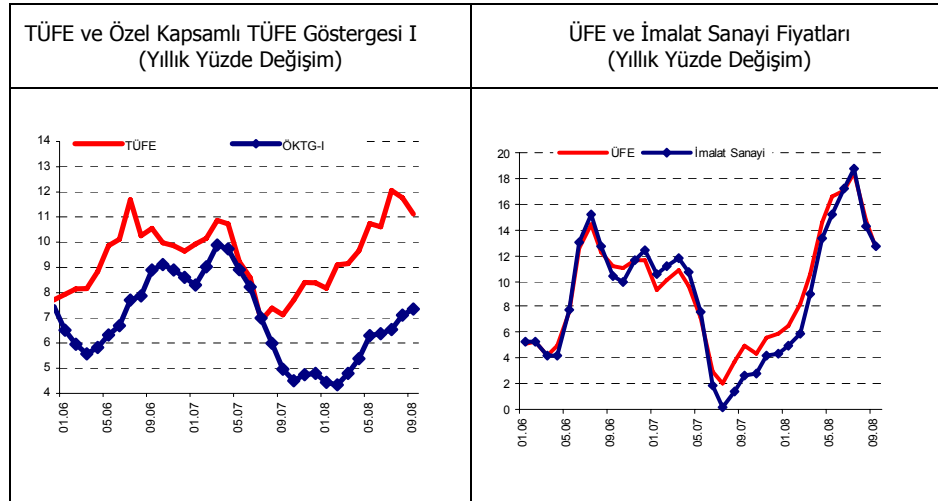
*Haziran sonu itibarıyla

D. ENFLASYON ve PARA-KUR POLİTİKASI

1. Enflasyon

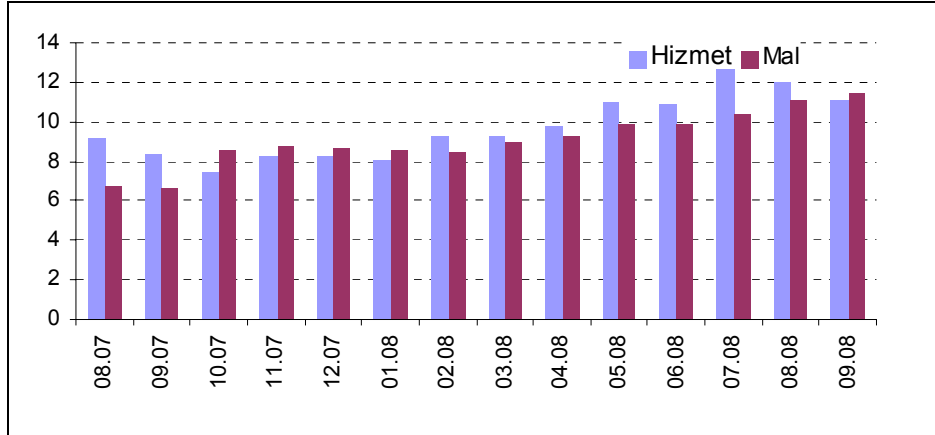
2007 yılı sonunda Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) ve Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE) yıllık artış oranları sırasıyla, yüzde 8,39 ve yüzde 5,94 olarak gerçekleşmiştir. Tüketici fiyatları yıllık artış hızı, 2007 yılının ilk üç çeyreğinde hedefle uyumlu patika etrafında belirlenen belirsizlik aralığı içinde kalırken, son çeyrekte bu aralığın yıl sonu için açıklanmış üst limiti olan yüzde 6 seviyesinin üzerinde kalmıştır. Bu gelişmede, yönetilen ve yönlendirilen ürünler ile işlenmiş gıda ürünleri fiyatlarında yılın son çeyreğinde gerçekleşen yüksek oranlı artışlar başlıca rol oynarken, uluslararası petrol fiyatlarındaki artışın enerji fiyatları üzerindeki etkileri de gözlenmiştir.

GRAFİK: 3- Fiyat Gelişmeleri

2008 yılının ilk çeyreğinde yıllık enflasyon yükselme eğilimini devam ettirmiştir. Bu dönemde, gerek yurtiçi gerekse uluslararası koşullara bağlı olarak gıda ve enerji fiyatlarındaki yukarı yönlü hareket daha da belirginleşmiştir. Bu iki faktöre ek olarak, Türk Lirasındaki değer kaybı da enflasyon üzerinde kısmen etkili olmuştur. Sonuç olarak, yıllık enflasyon ilk çeyrek sonu itibarıyla yüzde 9,15'e yükselmiş ve hedefle uyumlu patika etrafında oluşturulan belirsizlik aralığının üstünde kalmıştır. Yılın ikinci çeyreğinde, gıda ve enerji fiyatlarındaki hızlı artışların hem doğrudan etkileri hem de hizmet fiyatları üzerindeki dolaylı yansımaları yıllık enflasyondaki artışın temel belirleyicisi olmayı sürdürmüş ve yıllık enflasyon yüzde 10,61'e yükselmiştir. Temmuz ayında da ikinci çeyrekteki eğilim devam etmiş, ancak Ağustos ve Eylül aylarında enflasyonda gerileme gözlenmiştir. Bununla birlikte yıllık enflasyon, üçüncü çeyrek sonunda yüzde 11,13'e gerilemesine karşın belirsizlik aralığının üst sınırını aşmıştır.

GRAFİK: 4- Mal ve Hizmet Fiyatları (Yıllık Yüzde Değişim)

2008 yılının ilk dokuz ayında gıda ve enerji fiyatlarındaki yüksek oranlı artışlar TÜFE'nin hedeflenen belirsizlik aralığının üstünde kalmasında etkili olmuştur. Eylül ayında kaydedilen gerilemeye karşın, gıda ve enerji kalemlerinin yıllık enflasyona doğrudan katkısı 6,9 puana ulaşmıştır. Bunun yanında, gıda ve enerji fiyatlarının yemek ve ulaştırma hizmetleri fiyatları üzerindeki yansımaları, hizmet fiyatlarının yılın ilk dokuz ayında geçen yıla kıyasla daha yüksek gerçekleşmesine neden olmuştur. Diğer taraftan, yemek ve ulaştırma hizmetleri haricinde kalan hizmet kalemlerinin bu dönemdeki değişimi geçen yıla yakın gerçekleşmektedir. Gıda ve enerji dışında kalan malların fiyatları da geçen yıla göre daha yüksek bir artış göstermiştir. Özetle, Eylül ayı itibarıyla ana gruplarda enflasyon, bir önceki yılın aynı dönemine göre daha yüksek gerçekleşmiştir.

Hizmetler ile gıda ve enerji dışı mal gruplarının yıllık enflasyonunun yükselmesi, özel kapsamlı göstergelerin yıllık değişim oranlarının yükselmesine sebep olmuştur. Enerji, işlenmemiş gıda, alkollü içecekler ve tütün ile altın hariç TÜFE göstergesi olan ÖKTG-H'nin yıllık artış oranı, Eylül ayı itibarıyla yüzde 10,5 olurken, bu endeksten işlenmiş gıda çıkarılarak elde edilen ÖKTG-I endeksi, Şubat ayındaki yüzde 4,34 seviyesinden yüzde 7,35 seviyesine kadar yükselmiştir.

Üretici fiyatlarına bakıldığında, 2008 yılının ilk dokuz aylık bölümünde ÜFE'nin yüzde 11,48 oranında arttığı görülmektedir. Bu dönemde tarım fiyatları artışı yüzde 4,43 olurken, sanayi fiyatları artışı emtia fiyatları ve döviz kuru gelişmeleri sonucunda yüzde 13,22 olmuştur.

2. Para-Kur Politikası

a) Mevcut Durum

Para politikası, 2008 yılında da enflasyon hedeflemesi rejimi ilkelerine göre yürütülmüştür. Para politikasının operasyonel çerçevesinde 2008 yılında önemli bir değişikliğe gidilmemiştir. Tüketici fiyat endeksindeki yıllık yüzde değişim ile hesaplanan enflasyon hedefleri, üç yıllık bir zaman dilimini kapsayacak şekilde hükümet ve Merkez

Bankası tarafından birlikte belirlenmiştir. Ayrıca, 2008 yılı için yıl sonu hedefiyle tutarlı enflasyon patikası ve bu patika etrafında ± 2 puan genişliğinde belirsizlik aralığı da ilan edilmiştir. Bu çerçevede, 2006, 2007 ve 2008 yılları için açıklanan Para Politikası duyurularında 2008 yılı için enflasyon hedefi yüzde 4 olarak açıklanmıştır.

2008 yılının ilk dokuz aylık döneminde, büyük ölçüde para politikasının kontrolü dışındaki dışsal nedenlerle, enflasyon oranları belirlenen hedef patikasının üzerinde seyretmiştir. Nisan ve Temmuz aylarında hükümete yazılan açık mektuplarla, enflasyonun hedeften sapmasının nedenleri ile hedefe ulaşılabilmesi için alınan ve alınması gereken önlemler kamuoyunun bilgisine sunulmuştur.

TABLO: II. 31- 2008 Yılında Hedefle Uyumlu Enflasyon Patikası ve Belirsizlik Aralığı

	Mart 2008	Haziran 2008	Eylül 2008	Aralık 2008
Belirsizlik aralığı üst sınırı	9,1	8,5	8,3	6,0
Hedefle uyumlu patika	7,1	6,5	6,3	4,0
Belirsizlik aralığı alt sınırı	5,1	4,5	4,3	2,0
Gerçekleşen enflasyon	9,15	10,61	11,13	-

Kaynak: TCMB.

Para politikasının temel aracı olan ve Bankalararası Para Piyasası ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Repo-Ters Repo Pazarında uygulanmakta olan kısa vadeli faiz oranları, enflasyonun orta vadedeki görünümü ve riskler göz önüne alınarak, en etkin şekilde kullanılmıştır. Bu bağlamda, 2006 yılından itibaren etkili olmaya başlayan arz şoklarının sürmesi ve özellikle 2007 yılının ikinci yarısından itibaren küresel kredi piyasalarındaki sorunların daha belirgin hale gelmesi, 2008 yılında da para politikasında sıkı bir duruş sergilenmesine neden olmuştur.

Parasal sıkılaştırmanın gecikmeli etkileri ve dünya ekonomisinde beklenen yavaşlama nedeniyle talep koşullarının enflasyondaki düşüşe destek olacağı öngörüsüne ve temel enflasyon göstergelerindeki göreceli iyileşmeye dayanarak, 2007 Eylül ayından itibaren başlatılan ölçülü faiz indirimleri, 2008 yılının ilk aylarında da devam etmiştir. Ancak, aynı zamanda, yılın ilk çeyreğinde, gıda ve enerji fiyatlarındaki artışların sürmesi, küresel finans piyasalarındaki dalgalanmaların yoğunlaşması ve TL'nin değer kaybetmesi enflasyon ve bekleyişler üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır.

Bu gelişmeler sonrasında şokların ikincil etkilerine ve enflasyon katılığına ilişkin riskler artmıştır. Bu nedenle Merkez Bankası, Mart ayında politika faizlerini değiştirmeyerek indirim sürecine ara vermiştir. Takip eden dönemde de gıda ve enerji fiyatlarındaki yükseliş ve küresel finans piyasalarındaki sorunlar devam etmiştir. Buna paralel olarak, yurt içi belirsizlik algılamaları güçlenmiş ve enflasyon beklentilerindeki bozulma hızlanmıştır. Bu doğrultuda, Merkez Bankası faiz oranlarını Mayıs ayından itibaren yükselterek, sıkı para politikası izlemeye devam etmiştir.

TABLO: II. 32- 2008 Yılı Para Politikası Kararları

PPK Toplantı Tarihleri	Faiz Kararı	Faiz Oranı*
14 Ağustos 2007	Değişiklik yapılmadı	17,50
13 Eylül 2007	-0.25	17,25
16 Ekim 2007	-0.50	16,75
14 Kasım 2007	-0.50	16,25
13 Aralık 2007	-0.50	15,75
17 Ocak 2008	-0.25	15,50
14 Şubat 2008	-0.25	15,25
19 Mart 2008	Değişiklik yapılmadı	15,25
17 Nisan 2008	Değişiklik yapılmadı	15,25
16 Mayıs 2008	+0,50	15,75
17 Haziran 2008	+0,50	16,25
18 Temmuz 2008	+0,50	16,75
14 Ağustos 2008	Değişiklik yapılmadı	16,75
18 Eylül 2008	Değişiklik yapılmadı	16,75
22 Ekim 2008	Değişiklik yapılmadı	16,75

Kaynak: TCMB.

(*)Bankalararası Para Piyasası ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Repo- Ters Repo Pazarında uygulanmakta olan gecelik borçlanma faiz oranı

2008 yılı ortalarında, gıda ve enerji fiyatlarındaki artışların geçici olmadığına, küresel gelişmelerden kaynaklanan yapısal bir değişimi yansıttığına ve orta vadede devam edebileceğine ilişkin görüş ve tahminler güçlenmiştir. Arz şoklarının beklenenden uzun sürmesi, küresel ekonomideki belirsizliklerin devam etmesi ve ikincil etkilerin görülmeye başlanması nedeniyle, Merkez Bankası da enflasyon tahminlerini önemli ölçüde yukarı yönlü güncellemiştir. Nisan ayında yayımlanan Enflasyon Raporunda, para politikasındaki sıkı duruşun uzunca bir süre devam ettirilmesi durumunda bile enflasyonun orta vadeli hedef olan yüzde 4 seviyesine yaklaşmasının iki yıldan daha uzun bir süre alabileceği belirtilmiştir. Diğer taraftan, Merkez Bankası bünyesinde yapılan çalışmalar, enflasyon beklentileri oluşturulurken geçmiş enflasyona giderek daha fazla ağırlık verildiğini ve mevcut enflasyon hedeflerinin çıpa rolünün belirgin olarak azaldığını göstermiştir.

Bu gelişmeler, Aralık 2005 tarihli Enflasyon Hedeflemesi Rejiminin Genel Çerçevesi ve 2006 Yılında Para ve Kur Politikası başlıklı duyuruda yer alan "önceden açıklanan enflasyon hedefinin, sadece, para politikasının denetimi dışındaki unsurlara bağlı olarak hedeflerden çok büyük ve uzun süreli sapmalar görüleceğinin belirlenmesi ve orta vadeli hedeflerin anlamsız kalması durumunda değiştirilebileceği" koşulunun gerçekleştiği şeklinde değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, Hükümet ve Merkez Bankası 2009-2011 dönemi için yeni enflasyon hedeflerinin belirlenmesi gerektiği konusunda görüş birliğine varmış ve 3 Haziran 2008 tarihli açık mektupta, belirlenen yeni hedefler kamuoyuna duyurulmuştur. Bu çerçevede, enflasyon hedefleri 2009 yılı sonu için yüzde 7,5 ve 2010 yılı sonu için yüzde 6,5 olarak güncellenmiş, 2011 yılı için ise yüzde 5,5 olarak belirlenmiştir. Bu hedefler, 2009-2011 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programda da kullanılmıştır. Hesap verme yükümlülüğüne sadık kalmak amacıyla, 2008 yılı sonu için belirlenen hedef değiştirilmemiştir.

TABLO: II. 33- Enflasyon Hedefleri

	Güncellemeden Önceki Hedefler	Güncellenmiş Hedefler
2009	4,0	7,5
2010	4,0	6,5
2011	-	5,5

Kaynak: TCMB.

Enflasyon hedeflerinin güncellenmesinden sonraki dönemde sıkı para politikasının enflasyon beklentilerindeki kötüleşmeyi durdurduğu gözlenmiştir. Temmuz ayı Enflasyon Raporunda, enflasyonun 2008 yılı sonunda yüzde 10,6; 2009 yılı sonunda, yüzde 70 olasılıkla yüzde 5,9 ile yüzde 9,3 arasında; 2010 yılı sonunda ise yüzde 70 olasılıkla yüzde 4 ile yüzde 7,8 arasında olacağı; 2011 yılı sonunda ise yüzde 5,4 seviyesine düşeceği tahmin edilmiştir.

2008 yılı Ağustos ayından itibaren, petrol fiyatlarının, Temmuz ayında yayımlanan Enflasyon Raporunda yer alan varsayımların belirgin olarak altında seyretmesi ve diğer emtia fiyatlarının da düşüş eğiliminde olması enflasyon üzerinde olumlu etkiye bulunmaktadır. Yurtiçi belirsizliklerin azalmasının iç talebi canlandırması beklenmekle birlikte, açıklanan son verilerin iktisadi faaliyette yavaşlamaya işaret etmesi ve uluslararası kredi koşullarındaki ve küresel ekonomideki sorunlar, toplam talep koşullarının enflasyondaki düşüşü desteklemeye devam edeceğine işaret etmektedir. Bu çerçevede enflasyonun kademeli bir düşüş eğilimine gireceği öngörülmüş ve 2008 yılı Ağustos-Ekim döneminde politika faiz oranları değiştirilmeyerek, fiyatlama davranışlarına ilişkin risklerin ve küresel belirsizliklerin devam etmesi nedeniyle temkinli bir duruş benimsenmiştir.

Dalgalı döviz kuru rejimi, oynaklık müdahaleleri ve rezerv biriktirme amaçlı döviz alım ihalelerini içeren çerçevesi korunmak suretiyle, 2008 yılında da sürdürülmüştür. Haziran 2006'da uluslararası finansal piyasalardaki dalgalanmalar sırasında yapılan satım müdahalesinden sonra bugüne kadar döviz piyasasına doğrudan müdahale edilmemiştir.

Dalgalı kur rejiminin ikinci ayağını ise, döviz arz fazlasının görüldüğü dönemlerde, rezerv biriktirme amaçlı, önceden açıklanmış bir program çerçevesinde yapılan döviz alım ihaleleri oluşturmaktadır. Ancak, Merkez Bankası, döviz arzına ilişkin öngörülenin dışında gelişmeler olması durumunda günlük ihale ve/veya opsiyon tutarlarında önceden duyurmak suretiyle değişiklik yapabilmekte, ihalelere kısa ya da uzun süreli olarak ara verebilmektedir. Bu çerçevede, Merkez Bankasının 18 Aralık 2007 tarihli 2008 Yılında Para ve Kur Politikası başlıklı basın duyurusunda, 2008 yılında döviz alım ihalelerinde alımı yapılacak tutar günlük 30 milyon ABD doları ihale ve 60 milyon ABD doları opsiyon olmak üzere en fazla 90 milyon ABD doları olarak belirlenmiştir.

Gelişmiş ülke ekonomilerinde durgunluk yaşanabileceğine ilişkin beklentilerin artmasıyla, döviz piyasalarında da oynaklık artmış, bu gelişmeler üzerine 10 Mart 2008 tarihinden itibaren günlük döviz alım ihalelerinde alımı yapılacak tutar 15 milyon ABD doları ihale ve 30 milyon ABD doları opsiyon olmak üzere en fazla 45 milyon ABD dolarına düşürülmüştür.

Son dönemde uluslararası kredi piyasalarında yaşanan sorunlar küresel finans sektörünün güvenilirliğine ilişkin kaygılarla birleşerek gelişmiş ülke para piyasalarında sıkışmaya neden olmuştur. İlgili ülke merkez bankaları, düzenledikleri likidite operasyonları ile kendi para piyasalarındaki sıkışmayı gidermeye çalışmaktadırlar. Söz konusu belirsizlik ortamı zaman zaman ülkemizde de döviz likiditesi akışkanlığının azalmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle, bankalararası döviz piyasasında döviz likiditesinin akışkanlığının artırılmasına katkıda bulunmak amacıyla uluslararası piyasalardaki belirsizlikler ortadan kalkıncaya kadar Merkez Bankası, Döviz ve Efektif Piyasaları döviz depo piyasasındaki aracılık faaliyetlerine 9 Ekim 2008 tarihinden itibaren yeniden başlamaya karar vermiştir. Ayrıca, 24 Ekim 2008 tarihinden geçerli olmak üzere, bankaların döviz likidite ihtiyaçlarını sağlamada hiç bir sorun yaşamamaları için, Döviz ve Efektif Piyasaları işlem yapma limitleri iki katına çıkarılmıştır.

Buna ilaveten, Türk bankalarının likidite durumlarını daha da güçlendirmek amacıyla 16 Ekim 2008 tarihinden başlamak üzere döviz alım ihalelerine ara verilmiştir. 27 Ekim 2008 itibarıyla, 2008 yılında ihaleler yoluyla alımı yapılan toplam döviz miktarı 7,6 milyar ABD doları düzeyindedir. Diğer taraftan, 24 Ekim 2008 itibarıyla, Merkez Bankası, döviz satım ihaleleri yoluyla piyasaya döviz likiditesi sağlamaya başlamıştır. İhalelerde satımı yapılacak döviz tutarı günlük 50 milyon ABD doları olarak belirlenmiş ve gerekli görülen günlerde ihalelerdeki satım tutarının artırılabilceği belirlenmiştir. 17 Ekim 2008 itibarıyla, Merkez Bankası brüt döviz rezervleri, 73,4 milyar ABD doları düzeyindedir.

TABLO: II. 34- Merkez Bankası Döviz Müdahale ve İhaleleri

(Milyon ABD Doları)

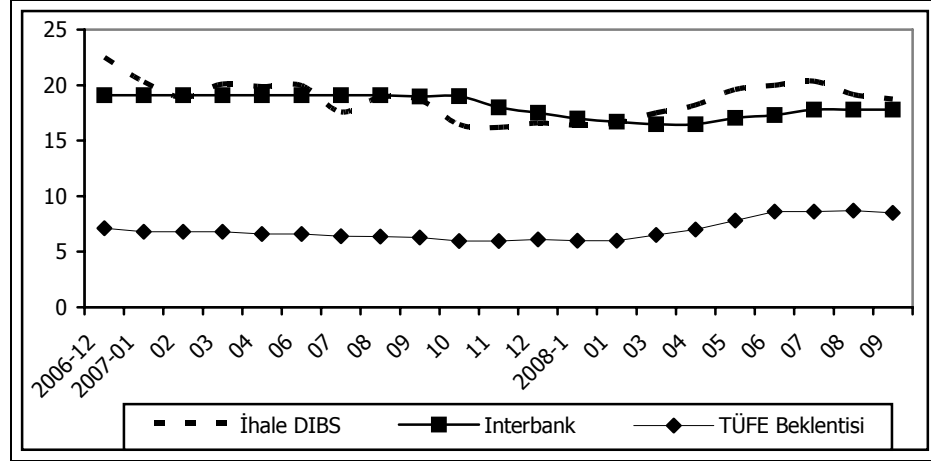
Yıl	Döviz Alım İhaleleri	Döviz Satım İhaleleri	Döviz Alım Müdahaleleri	Döviz Satım Müdahaleleri	Toplam Net Döviz Alımları
2002	795	-	16	12	799
2003	5 652	-	4 229	-	9 881
2004	4 104	-	1 283	9	5 378
2005	7 442	-	14 565	-	22 007
2006	4 296	1 000	5 441	2 105	6 632
2007	9 906	-	-	-	9 906
2008*	7 584	-	-	-	7 584

Kaynak: TCMB

*20 Ekim 2008 itibarıyla

2006 yılının sonundan itibaren düşüş eğilimine giren iç borçlanma faiz oranları, 2008 yılının ilk aylarından itibaren artış eğilimi göstermiştir. Nitekim, 2007 yılı Aralık ayında yüzde 16,6 olarak gerçekleşen Hazine ihaleleri ağırlıklı ortalama bileşik faiz oranı, 2008 yılı Eylül ayında yüzde 18,8'e yükselmiştir. 2008 yılında mali piyasalarda görülen dalgalanma ve risk algılamalarındaki bozulma, Hazinenin borçlanma faizlerinin artmasında temel belirleyiciler olmuştur.

GRAFİK: 5- Faiz Oranlarındaki Gelişmeler (Bileşik Faiz, Yüzde)

2008 yılı Ocak-Eylül döneminde, Merkez Bankası net dış varlıkları, dolar değeri ve TL değeri olarak artmıştır. Net iç varlıklar kalemi 2008 yılı ilk dokuz ayında azalmıştır. Net dış varlıklardaki artış, temel olarak Merkez Bankası tarafından gerçekleştirilen düzenli döviz alım ihalelerinin döviz rezervlerini artırmasından kaynaklanmıştır. Net iç varlıklar kalemindeki azalışta ise, aynı dönemde Hazinesin DİBS portföyündeki azalış etkili olmuştur.

TABLO: II. 35- Parasal Büyüklükler ve Merkez Bankası Bilançosu Seçilmiş Kalemleri (1)

	2006	2007	2008		
	Aralık	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
(Milyon TL)					
Para Arzları (2)					
M1	72 163	77 675	77 728	81 573	87 702
M2	297 481	345 028	368 134	379 335	400 024
M3	319 836	370 078	394 609	404 699	425 509
(Milyon TL)					
Net Dış Varlıklar	67 136	68 611	77 500	75 800	81 136
Net İç Varlıklar	12 888	16 166	11 539	11 256	9 607
DİBS Portföyü	18 812	16 789	16 986	15 334	13 936
Değerleme Hesabı	646	5 070	-537	641	613
Merkez Bankası Parası	41 916	54 691	51 556	45 481	51 867
Emisyon	26 815	27 944	28 318	29 614	35 035
Bankalar TL Mevduatı	14 420	16 748	15 263	19 100	17 439
API'den Borçlar	-1 098	4 369	3 737	-5 250	-2 577
Kamu Mevduatı	1 616	5 472	4 089	1 859	1 848
(Milyon ABD Doları)					
Net Döviz Pozisyonu	20 542	32 905	31 813	28 297	34 322
Net Dış Varlıklar	47 510	58 602	61 611	62 671	65 895
Net Rezervler	59 718	70 527	74 050	74 415	75 964
KMDTH ve SDMH (-)	15 838	15 814	16 807	16 364	14 634
İç Döviz Yükümlülükleri	26 968	25 697	29 798	34 374	31 573
Döviz Olarak Takip Edilen					
Kamu Mevd.	13 227	10 430	13 601	17 244	14 614
Bankaların Döviz Mevduatı	13 741	15 267	16 197	17 130	16 959

Kaynak: TCMB

(1) Veriler ayın son cuma günü itibarıyladır.

(2) M1, M2 ve M3 para arzlarında yeni tanımlar kullanılmıştır.

2008 yılı Ocak-Eylül döneminde Merkez Bankasının temel yükümlülük kalemlerinden olan emisyon hacmi, yüzde 25,4 oranında artarak 35 milyar TL'ye yükselmiştir. Bankalar serbest mevduatı 13,9 milyar TL ile 19,7 milyar TL arasında dalgalanma göstermiştir. 2008 yılının ilk dokuz ayında kamu mevduatı 0,5 milyar TL ile 10,3 milyar TL ve Merkez Bankası tarafından piyasadan çekilen günlük likidite hacmini gösteren Açık Piyasa İşlemlerinden (APİ) borçlar hesabı ise 6,9 milyar TL ile -5,2 milyar TL arasında dalgalanmıştır. Bankanın TL yükümlülüklerinin toplamı olan Merkez Bankası Parası, yukarıda bahsi geçen kalemlerin hareketlerinin sonucu olarak aynı dönemde 45,5 milyar TL ile 54,7 milyar TL arasında dalgalanmış ve 2008 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla 51,9 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir.

2008 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla, yeni tanımın kullanıldığı M1, M2 ve M3 para arzları bir önceki yıl sonuna göre sırasıyla yüzde 12,9, yüzde 15,9 ve yüzde 15 oranında artmıştır. M1 para arzındaki artışta, dolaşımdaki paranın ve vadesiz TL mevduatın artan bir seyir izlemesi etkili olmuştur. M2 para arzında kaydedilen artışta vadeli TL ve YP mevduatların artışı belirleyici olmuştur. Repo seviyesinin ve para piyasası fonları kaleminin yataya yakın bir seviye izlemesi, M3 para arzındaki artışın M2 para arzındaki artışa yakın olarak gerçekleşmesine neden olmuştur.

4 Nisan 2007 tarihli ve 2007/11963 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla, Yeni Türk Lirası ve Yeni Kuruşta yer alan Yeni ibarelerinin 1 Ocak 2009 tarihinde kaldırılması kararlaştırılmıştır.

b) 2009 Yılı Hedefleri

Enflasyon hedeflemesi rejimi, 2009 yılında da devam ettirilecektir. 2009 yıl sonu hedefi yüzde 7,5 olarak belirlenmiştir. Operasyonel çerçevede önemli bir değişiklik öngörülmemekle birlikte, para politikasının etkinliğini artırmak için gerekli görülen değişiklikler, 2008 yılı sonunda yayımlanacak olan 2009 Yılında Para ve Kur Politikası konulu duyuruyla kamuoyuna açıklanacaktır.

Dalgalı döviz kuru rejimi, oynaklık müdahaleleri ve rezerv biriktirmeye yönelik döviz alım ihalelerini içeren çerçevesi korunmak suretiyle, 2009 yılında da izlenecektir. Diğer bir ifadeyle, döviz kurları döviz piyasasındaki arz ve talep koşulları tarafından belirlenecek, döviz kurlarında aşırı oynaklık görülmesi ya da görülme olasılığının ortaya çıkması durumunda oynaklığı gidermeye yönelik olarak döviz piyasalarına her iki yönde müdahale edilebilecek, döviz arz fazlasının olduğu dönemlerde, rezerv biriktirme amaçlı programlı döviz alım ihaleleri düzenlenecektir.

Kalıcı fiyat istikrarının sağlanması, makroekonomik istikrarın ve öngörülebilirliğin artırılmasının temel koşulu olarak görülmektedir. Ancak, fiyat istikrarına ulaşılabilmesi için para politikası tek başına yeterli bir araç değildir. Mali disiplinin kararlılıkla sürdürülmesi ve yapısal reformlara kesintisiz olarak devam edilmesi fiyat istikrarının sağlanmasına çok önemli katkılarda bulunacaktır. Yaklaşık otuz yıl boyunca devam eden yüksek enflasyon oranlarının 2001 yılı sonrasındaki dönemde yaklaşık üç yıl içinde tek haneli düzeylere gerilemesinde, bu desteğin önemli bir katkısı olmuştur. Bu nedenle, mali disiplin ve yapısal reformların devamlılığı, önümüzdeki dönemlerde de kritik önemini koruyacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU MALİYESİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER

I. GENEL DEVLET

1. Mevcut Durum

Merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları ile fonlar, döner sermayeler, işsizlik sigortası fonu ve KİT'ler kamu kesimini oluşturmaktadır. Kamu kesimi kapsamından KİT'ler çıkartıldığında ise genel devlet tanımına ulaşılmaktadır.

Genel devlet harcama ve gelirleri, tanımı gereği, genel devlet kapsamındaki birimlerin harcama ve gelirlerinin toplamından oluşmaktadır. Ancak, bu birimlerin harcama ve gelirlerinin hesaplanması sırasında dikkat edilmesi gereken husus, genel devlet kapsamı içindeki birimler arasındaki transfer işlemlerinde, söz konusu transfer tutarlarının, transferi yapan kuruluşta harcama olarak; transfer yapılan kuruluşta da gelir olarak gösterilmemesidir. Böylece, bir kamu geliri, geliri ilk olarak elde eden birimin hesabında gelir; nihai olarak harcayan birimin hesabında da gider olarak yazılmaktadır. Yapılan bu işlem sonucunda kuruluşlar itibarıyla denge rakamları değişmekte, ancak toplam genel devlet dengesi değişmemektedir. Ayrıca, Devlet Planlama Teşkilatı tanımlı kamu kesimi genel dengesi hesaplanırken yapılan bazı gelir ve harcama kalemlerindeki netleştirmeler, genel devlet dengesi oluşturulurken yapılmamaktadır.

Uygulanan ekonomik program kapsamında ortaya konulan sıkı maliye politikası neticesinde genel devlet dengesinde 2005 yılında ilk defa fazla verilmiş ve 2006 yılında yüksek özelleştirme gelirleri ve bir defalık gelirlerin de etkisiyle fazla verilmeye devam edilmiştir. 2007 yılında ise, bir defalık gelirlerin bir önceki yıla göre daha düşük düzeylerde gerçekleşmesi, GSYH'ya oran olarak özelleştirmelerden elde edilen gelirlerin 0,2 puan azalması ve faiz dışı harcamaların 0,5 puan artması, genel devlet dengesinin yüzde 0,2 seviyesinde açık vermesi sonucunu doğurmuştur.

2008 yılında ise genel devlet açığının, özellikle vasıtalı vergi ve özelleştirme performansındaki düşüş nedeniyle, bir önceki yıla göre 0,5 puan artarak, GSYH'ya oranla yüzde 0,7 düzeyine yükselmesi beklenmektedir. Özelleştirme gelirleri ve faiz giderleri hariç genel devlet dengesinde ise, bir önceki yıla göre 0,3 puan azalışla GSYH'ya oran olarak yüzde 3,8 düzeyinde fazla verilmesi beklenmektedir.

KİT'ler dahil edilerek elde edilen ve DPT tanımı esas alınarak hesaplanan kamu kesimi genel dengesinin ise, 2007 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 0,1 düzeyinde açık vermesi ve bu açığın 2008 yılında yüzde 0,8'e yükselmesi beklenmektedir.

Ayrıca, 2007 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 3 düzeyinde gerçekleşen IMF tanımlı kamu kesimi faiz dışı fazlasının, 2008 yılında yüzde 2,7 seviyesine gerilemesi beklenmektedir.

2. 2009 Yılı Hedefleri

2009 yılında genel devlet vergi gelirlerinin bir önceki yıla göre 0,6 puan artarak GSYH'ya oran olarak yüzde 18,6 düzeyinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Vergi

gelirlerindeki bu artışta ithalde alınan KDV'nin 0,3 puan, gelir ve kurumlar vergilerinin de 0,2 puan artacağı öngörülmesi belirleyici olmaktadır.

Faktör gelirlerinin GSYH'ya oranının, bir önceki yıla göre 0,3 puan azalarak yüzde 4,8 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişme üzerinde kamu bankaları ile faiz, ikraz ve tavizlerden elde edilen gelirlerin GSYH'ya oran olarak 0,1'er puan düşmesi etkili olacaktır.

Sosyal güvenlik sisteminin finansmanı amacıyla özel ve kamu kesiminden elde edilen prim tahsilatlarının toplamı olan sosyal fon gelirlerinin, 2009 yılında bir önceki yıla göre 0,8 puan artarak GSYH'ya oran olarak yüzde 7 düzeyine yükselmesi öngörülmektedir. 2009 yılında ortaya çıkan bu artışta, tahsilatına devam edilen sigorta primi borçları yapılandırma gelirlerinin bir önceki yıla göre azalmasına karşın, sosyal güvenlik reformu nedeniyle merkezi yönetim bütçesinden ödenecek olan devlet katkıları belirleyici rol oynamaktadır. Böylelikle reform öncesinde sosyal güvenlik kurumlarına açık transferi olarak gerçekleştirilen merkezi yönetim bütçe giderlerinin bir kısmı kanuni pay nispetinde devlet katkısı olarak üstlenilmektedir.

Bu gelişmelerin yanı sıra, özelleştirme gelirlerinin 2008 yılına göre 0,3 puan artması sonucunda, genel devlet toplam gelirlerinin GSYH içerisindeki payının yüzde 32,4'den yüzde 33,6'ya yükselmesi beklenmektedir.

Genel devlet faiz dışı harcamalarının GSYH'ya oranının 2009 yılında bir önceki yıla göre 1,1 puan artarak yüzde 28,6 düzeyine yükselmesi öngörülmektedir. Söz konusu artış, genel devlet transfer harcamalarındaki yükselmeden kaynaklanmaktadır. Faiz harcamalarındaki 0,3 puanlık azalmaya karşın cari transferlerin artmasında, 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun gereğince işveren hissesine düşen sigorta priminin 5 puanlık kısmının Hazine tarafından karşılanması ve 5793 sayılı Kanunla sosyal güvenlik prim borçlarının yeniden yapılandırılması sonucu elde edilen tahsilatların bir önceki yıla göre azalması neticesinde sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transferlerin yükselmesi belirleyici olmuştur.

Bu çerçevede, GSYH'ya oran olarak 2008 yılında 0,7 düzeyinde gerçekleşmesi beklenen genel devlet açığının, 2009 yılında 0,3 olması öngörülmektedir. Bununla birlikte faiz giderleri ve özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda, 2008 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 3,8 düzeyinde fazla vermesi beklenen genel devlet dengesinin, 2009 yılında 0,2 puan azalışla yüzde 3,6 düzeyinde fazla vereceği tahmin edilmektedir.

KİT'ler dahil edilerek elde edilen ve DPT tanımı esas alınarak hesaplanan kamu kesimi genel dengesinin ise, 2008 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 0,8 düzeyinde açık vermesi ve 2009 yılında kamu gelir-gider dengesinin yeniden sağlanması beklenmektedir.

Ayrıca, 2009 yılı IMF tanımlı kamu kesimi faiz dışı fazlasının GSYH'ya oranının, Orta Vadeli Program (2009–2011) hedeflerine uygun olarak, yüzde 3 olması programlanmaktadır.

TABLO: III. 1- Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)				
	2005	2006	2007	2008 (1)	2009 (2)	2005	2006	2007	2008 (1)	2009 (2)
Vergiler	120 935	142 353	156 815	179 210	207 131	18,6	18,8	18,4	18,0	18,6
-Vasıtasız	36 283	39 541	46 829	56 470	65 835	5,6	5,2	5,5	5,7	5,9
-Vasıtalı	80 972	98 660	105 256	117 434	135 252	12,5	13,0	12,3	11,8	12,2
-Servet	3 680	4 151	4 730	5 306	6 044	0,6	0,5	0,6	0,5	0,5
Vergi Dışı Normal Gelirler	16 388	18 991	17 697	19 182	19 537	2,5	2,5	2,1	1,9	1,8
Faktör Gelirleri	38 814	45 567	48 077	50 716	53 600	6,0	6,0	5,6	5,1	4,8
Sosyal Fonlar	33 607	44 399	48 319	62 454	78 151	5,2	5,9	5,7	6,3	7,0
TOPLAM	209 744	251 311	270 907	311 562	358 419	32,3	33,1	31,7	31,3	32,2
-Özelleştirme Gelirleri	3 984	11 958	11 795	10 940	15 531	0,6	1,6	1,4	1,1	1,4
TOPLAM GELİR	213 729	263 269	282 701	322 501	373 950	32,9	34,7	33,1	32,4	33,6
Cari Harcamalar	85 217	108 938	125 970	147 671	164 128	13,1	14,4	14,8	14,9	14,8
Yatırım Harcamaları	18 761	22 523	26 302	30 310	32 753	2,9	3,0	3,1	3,0	2,9
-Sabit Sermaye	18 645	22 316	26 199	30 214	32 634	2,9	2,9	3,1	3,0	2,9
-Stok Değişmesi	116	206	104	96	119	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Transfer Harcamaları	108 631	120 556	132 326	151 732	180 743	16,7	15,9	15,5	15,3	16,3
-Cari Transferler	105 868	112 929	126 870	144 540	177 644	16,3	14,9	14,9	14,5	16,0
-Sermaye Transferleri	2 763	7 627	5 456	7 192	3 099	0,4	1,0	0,6	0,7	0,3
Stok Değişim Fonu	0	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
FAİZ DIŞI HARCAMALAR	166 024	205 449	235 157	273 283	317 867	25,6	27,1	27,5	27,5	28,6
TOPLAM HARCAMA	212 609	252 017	284 598	329 713	377 624	32,8	33,2	33,3	33,2	34,0
BORÇLANMA GEREĞİ	-1 120	-11 252	1 896	7 212	3 674	-0,2	-1,5	0,2	0,7	0,3
FAİZ DIŞI BORÇLANMA GEREĞİ	-47 704	-57 820	-47 544	-49 218	-56 083	-7,4	-7,6	-5,6	-4,9	-5,0
FAİZ GİD. VE ÖZEL. GEL. HARIÇ BORÇ.	-43 720	-45 862	-35 750	-38 278	-40 552	-6,7	-6,0	-4,2	-3,8	-3,6

Not: Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi (2005 yılında konsolide bütçe), mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, İşsizlik Sigortası Fonu, sosyal güvenlik kuruluşları ve bütçe dışı fonları kapsamaktadır.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

TABLO: III. 2- Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG) ve Finansmanı

	2005	2006	2007	2008 (3)	2009 (4)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
Merkezi Yönetim Bütçesi Borçlanma Gereği (1)	8 117	4 643	13 708	14 140	13 351
KİT Borçlanma Gereği	-872	-3 725	-1 027	1 083	-3 912
-İşletmeci	-678	-1 327	-1 503	884	-1 095
-Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	-194	-2 398	477	199	-2 817
Mahalli İdareler Borçlanma Gereği	-449	1 015	3 848	3 028	-594
Döner Sermaye Borçlanma Gereği	-1 125	-1 102	-640	-904	-958
Sosyal Güvenlik Kuruluşları Borçlanma Gereği (2)	138	-889	-783	1 158	0
İşsizlik Sigortası Fonu Borçlanma Gereği	-4 713	-5 717	-6 986	-7 304	-7 096
Fonlar Borçlanma Gereği	-3 087	-9 202	-7 251	-2 906	-1 029
TOPLAM KKBG	-1 992	-14 977	870	8 295	-238
TOPLAM KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	-48 954	-62 046	-49 575	-49 154	-61 184
TOPLAM KKBG (Özelleştirme Gelirleri Hariç)	1 992	-3 019	12 664	19 235	15 293
TOPLAM KKBG (Faiz Giderleri+Özelleştirme Gelirleri Hariç)	-44 969	-50 088	-37 780	-38 215	-45 653
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Merkezi Yönetim Bütçesi Borçlanma Gereği (1)	1,25	0,61	1,61	1,42	1,20
KİT Borçlanma Gereği	-0,13	-0,49	-0,12	0,11	-0,35
-İşletmeci	-0,10	-0,17	-0,18	0,09	-0,10
-Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	-0,03	-0,32	0,06	0,02	-0,25
Mahalli İdareler Borçlanma Gereği	-0,07	0,13	0,45	0,30	-0,05
Döner Sermaye Borçlanma Gereği	-0,17	-0,15	-0,07	-0,09	-0,09
Sosyal Güvenlik Kuruluşları Borçlanma Gereği (2)	0,02	-0,12	-0,09	0,12	0,00
İşsizlik Sigortası Fonu Borçlanma Gereği	-0,73	-0,75	-0,82	-0,73	-0,64
Fonlar Borçlanma Gereği	-0,48	-1,21	-0,85	-0,29	-0,09
TOPLAM KKBG	-0,31	-1,97	0,10	0,83	-0,02
TOPLAM KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	-7,54	-8,18	-5,81	-4,94	-5,50
TOPLAM KKBG (Özelleştirme Gelirleri Hariç)	0,31	-0,40	1,48	1,93	1,38
TOPLAM KKBG (Faiz Giderleri+Özelleştirme Gelirleri Hariç)	-6,93	-6,60	-4,43	-3,84	-4,11

Not: Negatif işaret fazlayı göstermektedir.

(1) 2005 yılında konsolide bütçe tanımı kullanılmıştır.

(2) Genel sağlık sigortası dahildir.

(3) Gerçekleşme Tahmini

(4) Program

TABLO: III. 3- 2006 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmecisi	Özelleş. Kapsamı	TOPLAM	
1. Vergiler	121 511	14 251	2 632	0	0	-100	138 293	-496	48	-448	137 845
a. Vasıtasız	33 666	3 432	2 632	0	0	-100	39 630	-496	48	-448	39 182
b. Vasıtalı	87 844	10 819	0	0	0	0	98 664	0	0	0	98 664
2. Vergi Dışı N. Gelirler	15 404	3 153	498	0	0	-292	18 763	-325	0	-325	18 438
3. Faktör Gelirleri	16 277	4 726	-225	3 448	3 455	2 262	29 943	3 221	2 313	5 534	35 477
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	1 612	-21 102	0	-19 490	0	0	0	-19 490
5. Cari Transferler	-84 716	-1 224	-1 092	657	18 552	0	-67 823	707	21	728	-67 094
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	68 476	20 906	1 813	5 717	906	1 870	99 687	3 107	2 382	5 488	105 175
II. CARİ GİDERLER	-56 481	-14 489	-1 357	0	0	0	-72 327	0	0	0	-72 327
III. KAMU TASARRUFU	11 996	6 417	455	5 717	906	1 870	27 360	3 107	2 382	5 488	32 848
IV. YATIRIMLAR	-14 088	-10 388	-5	0	-17	-421	-24 919	-2 793	-56	-2 849	-27 768
a. Sabit Sermaye	-14 088	-10 399	-5	0	-17	-283	-24 792	-2 785	-887	-3 672	-28 464
b. Stok Değişmesi	0	11	0	0	0	-138	-127	-8	831	823	696
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-2 093	-3 971	450	5 717	889	1 448	2 441	314	2 326	2 639	5 080
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	-2 550	2 969	8 752	0	0	-280	8 890	1 274	515	1 789	10 679
1. Servet Vergileri	2 800	1 351	0	0	0	0	4 151	0	0	0	4 151
2. Diğer Transferler	-5 171	822	8 754	0	0	0	4 404	1 905	2 610	4 515	8 919
3. Kamulaş. ve S. Değer. Art.	-179	795	-2	0	0	-280	334	-631	-2 095	-2 726	-2 392
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	4 643	1 002	-9 202	-5 717	-889	-1 168	-11 331	-1 588	-2 841	-4 428	-15 759
1. Kasa-Banka Değişimi	0	198	-897	0	0	-583	-1 283	-72	-199	-271	-1 554
2. Dış Borçlanma (net)	-407	-122	47	0	0	0	-482	-61	2	-60	-542
-Dış Borç Ödemesi	-18 476	-483	-103	0	0	0	-19 063	-1 691	-3	-1 694	-20 757
-Dış Borç Kullanımı	18 069	361	150	0	0	0	18 581	1 630	4	1 635	20 215
3. İç Borç/Alacak (net)	5 050	939	-8 351	-5 717	-889	-519	-9 487	-1 194	-2 201	-3 394	-12 881
4. Stok Değişim Fonu	0	-13	0	0	0	-66	-79	-260	-442	-703	-782
BORÇLANMA GEREĞİ	4 643	1.015	-9 202	-5 717	-889	-1 102	-11 252	-1 327	-2 398	-3 725	-14 977

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

TABLO: III. 4- 2007 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmecisi	Özelleş. Kapsamı	TOPLAM	
1. Vergiler	133 348	15 790	3 125	0	0	-81	152 182	-323	-128	-451	151 731
a. Vasıtasız	39 826	4 052	3 125	0	0	-81	46 922	-323	-128	-451	46 471
b. Vasıtalı	93 522	11 738	0	0	0	0	105 260	0	0	0	105 260
2. Vergi Dışı N. Gelirler	13 857	3 592	523	0	0	-311	17 661	-714	0	-714	16 947
3. Faktör Gelirleri	16 124	5 666	-156	4 163	3 296	2 149	31 242	4 107	247	4 355	35 596
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	2 009	-28 291	0	-26 282	0	0	0	-26 282
5. Cari Transferler	-100 008	-1 418	-782	814	25 824	0	-75 571	638	80	718	-74 853
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	63 321	23 630	2 710	6 986	829	1 756	99 232	3 708	200	3 908	103 140
II. CARİ GİDERLER	-64 879	-16 946	-1 405	0	0	0	-83 231	0	0	0	-83 231
III. KAMU TASARRUFU	-1 558	6 684	1 305	6 986	829	1 756	16 001	3 708	200	3 908	19 909
IV. YATIRIMLAR	-15 505	-12 859	0	0	-46	-663	-29 073	-2 780	-752	-3 532	-32 604
a. Sabit Sermaye	-15 505	-12 869	0	0	-46	-597	-29 016	-2 547	-971	-3 518	-32 534
b. Stok Değişmesi	0	10	0	0	0	-67	-57	-233	219	-14	-70
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-17 063	-6 175	1 305	6 986	783	1 093	-13 071	928	-552	376	-12 695
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	3 355	2 333	5 946	0	0	-412	11 222	660	202	863	12 084
1. Servet Vergileri	3 263	1 467	0	0	0	0	4 730	0	0	0	4 730
2. Diğer Transferler	475	335	5 946	0	0	0	6 756	1 936	233	2 169	8 925
3. Kamulaş. ve S. Değer Art.	-382	531	0	0	0	-412	-264	-1 276	-31	-1 307	-1 571
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	13 708	3 842	-7 251	-6 986	-783	-681	1 849	-1 589	350	-1 238	611
1. Kasa-Banka Değişimi	0	1 752	-2 178	0	0	-605	-1 032	-685	-23	-708	-1 739
2. Dış Borçlanma (net)	-5 200	401	219	0	0	0	-4 580	315	-3	312	-4 267
-Dış Borç Ödemesi	-15 700	-386	-79	0	0	0	-16 164	-9 202	-17	-9 219	-25 384
-Dış Borç Kullanımı	10 500	787	298	0	0	0	11 585	9 518	14	9 532	21 116
3. İç Borç/Alacak (net)	18 908	1 695	-5 292	-6 986	-783	-34	7 508	-1 134	503	-631	6 877
4. Stok Değişim Fonu	0	-6	0	0	0	-41	-47	-85	-127	-212	-259
BORÇLANMA GEREĞİ	13 708	3 848	-7 251	-6 986	-873	-640	1 896	-1 503	477	-1 027	870

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

TABLO: III. 5- 2008 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmecisi	Özelleş. Kapsamı	TOPLAM	
1. Vergiler	150 911	19 407	3 773	0	0	-84	174 006	-739	5	-733	173 273
a. Vasıtasız	47 559	5 321	3 773	0	0	-84	56 569	-739	5	-733	55 835
b. Vasıtalı	103 352	14 086	0	0	0	0	117 438	0	0	0	117 438
2. Vergi Dışı N. Gelirler	16 250	4 127	140	0	0	-354	20 163	-1 048	0	-1 048	19 115
3. Faktör Gelirleri	14 888	5 996	5	3 801	3 203	2 483	30 376	4 255	-506	3 749	34 125
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	3 753	-27 781	0	-24 028	0	0	0	-24 028
5. Cari Transferler	-107 909	-1 795	-1 070	-250	23 467	0	-87 558	829	23	852	-86 705
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	74 139	27 735	2 848	7 304	-1 111	2 044	112 959	3 297	-477	2 819	115 779
II. CARİ GİDERLER	-74 587	-19 214	-1 557	0	0	0	-95 358	0	0	0	-95 358
III. KAMU TASARRUFU	-448	8 521	1 290	7 304	-1 111	2 044	17 601	3 297	-477	2 819	20 420
IV. YATIRIMLAR	-19 251	-13 316	0	0	-47	-563	-33 177	-4 897	338	-4 559	-37 736
a. Sabit Sermaye	-19 251	-13 331	0	0	-47	-583	-33 212	-3 056	-856	-3 913	-37 125
b. Stok Değişmesi	0	15	0	0	0	20	36	-1 841	1 195	-646	-611
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-19 699	-4 794	1 290	7 304	-1 158	1 482	-15 576	-1 601	-139	-1 739	-17 315
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	5 560	1 782	1 615	0	0	-462	8 495	1 177	568	1 745	10 240
1. Servet Vergileri	3 722	1 584	0	0	0	0	5 306	0	0	0	5 306
2. Diğer Transferler	3 189	250	1 615	0	0	0	5 054	2 027	253	2 280	7 334
3. Kamulaş. ve S. Değer Art.	-1 352	-51	0	0	0	-462	-1 865	-850	315	-536	-2 401
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	14 140	3 012	-2 906	-7 304	1 158	-1 020	7 080	424	-429	-5	7 075
1. Kasa-Banka Değişimi	0	1 330	-2 954	0	0	-596	-2 220	758	-304	453	-1 767
2. Dış Borçlanma (net)	1 900	313	43	0	0	0	2 256	199	313	512	2 768
-Dış Borç Ödemesi	-11 100	-620	-50	0	0	0	-11 770	-10 596	-3	-10 599	-22 369
-Dış Borç Kullanımı	13 000	933	94	0	0	0	14 027	10 795	316	11 111	25 137
3. İç Borç/Alacak (net)	12 240	1 385	5	-7 304	1 158	-308	7 176	-73	191	118	7 294
4. Stok Değişim Fonu	0	-15	0	0	0	-116	-132	-460	-628	-1 088	-1 220
BORÇLANMA GEREĞİ	14 140	3 028	-2 906	-7 304	1 158	-904	7 212	884	199	1 083	8 295

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

(1) Gerçekleşme Tahmini

TABLO: III. 6- 2009 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmecisi	Özelleş. Kapsamı	TOPLAM	
1. Vergiler	173 744	23 472	4 071	0	0	-92	201 196	-932	-150	-1 082	200 113
a. Vasıtasız	55 380	6 580	4 071	0	0	-92	65 940	-932	-150	-1 082	64 858
b. Vasıtalı	118 364	16 892	0	0	0	0	135 256	0	0	0	135 256
2. Vergi Dışı N. Gelirler	19 085	4 459	61	0	0	-390	23 216	-1 393	0	-1 393	21 823
3. Faktör Gelirleri	13 303	6 846	49	4 627	2 604	2 749	30 178	4 945	3 225	8 170	38 348
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	2 939	-23 793	0	-20 854	0	0	0	-20 854
5. Cari Transferler	-128 318	-2 071	-1 410	-470	21 378	0	-110 891	1 192	223	1 415	-109 475
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	77 815	32 706	2 772	7 096	188	2 267	122 844	3 812	3 299	7 111	129 955
II. CARİ GİDERLER	-83 194	-21 568	-1 759	0	0	0	-106 522	0	0	0	-106 522
III. KAMU TASARRUFU	-5 380	11 138	1 013	7 096	188	2 267	16 323	3 812	3 299	7 111	23 434
IV. YATIRIMLAR	-20 306	-14 723	0	0	-188	-751	-35 968	-3 379	-530	-3 908	-39 876
a. Sabit Sermaye	-20 306	-14 724	0	0	-188	-700	-35 917	-4 303	-576	-4 879	-40 796
b. Stok Değişmesi	0	1	0	0	0	-51	-50	924	46	971	920
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-25 685	-3 585	1 013	7 096	0	1 516	-19 645	434	2 769	3 202	-16 442
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	12 334	4 186	16	0	0	-496	16 040	887	236	1 123	17 162
1. Servet Vergileri	4 314	1 729	0	0	0	0	6 044	0	0	0	6 044
2. Diğer Transferler	7 671	2 464	16	0	0	0	10 151	1 862	200	2 062	12 214
3. Kamulaş. Ve S. Değer Art.	349	-8	0	0	0	-496	-155	-976	36	-940	-1 095
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	13 351	-601	-1 029	-7 096	0	-1 020	3 605	-1 320	-3 005	-4 325	-720
1. Kasa-Banka Değişimi	0	-652	-823	0	0	-757	-2 233	58	-71	-13	-2 246
2. Dış Borçlanma (net)	1 600	680	-6	0	0	0	2 274	464	91	555	2 829
-Dış Borç Ödemesi	-10 200	-427	-56	0	0	0	-10 683	-5 379	-2	-5 382	-16 064
-Dış Borç Kullanımı	11 800	1 107	50	0	0	0	12 957	5 843	93	5 937	18 893
3. İç Borç/Alacak (net)	11 751	-621	-200	-7 096	0	-201	3 633	-1 617	-2 837	-4 454	-821
4. Stok Değişim Fonu	0	-7	0	0	0	-62	-69	-225	-188	-413	-482
BORÇLANMA GEREĞİ	13 351	-594	-1 029	-7 096	0	-958	3 674	-1 095	-2 817	-3 912	-238

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

(1) Program

A. MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ

1. Mevcut Durum

2006 yılından itibaren 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun tam olarak yürürlüğe girmesi sonucunda; bütçe kapsamının genişlemesi, mahalli idarelere ve fonlara aktarılan payların bütçe içi transfer gideri olarak gösterilmeye başlanması, ayrıca 2008 yılından itibaren özelleştirme hasılatlarının ve İşsizlik Sigortası Fonu nema gelirlerinin belirli bir oranının GAP Eylem Planı çerçevesinde kullanılmak üzere bütçeye aktarılması, kamu kesiminin en önemli politika aracı olan merkezi yönetim bütçesinin, toplam gelir ve harcama büyüklüğü açısından ağırlığının artması sonucunu doğurmuştur.

2008 yılında, GSYH'ya oran olarak, merkezi yönetim bütçesi toplam gelirlerinin yüzde 21,7, vergi gelirlerinin yüzde 17,6, vergi dışı gelirlerinin ise yüzde 4,1 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2008 yılında reel büyümenin programın altında kalmasına rağmen, deflatörün programın önemli ölçüde üzerinde olması nedeniyle nominal GSYH'nın programlananın üzerinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Bu gelişmenin de etkisiyle, 2008 yılı vergi gelirlerinin, hedefin 3,5 milyar TL üzerine çıkması beklenmektedir. Diğer taraftan, enerji KİT'lerinin vergisel yükümlülüklerini tam olarak yerine getirememeleri vergi performansını olumsuz yönde etkilemiştir.

Bu kapsamda; gelir vergisi tahsilatının, beklentilerin üzerinde seyreden faiz, ücret artışı ve enflasyonunun da etkisiyle 1,2 milyar TL, kurumlar vergisi tahsilatının 3,1 milyar TL, ithalde alınan KDV tahsilatının, yüksek seyreden ithalat kaynaklı olarak, 0,9 milyar TL bütçe hedefinin üzerine çıkması beklenmektedir. Öte yandan, ÖTV'ye tabi bazı mallarda görülen kullanım alışkanlığı değişiklikleri ile tüketimin öngörülenin altında seyretmesi nedeniyle toplam ÖTV tahsilatının hedefin 1,3 milyar TL altında kalacağı tahmin edilmektedir.

Vergi gelirlerinin yukarıda belirtilen gelişmeler ışığında, GSYH'ya oran olarak yüzde 17,6 seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. Toplam vergi tahsilatı içerisinde dolaylı vergilerin 2006 yılında yüzde 68,5, 2007 yılında yüzde 66,1 olan payının, 2008 yılında yüzde 65,1 olarak gerçekleşmesi, dolaysız vergilerin payının ise yüzde 34,9 seviyesine yükselmesi beklenmektedir.

5763 ve 5793 sayılı Kanunlarla yapılan düzenlemeler kapsamında, özelleştirme gelirlerinden yaklaşık 6 milyar TL ve İşsizlik Sigortası Fonu faiz gelirlerinden 1,3 milyar TL, bütçede öngörülmemesine rağmen yıl içerisinde gelir kaydedilmiştir. Diğer taraftan, Türk Telekom AŞ'ye ait kamu hisselerinin bir bölümünün özelleştirilmesinden sağlanan gelir, bütçe hedefinin altında, 2,1 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılında, merkezi yönetim bütçesi harcamalarının GSYH'ya oranının yüzde 23,1, faiz dışı harcamaların yüzde 17,6, faiz giderlerinin ise yüzde 5,5 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir.

2008 yılında faiz dışı harcamaların merkezi yönetim bütçe hedefinin 8,5 milyar TL üzerinde olması beklenmektedir. Bu gelişmede, mal ve hizmet alımı ile sermaye giderleri belirleyici olmaktadır.

Merkezi yönetim bütçesinde 48,7 milyar TL olarak öngörülen personel giderlerinin 50,4 milyar TL olarak gerçekleşerek GSYH'ya oranının yüzde 5,1 olması beklenmektedir. Personel giderlerindeki artışta kamu personelinin mali ve özlük haklarına ilişkin dengesizlikleri azaltmak amacıyla yapılan maaş iyileştirmeleri etkili olmuştur. Bu bağlamda, 5793 sayılı Kanunla Bakanlar Kuruluna, ilave kurumsal ödeme almayan kamu çalışanlarına en yüksek devlet memuru aylığının yüzde 200'ünü geçmemek kaydıyla ek ödeme yapma yetkisi verilmiştir. Bu doğrultuda, Bakanlar Kurulu 15 Ağustos 2008 tarihinden geçerli olmak üzere ek ödeme kararını yürürlüğe koymuştur. Bu düzenlemenin beş aylık maliyetinin yaklaşık 900 milyon TL düzeyinde olacağı tahmin edilmektedir.

Savunma ve sağlık giderleri hariç mal ve hizmet alım giderlerinin, ödeneğin 1,8 milyar TL üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişmede özürlü eğitimi ve aile hekimliği sistemi ile ilave enerji ve akaryakıt maliyetlerinin oluşturduğu baskı etkili olmuştur.

5763 sayılı Kanun gereğince işveren hissesine düşen sigorta priminin 5 puanlık kısmının 1 Ekim 2008 tarihinden itibaren Hazine tarafından karşılanması, kuraklık desteği kapsamında yapılan tarımsal transferler, 5350 ve 5615 sayılı Kanunlarla yatırımların teşvikine yönelik 5084 sayılı Kanundan yararlanma koşullarının iyileştirilmesi, terör tazminatı ödemeleri ve özörlölere ilişkin kanun kapsamında yapılan ödemeler, cari transferler üzerinde harcama baskısı yaratmıştır. Diğer taraftan, 5797 sayılı Kanunla sosyal güvenlik prim alacaklarının yeniden yapılandırılması sonucunda elde edilen gelirler, sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transferlerin azalması sonucunu doğurmuştur.

Sermaye giderlerinin, yıl sonunda, bütçe ödeneğinin 5,9 milyar TL üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişmede, GAP Eylem Planı ile diğer ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeye yönelik yatırımlarda kullanılmak üzere 2,1 milyar TL, Karayolları Genel Müdürlüğü için 2,8 milyar TL, Sağlık Bakanlığı kamulaştırma giderleri için 902 milyon TL ilave harcama etkili olmuştur.

Ayrıca, KÖYDES Projesi kapsamında yapılacak harcamaların, başlangıç ödeneğinin 303 milyon TL üzerinde olması; KİT sermaye transferlerinin ise, Mersin Limanının özelleştirilmesi sonucu TCDD'ye yapılan aktarmanın da etkisiyle, başlangıç ödeneğinin 466 milyon TL üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Yukarıda ifade edilen gelişmeler doğrultusunda, toplam gelirlerin merkezi yönetim bütçesi hedefinin 10,8 milyar TL; toplam harcamaların ise başlangıç ödeneğinin 7 milyar TL üzerine çıkması ve 2008 yılı bütçesinde 18 milyar TL olarak hedeflenen bütçe açığının 14,1 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Ancak, merkezi yönetim bütçe gelirlerinde görölen olumlu performansı sağlayan gelirlerin büyük bir kısmının IMF tanımlı sayılmayan özelleştirme gelirleri ve diğer gelir kalemlerinden oluşması nedeniyle aynı performansı IMF tanımlı faiz dışı fazlada görmek mümkün değildir. Nitekim, IMF tanımlı faiz dışı fazla bütçede 31,7 milyar TL olarak hedeflenmişken, gerçekleşmenin 25,8 milyar TL seviyesinde kalması beklenmektedir.

Kamu borçlanması, 2007 yılı Aralık ayında yüzde 16,5 seviyesinde olan TL cinsi iskontolu borçlanmanın maliyeti, yıl içinde uluslararası piyasalardaki gelişmelere bağılı olarak dalgalı bir seyir göstermiş, 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 18,8 olarak

gerçekleşmiştir. Benzer şekilde, 2007 yılı için 33 ay olan toplam nakit iç borçlanmanın ortalama vadesi 2008 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla 30 ay olmuştur.

Likidite riskinin azaltılmasına yönelik olarak stratejik ölçütler ve piyasa koşulları çerçevesinde uygulanmakta olan borçlanma politikalarıyla iç borç çevirme oranının azaltılması ve borçlanma vadelerinin uzatılması hedeflenmektedir. Bu çerçevede, 2007 yılında yüzde 79,5 olan iç borç çevirme oranının 2008 yıl sonunda yüzde 70 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2008 yılında uygulanan aktif borç yönetimi politikaları kapsamında, itfa profilinin düzenlenmesi amacıyla değişim ve geri alım ihaleleri çerçevesinde 6,2 milyar TL tutarındaki senet geri alınmıştır.

Bu gelişmeler sonucunda, 2008 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla, 266,4 milyar TL'si iç borç, 87,2 milyar TL'si dış borç olmak üzere, toplam merkezi yönetim bütçesi borç stoku 353,6 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Ayrıca, 2007 yılı sonunda 248,3 milyar TL olarak gerçekleşen ve GSYH'ya oranı yüzde 29,1 olan kamu net borç stoku, 2008 yılının ilk yarısı sonunda 235 milyar TL'ye gerilemiştir.

TABLO: III. 7- Merkezi Yönetim Bütçesi İç Borç Stokundaki Gelişmeler

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oran, Yüzde)		
	2005	2006	2007	2008 (1)	2005	2006	2007
Toplam	244 782	251 470	255 310	266 364	37,7	33,2	29,9
Tahvil	226 964	241 876	249 176	257 291	35,0	31,9	29,2
- Nakit	176 335	198 783	214 448	225 281	27,2	26,2	25,1
- Nakit Dışı	50 629	43 094	34 728	32 010	7,8	5,7	4,1
Bono	17 818	9 594	6 134	9 073	2,7	1,3	0,7
- Nakit	17 818	9 594	6 134	9 073	2,7	1,3	0,7
- Nakit Dışı	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0

(1) Eylül ayı sonu itibarıyladır.

2. 2009 Yılı Hedefleri

GSYH'ya oran olarak Orta Vadeli Programda yüzde 3 olarak hedeflenen 2009 yılı IMF tanımlı toplam kamu faiz dışı fazlasının tutturulabilmesi için, 2009 yılı merkezi yönetim bütçesi IMF tanımlı faiz dışı fazlası, Orta Vadeli Programda yer alan yüzde 2,3'lük seviyesinin üzerinde, yüzde 2,4 olarak hedeflenmiştir.

2009 yılında, merkezi yönetim bütçe gelirlerinin, GSYH'ya oran olarak 2008 yılına göre, 0,6 puanı vergi gelirlerinden olmak üzere, 0,7 puan artışla yüzde 22,4 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2009 yılı vergi gelirlerinin tahmininde, maktu ÖTV tutarlarının güncelleneceği ve gelir kaybına yol açacak düzenleme yapılmayacağı varsayılmıştır. Ayrıca, uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergi tahsilatının, ithalat ve döviz kuru artışı varsayımları nedeniyle, 2008 yılına göre GSYH'ya oran olarak 0,3 puan artacağı öngörülmektedir.

İşsizlik Sigortası Fonunun elde edeceği faiz gelirlerinin dörtte biri ile Özelleştirme Fonunun nakit fazlasının 2008 yılında olduğu gibi 2009 yılında da bütçeye gelir kaydedilmesi uygulamasına devam edilecektir. Bu varsayımlar altında 2009 yılında vergi dışı toplam gelirlerin GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,1 puan artışla yüzde 4,2 seviyesine yükselmesi beklenmektedir.

2009 yılında, GSYH'ya oran olarak, bir önceki seneye göre, faiz hariç harcamaların 0,8 puan artması, faiz harcamalarının ise 0,3 puan azalması öngörülmektedir. Böylece, 229,5 milyar TL olarak programlanan 2009 yılı merkezi yönetim bütçe harcamalarının GSYH'ya oranının bir önceki yıl seviyesinin 0,5 puan üzerine çıkarak yüzde 23,6 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmiştir.

2008 yılında alınan toplu görüşme kararları doğrultusunda memur maaşlarına 2009 yılı Ocak ayında yüzde 4, Temmuz ayında yüzde 4,5 oranında artış yapılması kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte, 2008 yılında kamu personelinin mali ve özlük haklarına ilişkin dengesizlikleri azaltmak amacıyla yapılan maaş iyileştirmesine yönelik düzenlemenin, 2009 yılı için 2,5 milyar TL maliyete neden olması beklenmektedir.

2009 yılında, cari transfer harcamalarının GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 1,1 puan artarak yüzde 8'e yükselmesi beklenmektedir. Söz konusu artış, temel olarak işveren sigorta priminin 5 puanlık kısmının Hazine tarafından karşılanması nedeniyle oluşacağı tahmin edilen 4,7 milyar TL tutarındaki maliyetten ve prim borçlarının yeniden yapılandırılmasından elde edilen gelirlerin 2008 yılına göre düşmesi sonucunda sosyal güvenlik açığını kapatmaya yönelik transferlerin artmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, 9 Temmuz 2008 tarihli ve 5874 sayılı Kanunla cadde ve sokak aydınlatması ile trafik sinyalizasyonuna ilişkin enerji giderlerinin Hazine Müsteşarlığı bütçesine konulacak ödenekten karşılanması hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme sebebiyle 2009 yılında 500 milyon TL harcama yapılması öngörülmüştür.

2009 yılında GAP Eylem Planı kapsamında gerçekleştirilecek harcamalar için Özelleştirme Fonu ve İşsizlik Sigortası Fonundan 2,8 milyar TL aktarma yapılması ve KÖYDES Projesi için ise 500 milyon TL ödenek tahsis edilmesi öngörülmüştür.

2009 yılında, bir önceki yılda olduğu gibi, özürllülere ilişkin kanun kapsamında yapılan ödemeler ile terör tazminatları harcama baskısı oluşturmaya devam edecektir. 5706 sayılı Kanunla düzenlenen İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Projesi için ise 200 milyon TL harcama yapılması programlanmıştır.

Yukarıda açıklanan gelir ve gider beklentileri çerçevesinde, 2008 yılında 14,1 milyar TL ve GSYH'ya oran olarak yüzde 1,4 seviyesinde gerçekleşmesi tahmin edilen merkezi yönetim bütçe açığının, 2009 yılında 13,4 milyar TL ve GSYH'ya oran olarak yüzde 1,2 düzeyine gerilemesi hedeflenmektedir. IMF tanımlı merkezi yönetim bütçe faiz dışı fazlasının GSYH'ya oranının ise yüzde 2,4 seviyesinde olması programlanmıştır.

Borç yönetimine ilişkin olarak, izleyen dönemde de önceki yıllarda olduğu gibi stratejik ölçüt uygulamasına devam edilecektir. Bu kapsamda, 2009 yılında, borçlanma politikasının yürütülmesinde karşı karşıya kalınabilecek faiz ve döviz kuru risklerinin hafifletilmesi amacıyla borçlanmanın faiz yenileme süresinin uzatılması ve ağırlıklı olarak TL cinsinden gerçekleştirilmesi, ortalama borçlanma vadesinin piyasanın elverdiği ölçüde uzatılması ve likidite riskinin azaltılması amacıyla yeterli düzeyde rezerv tutulması hedeflenmektedir.

TABLO: III. 8- Merkezi Yönetim Bütçesi Büyüklükleri

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			(Yüzde Artış)		(Yüzde Dağılım)			(GSYH İçinde Pay, Yüzde)		
	2007	2008 (1)	2009 (2)	2008	2009	2007	2008 (1)	2009 (2)	2007	2008 (1)	2009 (2)
HARCAMALAR	204 068	229 535	262 110	12,5	14,2	100,0	100,0	100,0	23,9	23,1	23,6
01 - Personel Giderleri	43 569	50 355	57 211	15,6	13,6	21,4	21,9	21,8	5,1	5,1	5,1
02 - SGK Devlet Primi Giderleri	5 805	6 450	7 243	11,1	12,3	2,8	2,8	2,8	0,7	0,6	0,7
03 - Mal ve Hizmet Alım Giderleri	22 258	24 750	26 133	11,2	5,6	10,9	10,8	10,0	2,6	2,5	2,4
04 - Faiz Giderleri	48 753	54 500	57 500	11,8	5,5	23,9	23,7	21,9	5,7	5,5	5,2
05 - Cari Transferler	63 292	68 694	88 504	8,5	28,8	31,0	29,9	33,8	7,4	6,9	8,0
06 - Sermaye Giderleri	13 003	17 675	16 622	35,9	-6,0	6,4	7,7	6,3	1,5	1,8	1,5
07 - Sermaye Transferleri	3 542	2 803	2 819	-20,9	0,6	1,7	1,2	1,1	0,4	0,3	0,3
08 - Borç Verme	3 846	4 308	4 661	12,0	8,2	1,9	1,9	1,8	0,5	0,4	0,4
09 - Yedek Ödenekler	0	0	1 418			0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	0,1
GELİRLER	190 360	215 396	248 759	13,2	15,5	100,0	100,0	100,0	22,3	21,7	22,4
1 - Genel Bütçe	184 803	209 239	242 958	13,2	16,1	97,1	97,1	97,7	21,6	21,0	21,9
01 - Vergi Gelirleri	152 835	174 745	202 090	14,3	15,6	80,3	81,1	81,2	17,9	17,6	18,2
02 - Vergi Dışı Gelirler	24 043	22 963	25 270	-4,5	10,0	12,6	10,7	10,2	2,8	2,3	2,3
03 - Sermaye Gelirleri	6 080	8 294	13 139	36,4	58,4	3,2	3,9	5,3	0,7	0,8	1,2
04 - Alınan Bağış ve Yardımlar	1 845	3 237	2 460	75,5	-24,0	1,0	1,5	1,0	0,2	0,3	0,2
2 - Özel Büt. İda. ve Düz. Den. Kur.	5 557	6 156	5 801	10,8	-5,8	2,9	2,9	2,3	0,7	0,6	0,5
BÜTÇE AÇIĞI	-13 708	-14 140	-13 351	3,1	-5,6				-1,6	-1,4	-1,2
Bilgi İçin:											
<i>Faiz Dışı Harcamalar</i>	<i>155 315</i>	<i>175 035</i>	<i>204 610</i>	<i>12,7</i>	<i>16,9</i>				<i>18,2</i>	<i>17,6</i>	<i>18,4</i>
<i>Faiz Dışı Bütçe Dengesi</i>	<i>35 045</i>	<i>40 360</i>	<i>44 149</i>	<i>15,2</i>	<i>9,4</i>				<i>4,1</i>	<i>4,1</i>	<i>4,0</i>
<i>IMF Tanımlı Faiz Dışı Bütçe Dengesi</i>	<i>21 241</i>	<i>25 766</i>	<i>26 806</i>	<i>21,3</i>	<i>4,0</i>				<i>2,5</i>	<i>2,6</i>	<i>2,4</i>

Not: Düzenleyici ve denetleyici kurumların gelir fazlaları genel bütçe vergi dışı gelirlerinden düşülmüştür.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2009 yılında, finansman programları ve borç bilgilerinin düzenli olarak kamuoyuna duyurulmasına ve borç yönetiminde şeffaflığın artırılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir. Yıllık finansman gereğinin büyük bir kısmını oluşturan iç borçlanmalara ilişkin olarak, mevcut itfaların daha düzenli hale getirilmesi amacıyla ve stratejik ölçütlerle uyumlu olmak üzere, aktif borç yönetimi çerçevesinde geri alım ve değişim işlemlerine devam edilmesi öngörülmektedir.

Devlet iç borçlanma senetlerinin (DİBS) yatırımcı tabanının genişletilmesi amacıyla yönelik olarak yeni enstrümanların geliştirilmesi ile perakende satış yöntemine ilişkin çalışmalara devam edilecektir.

DİBS birincil ve ikincil piyasasında etkinliğin artırılması amacıyla uygulanmakta olan piyasa yapıcılığı sisteminin sürdürülmesi planlanmaktadır. Ayrıca, ikincil piyasalarda sağlıklı bir verim eğrisinin oluşturulması ve DİBS alım-satım işlemlerinde likiditenin sağlanmasına yönelik olarak senetlerin azalan vadelerde yeniden ihraç edilmesi politikasına devam edilecektir.

Nakit ve borç yönetiminde oluşabilecek likidite riskinin azaltılması amacıyla yıl boyunca yeterli düzeyde rezerv tutulması hedeflenmektedir. Ayrıca, nakit rezervlerinin daha etkin bir şekilde yönetilmesi amacıyla başlatılan çalışmalar sürdürülecektir.

B. MAHALLİ İDARELER

1. Mevcut Durum

Mahalli idareler dengesi; il özel idareleri, belediyeler, büyükşehir belediyelerine bağlı su ve kanalizasyon idareleri ile doğal gaz ve toplu taşıma işletmeleri, belediyelerin oluşturduğu birlikler ve İller Bankası hesaplarını kapsamaktadır. Belediyeler tarafından oluşturulan mahalli idare birliklerine ilişkin büyüklükler, ilk kez 2009 yılı Programı çalışmalarında, 2006-2009 dönemini kapsayacak şekilde hesaplara dahil edilmiştir.

2007 yılında, mahalli idare gelirleri bir önceki yıla göre yüzde 10,5 oranında artarak 26,9 milyar TL'ye, mahalli idare harcamaları ise yüzde 21,3 oranında artarak 30,7 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2007 yılında mahalli idare gelirlerinin GSYH içindeki payının bir önceki yıla göre 0,05 puan azalması, harcamaların payının ise 0,26 puan artması sonucunda mahalli idareler borçlanma gereği 0,32 puan artarak GSYH'nın yüzde 0,45'i seviyesine yükselmiştir.

2007 yılında mahalli idareler borçlanma gereğinin hızla artmasında, daha önce yıllara yayılması planlanan içme suyu yatırımlarının kuraklık sonucu hızlandırılması ve kent içi ulaşımaya yönelik yatırım harcamalarındaki hızlı artış belirleyici olmuştur. Bunun yanı sıra, büyükşehir haricindeki belediyelerin bütçe açığındaki artış trendi 2007 yılında da devam etmiştir.

2008 yılında, genel bütçe vergi payındaki artışın da etkisiyle mahalli idare gelirlerinin bir önceki yıla göre yüzde 16,8 oranında artarak 31,4 milyar TL'ye ulaşacağı, GSYH içindeki payının da yüzde 3,15 olacağı tahmin edilmektedir. Mahalli idare harcamalarının ise, aynı yılda yüzde 12 oranında artarak 34,4 milyar TL olacağı ve GSYH içindeki payının da yüzde 3,46 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bunun sonucunda, mahalli idareler borçlanma gereğinin 2007 yılına göre azalarak GSYH'nın yüzde 0,30'u seviyesine ineceği tahmin edilmektedir. Bu gelişmede, büyükşehir belediyeleri bağlı idareleri bütçe dengesinin bir önceki yıla göre iyileşmesi etkili olacaktır.

5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanunla, genel bütçe vergi gelirlerinden il özel idareleri ve belediyelere verilen paylar artırılmış ve payların dağıtım yöntemi değiştirilmiştir. Daha önce, pay dağıtımına konu olmayan ÖTV, özel iletişim vergisi ve şans oyunları vergisi vergi payı matrahına dahil edilmiştir. 1 Temmuz 2008 tarihinden itibaren genel bütçe vergi gelirlerinin yüzde 2,85'i büyükşehir alanları dışında kalan belediyelere, yüzde 2,5'i büyükşehir ilçe belediyelerine ve yüzde 1,15'i il özel idarelerine ayrılacaktır. Büyükşehir belediyeleri ise eski pay dağıtım sisteminde olduğu gibi büyükşehir alanında toplanan vergilerin yüzde 5'ini almaya devam edecekler, ancak 2012 yılı sonuna kadar akaryakıt ürünleri üzerinden alınan ÖTV, vergi payı matrahının dışında tutulacaktır.

Yeni Kanunun getirdiği en önemli değişiklik ise, payların dağıtımında yeni kriterlerin eklenmesi olmuştur. Eski pay dağıtım sisteminde, büyükşehirler hariç tüm belediyeler için nüfusa göre kişi başına eşit dağıtım kriteri geçerli iken, yeni sistemde belediyeler öncelikle büyükşehir sınırları dahilindeki ilçe belediyeleri ve diğer belediyeler olarak ayrılmıştır. Diğer belediyelerin vergi paylarının yüzde 80'i eski pay dağıtım sisteminde olduğu gibi kişi başına eşit dağıtım esasına göre, geri kalan yüzde 20 ise DPT tarafından tespit edilen gelişmişlik sıralaması kriteri esas alınarak dağıtılacaktır. Yeni pay dağıtım sistemi, az gelişmiş yörelere gelişmiş yörelere göre nispi olarak daha fazla kaynak ayırarak bölgesel gelişme farklılığı sonucu ortaya çıkan gelir dengesizliklerini gidermeyi amaçlamaktadır. Büyükşehir sınırları dahilindeki ilçe belediyelerinde ise nüfusa göre kişi başına eşit dağıtım kriterinin uygulanmasına devam edilecektir. Ancak, büyükşehir ilçe belediyelerinin vergi paylarından bağlı oldukları büyükşehir belediyelerine aktarılan payın oranı yüzde 35'den yüzde 30'a indirilmiştir.

Vergi paylarının dağıtımında en kapsamlı değişiklik ise il özel idarelerinde gerçekleşmiştir. Yeni pay dağıtım sisteminde nüfusun payı yüzde 50'ye indirilirken, illerin yüzölçümü yüzde 10, köy sayısı yüzde 10, kırsal alan nüfusu yüzde 15 ve gelişmişlik endeksi yüzde 15 düzeyinde pay dağıtımına konu edilmiştir.

5779 sayılı Kanunla getirilen diğer bir yeni uygulama ise denkleştirme ödeneğidir. Kesinleşmiş en son genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamının binde biri denkleştirme ödeneği olarak bütçeye konularak; bu ödeneğin yüzde 60'ı nüfusu 5.000'e kadar olan belediyeler, yüzde 40'ı ise nüfusu 5.001-9.999 arası olan belediyeler arasında eşit olarak dağıtılacaktır. Bu düzenlemeye paralel olarak, mahalli idarelere yardım amacıyla bakanlıklar ve diğer kamu kuruluşlarının bütçelerine ödenek konulamayacağı hükmü getirilmiştir.

5747 sayılı Kanunla nüfusu iki binin altına düşen belediyelerin tüzel kişilikleri, ilk mahalli idareler seçiminden itibaren geçerli olmak üzere, kaldırılarak köye dönüştürülmüş, büyükşehir sınırları dahilindeki ilk kademe belediyeleri kaldırılarak yeni ilçe belediyeleri oluşturulmuş ve mevcut bazı büyükşehir ilçe belediyelerinin de sınırları değiştirilmiştir. Nüfusu iki binin altına düşen belediyelerin tüzel kişiliklerinin kaldırılması, mahalli idareler borçlanma gereğinin azalmasına sınırlı da olsa katkı sağlamanın ötesinde mahalli idareler bütçe uygulamalarında etkinliğin artmasına yardımcı olacaktır.

2. 2009 Yılı Hedefleri

2009 yılında, mahalli idare gelirlerinin 39 milyar TL, harcamalarının 38,4 milyar TL olarak gerçekleşmesi, mahalli idareler dengesinin ise 0,6 milyar TL fazlaya dönüşmesi öngörülmektedir.

TABLO: III. 9-Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2006	2007	2008(1)	2009(2)	2006	2007	2008(1)	2009(2)
Belediyeler	6 207	6 886	8 695	10 569	0,82	0,81	0,87	0,95
Büyükşehir Belediyeleri	4 540	4 921	5 900	7 081	0,60	0,58	0,59	0,64
İl Özel İdareleri	1 159	1 285	1 713	2 269	0,15	0,15	0,17	0,20
TOPLAM	11 906	13 092	16 308	19 919	1,57	1,53	1,64	1,79

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

TABLO: III. 10- Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları (1)

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2006	2007	2008(2)	2009(3)	2006	2007	2008(2)	2009(3)
GELİRLER	24 303	26 851	31 364	38 971	3,20	3,15	3,15	3,51
1.Vergiler	15 603	17 257	20 991	25 201	2,06	2,02	2,11	2,27
2.Vergi Dışı Normal Gelir	3 153	3 592	4 127	4 459	0,42	0,42	0,42	0,40
3.Faktör Gelirleri (Net)	4 726	5 666	5 996	6 846	0,62	0,66	0,60	0,62
4.Sermaye Transferi (Net)	822	335	250	2 464	0,11	0,04	0,03	0,22
HARCAMALAR	25 318	30 699	34 392	38 378	3,34	3,60	3,46	3,45
1.Cari Giderler	14 489	16 946	19 214	21 568	1,91	1,99	1,93	1,94
2.Yatırım Harcamaları	10 400	12 865	13 331	14 730	1,37	1,51	1,34	1,33
a.Sabit Sermaye	10 399	12 869	13 331	14 724	1,37	1,51	1,34	1,32
b.Stok Değişimi	2	-4	0	6	0,00	0,00	0,00	0,00
3.Cari Transferler	1 224	1 418	1 795	2 071	0,16	0,17	0,18	0,19
4.Kamulaştırma ve Sabit Değer Artışı	-795	-531	51	8	-0,10	-0,06	0,01	0,00
GELİR-GİDER FARKI	-1 015	-3 848	-3 028	594	-0,13	-0,45	-0,30	0,05

(1) İl özel idareleri, belediyeler, İller Bankası, belediyelerin oluşturduğu birlikler ve büyükşehir belediyelerine bağlı su ve kanalizasyon idareleri ile doğal gaz ve toplu taşıma işletmelerini kapsamaktadır.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

Mahalli idareler dengesinde fazla öngörülmesindeki başlıca etkenler; EGO Genel Müdürlüğüne bağlı doğal gaz dağıtım işletmesinin ve kamuoyunda İETT arsası olarak bilinen taşınmazın satışından elde edilen gelirler ile genel bütçe vergi gelirleri payındaki artıştır. 2009 yılında 2,4 milyar TL olarak tahmin edilen hisse ve arsa satışı gelirlerinin önemli bir bölümünün borç geri ödemesinde kullanılması beklenmektedir. Mahalli idarelerin genel bütçe vergi paylarından, uzlaşma, kamuya olan diğer borçları ve vergi ve sosyal güvenlik primi gibi cari yükümlülüklerine mahsuben yapılacak kesinti oranı, yeni borç doğmasını engelleyecek ve borç stokunun azalmasına yardımcı olacak bir düzeyde tespit edilecektir.

C. DÖNER SERMAYELİ İŞLETMELER

1. Mevcut Durum

Döner sermayeli işletmeler tanımı içinde yer alan kurumlar iki grupta toplanmaktadır. Birinci grupta, genel ve katma bütçeli idarelere bağlı olarak faaliyet gösteren işletmeler yer almaktadır. İkinci grupta ise bu işletmelerin dışında kalan ve kendi özel bütçeleri olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), Milli Piyango İdaresi (MPİ) ve Kredi ve Yurtlar Kurumu (YURTKUR) Genel Müdürlükleri ile Atatürk Orman Çiftliği (AOÇ) Müdürlüğü bulunmaktadır. 5018 sayılı Kanun uyarınca YURTKUR Genel

Müdürlüğü ile Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) 2006 yılından itibaren merkezi yönetim bütçesi içinde yer aldığından döner sermayeli işletmeler kapsamından çıkarılmıştır.

Daha önce tahakkuk bazlı olarak izlenen Sağlık Bakanlığına bağlı döner sermayeli işletmelerin finansman dengesi, tahakkuk eden gelirler ile sosyal güvenlik kuruluşları, bütçeli kuruluşlar ve yeşil kart için Sağlık Bakanlığına bağlı döner sermayeli işletmelere yapılan ödemeler arasında ciddi sapma meydana gelmesinden dolayı 2005 yılından itibaren nakit bazlı olarak izlenmektedir.

GSYH'ya oran olarak, 2007 yılında yüzde 0,07 düzeyinde olan döner sermayeli işletmelerin net bütçe fazlasının 2008 yılında yüzde 0,09 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Döner sermayeli işletmelerin dönem karı 2007 yılında GSYH'nın yüzde 0,22'si düzeyinde gerçekleşmiş olup bu oranın 2008 yılında da aynı seviyede gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

TABLO: III. 11- Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi

	2006	2007	2008 (1)	2009 (2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
A. TOPLAM GELİRLER	15 842	17 974	20 479	22 859
- İşletme Gelirleri	15 647	17 718	20 152	22 481
- Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	194	256	327	378
- Bütçe Transferleri	0	0	0	0
B. TOPLAM GİDERLER	14 739	17 334	19 576	21 901
- İşletme Giderleri	13 579	15 825	17 997	20 110
- Yatırım Harcamaları	283	597	583	700
- Stok Artışı	204	108	96	113
- Sabit Kıymet Artışı	280	412	462	496
- Dolaysız Vergiler	100	81	84	92
- Fonlara Transferler	292	311	354	390
C. GELİR GİDER FARKI	1 102	640	904	958
(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)				
A. TOPLAM GELİRLER	2,09	2,11	2,06	2,06
- İşletme Gelirleri	2,06	2,08	2,03	2,02
- Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,03	0,03	0,03	0,03
- Bütçe Transferleri	0,00	0,00	0,00	0,00
B. TOPLAM GİDERLER	1,94	2,03	1,97	1,97
- İşletme Giderleri	1,79	1,85	1,81	1,81
- Yatırım Harcamaları	0,04	0,07	0,06	0,06
- Stok Artışı	0,03	0,01	0,01	0,01
- Sabit Kıymet Artışı	0,04	0,05	0,05	0,04
- Dolaysız Vergiler	0,01	0,01	0,01	0,01
- Fonlara Transferler	0,04	0,04	0,04	0,04
C. GELİR GİDER FARKI	0,15	0,07	0,09	0,09
Bilgi İçin:				
<i>Dönem Karı / GSYH (Yüzde)</i>	<i>0,27</i>	<i>0,22</i>	<i>0,22</i>	<i>0,21</i>

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2. 2009 Yılı Hedefleri

2009 yılında GSYH'ya oran olarak, döner sermayeli işletmelerin net bütçe fazlasının yüzde 0,09; dönem karının ise yüzde 0,21 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

D. SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI

1. Mevcut Durum

1999 yılında başlatılan sosyal güvenlik reformu sonrasında 2000 yılında düşen ve izleyen yıllarda yeniden artış trendine giren sosyal güvenlik kuruluşlarına yönelik bütçe transferinin GSYH'ya oranının 2008 yılında yüzde 3,31 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu oranın bir önceki yıla göre GSYH'nın yüzde 0,56'sı oranında azalmasında 2008 yılında Devredilen Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) ve Devredilen Bağ-Kur prim borçlarının yeniden yapılandırılması sonucu elde edilen gelirler etkili olmuştur.

TABLO: III. 12- Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi

	2006	2007	2008 (1)	2009 (2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
A. Gelirler	51 221	54 591	65 618	81 374
- Prim Tahsilatları	41 754	45 092	57 157	65 392
B. Giderler	68 884	79 632	90 243	102 752
- Sigorta Ödemeleri	44 786	52 736	59 595	69 565
- Sağlık Giderleri (3)	17 676	20 045	25 587	27 618
- Yatırım Harcamaları (4)	17	46	47	188
C. Gelir-Gider Farkı	-17 663	-25 041	-24 625	-21 378
D. Bütçe Transferleri	18 552	25 824	23 467	21 378
- Bütçe Transferleri (5)	22 891	33 063	32 884	46 690
E. Finansman Açığı	- 889	- 783	1 158	0
(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)				
A. Gelirler	6,75	6,40	6,60	7,32
- Prim Tahsilatları	5,51	5,28	5,75	5,88
B. Giderler	9,08	9,33	9,08	9,24
- Sigorta Ödemeleri	5,91	6,18	5,99	6,26
- Sağlık Giderleri (3)	2,33	2,35	2,57	2,48
- Yatırım Harcamaları (4)	0,00	0,01	0,00	0,02
C. Gelir-Gider Farkı	-2,33	-2,93	-2,48	-1,92
D. Bütçe Transferleri	2,45	3,03	2,36	1,92
- Bütçe Transferleri (5)	3,02	3,87	3,31	4,20
E. Finansman Açığı	-0,12	-0,09	0,12	0,00

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Bütçeli kuruluşlar ve yeşil kart sağlık harcamalarının SGK'ya devri ertelendiği için bu harcamaları içermemektedir.

(4) Türkiye İş Kurumunun yatırım harcaması dahil olup yatırımın bedeli toplam gelire dahil edilmiştir.

(5) Faturalı ödemeler, ek karşılıklar, emeklilere yapılan ek ödeme dahil olup, 2008 yılından itibaren SSK 5 puan primi indirimi ve 2009 yılında özürü primi indirimi transferi de dahil edilmiştir.

2008 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarına ek ödeme, devlet katkısı, 5 puanlık SSK primi indirimi ve özürü primi indirimi dahil 17,5 milyar TL'si Devredilen SSK emeklilik

sigortasına; ek ödeme ve devlet katkısı dahil 1,1 milyar TL'si Devredilen Bağ-Kur emeklilik sigortasına; ek ödeme, devlet katkısı, faturalı ödemeler ve ek karşılıklar dahil 11,8 milyar TL'si Devredilen Emekli Sandığı emeklilik sigortasına; devlet katkısı dahil 2,5 milyar TL'si genel sağlık sigortasına olmak üzere toplam 32,9 milyar TL transfer yapılacağı tahmin edilmektedir. Toplam bütçe transferinin GSYH'ya oranının da yüzde 3,31 civarında gerçekleşmesi beklenmektedir.

2008 yılında SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı emeklilerinin aylıklarında memur maaşlarına yapılması öngörülen artışa paralel olarak Ocak ayında yüzde 2; Temmuz ayında yüzde 2 artış yapılması öngörülmüş olmakla beraber enflasyon hedefinin üzerine çıkılması nedeniyle, söz konusu artışlar SSK ve Bağ-Kur emeklileri açısından Ocak ayında yüzde 2; Temmuz ayında yüzde 7,27; Emekli Sandığı emeklileri açısından ise Ocak ayında yüzde 3,35; Temmuz ayında yüzde 4 olarak gerçekleşmiştir.

Asgari ücret 1 Ocak - 30 Haziran 2008 dönemi için yüzde 4 oranında artırılarak brüt 585 TL'den brüt 608,4 TL'ye, 1 Temmuz - 31 Aralık 2008 dönemi için ise yüzde 5 oranında artırılarak brüt 638,7 TL'ye yükseltilmiştir. Bağ-Kur gelir basamakları da asgari ücrete paralel olarak 1 Ocak 2008'de yüzde 4; 1 Temmuz 2008'de yüzde 5 oranında artırılmıştır.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun yürürlük tarihi, önce 2007 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunuyla 1 Temmuz 2007 olarak belirlenmiş, ardından 5655 sayılı Kanunla 1 Ocak 2008 şeklinde değiştirilmiş, daha sonra ise 2008 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunuyla 1 Temmuz 2008'e ertelenmiştir. Sosyal güvenlik reformunun hayata geçirilebilmesi için SGK tarafından yürütülmekte olan çalışmalar çerçevesinde 2008 yılı içerisinde 5754 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun çıkartılmıştır.

5754 sayılı Kanunla değiştirilen 5510 sayılı Kanunun bütün maddelerinin 1 Ekim 2008 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmesiyle sosyal güvenlik reformunun mevzuat yönüne ilişkin en önemli adımı tamamlanmıştır. 5754 sayılı Kanunla değiştirilen 5510 sayılı Kanun çerçevesinde, yürürlük tarihinden önce kamu görevlisi olarak çalışanların dışında kalan bütün sigortalılar açısından daha önce farklı norm ve standartlarda hizmet veren sigorta sistemleri aynı norm ve standartlar altında tek bir sistem olarak birleştirilmiştir. Ayrıca, Kanunla genel sağlık sigortası sistemine geçişin yasal çerçevesi de oluşturulmuştur. Ancak, gerekli teknik ve idari altyapının oluşturulmasına yönelik çalışmaların henüz tamamlanamamış olması nedeniyle yeşil kart ve bütçeli kuruluşlar kapsamında yer alan kişilerin sağlık harcamalarının SGK'ya devrinin 5797 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla 3 yıl içerisinde tamamlanması hükmüne bağlanmıştır. Bu kişilerin sağlık harcamalarının da SGK'ya devrinin tamamlanmasıyla birlikte genel sağlık sigortası sistemi de bütünüyle uygulamaya girmiş olacaktır.

5754 sayılı Kanunla değiştirilen 5510 sayılı Kanunla, SSK ve Bağ-Kur prim borçları yeniden yapılandırılarak borçların peşin veya 24 aya kadar taksitler halinde ödenebilmesi, gecikme cezası ve gecikme zammının peşin ödeme halinde yüzde 85'inin, 12 aya kadar ödeme halinde yüzde 55'inin, 24 aya kadar ödeme halinde ise yüzde 35'inin terkin edilmesi hükmü getirilmiştir. Ayrıca, iki aylık başvuru süresinde yapılandırmadan yararlanmak istediği halde başvurusunu gerçekleştiremeyenler için 5797 sayılı Kanunla 5510 sayılı Kanuna eklenen maddeyle yirmi günlük ek başvuru

süresi tanınmış, 12 aya kadar taksitlendirme imkanı getirilmiş, gecikme cezası ve gecikme zammının peşin ödeme halinde yüzde 80'inin, 12 aya kadar ödeme halinde ise yüzde 50'sinin terkin edilmesi hükme bağlanmıştır. Sadece, bu iki madde hükümlerine göre uygulanan prim borçlarının yapılandırılmasından, 2008 yılı sonuna kadar 6 milyar TL gelir elde edileceği tahmin edilmektedir. Sigortalıların reform sonrası döneme borçsuz olarak girmesini sağlamak gibi makul bir hedef çerçevesinde gerçekleştirilen yapılandırma uygulamasının; daha önceki yapılandırma uygulamalarında olduğu gibi sistemin işleyişini olumsuz etkileyeceği, geleceğe yönelik yeni yapılandırma beklentilerinin oluşması nedeniyle cari prim tahsilatında düşmeye yol açacağı ve nimet külfet dengesini bozacak bir şekilde orta dönemde sistemin, elde edilen gelire kıyasla çok daha fazla yükümlülük altına girmesine neden olacağı beklenmektedir.

Kamuoyunda İstihdam Paketi olarak bilinen 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla sosyal güvenlik alanıyla doğrudan ilişkili düzenlemeler yapılmıştır. Kanunla, yayımı tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere; bir yıllık süre zarfında 18-29 yaş arasında olanlar ile yaş şartı aranmaksızın 18 yaşından büyük kadınların, işyerinin mevcut istihdam sayısına ek olarak yeni istihdam şeklinde işe alınmaları halinde, bu kişilere ait malullük, yaşlılık ve ölüm primleri işveren hissesinin ilk yıl tamamı, ikinci yıl yüzde 80'i, üçüncü yıl yüzde 60'ı, dördüncü yıl yüzde 40'ı, beşinci yıl yüzde 20'sinin İşsizlik Sigortası Fonu tarafından karşılanarak SGK'ya aktarılması ve 1 Ekim 2008 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere hizmet akdiyle çalışanların malullük, yaşlılık ve ölüm primlerinden işveren hissesine isabet eden 5 puanlık kısmının Hazine tarafından karşılanması düzenlenmiştir.

2008 yılı içerisinde SGK'ya ait gayrimenkul ve iştiraklerden, bir arazinin Sağlık Bakanlığına devredilmesinden 902 milyon TL, bir binanın Emniyet Genel Müdürlüğüne satılmasından 10 milyon TL, PETKİM iştirak payı karşılığı olarak PETKİM özelleştirme gelirinden 277 milyon TL olmak üzere toplam 1.189 milyon TL gelir elde edilmiştir.

2008 yılında tedavi harcamalarının kontrol altına alınmasına yönelik olarak aşağıdaki düzenlemeler yapılmıştır:

25 Mayıs 2007 tarihli Mükerrer Resmi Gazetede yayımlanarak 15 Haziran 2007 tarihinde yürürlüğe giren Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliğinin uygulanmasına 1 Ekim 2008 tarihine kadar devam edilmiştir. Böylelikle, 2008 yılının bu tarihe kadar olan döneminde tedavi fiyatlarında herhangi bir artış olmaması sağlanmıştır.

29 Eylül 2008 tarihli Mükerrer Resmi Gazetede yayımlanan Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliği, 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yeni tebliğde mevcut tedavi fiyatları büyük ölçüde korunmuş, sadece A grubu olarak nitelendirilen ve fiyatları maliyetlerine göre düşük kalmış olan riskli ameliyatların fiyatları artırılmıştır. Yeni Tebliğle ayrıca ayaktan tedavide birinci basamak hariç katılım payı uygulaması getirilmiştir. Tebliğle aile hekimliği uygulanmakta olan illerden dördünde (Bayburt, Isparta, Gümüşhane, Denizli) pilot olarak sevk zinciri uygulaması getirilmiş ve 2009 yılında sevk zinciri uygulamasının aile hekimliğinin uygulanmakta olduğu bütün illere yaygınlaştırılacağı ilan edilmiştir. Doğum işlemlerinde normal doğumun teşvik edilmesi amacıyla sezaryen fiyatı düşürülmüş, normal doğum fiyatıysa yükseltilmiştir. Ayrıca, fizik tedavi ücretleri, fako ameliyatlarının ortalama fiyatı, özel hastanelerin ayaktan muayene ücretleri düşürülmüş ve elektronik olarak takibi sağlanabilecek bazı kısıtlayıcı tedbirler getirilmiştir.

2008/13728 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla özel sağlık hizmeti sunucularının otelcilik hizmetleri ve istisnai sağlık hizmetleri dışındaki işlemler için sigortalılardan en fazla SGK tarafından ödenen bedelin yüzde 30'una kadar ilave ücret talep edebilecekleri düzenlenmiştir.

2008 yılında İşsizlik Sigortası Fonunun prim gelirinin GSYH'nın yüzde 0,31'i, faiz gelirinin GSYH'nın yüzde 0,51'i, Fona yapılan devlet katkısının ise GSYH'nın yüzde 0,11'i oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, toplam gelirlerin GSYH'ya oran olarak yüzde 0,93 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2002 yılı Mart ayında sigortalılarına işsizlik aylığı ödemeye ve sağlık yardımı yapmaya başlayan Fonun, 2008 yılı toplam giderinin 1.966 milyon TL'ye ulaşması beklenmektedir. Bu giderin 1.300 milyon TL'lik kısmı 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun uyarınca, öncelikli olarak GAP projesi kapsamındaki yatırımlarda kullanılmak üzere İşsizlik Sigortası Fonundan 1,3 milyar TL'nin merkezi yönetim bütçesine aktarılmasından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, 2008 yılında toplam Fon varlığının 38 milyar TL'lik tutarla GSYH'nın yüzde 3,82'sine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: III. 13- İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
			(1)	(2)			(1)	(2)
A. GELİRLER	6 093	7 390	9 270	10 337	0,80	0,87	0,93	0,93
- Prim Gelirleri	1 988	2 413	3 119	3 144	0,26	0,28	0,31	0,28
- Devlet Katkısı	657	814	1 050	1 048	0,09	0,10	0,11	0,09
- Faiz Gelirleri	3 405	4 100	5 024	6 072	0,45	0,48	0,51	0,55
B. GİDERLER	376	404	1 966	3 241	0,05	0,05	0,20	0,29
- Sigorta Giderleri	292	324	450	569	0,04	0,04	0,05	0,05
- Diğer Giderler	84	81	1 516	2 672	0,01	0,01	0,15	0,24
C. GELİR-GİDER FARKI	5 717	6 986	7 304	7 096	0,75	0,82	0,73	0,64
D. TOPLAM FON VARLIĞI	23 744	30 712	38 016	45 112	3,13	3,60	3,82	4,06

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2. 2009 Yılı Hedefleri

Asgari ücretin 2009 yılı Ocak ve Temmuz aylarının her birinde yüzde 4 oranında, emekli aylıklarının ise Ocak ve Temmuz aylarında önceki altı aylık enflasyon tahminine göre sırasıyla yüzde 4,89 ve yüzde 3,76 oranlarında artırılması öngörülmüştür. 2009 yılında prim yapılandırma geliri olarak 3.558 milyon TL elde edilmesi beklenmektedir.

Yeşil kart ve bütçeli kuruluşlar kapsamında olan kişilerin sağlık harcamalarının SGK'ya devredilmesinin 3 yıl içerisinde tamamlanması öngörüldüğünden program dengelerinde bu kişilere ait sağlık harcamalarına yer verilmemiştir. Dolayısıyla, sağlık harcamaları kapsamında sadece Devredilen SSK, Devredilen Bağ-Kur, Devredilen Emekli Sandığı, ödeme gücüne sahip olup zorunlu sigortalı olmayanlar ve 18 yaş altı çocukların sağlık harcamaları yer almaktadır.

2009 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarının toplam gelirlerinin 81,3 milyar TL, toplam giderlerinin 102,8 milyar TL ve gelir gider farkının 21,4 milyar TL olması öngörülmüştür. GSYH'ya oran olarak, gelirlerin yüzde 7,32, giderlerin yüzde 9,24 ve açığın yüzde 1,92 olması hedeflenmiştir.

2009 yılında SGK'ya faturalı ödemeler, ek karşılıklar, emeklilere yapılan ek ödeme, devlet katkısı, SSK 5 puan prim indirimi ve özürlü primi teşviki de dahil olmak üzere toplam 46,7 milyar TL tutarında ve GSYH'nın yüzde 4,2'si oranında bütçe transferi yapılması öngörülmektedir.

2009 yılında İşsizlik Sigortası Fonunun prim gelirinin GSYH'nın yüzde 0,29'u, faiz gelirinin GSYH'nın yüzde 0,55'i, Fona yapılan devlet katkısının ise GSYH'nın yüzde 0,09'u oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. 5763 sayılı Kanun uyarınca, 2009 yılında Fonun faiz gelirinin devlet katkısı payına tekabül eden 1.518 milyon TL tutarındaki kısmının GAP kapsamındaki projelerin finansmanında kullanılmak üzere merkezi yönetim bütçesine aktarılacağı; Fonun gelirlerinden 18-29 yaş arası genç istihdamı ve kadın istihdamını teşvik amacıyla uygulanan prim indiriminin maliyetine tekabül eden 944 milyon TL tutarındaki kısmının SGK'ya transfer edileceği öngörülmüştür. Ayrıca, aynı Kanunla işsizlik ödeneği miktarının tabanı, net asgari ücretin yarısından brüt asgari ücretin yüzde 40'ına, tavanı da net asgari ücretten brüt asgari ücretin yüzde 80'ine çıkarılmıştır. Böylelikle, işsizlik ödeneği miktarında yaklaşık olarak yüzde 11 düzeyinde bir artış sağlanmıştır. Bu çerçevede Fonun toplam giderinin 3.241 milyon TL'ye ulaşması beklenmektedir. Sonuç olarak, 2009 yılında toplam Fon varlığının 45,1 milyar TL ile GSYH'nın yüzde 4,06'sına ulaşacağı tahmin edilmektedir.

E. FONLAR

1. Mevcut Durum

Fon dengesi, bütçe içi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) ile bütçe dışı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF), Savunma Sanayii Destekleme Fonu (SSDF) ve Özelleştirme Fonundan meydana gelmektedir.

TABLO: III. 14- Fon Gelir ve Giderleri (1)

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2006	2007	2008 (2)	2009 (3)	2006	2007	2008 (2)	2009 (3)
A. Fon Gelirleri	11 881	9 594	5 533	4 198	1,57	1,12	0,56	0,38
- Vergi Gelirleri	2 632	3 125	3 773	4 071	0,35	0,37	0,38	0,37
- Vergi Dışı Normal Gelirler	498	523	140	61	0,07	0,06	0,01	0,01
- Faktör Gelirleri (Net)	0	0	5	49	0,00	0,00	0,00	0,00
- Cari Transferler (Net)	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00
- Sermaye Transferleri (Net)	8 752	5 946	1 615	16	1,15	0,70	0,16	0,00
B. Fon Giderleri	2 680	2 343	2 627	3 169	0,35	0,27	0,26	0,29
- Cari Giderler	1 357	1 405	1 557	1 759	0,18	0,16	0,16	0,16
- Faktör Giderleri (Net)	225	156	0	0	0,03	0,02	0,00	0,00
- Sabit Sermaye Yatırımları	5	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00
- Cari Transferler (Net)	1 092	782	1 070	1 410	0,14	0,09	0,11	0,13
- Sermaye Transferleri (Net)	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00
C. Gelir Gider Farkı	9 202	7 251	2 906	1 029	1,21	0,85	0,29	0,09
D. Finansman	-9 202	-7 251	-2 906	-1 029	-1,21	-0,85	-0,29	-0,09
- Dış Borç Kullanımı	150	298	94	50	0,02	0,03	0,01	0,00
- Dış Borç Ödemesi	-103	-79	-50	-56	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01
- İç Borç - Alacak (Net)	-8 351	-5 292	5	- 200	-1,10	-0,62	0,00	-0,02
- Kasa - Banka Değişimi	- 897	-2 178	-2 954	- 823	-0,12	-0,26	-0,30	-0,07
Bilgi için:								
Özelleştirme Gelirleri	10 441	5 953	7 853	3 368	1,36	0,76	0,75	0,30

(1) İşsizlik Sigortası Fonu hariçtir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

Kamu kesimi genel dengesinde yer alan fonların kaynaklarının 2008 yılında 5,5 milyar TL ile GSYH'nın yüzde 0,56'sı seviyesinde gerçekleşmesi, harcamalarının da 2,6 milyar TL'lik tutarla GSYH'nın yüzde 0,26'sı seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece, fon sistemi finansman fazlasının GSYH'ya oran olarak, yüzde 0,29 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2008 yılında özelleştirme uygulamaları sonucunda Özelleştirme Fonuna 7,9 milyar TL nakit girişi beklenmektedir.

2. 2009 Yılı Hedefleri

2009 yılında elde edilmesi beklenen özelleştirme gelirlerinin 3,4 milyar TL tutarındaki kısmının Özelleştirme Fonuna gelmesi beklenmektedir.

2009 yılında fon kaynaklarının 4,2 milyar TL ile GSYH'nın yüzde 0,38'i; fon harcamalarının 3,2 milyar TL'lik tutarla GSYH'nın yüzde 0,29'u, böylece 1 milyar TL'lik tutarla fon sistemi finansman fazlasının GSYH içindeki payının yüzde 0,09 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmiştir.

II. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

1. Mevcut Durum

Özelleştirme kapsamında izlenen kuruluşlar dahil KİT'lerin finansman dengesinin GSYH'ya oranının, 2007 yılındaki yüzde 0,19 fazladan, 2008 yılında yüzde 0,07 açığa dönüşeceği tahmin edilmektedir. Bu olumsuz gelişmenin temel nedenleri, dünya ham petrol fiyatlarının artışına paralel olarak ülkemiz enerji maliyetlerindeki artışın nihai kullanıcılara yeterince yansıtılamaması ve fındık alımıyla görevlendirilen Toprak Mahsulleri Ofisinin (TMO) yüksek miktarda fındık alımına karşın satış yapamamasıdır.

Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulunun (YOİKK) faaliyetleri kapsamında, KİT'ler özelinde kamu sermayeli şirketlerde hesap verebilirliği, şeffaflığı, karar alma süreçlerinde esnekliği sağlamaya, KİT'ler üzerindeki müdahaleyi azaltmaya ve KİT'lerde performansa dayalı stratejik yönetim anlayışını yerleştirmeye yönelik başlatılan çalışmalar devam etmektedir. Bu kapsamda, KİT'ler 2008 yılında stratejik planlarını hazırlamaya başlamışlardır. Hazırlanan stratejik planlardan Devlet Planlama Teşkilatı tarafından uygun görülenler 2009 yılından itibaren hayata geçirilecektir.

KİT'lerde işten ayrılan personelin ancak yüzde 10'u kadar yeni personel alınmasına ilişkin uygulama, geçen yedi yıllık dönemde atıl istihdam probleminin önemli ölçüde çözülmesini sağlamıştır. Diğer taraftan, bu kısıtlamadan ve ilgili mevzuattan kaynaklanan nedenlerle kalifiye işgücünün karşılanmasında yaşanan sıkıntıların giderilmesine yönelik tedbirler alınmaktadır.

Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.'nin (TEDAŞ) tahsilat sorunu yaşadığı genel aydınlatma alanında; 5784 sayılı Kanunla otoyol dışındaki sokak aydınlatma giderlerinin Hazine tarafından karşılanacağına ilişkin düzenleme yapılmıştır. TEDAŞ, kayıp kaçak nedeniyle satın aldığı elektriğin ancak yüzde 86 oranındaki kısmını faturalandırabilmektedir. Bu faturaların tahsilinde yaşanan sorunlar nedeniyle kuruluş gerekli nakit birikimine ulaşamamakta, böylelikle Elektrik Üretim A.Ş (EÜAŞ) ve Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş.'ye (TETAŞ) olan taahhütlerini yerine getirememektedir. 2008 yılında enerji kuruluşlarının hammadde tedarikçileri olan Türkiye Kömür İşletmeleri

(TKİ) ve Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş.'nin (BOTAŞ) alacaklarını tahsil edememeleri kredi borçlarında belirgin bir artışa yol açmıştır. Enerji KİT'lerinin borç alacak probleminin çözümüne yönelik çalışmalar kapsamında 2008 yılı Eylül ayında Maliye ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlarının gözetiminde bir protokol imzalanmıştır. Bu protokol uyarınca; kuruluşların taahhütlerini yerine getirmeleri ve TEDAŞ'ın tahsilatlarındaki eksiklik nedeniyle ödemelerinde oluşacak açığın karşılanması kararlaştırılmıştır. Bu protokolün hayata geçirilebilmesi, kronikleşen tahakkuk tahsilat problemine yönelik cezai müeyyidelerin kararlılıkla uygulanmasıyla mümkün olabilecektir. BOTAŞ'ın EGO'dan (Başkent Gaz) olan alacaklarının 5669 sayılı Kanun uyarınca Başkent Gazın özelleştirilmesi sonrasında Ankara Büyükşehir Belediyesince ödenmesi beklenmektedir.

TEDAŞ tarafından elektrik satış fiyatlarına 2008 yılının Ocak, Temmuz ve Ekim aylarında artış yapılmıştır. Bu fiyat artışlarına rağmen enerji girdi maliyetlerindeki yükseliş nedeniyle kuruluşun 2008 yılını yaklaşık 750 milyon TL dönem zararıyla kapatacağı tahmin edilmektedir. Fiyat artışlarının ardından elektrik talebinin artış hızında azalma gözlenmekle birlikte, mevcut talebin EÜAŞ ve TETAŞ'tan karşılanamayan kısmının Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezinden (PMUM) yapılan spot alımlarla ortalama 16,7 kr/kwh'den karşılanması, 2008 yılında TEDAŞ'ın zararını büyüten diğer bir faktördür. TEDAŞ'a, 2007 ve 2008 (Ekim) yıllarında finansman açığını kapatmak amacıyla özelleştirme fonundan herhangi bir transfer yapılmamıştır. Şehir ve köy şebekelerinin yenilenmesine yönelik olarak 1,3 milyar TL tutarında yatırım gerçekleştiren TEDAŞ'ın 2008 yılını program hedefinden 1,7 milyar TL saparak 1,1 milyar TL faiz dışı açıkla kapatması beklenmektedir.

4646 sayılı Kanun uyarınca BOTAŞ'ın mevcut doğal gaz alım sözleşmelerinin yıllık dört milyar sm³lük kısmının özel sektöre devrine ilişkin 2005 yılında yapılan ihale sonuçlandırılmıştır. Ancak, TL üzerinden satış yapılan sanayi ve dağıtım kuruluşlarına uygulanan satış fiyatlarının ortalama doğal gaz alım fiyatlarının altında kalması nedeniyle, söz konusu toptan satıcılar piyasaya girme imkânı bulamamıştır. Bu nedenle bir süre daha BOTAŞ'ın piyasada tek satıcı olması beklenmektedir.

Doğal gaz fiyatlarındaki artış yüzünden termik santrallerin yüksek maliyetli hale gelmesi, kuraklık nedeniyle barajlarda gerekli su seviyesinin yakalanamamasına rağmen barajların kapasitelerinin üzerinde çalıştırılmasına sebep olmuştur. Ancak bu durum sürdürülebilir olmayıp; yeni hidrolik santraller faaliyete geçmediği takdirde TEDAŞ'ın artan talebinin karşılanması doğal gaza dayalı termik santrallerle olabilecektir. Bu durum enerji kaynaklarında dışa bağımlılığın artması riskini ortaya çıkarmaktadır.

14 Şubat 2008 tarih ve 2008/T-5 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararına istinaden Maliyet Bazlı Fiyatlandırma Mekanizması (MBF) 2008 yılı Temmuz ayında yürürlüğe girmiştir. MBF enerji sektöründe faaliyet gösteren dört KİT'i ve yirmi adet bölgesel dağıtım şirketini kapsamaktadır. Bunlar TKİ, BOTAŞ, EÜAŞ'a ait portföy yönetim grupları, TETAŞ ve TEDAŞ'a bağlı olan dağıtım şirketleridir. Uygulamanın başlamasıyla birlikte söz konusu kuruluşlar kendi maliyet yapılarındaki değişmeye paralel olarak fiyatlarını ayarlamaya başlamış, mali yapılarını dış etkilere karşı koruyarak daha istikrarlı hale getirecek tedbirler almıştır. Yapılan düzenlemeyle geçmişte oluşan zararların telafisinden ziyade gelecekteki muhtemel zararların önüne geçilmesi amaçlandığından, finansal açıdan olumlu yansımaların 2009 yılında görülmesi beklenmektedir.

5793 sayılı Kanunla, TCDD limanlarının özelleştirilmesinden elde edilen gelirlerin yüzde 40'ının demiryolu yapımı ile bu amaçla yapılacak kamulaştırma, demiryolu bakımı, onarımı ve demiryolu araçlarının alımı amacıyla kullanılması hüküm altına alınmıştır. Ayrıca, söz konusu Kanunla, DHMİ'nin kullanımında olup, tapuda kuruluş adına tescilli bulunmayan taşınmazların verimli bir şekilde değerlendirilmesine, hukuki yönden kuruluşun yasal muhatap olarak kabul edilmesine ve işletmecilik faaliyetlerinin sorunsuz bir şekilde yürütülmesine imkan tanıyacak şekilde DHMİ'ye devredilmesi yönünde bir düzenleme yapılmıştır.

Satış/devir işlemi tamamlanan özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı 2007 yılında 7,45 milyar ABD doları düzeyindeyken, 2008 yılı Ekim ayı itibarıyla 8,68 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. İhalesi tamamlanıp satış/devir onayı veya sözleşme aşamasında bulunan özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı ise 4,17 milyar ABD dolarıdır.

Ocak-Ekim 2008 döneminde satış devir işlemi tamamlanan özelleştirme uygulamaları; Petrokimya Holding A.Ş.'nin (PETKİM) yüzde 51 hissesinin blok satışı, TÜRK TELEKOM'un yüzde 13,34 hissesinin halka arzı, Ankara Doğal Elektrik Üretim ve Ticaret A.Ş.'ye ait dokuz santralin, Tekel ve Sigara Sanayii İşletmeleri ve Ticareti A.Ş.'ye (TEKEL) ait tüm sigara fabrikaları ile çeşitli taşınmaz ve tesislerin özelleştirilmesinden oluşmaktadır. Aynı dönemde, ihalesi tamamlanmış olan TCDD Samsun ve Bandırma Limanları, Başkent, Sakarya, Meram ve Aras Elektrik Dağıtım A.Ş., ile TEKEL'e ait çeşitli taşınmazlara ilişkin satış/devir işlemlerinin en kısa sürede tamamlanması beklenmektedir. 15 Ağustos 2008 tarihi itibarıyla Menderes Elektrik Dağıtım A.Ş.'ye ait bölgenin işletme hakkı devredilerek şirket özelleştirme programından çıkarılmıştır. Ayrıca, ihalesi ve pazarlık görüşmeleri 2007 yılında gerçekleşen Savunma Sanayi Müsteşarlığına ait Sabiha Gökçen Havalimanının 20 yıllığına kiralanması işleminin devri 2008 yılında tamamlanmıştır. Bunun yanında, ihaleleri 2007 yılında gerçekleşen TCDD İzmir ve Derince Limanları ile bazı taşınmazlara ilişkin satış/devir onayı ve sözleşme aşamalarının en kısa sürede tamamlanması beklenmektedir.

TEKEL'e ait varlıkların ve İzmir Çamaltı tuzlasının özelleştirilmesine ilişkin çalışmalar devam etmekte olup ihale hazırlıkları tamamlananların ihale ilanları yayımlanmaktadır.

Özelleştirme Yüksek Kurulunun (ÖYK), Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'nin (TŞFAŞ) özelleştirme programına alınmasına ilişkin 8 Ekim 2007 tarih ve 2007/57 sayılı Kararının Danıştay tarafından iptal edilmesi nedeniyle, TŞFAŞ'deki Hazineye ait hisseler, 12 Ağustos 2008 tarih ve 2008/50 sayılı ÖYK Kararıyla yeniden özelleştirme programına alınmıştır.

Özelleştirme programına alınan otoyol ve köprülerin özel sektör eliyle işletilmesine imkan tanıyan düzenlemeleri, tarifeleri ve yetki tanımlarını içeren bir yasa taslağı hazırlanmış olup halihazırda TBMM gündeminde yer almaktadır.

Şans oyunları lisans devrine ilişkin gerekli birincil ve ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanmış olup, 2008 yılı sonuna kadar ihale ilanlarının yayımlanması beklenmektedir.

TABLO: III. 15- 233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeci KİT Finansman Dengesi

	2007	2008(1)	2009(2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)		
A. TOPLAM GELİRLER	55 392	73 243	84 337
I. İşletme Gelirleri	49 819	66 093	77 518
1. Mal Ve Hizmet Satış Hasılatı	44 512	60 792	73 066
2. Diğer Gelirler	5 307	5 302	4 453
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	2 991	4 277	3 758
1. Amortismanlar	2 737	2 845	3 080
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	0	0	0
3. Karşılıklar	254	1 432	678
III. Bütçe Ve Fonlar	2 582	2 872	3 061
IV. Diğer Gelirler	0	0	0
B. TOPLAM GİDERLER	53 889	74 127	83 242
I. İşletme Giderleri	48 703	66 116	76 331
1. Mal Ve Hizmet Satış Maliyeti	38 607	55 895	66 811
2. Diğer Giderler	10 096	10 222	9 521
II. Yatırım Harcamaları	2 547	3 056	4 303
III. Stok Artışı	318	2 301	-699
IV. Sabit Kıymet Artışı	1 276	850	976
V. Dolaysız Vergiler	430	895	1 141
VI. Temettü Ödemeleri	607	892	1 184
VII. Diğer Giderler	8	16	7
C. GELİR GİDER FARKI	1 503	-884	1 095
D. FİNANSMAN	-1 503	884	-1 095
I. Kasa Banka Değişimi	-685	758	58
II. İç Borçlanma (Net)	-1 134	-73	-1 617
III. Dış Borçlanma (Net)	315	199	464
	(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)		
A. TOPLAM GELİRLER	6,49	7,37	7,59
I. İşletme Gelirleri	5,84	6,65	6,97
1. Mal Ve Hizmet Satış Hasılatı	5,21	6,11	6,57
2. Diğer Gelirler	0,62	0,53	0,40
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,35	0,43	0,34
1. Amortismanlar	0,32	0,29	0,28
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	0,00	0,00	0,00
3. Karşılıklar	0,03	0,14	0,06
III. Bütçe Ve Fonlar	0,30	0,29	0,28
IV. Diğer Gelirler	0,00	0,00	0,00
B. TOPLAM GİDERLER	6,31	7,46	7,49
I. İşletme Giderleri	5,71	6,65	6,87
1. Mal Ve Hizmet Satış Maliyeti	4,52	5,62	6,01
2. Diğer Giderler	1,18	1,03	0,86
II. Yatırım Harcamaları	0,30	0,31	0,39
III. Stok Artışı	0,04	0,23	-0,06
IV. Sabit Kıymet Artışı	0,15	0,09	0,09
V. Dolaysız Vergiler	0,05	0,09	0,10
VI. Temettü Ödemeleri	0,07	0,09	0,11
VII. Diğer Giderler	0,00	0,00	0,00
C. GELİR GİDER FARKI	0,18	-0,09	0,10
D. FİNANSMAN	-0,18	0,09	-0,10
I. Kasa Banka Değişimi	-0,08	0,08	0,01
II. İç Borçlanma (Net)	-0,13	-0,01	-0,15
III. Dış Borçlanma (Net)	0,04	0,02	0,04

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

TABLO: III. 16- Özelleştirme Kapsamındaki KİT Finansman Dengesi

	2007	2008(1)	2009(2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)		
A. TOPLAM GELİRLER	27 098	30 066	35 405
I. İşletme Gelirleri	25 749	28 632	33 808
1. Mal Ve Hizmet Satış Hasılatı	22 813	26 056	31 026
2. Diğer Gelirler	2 936	2 576	2 783
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	1 036	1 158	1 173
1. Amortismanlar	663	556	530
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	0	0	0
3. Karşılıklar	374	602	643
III. Bütçe Ve Fonlar	313	276	423
IV. Diğer Gelirler	0	0	0
B. TOPLAM GİDERLER	27 575	30 265	32 588
I. İşletme Giderleri	26 538	30 296	31 756
1. Mal Ve Hizmet Satış Maliyeti	18 950	23 337	26 520
2. Diğer Giderler	7 588	6 959	5 236
II. Yatırım Harcamaları	971	856	576
III. Stok Artışı	- 93	- 567	141
IV. Sabit Kıymet Artışı	31	- 315	- 36
V. Dolaysız Vergiler	128	- 5	150
VI. Temettü Ödemeleri	0	0	0
VII. Diğer Giderler	0	0	0
C. GELİR GİDER FARKI	- 477	- 199	2 817
D. FİNANSMAN	477	199	-2 817
I. Kasa Banka Değişimi	- 23	- 304	- 71
II. İç Borçlanma (Net)	503	191	-2 837
III. Dış Borçlanma (Net)	- 3	313	91
	(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)		
A. TOPLAM GELİRLER	3,17	3,02	3,19
I. İşletme Gelirleri	3,02	2,88	3,04
1. Mal Ve Hizmet Satış Hasılatı	2,67	2,62	2,79
2. Diğer Gelirler	0,34	0,26	0,25
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,12	0,12	0,11
1. Amortismanlar	0,08	0,06	0,05
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	0,00	0,00	0,00
3. Karşılıklar	0,04	0,06	0,06
III. Bütçe Ve Fonlar	0,04	0,03	0,04
IV. Diğer Gelirler	0,00	0,00	0,00
B. TOPLAM GİDERLER	3,23	3,04	2,93
I. İşletme Giderleri	3,11	3,05	2,86
1. Mal Ve Hizmet Satış Maliyeti	2,22	2,35	2,39
2. Diğer Giderler	0,89	0,70	0,47
II. Yatırım Harcamaları	0,11	0,09	0,05
III. Stok Artışı	-0,01	-0,06	0,01
IV. Sabit Kıymet Artışı	0,00	-0,03	0,00
V. Dolaysız Vergiler	0,01	0,00	0,01
VI. Temettü Ödemeleri	0,00	0,00	0,00
VII. Diğer Giderler	0,00	0,00	0,00
C. GELİR GİDER FARKI	-0,06	-0,02	0,25
D. FİNANSMAN	0,06	0,02	-0,25
I. Kasa Banka Değişimi	0,00	-0,03	-0,01
II. İç Borçlanma (Net)	0,06	0,02	-0,26
III. Dış Borçlanma (Net)	0,00	0,03	0,01

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

TABLO: III. 17- KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler

	Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Hariç Toplam			Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Dahil Toplam		
	2007	2008 (1)	2009 (2)	2007	2008 (1)	2009 (2)
Toplam Personel Adedi (Kişi)	156 112	153 745	152 033	222 871	213 406	205 343
- Memur ve Sözleşmeli Personel	76 050	76 678	75 644	91 224	90 670	88 123
- İşçi	80 062	77 067	76 389	131 647	122 737	117 220
Toplam Personel Harcamaları	5 305	5 578	6 010	7 791	7 850	8 225
- Memur ve Sözleşmeli Personel	2 043	2 187	2 341	2 472	2 619	2 758
- İşçi	3 262	3 391	3 669	5 319	5 231	5 467
Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	44 512	60 792	73 066	67 325	86 848	104 091
Görev Zararı Tahakkukları	704	1 502	2 496	706	1 503	2 496
İşletme Faaliyet Kâr - Zararı	2 660	3 085	5 820	826	1 628	7 485
Faiz Ödemeleri	970	993	1 181	1 004	1 020	1 188
Dönem Kâr - Zararı	1 821	1 479	3 683	1 034	- 184	5 735
Faktör Gelirleri	4 107	4 255	4 945	4 355	3 749	8 170
Temettü Ödemeleri	607	892	1 184	607	892	1 184
Sabit Sermaye Yatırımları	2 547	3 056	4 303	3 518	3 913	4 879
Bütçe ve Fon Transferleri	2 582	2 872	3 061	2 895	3 148	3 484
Borçlanma Gereği*	-1 503	884	-1 095	-1 027	1 083	-3 912
Borçlanma Gereği* (3)	1 079	3 756	1 966	1 868	4 231	- 428
Borçlanma Gereği* (4)	-2 103	418	-1 730	-1 583	688	-4 440
Borçlanma Gereği*/GSYH (Yüzde)	-0,18	0,09	-0,10	-0,12	0,11	-0,35
Borçlanma Gereği* (3)/GSYH (Yüzde)	0,13	0,38	0,18	0,22	0,43	-0,04
Borçlanma Gereği* (4)/GSYH (Yüzde)	-0,25	0,04	-0,16	-0,19	0,07	-0,40
Personel Harc./Hasılat (Yüzde)	11,92	9,18	8,23	11,57	9,04	7,90
Faiz Ödemeleri/Hasılat (Yüzde)	2,18	1,63	1,62	1,49	1,17	1,14

* (-) işareti finansman fazlasını göstermektedir.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Bütçe ve Özelleştirme Fonu transferleri hariçtir.

(4) Faiz gelir ve gideri hariçtir.

TBMM KİT Komisyonunca, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğünün (TİGEM), kiralama işlemlerine ilişkin stratejisi belirlenene kadar, işletmelerini kiraya vermemesi hususunda 2007 yılında alınan tavsiye kararı çerçevesinde 2008 yılında herhangi bir kiralama işlemi yapılmamıştır.

2008/13879 sayılı BKK ile TMO, yağlığa ayırdığı fındıklardan 30 bin tona kadar olan miktarını 1,10 TL/kg bedelle, 6 aya kadar vadeli ve vade farksız olarak satış bedelinin iki katı tutarında gayrimenkul teminatı karşılığında Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliğine (Fiskobirlik) satmakla görevlendirilmiştir.

2008/13849 sayılı BKK ile 2008 yılı çizilmemiş haşhaş kapsülü baş alım fiyatı 2,20 TL/kg olarak belirlenmiştir.

2007 yılında, 2007/12597 sayılı BKK ile TMO'ya buğday ve mahlut için toplam 800 bin ton; mısır ve arpa için de 300'er bin ton gümrük vergisiz ithalat yapma izni verilmiştir. Söz konusu BKK çerçevesinde, TMO tarafından 695 bin ton ekmeklik buğday, 295 bin ton mısır ve 65 bin ton arpa gümrük vergisiz olarak ithal edilmiştir. 2008 yılında da, yurtiçi hububat ihtiyacının karşılanması amacıyla çıkarılan 2008/13450 sayılı BKK ile TMO'ya buğday ve mahlut için toplam 700 bin ton; mısır için de 300 bin ton gümrük vergisiz ithalat yapma izni verilmiş ve 2007/12597 sayılı BKK'nın yürürlük süresi 2008 yılı sonuna kadar uzatılmıştır. Söz konusu BKK çerçevesinde, 2008 yılı Ekim ayı itibarıyla 150 bin ton ekmeklik buğday, 295 bin ton mısır ithal edilmiştir. Ayrıca, TMO'ya, 2008/13503 sayılı BKK ile 100 bin ton pirinç; 2008/13833 sayılı BKK ile, 100 bin ton kırmızı mercimek gümrük vergisiz ithalat yapma izni verilmiştir. Söz konusu Kararlar çerçevesinde, 2008 yılı Ekim ayı itibarıyla 31 bin ton pirinç, 45 bin ton kırmızı mercimek ithal edilmiştir.

2. 2009 Yılı Hedefleri

2009 yılında özelleştirme kapsamında izlenen kuruluşlar dahil KİT sisteminin finansman fazlasının GSYH'ya oranı yüzde 0,4 olarak programlanmıştır. Bu finansman fazlası, özellikle ham petrol fiyatı ve döviz kurunda meydana gelen dalgalanmaların maliyet bazı fiyatlandırma çerçevesinde son kullanıcıya yansıtılmasıyla gerçekleştirilebilecektir. Ayrıca, fındık başta olmak üzere tarım ürünlerinin KİT'ler eliyle alınması karşılığında katlanılan maliyetlerin görev zararı yoluyla ilgili kuruluşlara aktarılması bu finansman fazlasına ulaşılmasını zorlaştıracaktır.

KİT'lerde atıl istihdamın azaltılmasına yönelik tedbirlerin uygulanması sürdürülürken nitelikli personel ihtiyacının karşılanması sağlanacaktır. Bu kapsamda, ilgili mevzuatta personel istihdamında yaşanan sorunların giderilmesini ve istenilen nitelikte personel alımını sağlayacak değişiklikler yapılacaktır.

KİT'lerde stratejik yönetim anlayışının yerleştirilmesi amacıyla başlanılan stratejik planlama çalışmalarını 2008 yılında tamamlayamayan kuruluşlar, 2009 yılında stratejik planlarını tamamlayacaklar ve 2010-2014 döneminde hayata geçireceklerdir.

TEDAŞ'ın 2009 yılı kayıp kaçak oranının yüzde 13 seviyesine gerilemesi hedeflenmektedir.

Elektrik dağıtım bölgelerine ilişkin özelleştirme ihalelerinin 2009 yılı sonunda tamamlanması öngörülmektedir.

TŞFAŞ'ye ait şeker fabrikalarının coğrafi bazlı portföy grupları halinde özelleştirilmesi işlemlerinin 2 yıl içinde; özelleştirme kapsam ve programına alınan Sümer Halının özelleştirilmesi işlemlerinin ise 1 yıl içinde tamamlanması programlanmaktadır.

Özelleştirme gelirleri bütçeye gelecek olan otoyollar, köprüler ve bunlar üzerinde yer alan tesislerin işletme hakları ile şans oyunları lisansının verilmesine ilişkin özelleştirme işlemlerinin 2009 yılı sonuna kadar tamamlanması beklenmektedir.

2009 yılında tarımsal KİT'ler tarafından 1 milyon ton buğday, 9 milyon ton şeker pancarı, 30 bin ton tütün ve 637 bin ton yaş çay yaprağı alımı programlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GELİŞME EKSENLERİ

I. REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI

Küreselleşme ve hızlı teknolojik gelişme sürecinde uluslararası piyasalarda uzmanlaşma ve teknoloji geliştirme yetkinliği rekabet gücünün önemli unsurları olmuştur. Rekabet avantajı unsurlarının hızla değiştiği bu süreçte, bilgi ve iletişim teknolojileri iş yapma biçimlerinde köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Ekonomik gelişmede bilgi yoğun ve yüksek katma değerli mal ve hizmet üretimi ön plana çıkmış, özellikle işgücünün eğitim seviyesi ve gerekli yeteneklere sahip olması önem kazanmıştır.

Son yıllarda Türkiye ekonomisinin rekabet gücü sıralamasındaki yerinde bir iyileşme gözlenmektedir. 2007 yılında da bu ilerleme devam etmiştir. Ancak 2008 yılında Türkiye, Dünya Ekonomik Forumunun küresel rekabet gücü endeksine göre yapılan sıralamada 63. sıraya gerilemiştir. Bunun başlıca sebepleri, mali piyasaların etkinliğinin artırılması, altyapının kalitesinin iyileştirilmesi, temel eğitim ve sağlık hizmetlerinin daha iyi hale getirilerek insan kaynakları tabanının geliştirilmesi, işgücü piyasalarının iyileştirilmesi ile kamu kurumlarındaki etkinlik ve şeffaflığın artırılması konularında yeterince gelişmenin sağlanamamasıdır.

TABLO:IV. 1- Türkiye'nin Rekabet Gücü (Ülkeler Arası Sıralamadaki Yeri)

Gösterge	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Kapsanan Ülke Sayısı	102	104	117	125	131	134
Küresel Rekabet Endeksi	-	-	71.	59.	53.	63.
- Temel Gereker	-	-	-	67.	63.	72.
- Etkinlik Geliştiriciler	-	-	-	56.	51.	59.
- Yenilik ve Gelişkinlik Etkenleri	-	-	-	44.	48.	63.
Büyüme Rekabet Endeksi	65.	66.	66.	-	-	-
İş Ortamı Rekabet Endeksi	52.	52.	51.	46.	46.	-

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumunun Küresel Rekabet Gücü Raporları

(*)Dünya Ekonomik Forumu ülkelerin rekabet gücünü kıyaslamada, 2008 yılından itibaren yeni bir yöntem geliştirmiştir.

TABLO:IV. 2- Türkiye'nin Rekabet Gücü (Küresel Rekabet Endeksinin Alt Eksenleri İtibarıyla Sıralamadaki Yeri)

	2006	2007	2008
Temel Gereker			
Kurumlar	54.	55.	80.
Altyapı	61.	59.	66.
Makroekonomik İstikrar	101.	83.	79.
Sağlık ve Temel Eğitim	75.	77.	78.
Etkinlik Geliştiriciler			
Yüksek Öğretim ve Mesleki Eğitim	58.	60.	72.
Mal Piyasaları Etkinliği	43.	43.	55.
İşgücü Piyasası Etkinliği	114.	126.	125.
Mali Piyasaların Gelişmişliği	85.	61.	76.
Teknolojiye Hazırlık Durumu	50.	53.	58.
Piyasa Büyüklüğü	18.	18.	15.
Yenilik ve Gelişkinlik Etkenleri			
İş Gelişkinliği	42.	41.	60.
Yenilik	49.	53.	66.

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumunun Küresel Rekabet Gücü Raporları

Bununla birlikte, Türkiye özel sektörün nispeten gelişmiş olduğu büyük bir pazara ve etkin işleyen bir mal piyasasına sahip olması nedeniyle, verimlilik kaynaklı gelişme düzeyinden yenilik kaynaklı gelişme düzeyine geçiş aşamasındadır.

Kamu mali yönetim reformunun gerçekleştirilmesi ve bağımsız para politikası uygulamasıyla kronik enflasyon döneminin geride bırakılması sonucunda makroekonomik istikrarın sağlanmasında son yıllarda önemli mesafe alınmıştır. Ayrıca, AB'ye üyelik sürecinde gerçekleştirilen reformlar, üreticiler ve yatırımcılar için istikrar ve güven ortamının sağlanmasına katkıda bulunmuştur.

İşletmelerin yüksek teknolojik kabiliyete ve nitelikli işgücüne sahip, değişen şartlara uyum sağlayabilen, ulusal ve uluslararası piyasalarda rekabet gücü olan bir yapıya kavuşturulması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede; makroekonomik istikrarda, iş ortamının kalitesinde, finansmana erişimde, enerji ve ulaştırma altyapısında, çevrenin korunması ve kentsel altyapıda, Ar-Ge ve yenilikçiliğin geliştirilmesinde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılmasında, kayıtdışılığın azaltılmasında, tarımsal yapının etkinleştirilmesinde ve sanayi ve hizmetlerde yüksek katma değerli üretim yapısına geçilmesinde iyileşme sağlanması gerekmektedir.

A. MAKROEKONOMİK İSTİKRARIN KALICI HALE GETİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

2000 yılı başından itibaren uygulamaya konulan Uluslararası Para Fonu destekli makroekonomik programların kararlı bir şekilde uygulanması sonucu güven ve istikrar ortamı tesis edilmiş, ekonomi sürekli bir büyüme ortamına kavuşturulmuş, enflasyon ciddi oranda düşürülmüş ve kamu açıkları kontrol altına alınarak borçların sürdürülebilirliği sağlanmıştır.

Elde edilen başarıda, maliye, para ve gelirler politikalarının uyumlu ve birbirini destekler bir biçimde uygulanmasının büyük payı bulunmaktadır. Buna ilaveten, ekonominin daha etkin, esnek ve verimli bir yapıya ulaşmasının sağlanması amacını da güden yapısal reformların uygulanmaya başlanması ve bu yönde önemli mesafelerin katedilmesi makroekonomik istikrarın kalıcı hale getirilmesine büyük katkıda bulunmuştur.

Ekonomide sağlanan güven ve istikrar sonucu Türkiye ekonomisi ve sermaye piyasaları daha fazla dışa açık hale gelmiş ve ekonomimiz özel sektör kaynaklı yüksek ve kesintisiz bir büyüme sürecine girmiştir. Ancak bu durum, ülkemizdeki tasarruf yetersizliği nedeniyle özel sektörün dış borçlarının artmasına neden olmuştur.

Ekonomide ulaşılan yüksek oranlı büyüme hızlarına bağlı olarak cari işlemler açığı da artmıştır. Ancak, cari açık, artan ölçüde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve uzun vadeli borçlanma kalemleriyle finanse edilmiştir.

Uluslararası finans piyasalarında ortaya çıkarak üretim sektörlerini de etkilemeye başlayan küresel krizin, ülkemizde de makroekonomik göstergeler üzerinde olumsuz etkileri görülmeye başlanmıştır. Bununla birlikte, yapısal reformlarla finansal sektörün daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulmuş olması ve kararlı ekonomik program uygulamalarıyla kamu finansman yapısının güçlendirilmesi, küresel ölçekteki dalgalanmanın ülkemiz ekonomisine olumsuz etkilerini sınırlandıracak güçlü yanlarımız olarak öne çıkmaktadır.

Ayrıca, küresel krizin çıkmasına neden olan türev ürünlerin ülkemizde kullanımının henüz çok yaygınlaşmamış olması, ülkemiz finansal sisteminin krizden doğrudan etkilenmesini önleyecek bir unsurdur. Ancak, bu gelişmelerin dış finansman imkanlarımızı daraltması, önemli ticari ortaklarımız olan gelişmiş ülkelerde beklenen ekonomik daralmanın ihracat mallarımıza olan talebi düşürmesi reel sektörü etkileyecek unsurlar olarak görülmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Para, maliye ve gelirler politikasının birbirleriyle uyumlu ve güçlü bir koordinasyon altında uygulanması, geçmişe oranla çok daha güçlü bir yapıya sahip olan ekonomimizde sağlanan makroekonomik istikrarın sürdürülmesi açısından büyük önem taşımaktadır. 2009 Yılı Programının makroekonomik, sektörel ve bölgesel politika ve tedbirleri, bu istikrarın korunmasına hizmet edecek şekilde kurgulanmıştır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 1. Ekonomiye ilişkin kararlarda işbirliği ve koordinasyon güçlendirilecektir.				
Tedbir 1. Ekonomi Koordinasyon Kurulunun (EKK) yasal ve fonksiyonel yapısı güçlendirilecektir.	DPT	Başbakanlık, EKK üyesi bakanlıklar	Mart Sonu	Ulusal ve uluslararası ekonomik gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek; bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarının uygulama süreçlerinin plan ve programlarla

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
				senkronizasyonunu güçlendirmek; özel sektör ve kamu kesimi arasındaki ekonomik ve finansal yönetim kalitesini artırmak; ekonomik güvenlik ve ekonomik savunma konseptini oluşturmak ve uygulamayı koordine etmek görevleri de hazırlanacak yasayla EKK'ya verilecektir.
Tedbir 2. Ekonomik sonuç doğuracak önemli düzenlemeler EKK'nın değerlendirmesine sunulacaktır.	Başbakanlık	Ekonomi Koordinasyon Kurulu	Yıl Boyunca	Hayata geçirilecek makroekonomik ve finansal istikrarı etkileyen önemli düzenlemeler, etki analizleriyle birlikte nihai değerlendirme için yıl başından itibaren EKK'ya sunulacaktır.
Tedbir 3. Öncelikli alanlarda sektörel ve tematik stratejilerin hazırlanması sağlanacaktır.	DPT	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Yıl Boyunca	EKK'nın belirlediği alanlar başta olmak üzere sektör temsilcileri ile birlikte sektörel değişim ve dönüşümün yol haritasını ortaya koyacak strateji belgeleri hazırlanarak uygulamaya konulacaktır.
Öncelik 2. Ekonominin büyüme potansiyelinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.				
Tedbir 4. Türkiye'de bireysel ve kurumsal tasarrufların artırılması ve sermaye birikim sürecinin hızlandırılmasına yönelik çalışma yapılacaktır.	DPT	Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, TÜİK, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Konuya ilişkin kapsamlı ve ayrıntılı bir rapor hazırlanacaktır.
Öncelik 3. Mali disiplinin sürdürülmesine yönelik tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 5. Kamu mali yönetiminde mali kurallar belirlenecektir.	Maliye Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı	Haziran Sonu	Makroekonomik istikrarın devamı ve sürdürülebilir bir kamu finansman yapısının korunması amacıyla hizmet edecek mali kurallar, Türk kamu mali yönetim sistemine entegre edilecektir.

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Tedbir 6. Elektrik enerjisi satış fiyatları içinde yer alan TRT payı yeniden belirlenecektir.	Hazine Müsteşarlığı	DPT, TRT, OİB, EPDK, ETKB, Maliye Bakanlığı	Haziran Sonu	Beklenenin üzerinde gerçekleşecek TRT gelirleri kuruluşun finansal ihtiyaçları da dikkate alınarak yeniden belirlenecektir.
Öncelik 4. Kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 7. Kamu harcama yönetimi reformu çalışmalarına hız verilecektir.	Maliye Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı ve İlgili Kamu İdareleri	Haziran Sonu	Kamu harcamalarının etkililiği, verimliliği ve alternatif maliyetleri gözetilecektir. Cari ve transfer nitelikli harcama programları gözden geçirilecek, verimsiz niteliğe sahip harcamalar tespit edilerek harcama programı yeniden düzenlenecektir.
Tedbir 8. Kamuda taşıt kullanım ve harcırah sistemi yeniden düzenlenecektir.	Maliye Bakanlığı	Kamu İdareleri	Haziran Sonu	Kamu harcama sisteminde etkinlik, şeffaflık ve hesap verebilirliğin artırılmasını sağlamak amacıyla günümüz şartlarına ve ihtiyaçlarına uygun yeni bir Taşıt Kanunu ve Harcırah Kanunu hazırlanacaktır.
Tedbir 9. Kamu varlık envanteri çıkarılacaktır.	Maliye Bakanlığı	Kamu İdareleri	Haziran Sonu	Kamunun sahip olduğu atıl nitelikli varlıkların ekonomiye kazandırılması için söz konusu varlıkların envanterinin belirlenmesini ve bu varlıkların kullanılabileceği alternatif alanların ortaya konulmasını amaçlayan teknik bir rapor hazırlanacaktır.
Tedbir 10. Sağlık hizmetlerinde kalite-maliyet etkinliğinin sağlanması izlenecektir.	DPT	Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu	Haziran Sonu	Sağlık harcamaları sistematik olarak izlenecek, değerlendirilecek ve gerekli stratejiler geliştirilecektir. Bu amaçla Sağlık Harcamaları İzleme ve Değerlendirme Komisyonu kurulacaktır. İlgili kurumlar komisyona bilgi vermekle yükümlü olacaktır. Komisyon, raporlarını düzenli olarak ilgili kurum ve kurullara gönderecektir.

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 5. Basit, öngörülebilir, adil ve geniş tabanlı bir vergi sisteminin oluşturulması çalışmaları sürdürülecektir.				
Tedbir 11. Gelir vergisi sistemi yeniden düzenlenecektir.	Maliye Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Vergi Konseyi, Meslek Odaları	Haziran Sonu	Etkili ve verimli bir vergi sisteminin oluşturulmasına yönelik çalışmalar kapsamında, serbest piyasa ekonomisiyle uyumlu, yatırımları ve istihdamı destekleyen ve vergiye uyumu artırarak kayıtdışılığı azaltan, yeni Gelir Vergisi Kanunu yürürlüğe konulacaktır.
Öncelik 6. Kamu idarelerinde mali yönetim, iç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin etkin bir şekilde uygulanmasına yönelik tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 12. İç denetim alanında merkezi uyumlaştırma birimi kurulacaktır.	Maliye Bakanlığı	İç Denetim Koordinasyon Kurulu, Başbakanlık, DPT, Hazine Müsteşarlığı, İçişleri Bakanlığı	Haziran Sonu	Maliye Bakanlığına bağlı İç Denetim Koordinasyon Kurulu, kamu iç denetim sistemini geliştirmek ve koordine etmek üzere, İç Denetim Merkezi Uyumlaştırma Birimi işlevini 5018 sayılı Kanunda belirtildiği gibi, bağımsız ve tarafsız bir organ olarak yerine getirecek şekilde yeniden yapılandırılacaktır.
Öncelik 7. Mahalli idarelerde mali yapının iyileştirilmesi ve mali disiplinin artırılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 13. Belediye ve il özel idareleri öz gelirlerinin artırılmasına yönelik düzenleme hayata geçirilecektir.	İçişleri Bakanlığı	DPT, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Belediye ve il özel idarelerinin öz gelirleri artırılarak hem mali yapıları güçlendirilecek hem de hemşehrilerine karşı yönetim sorumluluklarının artırılması sağlanacaktır.
Tedbir 14. Mahalli idarelerin ertelenmiş yükümlülük şeklinde borç yaratmasını önlemeye yönelik tedbirler alınacaktır.	Hazine Müsteşarlığı	DPT, Maliye Bakanlığı, İller Bankası	Haziran Sonu	Mahalli idarelerin genel bütçe vergi paylarından, uzlaşma, kamuya olan diğer borçları ile vergi ve sosyal güvenlik primi gibi cari yükümlülüklerine mahsuben yapılacak kesintinin oranı, yeni borç doğmasını engelleyecek ve borç stokunun azalmasına yardımcı olacak bir düzeyde tespit edilecektir.

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 8. KİT'lerde hesap verebilirlik, şeffaflık, karar alma süreçlerinde esneklik ve stratejik yönetim anlayışı esas alınacaktır.				
Tedbir 15. KİT Yönetişim Kanunu hazırlanacaktır.	Hazine Müsteşarlığı	DPT, ÖİB, SPK, Tüm KİT'ler	Aralık Sonu	Kamu sermayeli şirketler için başlatılan çalışmalar bağlamında KİT'lerde hesap verebilirliği, şeffaflığı, karar alma süreçlerinde esnekliği ve stratejik yönetim anlayışını esas alan bir kanun tasarısı hazırlanacaktır.
Tedbir 16. KİT'lerin 2010-2014 dönemine ilişkin stratejik planlarının tamamlanması sağlanacaktır.	DPT	DPT, Hazine Müsteşarlığı, ÖİB, Tüm KİT'ler	Aralık Sonu	KİT'lerde stratejik yönetim anlayışının yerleştirilmesi amacıyla başlatılan stratejik planlama çalışmaları tamamlanacaktır.
Öncelik 9. Kuruluşların yasal statüleri ve organizasyon yapıları değişen şartlara uygun olarak yenilenecektir.				
Tedbir 17. Milli Piyango İdaresi yeniden yapılandırılacaktır.	Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü	Maliye Bakanlığı, ÖİB	Haziran Sonu	Milli Piyango İdaresi günün şartları ve çağdaş yönetim ilkeleri gözetilerek düzenleyici ve denetleyici rolü güçlendirilmek suretiyle yeniden yapılandırılacaktır.

B. İŞ ORTAMININ İYİLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Türkiye'de son dönemde, başta makroekonomik istikrarın sağlanması olmak üzere, gerçekleştirilen çeşitli düzenlemelerle iş ortamının iyileştirilmesinde önemli mesafe alınmış ve yatırımlarda artış kaydedilmiştir.

Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Koordinasyon Kurulu (YOİKK) çalışmaları kapsamında kurulmuş olan Teknik Komiteler, kamu ve özel sektör işbirliği ile yeniden düzenlenen eylem planlarını 2008 yılı Nisan ayında açıklamışlardır. Aylık olarak toplanan, YOİKK Yönlendirme Komitesinde ise gündemdeki müşterek konular ele alınmakta, eylem planlarındaki gelişmeler değerlendirilmekte ve ortaya çıkan sorunlara çözüm getirilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca, Yatırım Danışma Konseyi, on sekiz uluslararası firma, önemli uluslararası kurumlar ile Türk sivil toplum ve kamu kuruluşlarının üst düzey yöneticileri ve ilgili bakanların katılımıyla Başbakanın başkanlığında 18 Haziran 2008 tarihinde yıllık toplantısını gerçekleştirmiştir. Toplantıda, yatırım ortamı konusunda önceki yılın uygulamaları değerlendirilmiş ve önümüzdeki dönemde odaklanılması gereken konulara ilişkin öneriler getirilmiştir.

2008 yılında, izinlere ilişkin olarak; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından hazırlanan yasal düzenleme kapsamında, İş Kanunu'nda yapılan değişiklikle, işyeri kurma izni kaldırılmıştır. Ayrıca, Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan Genel İdari Usul

Kanun Tasarısı 2008 yılı Eylül ayında Başbakanlığa gönderilmiştir. Söz konusu Tasarı ile, vatandaşlar ve özel sektör tarafından yapılan başvuruların ilgili idareler tarafından 30 gün içinde cevaplandırılması zorunluluğu getirilmiştir. Bu kapsamda, izin alma süreçlerinin daha da kısaltılması sağlanacaktır.

İhracat ve menşe ispat belgeleri düzenlenmesinde, basitleştirilmiş gümrük işlemlerinden yararlananların sayısının artırılarak söz konusu işlemlerin hızlandırılması amacıyla hazırlanan Gümrük Genel Tebliği, 2008 yılı Nisan ayında Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Yabancı sermayeli şirketlerin Türkiye’de taşınmaz edinimine ilişkin usul ve esasları düzenleyen 5782 sayılı Tapu Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2008 yılı Temmuz ayında Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Türkiye’de yatırım yapılmasını özendirmeye yönelik olarak, Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı tarafından hazırlıkları başlatılan Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi’nin 2008 yılında tamamlanması öngörülmektedir.

2006 yılında İzmir, Adana ve Mersin illerinde kurulan Kalkınma Ajansları ve bu ajansların bünyesinde faaliyet gösteren Yatırım Destek Ofisleri (YDO) hukuki engellerin kalkması sonucu 2008 yılında faaliyete geçmiştir. Yatırımcılara izin ve lisans işlemlerinde yardımcı olarak, yatırım süreçlerini kısaltmayı ve basitleştirmeyi amaçlayan YDO’ların kademeli olarak tüm Türkiye’de kurulması planlanmaktadır.

Sanayi ve ticaret sektörlerindeki verilerin bütünsel, sistematik ve birbiriyle uyumlu bir biçimde toplanması, güncellenmesi ve sunulması yoluyla piyasadaki yatırımcıların ve diğer kullanıcıların daha doğru kararlar vermelerine imkan tanıyan bir girişimci bilgi sisteminin kurulması çalışmalarına Sanayi ve Ticaret Bakanlığı koordinasyonunda devam edilmektedir.

İş ortamına ilişkin düzenlemelerin ve bunların uygulamalarının ölçülmesi ve ülkeler arası karşılaştırmaların yapılması amacıyla yıllık olarak hazırlanan Dünya Bankası’nın “Doing Business 2009” raporunda, Türkiye, iş yapma kolaylığı baz alınarak yapılan sıralamada, revize edilmiş verilere göre, 181 ülke arasında geçtiğimiz yıl bulunduğu 60. sıradan 59. sıraya yükselmiştir. 2008 yılı raporu ile karşılaştırıldığında; genel sıralamanın yanında özellikle yatırımcıların korunması, işe alma ve sözleşmeyi yürütme göstergelerinde Türkiye’nin durumunda iyileşme gözlenmektedir. Diğer taraftan, işçi istihdamı, yapı izinlerinin alınması ve işyeri kapatma konularında ülkemiz oldukça geri sıralarda yer almaktadır.

Genel olarak, ülkemiz uygulamalarında yatırıma başlanmasından işletmeye geçiş dönemine kadar, ilgili kuruluşlar tarafından verilen izin, onay ve lisans işlemlerinde yeterince açık olunmaması, mükerrerlik ve bürokrasinin fazlalığı gibi sorunlar çeşitli düzenlemelere rağmen devam etmektedir.

Ayrıca Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü (UNCTAD) tarafından yayımlanan 2008 Dünya Yatırım Raporuna göre Türkiye, 2007 yılında gerçekleşen yaklaşık 22 milyar ABD Doları uluslararası doğrudan sermaye girişi ile dünyada 23. sırada, gelişmekte olan ülkeler arasında ise 9. sırada yer almıştır.

TABLO:IV. 3- İş Ortamına İlişkin Seçilmiş Göstergeler

Yıllar	Ülke	İşe Başlama		İşe Alma - İşten Çıkarma Zorluk Endeksi		Mülkiyete Alma		Sözleşmeyi Yürütme		İş Kapatma	Vergi Ödemeleri	
		İşlem Sayısı	Süre (Gün)	İşe Alma	İşten Çıkarma	İşlem Sayısı	Süre (Gün)	İşlem Sayısı	Süre (Gün)	Süre (Yıl)	Adet	Brüt Kara Oranı (%)
2007	Türkiye	6	6	56	30	6	6	36	420	3,3	15	45,1
	OECD Ortalaması	6	14,9	25,2	27,9	4,9	28,0	31,3	443,3	1,3	15,1	46,2
2008	Türkiye	6	6	44	30	6	6	35	420	3,3	15	45,5
	OECD Ortalaması	5,8	13,4	25,7	26,3	4,7	30,3	30,8	462,7	1,7	13,4	45,3

Kaynak: Dünya Bankası, www.doingbusiness.org

Antitröst kuralları bakımından ülkemiz mevzuatı büyük ölçüde AB rekabet kurallarıyla uyumludur. Ancak, AB rekabet hukukunun sürekli değişen niteliği dikkate alındığında, hem uyum düzeyini sürdürmek hem de ülkemizin ihtiyaçlarını karşılamak üzere zaman zaman mevzuat değişikliklerine ve yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada, 2008 yılı başında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunda idari para cezalarına ilişkin önemli ve caydırıcı nitelikte değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra, yine 4054 sayılı Kanun'a yönelik kapsamlı bir değişiklik taslağı hazırlanmış, ilgili tüm kesimlerin görüşleri alınmış ve değişiklik tasarısı TBMM'ye sevk edilmiştir. Tasarının yasalaşmasıyla, Kanunun uygulamasında daha fazla esneklik ve hukuki belirlilik sağlanması ve Türk rekabet mevzuatının AB mevzuatı ile olan uyumunun artırılması beklenmektedir.

İşletmelerin rekabet gücünün ve yenilik geliştirme kapasitesinin artırılmasına etki eden bir diğer alan ise fikri haklar sistemidir. Ülkemizde 2007 yılı itibarıyla başvurusu yapılan toplam patent sayısı 6.189, faydalı model sayısı 3.016, marka sayısı 72.633, tasarım sayısı ise 30.398'dir. Bu rakamlar içinde; yerli başvuruların oranı markalarda yüzde 81'e, tasarımlarda yüzde 96'ya, faydalı modellerde yüzde 99'a ulaşmış olmasına rağmen patentlerde yüzde 30 civarındadır. Ancak, yerli patent başvurularında bir önceki yıla göre yüzde 69 artış kaydedilmiştir. Sınai haklar içerisinde önemli bir yer tutan ve ülkelerin yenilik ve buluş yapma kapasitesinin bir göstergesi olan bu alanda, yerli patent başvuru yoğunluğunun diğer ülkeler ile karşılaştırması Tablo'da verilmektedir.

Diğer taraftan, fikri mülkiyet haklarının uygulanması için izlenecek kısa, orta ve uzun vadeli stratejileri oluşturmak, uygulamada etkinliği artırmak ve ilgili kurumlar arasında koordinasyonu ve işbirliğini sağlamak üzere 21 Mayıs 2008 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Başbakanlık Genelgesi ile Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur.

Üniversite-sanayi işbirliğinde katalizör olan sınai mülkiyet haklarından üniversite bünyesinde kurulacak olan teknoloji transfer ofislerince etkin olarak yararlanılmasını sağlayacak bir model oluşturulması için Gazi Üniversitesi Rektörlüğü bünyesinde pilot teknoloji transfer ofisi kurulmuş ve faaliyete geçmiştir.

TABLO:IV. 4- Karşılaştırmalı Patent İstatistikleri

Ülkeler	Milyon Kişi Başına Yerli Patent Başvuruları		Milyar \$ GSYH Başına Yerli Patent Başvuruları		Milyon \$ Ar-Ge Harcaması Başına Yerli Patent Başvuruları	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
ABD	701,08	741,78	18,82	19,60	0,72	0,78
Japonya	2 875,68	2 720,65	103,53	86,53	3,37	2,64
Belçika	50,90	46,73	1,78	1,56	0,09	0,09
Almanya	586,37	582,59	22,38	19,41	0,91	0,82
Polonya	53,14	56,60	4,31	4,27	0,77	0,99
Çin	71,66	93,24	11,92	23,65	0,91	2,44
Hindistan	6,04	4,07	1,97	2,12	0,25	0,40
Türkiye	7,94	14,70	1,07	6,05	0,17	1,02

Kaynak: WIPO Patent Report: Statistics on Worldwide Patent Activities

Teşvik sisteminde etkin destek araçlarının bulunmayışı, karmaşıklık, mükerrerlik, eşgüdüm eksikliği ve performans izleme mekanizmalarının yetersizliği gibi sorunlar devam etmektedir. Bu durum, işletmelerin devlet yardımlarından etkin şekilde faydalanarak rekabet güçlerini geliştirmelerini geciktirmektedir.

AB mevzuatına uyum çalışmaları kapsamında, devlet yardımları için bir çerçeve oluşturulması, devlet yardımlarının koordinasyonu, izlenmesi ve denetlenmesi ile ilgili kanun taslağı hazırlanmıştır.

Ayrıca, bölgesel ve sektörel gelişme açısından teşvik sisteminin iyileştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çerçevede, hali hazırda 5084 sayılı Kanun kapsamında olanlar dahil tüm illerin durumu dikkate alınarak daha etkin ve daha şeffaf bir bölgesel ve sektörel teşvik sisteminin oluşturulması çalışmaları yürütülmektedir. Bu çalışmaların tamamlanmasını müteakip, illerin özelliklerini ve potansiyellerini dikkate alan ve bölge bazında kademelendirilmiş teşvik araçlarıyla desteklenen bir sistemin oluşturulması öngörülmektedir.

Ülkemizde KOBİ'lere yönelik hazırlanan destek programları, AB ve gelişmiş ülke uygulamaları ile karşılaştırıldığında, işletmelerin taleplerini karşılayacak düzeyde değildir. Bunun yanı sıra, kaynak yetersizliği ile kurumsal kapasite eksikliği hazırlanan programlardan kısa ve orta vadede somut sonuçlar alınmasının önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. KOBİ desteklerinin etkinliğini artırmak ve mükerrerlikleri önlemek amacıyla kurumlar arasında koordinasyonun artırılması ve desteklerin bütüncül bir yapıya kavuşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

TABLO:IV. 5- Tablo: Halkbank KOBİ Kredileri

(Milyon TL)

	2006	2007	2008*
Ticari Krediler	913	2 137	3 013
Girişimci Kredileri	2 678	1 376	1 170
Esnaf Kredisi	2 637	6 377	7 012
Toplam	6 228	9 890	11 195

Kaynak: Halkbank

* 6 Aylık

KOBİ'lerin finansmana erişimlerini kolaylaştırmak ve banka kredilerinden yararlanma oranlarını artırmak için Halkbank ve KOSGEB tarafından çeşitli kredi programları uygulanmaktadır. Bu kapsamda, Halkbank tarafından KOBİ'lere 2007 yılında yaklaşık 9,9 milyon TL ve 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla da yaklaşık 11 milyon TL kredi kullanılmıştır.

KOSGEB'in yürüttüğü kredi programlarında, bankalar tarafından KOBİ'lere sıfır faizli krediler kullanılmaktadır. Söz konusu programlarda KOSGEB, kredi faiz tutarlarını karşılamakta olup, 2004 yılından itibaren sağladığı 482 milyon TL tutarında faiz desteği ile 28.659 işletmenin yaklaşık 3 milyar TL tutarında kredi kullanmasını sağlamıştır.

TABLO:IV. 6- KOSGEB Kredi Faiz Desteği Bilgileri

(Milyon TL)

Yıl	İşletme Sayısı	Kullandırılan Kredi Miktarı	Kredi İçin Verilen Faiz Desteği
2005	4 598	451	76
2006	4 384	322	60
2007	9 679	1 010	127
2008*	7 134	902	126
Toplam	28 659	2 980	482

Kaynak: KOSGEB itibarıyla

* 15 Eylül itibarıyla

Ülkemizde başlangıç ve girişim sermayesi ile kredi garanti desteği kaynak ve işleyiş bakımından yetersizdir. KOBİ'lerin banka kredileri temininde karşılaştıkları teminat sorununun çözümü amacıyla kurulan Kredi Garanti Fonu (KGF) A.Ş.'nin 50 bin TL olan sermayesi 2006 yılında 20 milyon TL'ye çıkarılmıştır. Ayrıca, 2007 ve 2008 yıllarında şube sayısı artırılmış olup, kurum şu anda 13 ilde hizmet vermektedir. Bu gelişmeler, kredi garanti sisteminin kaynaklarının ve etkinliğinin artırılması için olumlu olarak değerlendirilmekle birlikte, kredi sağlanan işletme sayısının yıllık 250 civarında olması, kredi garanti mekanizmasının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına yönelik ihtiyacın devam ettiğini göstermektedir.

TABLO:IV. 7- KGF A.Ş. Kefalet Bilgileri

(Milyon TL)

Yıl	Kefalet Sayısı	Kefalet Tutarı	Yaratılan Kredi Hacmi
2004	253	28,1	42,1
2005	235	28,5	41,7
2006	257	33,6	50,7
2007	183	31,9	47,4
2008*	324	85,8	117

Kaynak: KGF A.Ş. Faaliyet Raporu-2007, KOSGEB

* Eylül sonu itibarıyla

Toplam işletme sayısı ve istihdam içinde önemli paya sahip olan esnaf ve sanatkarlar, ölçek ve sermaye yapılarının küçük olması, verimlilik, kalite ve teknoloji seviyelerinin düşüklüğü gibi nedenlerden ötürü iş ortamındaki gelişmelerden daha fazla etkilenmektedirler. Ülkemizde 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla 1.898.105 esnaf ve sanatkar bulunmaktadır.

TABLO:IV. 8- Yıllar İtibarıyla Faaliyete Geçen ve Faaliyeti Sona Eren Esnaf ve Sanatkar Sayısı

Yıl	Faaliyete Geçen Esnaf ve Sanatkar Sayısı	Faaliyeti Sona Eren Esnaf ve Sanatkar Sayısı
2005	196 494	86 400
2006	249 265	105 817
2007	171 236	118 776
2008*	130 724	92 276

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

* 15 Eylül itibarıyla

Küresel rekabet ortamında ayakta kalabilmek için esnaf ve sanatkarların verimlilik, kalite, ölçek büyütme, işbirliği ve ortaklık faaliyetlerinin geliştirilmesi gibi alanlarda desteklenmeleri önem arz etmektedir. Bu amaçlarla, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı koordinasyonunda esnaf ve sanatkarlara yönelik strateji ve eylem planı hazırlık çalışmaları yürütülmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

İş ortamının rekabetçi bir yapıya kavuşturularak iyileştirilmesi temel amaçtır. Bu doğrultuda, girişim gücü yüksek, verimlilik bilinci olan, modern teknolojiyi içselleştirmiş ve tam olarak faydalanabilen, finansal piyasalara kolay erişen bir işletme yapısına ve altyapı ihtiyaçlarının karşılandığı, girdi maliyetlerinin düşürüldüğü, devlet yardımlarının etkin olduğu, bürokrasinin azaltıldığı, kurumsallaşmanın yaygınlaştığı, fikri hakların korunduğu, işletmelerin adil koşullarda rekabet ettiği bir iş ortamı yapısına ulaşılması hedeflenmektedir.

KOBİ'lere destek sağlayan kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyon geliştirilecek ve desteklerin etkinliğinin artırılması amacıyla sağlanan desteklerin izlenmesine ve değerlendirilmesine yönelik sistemler oluşturulacaktır.

KOBİ'lerin finansmana erişimini artırmak amacıyla finansman araçlarının ve programlarının sayısı ve etkinliği artırılacaktır. Bu kapsamda, KOSGEB kredi programları ile yenilikçi ve ileri teknoloji sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin yatırımlarının yanı sıra bölgesel kalkınmaya katkı sağlayan ve istihdam yaratan yatırımlar desteklenecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 10. Başta KOBİ'ler olmak üzere işletmelerin finansmana erişimi kolaylaştırılacaktır.				
Tedbir 18. Kredi garanti sisteminin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır.	KOSGEB	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, TOBB	Aralık Sonu	KGF A.Ş.'nin hizmetlerinin ülke genelinde yaygınlaştırılması ve teminatlardan yararlanan

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
				işletme sayısının artırılması sağlanacaktır. Bu amaçla şirketin performansının artırılmasına yönelik analiz yapılacak ve şirketin personel niteliği, sermaye yapısı ile iş süreçleri iyileştirilecektir.
Tedbir 19. KOBİ'lerin rekabet güçlerinin artırılması amacıyla proje bazlı destek programları geliştirilecektir.	KOSGEB	DPT, GAP İdaresi Başkanlığı, Ticari Bankalar ve İlgili Diğer Kuruluşlar	Aralık Sonu	Politika öncelikleri doğrultusunda destek programları geliştirilecek ve KOBİ'lere yönelik proje bazlı destekler yaygınlaştırılacaktır.
Öncelik 11. İş ortamının iyileştirilmesine yönelik olarak bürokrasinin azaltılması, işlemlerin hızlandırılması ve işlem maliyetlerinin düşürülmesi konusundaki çalışmalar sürdürülecektir.				
Tedbir 20. YOİKK çalışmaları kapsamında Teknik Komitelerce hazırlanan eylem planlarındaki eylemlerin ilgili kurumlar tarafından zamanında sonuçlandırılması takip edilecektir.	Hazine Müsteşarlığı	İlgili Kamu Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı çalışmaları kapsamında kurulan YOİKK bünyesindeki Teknik Komitelerin yayınlanan eylem planlarında yer alan konular, ilgili kurumlar tarafından öngörülen takvim doğrultusunda sonuçlandırılacaktır.
Öncelik 12. Devlet yardımları sisteminin etkinleştirilmesi çalışmaları sürdürülecektir.				
Tedbir 21. Yatırımlarda devlet yardımları sistemi bölgesel ve sektörel öncelikler dikkate alınarak etkinleştirilecek, buna ilişkin yasa ve ikincil mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.	Hazine Müsteşarlığı	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, DPT, DTM, KOSGEB, İŞKUR, Kalkınma Ajansları, İlgili Diğer Kuruluşlar	Mart Sonu	2008 yılı sonunda başvuru süreleri sona erecek olan 5084 ile 5350 sayılı kanunların düzenledikleri alanlarda yeni düzenleme yapılmasına ilişkin çalışmalar AB'ye uyum çalışmaları da dikkate alınarak ilgili kurum ve kuruluşların katılımı ile sürdürülmekte olup, bölgesel ve sektörel öncelikler doğrultusunda yeni teşvik sistemi hayata geçirilecektir. Yeni sistemin gerektirdiği yasa ve ikincil mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 13. Fikri mülkiyet sisteminin etkinliğini sağlamak üzere kurumsal kapasite ve koordinasyon güçlendirilecek, toplum düzeyinde yaygın ve yerleşik bir fikri haklar kültürü oluşturulacaktır.				
Tedbir 22. Patent ve faydalı model, endüstriyel tasarımlar, markalar ve entegre devre topografyaları ile coğrafi işaretler mevzuatında değişiklik öngören düzenlemeler yapılacaktır.	Türk Patent Enstitüsü	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Adalet Bakanlığı	Mart Sonu	Sınai mülkiyet mevzuatının, uluslararası gelişmelere, AB mevzuatına uyuma ve iç uygulamalarda ortaya çıkan sorunların giderilmesine yönelik olarak güncellenmesi ve değiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda ilgili kanun tasarıları TBMM'ye sevkedilecektir.
Tedbir 23. Türk Patent Kurumu Kanunu hazırlıkları tamamlanacaktır.	Türk Patent Enstitüsü	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Aralık Sonu	Enstitünün daha etkin ve verimli bir yapıya kavuşturulması, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi ve vekillik müessesesinin düzenlenmesi amacıyla hazırlanacak olan Türk Patent Kurumu Kanun Tasarısı TBMM'ye sevkedilecektir.
Tedbir 24. Kültür ve Turizm Bakanlığının, telif hakları ile ilgili işlemleri yürüten birimi etkin bir kurumsal yapıya dönüştürülecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	DPT	Aralık Sonu	Mevcut kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, uygulamanın uluslararası standartlara yükseltilmesi ve etkin bir koordinasyonun sağlanması amacıyla hazırlanacak Kanun Tasarısı TBMM'ye sevkedilecektir.
Tedbir 25. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda değişiklik yapılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Adalet Bakanlığı	Aralık Sonu	5846 sayılı Kanunun, AB müktesebatı ile uyumlu olmayan maddelerinin değiştirilmesi; AB müktesebatına uyumlaştırma hedefinin dışında uygulamadaki bazı çelişkili ve sorun yaratan maddelerinin yeniden düzenlenmesi amacıyla hazırlanacak kanun tasarısı TBMM'ye sevkedilecektir.

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 14. Girişimci Bilgi Sistemi oluşturulacaktır.				
Tedbir 26. Girişimci Bilgi Sistemi oluşturulacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Maliye Bakanlığı (Gelir İdaresi Başkanlığı), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, DTM, EPDK, TÜİK, TEDAŞ, TOBB, TESK, İlgili Diğer Kurum ve Kuruluşlar	Aralık sonu	Şirketler Bilgi Sistemi ile Sanayi Bilgi Sistemi projeleriyle amaçlanan Sanayi ve Ticaret Envanteri oluşturulması çalışmalarının Girişimci Bilgi Sistemi çatısı altında toplanması sağlanacaktır. Bu sisteme gerçek kişilerin ekonomik faaliyetleri de dahil edilecektir. Sistemde yer alacak tüm tüzel ve gerçek kişilerin ekonomik faaliyetleri, uluslararası kod sistemine göre tanımlanacaktır.

C. EKONOMİDE KAYITDIŞILIĞIN AZALTILMASI

1. Mevcut Durum

Ülkemizde ekonomik hayatın önemli bir yapısal sorunu olan kayıtdışılığı ortaya çıkaran etmenler arasında, yaşanan makroekonomik istikrarsızlıklar, yüksek enflasyonist ortam, yüksek vergi ve prim oranları ile diğer idari-mali-yasal yükler gibi ekonomik nedenlerin yanı sıra işletmelerin çok büyük bölümünün küçük ölçekli olması, yoksulluk, işsizlik, yolsuzluk, kamu harcamalarında israf, çarpık kentleşme, bürokratik formalitelerin fazlalığı, nakit kullanımının yüksekliği, denetim sisteminin yeterince etkin olmaması, kurumlar arası koordinasyon eksikliği, sıkça çıkarılan aflar ve kayıtdışılıkla mücadelede toplumsal ve siyasi iradenin oluşmaması gibi sosyal ve yapısal faktörler yer almaktadır.

Kayıtdışı ekonomiye yönelik çalışmalar, ülkemizde kayıtdışı ekonominin boyutunun gelişmiş ekonomilere kıyasla oldukça yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Kayıtdışı faaliyetlerdeki artış, bireyler ve işletmeler arasında haksız rekabetin doğmasına, gelir dağılımının bozulmasına, kayıtlı çalışan mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunun azalmasına ve böylece toplumdaki vergi bilincinin azalmasına yol açmaktadır. Ayrıca, bu durum sorunun toplum tarafından meşru bir olgu olarak algılanmasına yol açmakta ve böylece toplumsal değerlerin zedelenmesine neden olmaktadır.

Kayıtdışı ekonomi nedeniyle artan kamu finansman ihtiyacının vergi oranlarının yükseltilmesi yoluyla karşılanması, vergiye karşı direnci artırarak kayıtdışılığı besleyen bir kısır döngü haline gelmektedir. Ayrıca, kayıtdışı ekonomi, ilk aşamada kayıtdışı çalışan işletmeler açısından rekabet avantajı sağlasa da, bu şirketlerin kurumsallaşmasını ve ölçek ekonomisinin getirilerinden yararlanmalarını engellemekte, girdiler üzerinde artan vergi yükü bir bütün olarak ekonomi açısından uluslararası alanda rekabet edebilirlik açısından dezavantaj yaratmaktadır.

Son yıllarda, ülkemizde, yatırım ortamının iyileştirilmesi kapsamında bürokrasinin azaltılmasına, enflasyon muhasebesi uygulamasına, gümrük, sosyal güvenlik ve vergi işlemlerinde büyük ölçüde otomasyona geçilmesine, kaçakçılıkla mücadelede, fikri mülkiyet haklarının korunmasına ve az gelişmiş yörelerde istihdamın artırılmasının teşvikine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemeler kayıtdışı ekonomiyle mücadele alanında altyapının oluşturulması bakımından önem arz etmektedir.

Ayrıca, yukarıdaki gelişmelere paralel olarak, makroekonomik göstergelerde sağlanan istikrar, kayıtdışı ekonomiyle mücadele için uygun bir zemin hazırlamış, genel ve sektörel düzeyde kayıtdışılığın azaltılması amacıyla bazı önlemlerin uygulamaya sokulmasına ve etkin olarak uygulanmasına katkı sağlamıştır.

Vergi denetiminin etkinleştirilmesi ve güçlendirilmesi amacıyla yüksek sayılarda vergi denetim elemanı alımına başlanmıştır. Vergi denetim birimlerinin tek çatı altında toplanmasını öngören yasa tasarısı hazırlanarak TBMM'ye gönderilmiştir.

Kayıtdışı istihdamla, Kayıtdışı İstihdamla Mücadele (KADİM) Projesi kapsamında mücadele başlatılmıştır.

Çalışanların sosyal güvenlik konusunda hak kayıplarının önlenmesi, kişilerin en kolay şekilde ihbar ve şikayetlerini yaparak kısa sürede sonuç alabilmeleri ve denetimlerin yapılabilmesi amacıyla 2008 yılı Mayıs ayından itibaren "Alo 170 Kayıtdışı İstihdam ve Sosyal Güvenlik Bilgi Hattı" hizmete girmiştir.

Kayıtlı çalışmanın önündeki en önemli engellerden biri olan istihdam üzerindeki vergi yükünün azaltılması amacıyla 2008 yılı Mayıs ayında çıkarılan 5763 sayılı Kanunla hizmet akdiyle çalışanlar açısından malullük, yaşlılık ve ölüm priminin işveren payı 5 puan düşürülmüştür.

Ekonomide rekabet gücünün artırılması, iş ortamının ve kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi ve finansal sistemin geliştirilmesi gibi konulara yönelik alınan tedbirlerin de kayıtdışı ekonominin azaltılmasında önemli bir rol oynaması beklenmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ekonominin rekabet gücünün artırılmasının yanı sıra kamu finansman kaynaklarının sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, kayıtlı ekonomiye geçiş süreciyle ulaşılmak istenilen temel amaçlardır.

Kayıtdışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı çerçevesinde kayıtdışı ekonomi ile mücadeleye 2009 yılında da devam edilecektir.

Kayıtdışı ekonomiyle mücadelede teknik altyapının oluşturulmasına yönelik başlatılmış çalışmalar hızla tamamlanacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 15. Hazırlanan programlar çerçevesinde kayıtdışılıkla etkin mücadele başlatılacaktır.				
Tedbir 27. Kayıtdışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı uygulanmaya başlanacaktır.	Gelir İdaresi Başkanlığı	Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, Gümrük Müsteşarlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, EPDK, TAPDK, BDDK	Mart Sonu	Eylem Planı yıl içerisinde izlenecek, değerlendirilecek ve güncellenecektir. Kayıtdışılıkla mücadelede toplumsal duyarlılığı artırmak amacıyla toplumun bilgilendirilmesine yönelik faaliyetler artırılarak sürdürülecektir. Vergi kayıp ve kaçağının boyutu ile niteliği çeşitli yöntemlerle düzenli olarak araştırılacak ve vergi kayıp ve kaçağını önlemeye yönelik denetimler artırılabilecektir.
Tedbir 28. Kayıtdışı işçi çalıştırılmasını önlemek amacıyla kurumlar arası etkin işbirliği ve koordinasyonu sağlamaya yönelik Ortak Eylem Protokolü hayata geçirilecektir.	Sosyal Güvenlik Kurumu	Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Gümrük Müsteşarlığı, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Mart Sonu	Kurumların mevzuatları çerçevesinde kayıtdışı istihdam ve yabancı kaçak işçi çalıştırılmasının önlenmesi konusunda birlik sağlanması ve kurumlar arasında işbirliğinin geliştirilmesi suretiyle kayıtdışı istihdamın önlenmesi amacıyla imzalanan Ortak Eylem Protokolünün etkin bir şekilde uygulanması sağlanacaktır.
Öncelik 16. Kayıtdışı ekonomiyle mücadelenin denetim boyutunu güçlendirmeye ve etkinleştirmeye yönelik uygulamalar hayata geçirilecek ve gerekli düzenlemeler yapılacaktır.				
Tedbir 29. Vergilendirmede mükellef hizmetleri daha da etkinleştirilecek ve işlemlerin çabuklaştırılmasına yönelik tedbirler alınacak; elektronik fatura, elektronik belge ve elektronik defter projeleri hayata geçirilecek, muhasebe kayıtlarının elektronik ortamda saklanması sağlanacaktır.	Gelir İdaresi Başkanlığı	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu	Aralık Sonu	Her türlü beyanname, bildirim ve form yeniden gözden geçirilecek, beyanname düzenleme kılavuzları hazırlanacaktır. Ayrıca, Vergi İletişim Merkezinde internet destek hattı kurulacaktır. Bankacılık sistemiyle entegre bir elektronik fatura modeli oluşturulacaktır. Fatura dışında düzenlenmesi öngörülen diğer belgelerin elektronik ortamda oluşturulması, muhafazası ve iletilmesi ile ilgili çözüm üretilecektir. Mükelleflerin tutmak zorunda oldukları

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
				defterlerin elektronik ortamda oluşturulması, onaylanması ve muhafazası ile ilgili hukuki ve teknik altyapı oluşturulacaktır. Muhasebe kayıtlarının elektronik ortamda saklanmasına ilişkin standartlar belirlenecek, bilgi ve belgelere daha hızlı ulaşılmasını sağlamak ve tek tipte saklanacak veriler üzerinde çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 30. Bilgisayar Destekli Denetim ve Risk Analizi Merkezi kurulmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.	Gelir İdaresi Başkanlığı	Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	Denetimde etkinliğin artırılması kapsamında Bilgisayar Destekli Denetim ve Risk Analizi Merkezi kurulacaktır.
Tedbir 31. Kaçak işçi çalıştıran işletmelerin kamu ihalelerinden belli bir süreyle men edilmesine yönelik düzenleme yapılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Kamu İhale Kurumu	Haziran Sonu	4734 sayılı Kamu İhale Kanununda kayıtdışı istihdamla mücadele amacıyla değişiklik yapılarak; kayıtdışı işçi çalıştırdığı saptanan işverenin, tüzel kişi olması halinde tüzel kişiliğin yanı sıra ortakları ve onların ortak olduğu diğer şirketler de kamu ihalelerine 5 yıl süreyle giremeyeceklerdir.
Öncelik 17. Kaçakçılıkla etkin bir şekilde mücadele edilecektir.				
Tedbir 32. Akaryakıt kaçakçılığını önlemeye yönelik alınan tedbirlerin etkisi ölçülecektir.	Gelir İdaresi Başkanlığı	Maliye Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı, DTM, EPDK, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Akaryakıt kaçakçılığını önlemeye yönelik uygulamaya sokulan önlemlerin sonuçları üçer aylık dönemlerle raporlanacak ve yıl sonunda sonuçlara ilişkin etki analizi raporu hazırlanacaktır.

D. FİNANSAL SİSTEMİN GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

2007 yılı sonu itibarıyla finans sektörünün toplam aktif büyüklüğü, bir önceki yıla göre yüzde 17,8 oranında artarak 670,5 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu büyüklük ABD doları bazında 575,7 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 2006 yılında yüzde 75,1 olan finans

sektörünün aktif büyüklüğünün GSYH'ya oranı, 2007 yılında yüzde 78,5'e yükselmiştir. Bankacılık sektörü yüzde 86,7 ile finans sektörü toplam büyüklüğü içinde en yüksek paya sahiptir. Ancak 2006 yılında yüzde 87,8 olan bankacılık sektörünün toplam finans sektörü içindeki payı, sigorta ve emeklilik şirketlerinin, finansal kiralama şirketlerinin, aracı kurumların ve yatırım ortaklıklarının finansal sektör içindeki payının artmasıyla birlikte nispi bir gerileme göstermiştir. 2006 yılında yüzde 3,8 olan sigorta ve emeklilik sektörünün toplam finansal sektör içindeki payı 2007 yılında yüzde 4,2'ye yükselmiştir. Finansal kiralama şirketleri, faktoring ve tüketici finansman şirketleri gibi bankacılık sektörüne alternatif mali enstrümanlar sunan kuruluşlar nispeten küçük sektör paylarıyla faaliyetlerini sürdürmektedirler.

TABLO:IV. 9- Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğü (2007)

	Milyon TL	Milyon ABD Doları	Sektör Payı (%)	GSYH 'ya Oran (%)	Kuruluş Sayısı
Bankalar	581 635	499 386	86,7	68,1	50
Mevduat Bankaları	543 272	466 448	81,0	63,6	33
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	18 888	16 217	2,8	2,2	13
Katılım Bankaları	19 474	16 720	2,9	2,3	4
Sigorta ve Emeklilik	27 926	23 977	4,2	3,3	58
Sigortacılık	22 135	19 005	3,3	2,6	46
Bireysel Emeklilik Şirketleri (1)	4 566	3 921	0,7	0,5	10
Reasürans	1 225	1 052	0,2	0,1	2
Finansal Kiralama Şirketleri	13 711	11 772	2,0	1,6	65
Faktoring	7 552	6 484	1,1	0,9	85
Tüketici Finansman Şirketleri	3 916	3 362	0,6	0,5	9
Yetkili Müesseseler (2)	508	437	0,1	0,1	761
İkrazatçılık (3)	70	60	0,0	0,0	35
Aracı Kurumlar (4)	3 841	3 298	0,6	0,4	104
Yatırım Ortaklıkları	4 981	4 277	0,7	0,6	48
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	4 118	3 536	0,6	0,5	13
Yatırım Fonları	26 381	22 651	3,9	3,1	297
A tipi	919	789	0,1	0,1	129
B tipi	25 462	21 861	3,8	3,0	168
Toplam (5)	670 522	575 703	100,0	78,5	716

Kaynak: BDDK, SPK, Hazine Müsteşarlığı, TSPAKB, Emeklilik Gözetim Merkezi

(1) Yönetilen fon büyüklüğü verilmektedir. Hayat ve emeklilik şirketleri bireysel emeklilik şirketleri içinde sayılmıştır.

(2) Aktif büyüklüğü olarak 2005 yılı toplam ödenmiş sermaye değeri verilebilmektedir.

(3) Aktif büyüklüğü olarak 2006 yılı toplam sermaye değeri verilebilmektedir.

(4) 99 aracı kuruma ait aktif büyüklüğü verilebilmektedir.

(5) Yetkili müessese ve ikrazatçılar hariç kuruluş sayısı verilmektedir.

Bankacılık

Varlığa dayalı menkul kıymet ve bağlantılı türev ürün piyasalarınca tetiklenen ve uluslararası finansal piyasalarda 2007 yılı ortalarından bu yana belirginlik kazanan dalgalanmalara rağmen, Türk bankacılık sektörü olumlu görünümünü 2008 yılında da

devam ettirmektedir. 2001 krizi sonrası gerçekleştirilen yeniden yapılandırma ve son yıllarda sektöre yönelik benimsenen daha ihtiyatlı bir düzenleme ve denetim yaklaşımı, uluslararası piyasalarda özellikle 2008 yılı Eylül ayından itibaren yaşanan finansal krizin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkisinin sınırlı kalmasını sağlamıştır.

2008 yılı Eylül ayı itibarıyla Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı, 2007 yılı sonuna göre değişmeyerek 50 adet olarak gerçekleşmiştir. Bu bankaların 33'ü mevduat bankası, 13'ü kalkınma ve yatırım bankası ve 4'ü katılım bankasıdır. 2008 yılının ilk yarısında bankacılık sektörünün şube ve personel sayılarında ise artış kaydedilmiştir. Nitekim, 2007 Aralık-2008 Haziran döneminde şube sayısı 8.122'den 8.722'ye, personel sayısı 167.760'dan 177.175'e yükselmiştir.

2008 yılının ilk yarısında aktif büyüklüğü açısından bankacılık sektörü yoğunlaşmasında belirgin bir değişim olmamıştır. En büyük beş bankanın sektör içerisindeki payı yüzde 59,8'den yüzde 59,4'e, en büyük 10 bankanın payı ise yüzde 82,5'ten yüzde 82,4'e gerilemiştir. Bu dönemde aktifler itibarıyla sektördeki fonksiyonel grup payları önemli bir değişim göstermezken, sahiplik itibarıyla grup paylarında yabancı sermayeli bankalar lehine bir artış olduğu gözlenmektedir. Bu çerçevede; 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla sektörün toplam aktifleri içerisinde mevduat bankalarının payı yüzde 93,3, katılım bankalarının payı yüzde 3,5 ve kalkınma ve yatırım bankalarının payı yüzde 3,1 olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, yılın ilk yarısında kamu bankalarının payı yüzde 30,4'ten yüzde 30,1'e, özel sermayeli bankaların payı yüzde 55,7'den yüzde 52,6'ya gerilemiştir. Aynı dönemde bir mevduat ve bir katılım bankasının yabancı banka statüsüne geçmesi sonucunda, ortaklık yapısı içinde yabancı payı yüzde 50'den fazla olan bankaların toplam sektör içindeki payı yüzde 14'ten yüzde 17,3'e yükselmiştir. 2008 yılı Temmuz ayı itibarıyla sektördeki toplam yabancı payı ise, İMKB hariç yüzde 24,3, İMKB dahil olduğunda ise yüzde 41,5'e ulaşmıştır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun (BDDK), katılım bankalarını da içeren bankacılık sektörü toplulaştırılmış bilanço verileri incelendiğinde, 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla Türk bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün 2007 yılı sonuna göre TL bazında yüzde 12,9 oranında artarak 656,9 milyar TL'ye, ABD doları bazında ise yüzde 7,5 oranında artış ile 537 milyar ABD dolarına ulaştığı görülmektedir. Bankacılık sektöründeki derinleşmenin önemli bir göstergesi olan sektör aktif büyüklüğünün GSYH'ya oranı da, 2007 yılı sonuna göre 3,4 puan artarak yüzde 68,1'den yüzde 71,5'e yükselmiştir.

Son yıllarda bankacılık sektörü kredilerinde görülen yükseliş eğilimi, bir miktar yavaşlamakla birlikte, 2008 yılında da devam etmiştir. Bankacılık sektörü kredi hacmi 2008 yılının ilk yarısında, 2007 yılı sonuna göre yüzde 20 oranında artışla 285,6 milyar TL'den 342,7 milyar TL'ye yükselmiştir. 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla bankacılık sektörü toplam kredileri içinde yabancı para kredilerin payı yüzde 25 seviyesindedir. Kullanıcılar itibarıyla bakıldığında; 2007 Aralık-2008 Haziran döneminde KOBİ kredilerinin yüzde 14,7 oranında artış ile 80,3 milyar TL'den 92,1 milyar TL'ye, bireysel kredi hacminin yüzde 16,2 oranında artış ile 95 milyar TL'den 110,3 milyar TL'ye ve diğer ticari ve kurumsal kredilerin yüzde 27,1 oranında artış ile 110,3 milyar TL'den 140,2 milyar TL'ye ulaştığı görülmektedir. 2008 yılının ikinci çeyreğinden itibaren tüketici kredilerinin artış hızı yavaşlamıştır.

Kredilerdeki artışla birlikte, 2006 yılı sonunda yüzde 43,8 ve 2007 yılı sonunda yüzde 49,1 olan, kredilerin toplam aktifler içerisindeki payı 2008 yılı Haziran ayı sonu

itibarıyla yüzde 52,2'ye ulaşmıştır. 2006 yılı sonunda yüzde 28,9 ve 2007 yılı sonunda yüzde 33,5 olan bankacılık sektöründe kullanılan kredilerin GSYH'ya oranı da 2008 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla yüzde 37,3'e yükselmiştir. Diğer taraftan, tahsili gecikmiş alacak stokunun toplam kredilere oranı 2007 Aralık-2008 Haziran döneminde yüzde 3,5'den yüzde 3,1'e gerilemiştir.

TABLO:IV. 10- Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri (1)

	2006	2007	2008 Haziran
Temel Büyüklükler			
Aktif Büyüklüğü (Milyar TL)	499,7	581,6	656,9
Krediler (Milyar TL)	219,0	285,6	342,7
Mevduat (Milyar TL)	307,6	356,9	405,8
Banka Sayısı (Adet)	50	50	50
Şube Sayısı (Adet)	7 302	8 122	8 722
Personel Sayısı (Bin kişi)	151,0	167,8	177,2
Performans			
Net Dönem Karı (Milyar TL)	11,4	14,9	8,3
Vergi Öncesi Kar / Ortalama Aktifler (Yüzde) (2)	3,3	3,4	3,2
Net Kar / Ortalama Özkaynaklar (Yüzde) (2)	21,0	26,8	25,3
Kredi / Mevduat (Yüzde)	71,2	80,0	84,4
Kredi / Toplam Aktif (Yüzde)	43,8	49,1	52,2
Riskler			
Sermaye Yeterliliği Oranı (Yüzde)	21,9	18,9	16,8
Bilanço İçi Yabancı Para Pozisyonu (Milyar ABD Doları)	-5,5	-8,1	-14,4
Net Genel Döviz Pozisyonu (Milyar ABD Doları)	-0,1	-0,2	-0,1
Tahsili Gecikmiş Alacaklar (TGA) (Brüt)/Krediler (Yüzde)	3,7	3,5	3,1
TGA (Net) / Krediler (Yüzde)	0,4	0,5	0,6
Menkul Değerler Cüzdanı / Aktifler (Yüzde)	31,8	28,3	26,3

Kaynak: BDDK

(1) BDDK'nın katılım bankalarını da içeren bankacılık sektörü verileri kullanılmıştır. Mevduat kalemine katılım bankaları nezdindeki özel cari hesaplar ve katılım hesapları da dahildir.

(2) 2008 Haziran dönemi için söz konusu oranların yıllıklandırılmış değerleri verilmiştir.

Sektörün kredilendirmeye daha çok ağırlık vermesi sonucunda son yıllarda gerileme eğilimi görülen menkul kıymetler portföyünün toplam aktifler içindeki payı, 2008 yılının ilk yarısında da azalmıştır. Ağırlıklı olarak kamu borçlanma senetlerinden oluşan menkul kıymetler portföyünün toplam aktifler içerisindeki payı 2007 yıl sonundaki yüzde 28,3 seviyesinden, 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla yüzde 26,3 seviyesine gerilemiştir. Menkul kıymetler portföyünün toplam aktiflere oranı 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla kamu bankalarında yüzde 39, özel bankalarda yüzde 22,9 ve yabancı bankalarda yüzde 14,7 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Bankacılık sektörünün pasif yapısına bakıldığında; bankaların en önemli fon kaynağı durumundaki toplam mevduatın, 2008 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla 2007 yıl sonuna göre yüzde 13,7 oranında artarak 356,9 milyar TL'den 405,8 milyar TL'ye çıktığı, buna karşılık mevduatın bankacılık sektörü pasifleri içerisindeki payının sınırlı bir artışla yüzde 61,4'den yüzde 61,8'e yükseldiği görülmektedir. Mevduatın TL-YP kompozisyonu ise 2008 yılının ilk yarısında önemli bir değişim göstermemiş ve Haziran ayı sonu itibarıyla TL cinsinden mevduatın oranı yüzde 64,1, YP cinsinden mevduatın oranı yüzde 35,9 olarak gerçekleşmiştir.

Diğer taraftan, uluslararası finansal piyasalardaki gelişmelerin de etkisiyle bankaların yurt dışı fon kullanımlarında bir miktar daralma görülmektedir. Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların yurt dışından sağladıkları sendikasyon ve sekürütizasyon kredileri 2007 yılı sonuna göre ABD doları bazında yüzde 7,7 oranında azalarak, 26,4 milyar ABD dolarından 2008 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla 24,4 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Bu gerileme sonucunda, son yıllarda sektörün önemli kaynaklarından birisi haline gelen söz konusu kredilerin bilanço içerisindeki payı, 2008 yılının ilk yarısında yüzde 5,3’ten 4,5’e gerilemiştir. Küresel finansal krizin etkisiyle önümüzdeki dönemde bankaların yurtdışı borçlanma imkanlarında azalış ve maliyetlerinde artış görülebilecektir.

Mevduatın krediye dönüşüm oranında 2002 yılından itibaren görülen artış eğilimi 2008 yılında da devam etmiştir. 2006 yılı sonunda yüzde 71,2 ve 2007 yılı sonunda yüzde 80 olan mevduatın krediye dönüşüm oranı 2008 yılı Haziran ayında yüzde 84,4 olarak gerçekleşmiştir. Gruplar itibarıyla ise bu oran özel bankalarda yüzde 94,1, kamu bankalarında yüzde 56,9 ve yabancı bankalarda yüzde 116,9’dur.

Son yıllarda, kredi portföyünde görülen hızlı büyüme, risk ağırlıklı varlıkların artmasına ve dolayısıyla bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranının gerilemesine neden olmuştur. 2008 yılının ilk yarısında da, özkaynaklardaki artışın sınırlı seviyede kalması ve kredilerdeki artış paralelinde risk ağırlıklı varlıkların artmasının etkisiyle, sektörün sermaye yeterlilik oranı 2007 yılı sonuna göre 2,1 puan azalarak yüzde 16,8’e gerilemiştir. Banka grupları bazında bakıldığında, kamu bankalarının sermaye yeterlilik oranının sıfır risk ağırlıklı DİBS stokunun portföylerindeki ağırlığı nedeniyle, kalkınma ve yatırım bankalarının sermaye yeterlilik oranının ise plasman yapıları nedeniyle, diğer banka gruplarına göre daha yüksek seyrettiği görülmektedir. Nitekim 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla, sermaye yeterlilik oranları kamu bankalarında yüzde 20,9, özel bankalarda yüzde 15,8 ve yabancı bankalarda yüzde 14,9 iken fonksiyonel gruplar itibarıyla mevduat bankalarında yüzde 15,3, kalkınma ve yatırım bankalarında yüzde 61,1 ve katılım bankalarında yüzde 14,1 olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılı Haziran ayı itibarıyla, bankacılık sektörünün bilanço içi yabancı para açık pozisyonu, 2007 yılı sonuna göre 6,3 milyar dolar artarak, 8,1 milyar dolardan 14,4 milyar dolara yükselmiştir. Ancak söz konusu dönemde bilanço içi açık pozisyon bilanço dışı işlemlerle büyük ölçüde kapatılmıştır. Bilanço dışı işlemlerin etkisiyle 2007 yıl sonunda 173 milyon dolar fazla veren yabancı para net genel pozisyonu, 2008 yılı ortası itibarıyla 140 milyon dolar açık vermiştir. Ancak bu açıktan kaynaklanan kur riski yönetilebilir seviyelerde seyretmektedir.

2008 yılının ilk yarısında, bir önceki yılın aynı dönemine göre Türk bankacılık sektörünün net karı nominal olarak artmakla birlikte reel olarak gerilemiştir. Haziran ayı itibarıyla vergi sonrası net kar, nominal olarak yüzde 2,3 oranında artışla 8,1 milyar TL’den 8,3 milyar TL’ye yükselirken, reel olarak yüzde 6,6 oranında gerilemiştir. Karlılıktaki azalma aktif ve özkaynak getiri oranlarında da gözlenmektedir. Bu çerçevede, 2007 yılı itibarıyla yüzde 3,4 olan vergi öncesi kar bazında aktif getiri oranı, 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla yıllıklandırılmış bazda yüzde 3,2’ye inmiş, aynı dönemde özkaynak getiri oranı yüzde 26,8’den yüzde 25,3’e gerilemiştir. Kredilerden elde edilen faiz, ücret ve komisyonlar ile bankacılık hizmet gelirlerinde sağlanan artışa ve bir önceki yıl sermaye piyasası işlemlerinde ortaya çıkan zararın yerini kara bırakmasına rağmen, menkul değerler portföyünden elde edilen faiz gelirlerindeki daralma, personel giderleri ile provizyonlardaki artış ve kambiyo karlarındaki azalış, 2008 yılının ilk yarısındaki karlılık performansı üzerinde azaltıcı etkide bulunmuştur. 2002 yılından itibaren

kredilerden sağlanan gelirlerin ve bankacılık hizmet gelirlerinin toplam gelirler içindeki payı artarken, halen gelirler içinde önemli bir paya sahip olmasına rağmen menkul değerler portföyünden alınan gelirlerin toplam içindeki payı azalmaktadır.

TABLO:IV. 11-Türk Bankacılık Sektörü Göstergelerinin AB Ülkeleriyle Karşılaştırılması (2007)

	Aktif / GSYH	Kredi / GSYH	Mevduat / GSYH	Kredi / Mevduat	TGA / Krediler	Sermaye Yeterlilik Oranı	Net Kar / Aktif	Net Kar / Özkaynak
AB-15 (1)	351,4	164,4	141,5	116,2	1,6	11,9	0,7	16,2
Çek Cumhuriyeti	109,8	52,8	72,9	72,4	2,6	11,5	1,3	24,5
Macaristan	107,3	64,9	50,6	128,2	2,4	10,8	1,4	18,1
Polonya (2)	76,8	43,5	47,9	90,7	3,1	11,8	1,7	21,9
Türkiye	68,1	33,5	41,8	80,0	3,5	18,9	2,6	19,6

Kaynak: ECB Report on EU Banking Structure, October 2008; Global Financial Stability Report, October 2008; BDDK; TÜİK

(1) AB-15 ortalamaları Aktif/GSYH, Kredi/GSYH, Mevduat/GSYH ve Kredi/Mevduat oranları için ağırlıklı ortalama yöntemiyle; TGA/Krediler, sermaye yeterlilik oranı, Net Kar/Aktif, Net Kar/Özkaynak oranları için aritmetik ortalama yöntemiyle hesaplanmıştır. TGA/Krediler, Sermaye Yeterlilik Oranı, Net Kar/Aktif, Net Kar/Özkaynak oranları için 2007 verisi bulunmayan ülkeler için 2006 yıl sonu verisi kullanılmıştır.

(2) Polonya için sermaye yeterlilik oranı 2007 yılı Eylül itibarıyla, Net Kar/Aktif ve Net Kar/Özkaynak oranı 2006 yılı itibarıyla, geri kalan oranlar 2007 yıl sonu itibarıyla.

Türk bankacılık sektörü AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında, bankacılık sektörünün derinliğini ve gelişmişliğini gösteren aktif/GSYH, mevduat/GSYH, kredi/GSYH gibi oranların AB-15 ortalamalarına göre oldukça düşük seviyede kaldığı görülmektedir. Türk bankacılık sektörünün TGA/kredi oranı, finansal borç yeniden yapılandırılmaları ve ekonomik aktivitedeki canlılığın da etkisiyle 2003 yılından itibaren önemli ölçüde gerilemiş olmasına rağmen, 2007 yılı sonu itibarıyla AB ülkelerine göre yüksek seviyededir. Sektörün sermaye yeterlilik oranı son yıllarda gerilemesine karşın, 2007 yılı itibarıyla AB ülkelerine göre oldukça yüksek seviyede bulunmaktadır. Sektörün karlılık oranları ise özellikle AB-15 ülkelerine göre yüksek seyretmektedir.

2008 yılı Eylül ayı itibarıyla, KOBİ Finansal Yeniden Yapılandırma Programı çerçevesinde toplam 115 firma yeniden yapılandırma kapsamına alınmıştır. Bu firmalardan 99 tanesi ile borç yeniden yapılandırma anlaşması düzenlenmiş olup, toplam 113,4 milyon TL tutarındaki borç yeniden yapılandırılmıştır.

Bankacılık sektörüne yönelik temel alt düzenlemeler önceki yıllarda büyük ölçüde tamamlanmış olduğundan, 2008 yılında gerçekleştirilen düzenlemeler çoğunlukla yeni ihtiyaçlar ışığında mevcut düzenlemelerde değişiklikler yapılması şeklinde gerçekleşmiştir. Yapılan düzenlemeler daha ihtiyatlı bir düzenleme ve denetim anlayışına ve değişen ihtiyaçlar ve konjonktürün gerektirdiği esnek bir düzenleyici çerçeveye yönelik olarak, koruyucu hükümlere ilişkin düzenlemeler, kuruluş ve faaliyet esasları, finansal raporlama ve kurumsal yönetim konularında yoğunlaşmıştır.

Basel II'ye uyuma yönelik çalışmalar BDDK ve bankalarca, işbirliği içerisinde sürdürülmektedir. Bununla birlikte, uluslararası finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler, mevcut standartlar setinde ortaya çıkan gözden geçirme ihtiyacı, Türk Ticaret Kanunu tasarısının henüz yasalaşmaması ve uygulamaya geçiş zamanlamasına ilişkin görüşler

dikkate alınarak, bankaların sermaye yeterliliğinin ölçümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin uygulama ileri bir tarihe ertelenmiştir.

Bankacılık sektörüne ait finansal verilerin kullanıcı ile etkileşimli tematik bir harita aracılığıyla Türkiye coğrafyası üzerinde dağılımını gösteren "FİNTÜRK-Finansal Türkiye Haritası" uygulaması hayata geçirilerek sektörel veriler açısından şeffaflığın artırılması ve bilgi üretim sürecine katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

2008 yılında ayrıca; (i) bankacılık sektörünün uluslararası rekabet gücüne ulaşmasını, karlı, verimli ve rasyonel çalışmasını engelleyici faktörlerin gözden geçirilerek azaltılması, (ii) sektörde meydana gelebilecek herhangi bir sistemik riske yönelik olarak bir acil eylem planı hazırlanarak riskin yönetilmesine ilişkin tedbirlerin belirlenmesi, (iii) finansal hizmet kullanıcıları için bir finansal hizmetler rehberi hazırlanması, (iv) BDDK ile kuruluş ve meslek birlikleri ve derneklerinin işbirliğini güçlendirmeye yönelik ortak projeler gerçekleştirilmesi ve (v) Finansal Sektör Komisyonu çerçevesinde ilgili kuruluşlar arasında işbirliğini ve koordinasyonu sağlayacak mekanizmalar tesis edilmesi yönünde yeni projeler başlatılmıştır.

Sermaye Piyasası

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) hisse senetleri piyasasında hisseleri işlem gören şirket sayısı, 2008 yılı Ağustos ayı itibarıyla, 2007 yıl sonu seviyesini koruyarak 332 olarak gerçekleşmiştir. Sermaye piyasalarının derinlik göstergesi olarak kullanılan piyasa kapitalizasyonunun GSYH'ya oranı, 2007 yılı sonunda yüzde 39,4 seviyesinde gerçekleşmişken, süregelen küresel finansal kriz neticesinde 2008 yılı Ağustos ayı sonu itibarıyla yüzde 25,7'ye gerilemiştir. İMKB'de işlem gören şirketlerin halka açık hisselerinin toplam piyasa değeri, 2007 yılı sonunda 112,5 milyar TL iken 2008 yılı Ağustos ayı sonunda 90,1 milyar TL'ye inmiştir. Aynı dönemlerde, İMKB şirketlerinin halka açık hisselerindeki yabancı payı piyasa değeri bazında, yüzde 72,4'ten yüzde 69'a gerilemiştir.

Yatırım fonları sayısı, 2008 yılı Ağustos ayında bir önceki yıl sonuna göre önemli oranda artış göstererek 337'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde yatırım fonları aktif değerleri 1 milyar TL gerileyerek 25,7 milyar TL olmuştur.

Bireysel emeklilik fonlarında katılımcı sayısı, artış hızı önceki yıllara göre yavaşlamakla beraber, artmaya devam etmiş ve buna paralel olarak bu fonların net aktif değeri de önemli miktarda artış kaydetmiştir. Nitekim, 2007 yılı sonunda 4,6 milyar TL seviyesinde gerçekleşen bireysel emeklilik şirketlerinin yönetmiş oldukları fon büyüklüğü, 2008 yılı Ağustos ayı sonu itibarıyla 5,7 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Özellikle ipotekli konut finansmanına ilişkin kanunun yürürlüğe girmesiyle, sermaye piyasalarında olduğu kadar bankacılık sektöründe de önemli etkileri olacak gayrimenkul değerlendirme şirketi sayısı, 2008 yılı Ağustos ayı itibarıyla 2007 yılı sonuna göre 20 adet artarak 46'ya yükselmiştir. Sermaye piyasalarının etkin işleyişinde önemli bir yeri olan bağımsız denetim şirketleri ve portföy yönetim şirketleri sayısında da artış görülürken derecelendirme kuruluşları sayısında bir değişme olmamıştır.

Sermaye piyasalarımızın yapısı itibarıyla, özel sektör tahvillerinin çok az ihraç edilmesinden dolayı, ağırlıklı olarak Devlet İç Borçlanma Senetlerinin işlem gördüğü ikincil piyasalardan, Tahvil ve Bono Piyasası Kesin Alım-Satım Pazarı işlem hacmi 2008

yılının ilk sekiz ayında 2007 yılının aynı dönemine göre azalırken, Repo-Ters Repo Pazarı işlem hacmi artış göstermiş ve sırasıyla 218,1 milyar TL ve 1.908,5 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde hisse senetleri piyasası işlem hacmi yüzde 8,8 oranında azalış göstererek 231,2 milyar TL'ye gerilemiştir.

TABLO:IV. 12- Sermaye Piyasalarına İlişkin Göstergeler

	Birim	2005	2006	2007	Ağustos 2008
Kurul Kaydındaki Şirketler	Adet	614	605	593	581
İMKB Şirketleri	Adet	316	329	332	332
İMKB'de İşlem Gören Şirketler	Adet	304	316	319	318
İMKB Dışında İşlem Gören Şirketler	Adet	12	13	13	14
Piyasa Değeri (Halka Açık Kısım)	Milyon TL	68 389	75 569	112 468	90 140
Yabancı Payı (Halka Açık Kısım)	Yüzde	66,34	65,26	72,37	68,99
Piyasa Kapitalizasyonu	Milyon TL	218 318	230 038	335 948	272 013
Piyasa Kapitalizasyonu/GSYH	Yüzde	33,64	30,33	39,35	25,67 (1)
Aracı Kuruluşlar	Adet	141	140	145	145
Aracı Kurumlar	Adet	101	100	104	104
Bankalar	Adet	40	40	41	41
Yatırım Fonları	Adet	277	295	305	337
Net Aktif Değer	Milyon TL	29 393	22 228	26 727	25 696
Menkul Kıymet Yatırım Fonları	Adet	275	289	297	328
Net Aktif Değer	Milyon TL	29 342	22 012	26 381	24 610
Borsa Yatırım Fonları	Adet	2	6	8	9
Net Aktif Değer (2)	Milyon TL	51	216	346	1 086
Bireysel Emeklilik Fonları	Adet	96	102	104	115
Şirket Sayısı	Adet	11	11	10	10
Fon Katılımcı Sayısı	Adet	672 696	1 073 650	1 457 704	1 664 170
Net Aktif Değer	Milyon TL	1 219	2 815	4 566	5 688
Yabancı Yatırım Fonları	Adet	53	60	60	81
Net Aktif Değer	Milyon TL	34	74	90	51
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları	Adet	26	30	33	34
Net Aktif Değer	Milyon TL	488	540	689	617
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	Adet	10	11	13	14
Net Aktif Değer	Milyon TL	2 209	2 481	4 118	4 021
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları	Adet	2	2	2	2
Net Aktif Değer	Milyon TL	93	127	174	190
Portföy Yönetim Şirketleri	Adet	19	19	19	22
Net Aktif Değer	Milyon TL	30 226	25 964	31 190	30 780
Bağımsız Denetim Şirketleri	Adet	91	94	96	98
Gayrimenkul Değerleme Şirketleri	Adet	9	13	26	46
Derecelendirme Kuruluşları	Adet	6	7	8	8

Kaynak: SPK, Merkezi Kayıt Kuruluşu, TÜİK, İMKB, Emeklilik Gözetim Merkezi

(1) Haziran 2008 sonu itibarıyla

(2) Nominal tutarı göstermektedir.

Son yıllarda halka açılmalarda görülen olumlu gelişmeler 2008 yılında hızını kaybetmiş olmasına karşın hasılat toplamı 2008 yılı ilk sekiz ayında 2,4 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Ancak, 2 şirket tarafından gerçekleştirilen bu hasılat esas olarak Türk Telekomun tek başına 2,4 milyar TL seviyesindeki halka arzından kaynaklanmıştır.

Takasbank Borsa Para Piyasası işlem hacmi, 2008 yılının ilk sekiz ayında 2007 yılının aynı dönemine göre yüzde 10,9 oranında gerileyerek, 24,9 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir.

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB) hızla gelişimini sürdürmüş ve işlem hacmi 2008 yılının ilk sekiz ayında 2007 yılının aynı dönemine göre yüzde 134,4 oranında artarak 143,3 milyar TL'ye ulaşmıştır. Söz konusu işlem hacminin büyük bir kısmı İMKB-30 endeksi ve ABD doları bazlı vadeli işlem sözleşmelerinde gerçekleştirilmiştir.

TABLO:IV. 13- Sermaye Piyasası Hacmi

(Milyon TL)

	2005	2006	2007	Ağustos	
				2007	2008
Tahvil ve Bono Piyasası					
Kesin Alım-Satım Pazarı İşlem Hacmi	486 674	381 760	363 922	262 096	218 808
Repo-Ters Repo Pazarı İşlem Hacmi	1 859 713	2 538 802	2 571 169	1 680 347	1 908 540
Hisse Senetleri Piyasası					
İşlem Hacmi	269 931	325 151	387 777	253 596	231 202
Halka Açılmalar Hasılat Toplamı	2 362	1 240	4 391	3 807	2 420
Takasbank Borsa Para Piyasası					
İşlem Hacmi	94 864	44 983	40 196	27 891	24 854
Ödünç Pay Senedi Piyasası					
İşlem Hacmi	27	769	1 401	919	905
Altın Borsası					
TL İşlem Hacmi	369	227	1 014	962	144
Dolar İşlem Hacmi (Milyon ABD Doları)	4 237	4 409	6 507	4 424	6 702
TL ve Dolar İşlem Hacmi (Ton)	341	232	327	241	239
Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası					
İşlem Hacmi	2 919	17 386	116 869	61 126	143 275
İşlem Hacmi (Adet)	1 771 308	6 628 503	24 456 900	14 500 300	33 465 597
Dönem Sonu Mevcut Açık Pozisyon (Adet)	140 159	198 074	234 713	216 558	217 608

Kaynak: İMKB, İstanbul Altın Borsası, VOB, Takasbank

Sermaye Piyasası Kurulu kaydındaki halka açık anonim ortaklıkların yönetim kurulu kararı ile sermaye artırımı yapmalarına olanak sağlayan düzenlemelerde Ocak 2008 tarihinde Avrupa Birliği mevzuatına uyum amacıyla değişiklikler yapılmış, yine 2008 yılı Mart ayında, ihracatçıların muafiyet şartlarına ve Kurul kaydından çıkarılmalarına ilişkin esaslarda da AB mevzuatına uyum amaçlı düzenlemelere gidilmiştir.

Sermaye piyasalarında kurumsal yönetim uygulamalarının geliştirilmesi amacıyla 2008 yılı Mart ayında yapılan düzenlemeyle; borsa şirketlerinin ilişkili kuruluşlarla yaptıkları işlemler için değerlendirme yaptırma ve kamuyu aydınlatma yükümlülükleri

getirilmiş ve bu şirketlerde pay sahipleriyle ilişkiler birimi kurulması ve lisans sahibi personel istihdamı zorunlu hale getirilmiştir.

Sermaye piyasasında finansal raporların hazırlanmasında Avrupa Birliği mevzuatına uyumu esas alan ve 2008 yılı Nisan ayında yürürlüğe giren düzenlemeyle; sermaye piyasalarının temelini oluşturan kamuyu aydınlatmanın en önemli unsurlarından biri olan finansal tablolara ilişkin olarak borsa şirketleri, aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri ve bu işletmelerin bağlı ortaklık, iştirak ve iş ortaklıklarının, 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren Avrupa Birliği tarafından kabul edilen haliyle Uluslararası Muhasebe Standartlarını ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarını uygulamaları hususu düzenlenmiştir.

Konut finansmanı sistemi düzenleme çalışmaları çerçevesinde, bilanço dışı bir enstrüman olarak tasarlanan ve sadece varlık finansmanı fonu tarafından ihraç edilebilmesine olanak sağlayan, varlığa dayalı menkul kıymetlere ilişkin düzenleme 2008 yılı Ağustos ayında yürürlüğe konulmuştur.

Sigortacılık

Ülkemizde 2007 yılı sonu itibarıyla sigortacılık sektöründe, aktif olarak 48 sigorta ve bireysel emeklilik ve 2 reasürans şirketi faaliyette bulunmaktadır.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında özellikle son üç yılda gerçekleşen artış, sigortacılık sektöründe de yansımaları bulmuştur. Bu durum sektördeki şirketlerden 35'inin doğrudan veya dolaylı olarak yabancı ortaklı şirket kimliği kazanmasında etkili olmuştur. Ödenmiş sermaye içinde yabancı sermayenin payı, 2007 yılı sonu itibarıyla, sigortacılık alanında ve hayat-emeklilik alanında yüzde 38'e ulaşmıştır. Yabancı ortaklı şirketlerin toplam prim üretimi içindeki payı ise yüzde 41, hayat-emeklilik alanında yüzde 43 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Türkiye'de sigorta, bireysel emeklilik ve reasürans şirketlerinin konsolide bilançolarına göre sigortacılık sektörünün 2006 yılı sonunda 18,6 milyar TL olan aktif toplamı, 2007 yılında yüzde 25,8 oranında artış göstererek 23,4 milyar TL'ye ulaşmıştır. Sektörün aktif toplamında, gerçekleştirilen enflasyon düzeltmesinin etkisiyle, 2005 yılından itibaren hayat dışı sigorta şirketlerinin ağırlığı artmıştır.

Sektörün aktif büyüklüğü içindeki yoğunlaşma göstergeleri incelendiğinde, 2007 yılında bir önceki yıla göre ilk 5 ve ilk 10 şirketin payının arttığı, sırasıyla yüzde 47,1 ve yüzde 66 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir. Grup ayırımında incelendiğinde, aynı dönemde hayat dışı grubunda ilk 5 şirketin payının aynı kalarak yüzde 61,7, hayat emeklilik grubunda ise 5 puan artarak yüzde 70,4 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir. Sektörde, 2007 yılında bir önceki yıla göre yoğunlaşmanın arttığı, hayat emeklilik alanındaki şirketlerde yoğunlaşmanın, hayat dışı alanındaki şirketlere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Sigortacılık sektörünün aktif karlılığı, 2007 yılında yüzde 165,4 oranında artan net dönem karının etkisiyle, bir önceki yıla göre yüzde 113,6 oranında artarak yüzde 3 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı yılda, sektörün öz sermaye karlılığı yüzde 9,1 seviyesine yükselmiştir.

TABLO:IV. 14- Sigortacılık Sektörüne Ait Bazı Büyüklükler

	2005	2006	2007
Temel Büyüklükler (Milyar TL)			
Aktif Toplamı	15,4	18,6	23,4
Hayat Dışı Şirketler	7,8	9,1	11,4
Hayat/Emeklilik	6,6	8,4	10,7
Reasürans Şirketleri	1,0	1,1	1,2
Aktif Toplamına Göre Yoğunlaşma(Yüzde)			
İlk 5 Şirketin Payı	46,5	43,7	47,1
İlk 10 Şirketin Payı	67,0	63,8	66,0
Performans(Yüzde)			
Net Dönem Karı (Milyon TL)	379	263	698
Hayat Dışı Şirketler	276	141	424
Hayat/Emeklilik Şirketleri	66	74	201
Reasürans Ş.	37	48	73
Net Kar (Zarar) / T. Aktif	2,5	1,4	3,0
Net Kar (Zarar) / Öz Sermaye	7,1	4,7	9,1
Teknik Göstergeler(Yüzde)			
Prim Konservasyon Oranı			
Hayat Dışı Şirketler	65,7	64,7	67,7
Hayat/ Emeklilik Şirketleri	92,5	91,4	92,4
Teknik Karlılık			
Hayat Dışı Şirketler	2,5	0,5	2,6
Hayat/ Emeklilik Şirketleri	2,5	8,7	12,7
Mali Karlılık			
Hayat Dışı Şirketler	3,4	3,5	3,6
Hayat/ Emeklilik Şirketleri	12,5	9,4	11,6

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Sektöre ait finansal varlıkların ve riski hizmet poliçesi sahibi sigortalılara ait finansal yatırımların yüzde 31'i serbest portföyde yer alırken, yüzde 69'u ise sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerine karşılık olmak üzere Hazine Müsteşarlığı adına bloke edilen kıymetlerden oluşmaktadır.

Finansal varlıkların yatırım araçları bazında dağılımı incelendiğinde, kamu borçlanma senetlerinin ağırlıkta olduğu, hisse senetlerinin ikinci sırada, yatırım fonlarının ise üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir.

Türkiye 2006 yılı itibarıyla dünya prim üretiminde, binde 18 pay ile 87 ülke içinde 35. sırada yer almıştır. Prim üretiminin GSYH'ya oranına göre yapılan sıralamada 68. sırada yer alan Türkiye, kişi başına prim üretiminde 61. sıradaki yerini korumaktadır. Toplam prim üretimine göre Avrupa ülkeleri arasında bir değerlendirme yapıldığında Türkiye 34 ülke sıralamasında 32. sırada yer almaktadır.

TABLO:IV. 15- Finansal Varlıkların Yatırım Enstrümanlarına Göre Dağılımı (2007)

(Milyon TL)

	Hayat Dışı	Hayat- Emeklilik	Hayat	Reas.	Toplam
Devlet Tahvili/Hazine Bonosu	2 042	2 004	674	524	5 244
Hisse Senedi	96	1 464	2	12	1 576
Yatırım Fonu	77	7	6	1	90
Diğer	216	578	174	1	968
Toplam	2 431	4 053	856	537	7 878

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Sigortacılık sektöründe kişi başına prim üretimi ve prim üretiminin hayat/hayat dışı dağılımı ile GSYH'ya oranı AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında, Türkiye'de hayat dışı sigortacılığın hayat sigortacılığından daha etkin olduğu ve sigortacılık sektörünün hızlı bir büyüme içinde olmasına rağmen GSYH içindeki payının halen düşük olduğu görülmektedir.

TABLO:IV. 16- Sigortacılık Sektöründe Direkt Prim Üretimleri

Sigorta Dalları	(Milyon TL)			(Yüzde Dağılım)			(Yüzde Değişim)	
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2006	2007
Hayat Dışı	6 423	8 090	9 370	83,8	85,4	87,6	26,0	15,8
Yangın	1 093	1 524	1 661	14,3	16,1	15,5	39,4	9,0
Nakliyat	279	332	352	3,6	3,5	3,3	19,0	6,0
Trafik	1 147	1 328	1 544	15,0	14,0	14,4	15,8	16,2
Kaza	2 519	3 163	3 620	33,0	33,4	33,8	25,6	14,4
Ferdi Kaza	232	295	396	3,0	3,1	3,7	27,2	34,2
Kredi	4	8	13	0,1	0,1	0,1	100,0	62,5
H. Koruma	19	25	28	0,2	0,3	0,3	31,6	12,0
Mühendislik	310	412	505	4,0	4,3	4,7	32,9	13,3
Tarım	48	54	88	0,6	0,6	0,8	12,5	62,9
Sağlık	772	949	1 163	10,0	10,0	11,0	22,9	22,5
Hayat	1 242	1 385	1 331	16,2	14,6	12,4	11,5	-4,0
Toplam	7 665	9 474	10 701	100,0	100,0	100,0	23,6	12,9

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Sigorta şirketlerinin 2006 yılında 9,5 milyar TL düzeyindeki direkt prim üretimi, 2007 yılında yüzde 12,9 oranında artış göstererek, 10,7 milyar TL'ye yükselmiştir. Son yirmi yılda, prim üretimi açısından kriz yılları hariç sektörde milli gelir büyümesinin üstünde bir büyüme sağlanmıştır. Sigorta dallarında üretilen poliçe sayısı 2007 yılında bir önceki yıla göre yüzde 13,8 oranında artış göstererek 38,3 milyona ulaşmıştır. Prim

üretimindeki artış oranının poliçe sayısındaki artışın altında bir seviyede gerçekleşmesi, piyasada artan fiyat rekabetine işaret etmektedir.

Ülkemizde yıllar itibarıyla değişmekle beraber, prim üretiminin yüzde 70'i acenteler, yüzde 10'u bankalar, geriye kalan yüzde 20'si ise brokerler ve merkez teşkilatı tarafından gerçekleştirilmektedir.

Bireysel emeklilik hızlı bir büyüme eğilimi içinde olup, Emeklilik Gözetim Merkezi verilerine göre 2007 yılı sonunda sözleşme sayısı 1.576.273'e, katkı payı tutarı 3.917 milyon TL'ye, 2008 yılı Ekim ayı itibarıyla da 5.116 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Zorunlu deprem sigortası poliçe sayısı, 2007 yılında bir önceki yıla göre yüzde 2,5 oranında artış göstererek 2.617.974'e, prim tutarı yüzde 14 oranında artarak 234,6 milyon TL'ye, verilen teminatın büyüklüğü ise 124,9 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Tarımda 2007 yılı sonu itibarıyla sera, bitkisel ürün, su ürünleri, hayvan hayat, kümes hayvanları alanlarında bir önceki yıla göre gerek poliçe adedi, gerek prim üretimi ve ödenen tazminat oranlarında olağanüstü artışlar olmuştur. Tarım sektöründe sigorta anlayışının yaygınlaşması 2006 yılına göre 25 kat artan sigortalı çiftçi sayısının 2007 yılı sonunda 62.095'e ulaşmasından da anlaşılmaktadır.

BDDK Gözetimindeki Banka Dışı Finansal Kuruluşlar

5411 sayılı Bankacılık Kanunu uyarınca düzenleme ve denetim faaliyetleri 2006 yılı başından itibaren BDDK tarafından yerine getirilmeye başlanan banka dışı mali kuruluşlar kapsamında 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla toplam 142 adet finansal kiralama, factoring ve tüketici finansman şirketi faaliyet göstermektedir.

2007 Aralık-2008 Eylül döneminde 13 adet finansal kiralama şirketi, iradi olarak veya yeni mevzuat altyapısına intibak edememelerine bağlı izin iptalleri nedeniyle faaliyetlerine son vermiş ve 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla faaliyette bulunan finansal kiralama şirketi sayısı 52'ye gerilemiştir. Söz konusu dönemde finansal kiralama şirketlerinin şube sayısı 10'dan 19'a yükselirken, personel sayısı 1.557'den 1.541'e gerilemiştir.

2008 yılının ilk yarısında finansal kiralama şirketlerinin toplam aktif büyüklüğü, yüzde 10,7 oranındaki artışla 13,7 milyar TL'den 15,2 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla sektör, milli gelir içerisinde yüzde 1,7 paya sahiptir. Aktif artışında, finansal kiralama alacaklarındaki artış etkili olmuştur.

2008 yılının ilk yarısında gerçekleştirilen finansal kiralama işlemlerinin sektörel dağılımına bakıldığında hizmet sektörü ağırlıklı yapının devam ettiği görülmektedir. Diğer taraftan, pasifler tarafında sırasıyla yüzde 14,6 ve yüzde 13,1 seviyesinde gerçekleşen mali borçlar ve özkaynak artışı, finansal kiralama sektörünün 2008 yılının ilk yarısında sergilediği büyümede belirleyici bir rol oynamıştır. 2008 yılının ilk yarısında finansal kiralama şirketlerinin net dönem karı, finansal kiralama gelirlerindeki artışın etkisiyle bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 28 oranında artarak 317 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılının ilk dokuz aylık döneminde çeşitli nedenlerle 5 adet faktoring şirketi faaliyetlerine son vermiş olup, Eylül ayı itibarıyla faaliyette bulunan faktoring şirketi sayısı 80'e gerilemiştir.

2008 Haziran ayı itibarıyla, 2007 yıl sonuna göre, faktoring şirketlerinin toplam aktif büyüklüğü yüzde 15,9 oranındaki artışla 7,6 milyar TL'den 8,7 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu şirketlerin aktiflerinin milli gelire oranı yüzde 1 olarak gerçekleşmiştir. Aktif artışında, faktoring alacaklarının, 2007 yılı sonundaki 6,2 milyar TL'lik seviyesinden 2008 yıl ortası itibarıyla 7,5 milyar TL'ye ulaşması belirleyici olmuştur. 2008 yılının ilk yarısında gerçekleştirilen faktoring işlemlerinin sektörel dağılımına bakıldığında alacakların yüzde 70,8'inin imalat sanayi, yüzde 26,1'inin hizmetler ve yüzde 1,2'sinin tarım sektörüne ilişkin olduğu görülmektedir. Pasif kompozisyonuna bakıldığında ise bilançonun büyük ölçüde mali borçlar ile finanse edildiği, yılın ilk yarısında mali borçların payının yüzde 65,1'den yüzde 69,6'ya yükseldiği, önemli bir değişim göstermeyen özkaynakların payının ise yıl ortası itibarıyla yüzde 26,3 olduğu görülmektedir. 2008 yılının ilk yarısında faktoring şirketlerinin net dönem karı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 85,2 oranında artarak 200 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılının ilk dokuz aylık döneminde faaliyete giren bir adet şirketin de katılımıyla faaliyette bulunan tüketici finansmanı şirketi sayısı 10'a yükselmiştir. 2007 Aralık-2008 Haziran döneminde tüketici finansmanı şirketlerinin toplam aktif büyüklüğü, yüzde 11,8 oranındaki artışla 3,9 milyar TL'den 4,4 milyar TL'ye ulaşmıştır. Söz konusu şirketlerin toplam bilanço büyüklüğünün milli gelire oranı yüzde 0,5'tir. Aktif büyümesinde yüzde 90,6'lık bilanço payıyla 4 milyar TL tutarındaki finansman kredilerindeki artış belirleyici olmuştur. 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla söz konusu kredilerin 1,6 milyar TL'lik bölümü tüketici kredisi, 2,4 milyar TL'lik bölümü taksitli ticari kredi niteliğindedir. Pasif tarafında ise yüzde 79'luk pay ile mali borçlar en önemli finansman kalemi olarak ağırlığını sürdürmektedir. 2008 yılının ilk yarısında tüketici finansman şirketlerinin net dönem karı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 6,5 oranında azalarak 29 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılında finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin faaliyetlerinin ilgili yönetmelik hükümlerine intibakı çalışmalarına devam edilmiştir. Düzenlemeler alanında ise kuruluş ve faaliyet esaslarına ve alacaklar için ayrılacak karşılıklara ilişkin düzenlemeler yoluyla söz konusu şirketlere yönelik düzenleme ve denetleme altyapısının bankalara ve uluslararası standartlara paralel hale getirilmesi amaçlanmıştır. Diğer taraftan, şirketlerin günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilen yasal düzenlemeler çerçevesinde faaliyet göstermelerini amaçlayan "Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu Taslağı"nın hazırlıkları tamamlanmıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kaynakları yatırıma yönlendirecek araç çeşitliliğine ve mali derinliğe sahip, uluslararası standartlarda düzenleme ve denetimi yapılan bir finansal sistem amaçlanmaktadır.

Finans sektörünün uluslararası rekabet gücüne sahip, karlı, verimli ve rasyonel çalışan bir yapıya kavuşması sağlanacak ve sektörde güven ve istikrar güçlendirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 18. Yeni piyasa ve ürünler geliştirilecek, mali sistemin kurumsal ve fonksiyonel bazda derinleşmesi sağlanacaktır.				
Tedbir 33. Sermaye Piyasası Kanununda değişiklik yapılacaktır.	SPK	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, BDDK, TCMB, TBB, TKBB	Aralık Sonu	Avrupa Birliği düzenlemeleri ve küresel piyasalardaki gelişmeler çerçevesinde, sermaye piyasalarının geliştirilmesi ve rekabet gücünün artırılması amacıyla Kanunda gerekli değişiklik tasarısı hazırlanarak TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 34. Körfez ülkelerinde oluşan sermaye birikiminden yararlanmak amacıyla mali araçlar geliştirilecektir.	SPK	Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, BDDK, TCMB, TBB, TKBB	Aralık Sonu	Körfez ülkelerinde işlem gören finansal araçlar incelenerek, ülkemizdeki varlık sınıfları açısından uygulanabilir nitelikte olanların düzenlenmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 35. Tamamlayıcı ve uzun vadeli özel sağlık sigortaları düzenlenecektir.	Hazine Müsteşarlığı	Sağlık Bakanlığı, SGK, TSRŞB	Aralık Sonu	Özel sağlık sigortaları ile ilgili hukuki ve teknik düzenlemeler gerçekleştirilecektir.
Tedbir 36. Fiyatlarını döviz cinsinden açıklayabilen yatırım fonlarına imkan verilebilmesine ve finans kuruluşlarının yurtiçinde döviz cinsinden kredi vermesine ilişkin çalışma yapılacaktır.	Hazine Müsteşarlığı	Maliye Bakanlığı, TCMB, BDDK, SPK, TBB, TKBB, MKK, Takasbank, STK'lar, İlgili Diğer Kuruluşlar	Haziran Sonu	İlgili kurumlarla işbirliği içerisinde, fiyatlarını döviz cinsinden açıklayabilen yatırım fonlarına imkan verilmesine ve yurt içinde döviz cinsinden kredi kullanımına ilişkin değerlendirme çalışması yapılacak, bu çalışmanın sonucuna göre mevzuat düzenlenmesine ilişkin öneriler geliştirilecektir.
Tedbir 37. Hayat sigortalarında tarife, özel emeklilikte ise planlar tasdike tabi olmaktan çıkarılıp serbest hale getirilecektir.	Hazine Müsteşarlığı	TSRŞB, Emeklilik Gözetim Merkezi	Aralık Sonu	Söz konusu serbestinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli hukuki ve teknik düzenlemeler aşamalı olarak gerçekleştirilecek ve gözetim altyapısı buna göre oluşturulacaktır.

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 19. Finansal piyasalarda güven ve istikrarı güçlendirmeye yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.				
Tedbir 38. Bankalar, finansal kiralama şirketleri, faktoring şirketleri ve tüketici finansman şirketlerinde risk yönetiminin yerleştirilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.	BDDK	İlgili Kuruluş Birlikleri	Aralık Sonu	Bankalarda risk yönetiminin geliştirilmesine ilişkin düzenleme değişiklikleri gerçekleştirilecek, banka dışı finansal kuruluşlarda da risk yönetimi sistemlerinin geliştirilmesine yönelik paralel uygulamalar hayata geçirilecektir.
Tedbir 39. Sandık ve vakıfların aktüeryal denetimi ile sigortacılık sektöründe konsolide denetimin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.	Hazine Müsteşarlığı	TSRŞB	Aralık Sonu	Emekliliğe yönelik taahhütte bulunan vakıf, sandık ve diğer kuruluşların aktüeryal denetimi kademeli olarak hayata geçirilecek ve sigorta sektöründe konsolide denetimin gerçekleştirilmesine ilişkin çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 40. Piyasa fiyatı üzerinden değerlemeye dayalı muhasebe sistemi gözden geçirilecektir.	BDDK	TCMB, SPK, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, TBB	Haziran Sonu	Varlıkların piyasa fiyatlarındaki değişimi üzerinden düzenli kar/zarar beyanını öngören muhasebe sisteminde uluslararası muhasebe standartları çerçevesinde esneklikler değerlendirilerek gerekli görülen düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 20. Müşterilerin bilinçlendirilmesi, hak ve menfaatlerinin gözetilmesi ve koruyucu uygulamaların geliştirilmesi sağlanacaktır.				
Tedbir 41. Bütün sigorta genel şartları gözden geçirilerek içerikleri standart hale getirilecektir.	Hazine Müsteşarlığı	TSRŞB	Aralık Sonu	Sigorta sözleşmelerinde bulunan genel şartlar değişen koşullar çerçevesinde değiştirilerek standart oluşturulacaktır.
Öncelik 21. Finansal sektörün düzenleme ve denetimi uluslararası standartlara uygun olarak geliştirilecektir.				
Tedbir 42. Bankalara ve BDDK denetimindeki banka dışı mali kuruluşlara yönelik gözetim ve denetim sisteminin etkinliği artırılacaktır.	BDDK	Hazine Müsteşarlığı, SPK	Aralık Sonu	Düzenlemelerden kaynaklanan arbitrajın önlenmesine ve konsolide denetimin güçlendirilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Tedbir 43. Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda değişiklik yapılacaktır.	Hazine Müsteşarlığı	SPK, Emeklilik Gözetim Merkezi, TSRŞB	Aralık Sonu	Bireysel emeklilikle ilgili olarak uygulamada ortaya çıkan sorunların giderilmesi amacıyla 4632 sayılı Kanunda değişiklikler yapan kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 44. Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu çıkarılacaktır.	BDDK	Hazine Müsteşarlığı, TCMB, İlgili Kuruluş Birlikleri	Haziran Sonu	Söz konusu kuruluşların düzenleme ve denetleme altyapısının güçlendirilmesi amacıyla hazırlanan Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanun Tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 45. Uluslararası Sigorta Denetçileri Birliği'nin (IAIS) 28 adet ana ilkesine aşamalı olarak uyum sağlanacaktır.	Hazine Müsteşarlığı		Aralık Sonu	IAIS ana ilkeleri incelenerek mevzuatımız açısından yapılması gereken değişiklikler tespit edilecek ve söz konusu tespitleri müteakip olarak gerekli düzenlemelerin yapılması yönündeki çalışmalar başlatılacaktır.
Öncelik 22. İstanbul uluslararası finans merkezi projesi uygulamaya konulacaktır.				
Tedbir 46. İstanbul uluslararası finans merkezi projesi stratejisi oluşturulacaktır.	DPT	İlgili Bakanlık ve Kamu Kuruluşları, İlgili Birlikler, Sektör Kuruluşları, STK'lar	Eylül Sonu	İstanbul uluslararası finans merkezi projesiyle ilgili olarak bir strateji dokümanı oluşturulacaktır. Ayrıca, 6-7 Ekim 2009 tarihinde İstanbul'da yapılacak Dünya Bankası ve IMF yıllık toplantılarında finans merkezi stratejisinin açıklanması planlanmaktadır.
Tedbir 47. Sermaye Piyasası Strateji Belgesi hazırlanacaktır.	SPK	İlgili Birlik ve Kuruluşlar, STK'lar	Eylül Sonu	Sermaye piyasalarının kurumsal ve fonksiyonel bazda derinleşmesi ve evrensel kalitede düzenleme ve denetleme sisteminin kurulmasını teminen yapılacak çalışmalarla ilgili bir strateji belgesi hazırlanacaktır.

E. ENERJİ VE ULAŞTIRMA ALTYAPISININ GELİŞTİRİLMESİ

ENERJİ

1. Mevcut Durum

2002 yılından itibaren süregelen güçlü ve istikrarlı ekonomik büyüme ile sosyal refah artışı enerji tüketiminde de büyük artışa yol açmıştır. Son beş yılda birincil enerji tüketimi yüzde 35, elektrik enerjisi tüketimi yüzde 43 oranında yükselmiştir.

2008 yılında ekonomideki büyüme eğiliminin devamı neticesinde sanayi sektörü birincil enerji tüketimi önceki yıla göre yüzde 3,9 ve elektrik sektörü birincil enerji tüketimi yüzde 7,6 olmak üzere toplam birincil enerji tüketimi yüzde 4,5 oranında artış gösterecektir. Böylece, 2007 yılında 106 milyon ton petrol eşdeğeri (MTEP) olarak gerçekleşen birincil enerji tüketiminin 2008 yılında 110,8 MTEP'e ulaşması ve kişi başına enerji tüketiminin 1.451 kilogram petrol eşdeğerinden (KEP) 1.481 KEP'e yükselmesi beklenmektedir.

Doğal gaz tüketiminin geçmiş yıllardaki düzenli artışını sürdürmesi ve 2008 yılında bir önceki yıla göre yüzde 5,5 oranında artarak 33,6 MTEP'e yükselmesi beklenmektedir. Böylece doğal gazın birincil enerji tüketimi içindeki payı yüzde 30'u aşacaktır.

Hidrolojik koşullardaki kötüleşmeye karşın sıkı elektrik arz-talep dengesi nedeniyle hidrolik kaynakların kullanımı arttırılmıştır. 2008 yılında hidroelektrik enerji üretiminde yüzde 3,2 oranında bir artış olması beklenmektedir. Aynı nedenle, üretim maliyeti nispeten çok yüksek olan akaryakıtı dayalı elektrik üretiminde yüzde 62 oranında bir artış beklenmektedir.

Birincil enerji tüketimindeki artışa karşılık, birincil enerji üretiminde önemli bir artış beklenmediğinden enerji tüketim artışının büyük oranda enerji ithalatıyla karşılanması gerekecektir. 2007 yılında 29,2 MTEP olan birincil enerji üretiminin, 2008 yılında 30,5 MTEP olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir. Bunun sonucunda enerji ithalat oranı yüzde 72,5 olacaktır.

2007 yılı sonu itibarıyla 40.836 MW olan elektrik santralleri toplam kurulu gücü, 2008 yılında yüzde 3,3 oranında artarak 42.191 MW'a ulaşmıştır. Bu güç, talebin oldukça üzerinde olmakla birlikte gerek santrallerin tam kapasitede çalışmasında yaşanan sıkıntılar gerekse olumsuz hidrolojik koşullar nedeniyle talebin karşılanmasında yer yer güçlükler yaşanmış ve ciddi ölçekli yeni yatırımların eksikliği sonucu güvenli yedek marjı daralmıştır. Hızla artan talep ve kısıtlı arz elektrik arz güvenliği riskini artırmıştır.

2007 yılında 191,6 milyar kWh olarak gerçekleşen elektrik üretiminin, 2008 yılında yüzde 6 oranında artışla 203 milyar kWh'e yükseleceği tahmin edilmektedir. Elektrik üretimindeki yakıt paylarının sırasıyla doğal gaz için yüzde 47,3, linyit için yüzde 20,7 ve hidrolik için yüzde 18,2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

1990 yılından itibaren toplam elektrik üretimi içindeki payı hızla artan doğal gazın 1990 yılında yüzde 17,7 olan payının 2008 yılında yüzde 47,3'e ulaşması beklenmektedir. Yaklaşık tamamı ithal bir kaynak olan doğal gaza bu ölçüde bir bağımlılık ve bunun ağırlıkla tek ülkeye olması önemli bir arz güvenliği riski oluşturmaktadır. Diğer taraftan, doğal gaza bu derece bir bağımlılık 2008 yılı içinde yoğun bir şekilde yaşanan elektrik fiyat artışlarının da temel nedenini oluşturmaktadır.

Zira, bir doğal gaz santralinin üretim maliyetinin çok büyük kısmını doğal gaz fiyatı teşkil ettiğinden son altı yılda uluslararası doğal gaz fiyatlarında gözlenen yüksek fiyat artışları nihai tüketici fiyatlarına doğrudan yansımaktadır.

2003 yılı ve öncesinde net elektrik ithalatı olarak gerçekleşen ithalat-ihracat dengesi, 2004 yılından itibaren net ihracata dönüşmüş olup, net dış satışın 2008 yılında, artan iç talep sonucu önceki yıla göre ciddi seviyede azalarak 0,3 milyar kWh olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir.

17 Mart 2004 tarihli Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Stratejisi Belgesi kapsamında, kamu elektrik santralleri, portföy üretim grupları şeklinde yapılandırılmış olup, bazı santrallerin rehabilitasyon ihtiyacı ve ilave ünite yapılabilme imkanı çerçevesinde tekil olarak özelleştirilmesi ile üretim özelleştirme yönteminin belirlenmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Kamu dağıtım ve üretim varlıklarının planlanan süreç içerisinde özelleştirilememesi, gerçek anlamda rekabetçi bir serbest piyasanın oluşumunu ve yeni üretim yatırımlarının devreye alınmasını olumsuz etkilemiştir. Elektrik sektöründeki mevcut durum, Strateji Belgesi uygulamaları ve karşı karşıya kalınan enerji arz açığı riski dikkate alınarak ve kapsamı genişletilerek mevcut Strateji Belgesi revize edilmiştir.

Elektrik arz-talep projeksiyonlarının işaret ettiği yakın dönem elektrik arz açığının önlenmesi ve uzun dönemli arz güvenliğinin sağlanması amacıyla 5784 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 26 Temmuz 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanun ile arz güvenliğinin izlenmesi, değerlendirilmesi ve sağlanmasına yönelik olarak ilgili kurum ve kuruluşların görev ve sorumlulukları açıklığa kavuşturulmuştur.

5784 sayılı Kanun ile arz güvenliğinin sağlanması amacıyla kapasite mekanizmalarının oluşturulması ve bu kapsamda merkezi bir yarışma yoluyla arz tedariki imkanı getirilmiştir. Nihai bir seçenek olarak ise kamunun üretim yatırımı yapması mümkün kılınmıştır. Tüm bu seçenekler için son karar mercii Bakanlar Kurulu olarak belirlenmiştir.

Kanun ile bir rüzgar enerjisi sahası için çoklu başvuru olması halinde iletim şirketi tarafından yarışma yapılması benimsenmiştir. Üretim yatırımı öngörülen sürelerde gerçekleştiremeyen yatırımcılara, lisans iptali dahil, yaptırımlar getirilmiştir. Üretim özelleştirmelerinden elde edilen gelirin enerji sektörü için kullanılması öngörülmüştür. Otoprodüktörlerin serbest piyasada satabilecekleri enerjiye ilişkin limit, arz güvenliğinin söz konusu olduğu haller için esnetilmiştir.

Kanunla kısa dönem arz güvenliğini sağlamak için; izole bölge besleme yöntemiyle elektrik ithali; TETAŞ'ın ihale yoluyla enerji alım sözleşmesi imzalaması; üretim tesislerinin sisteme bağlanabilmesi için yeni iletim yatırımlarının, TEİAŞ finansmanının yeterli olmaması halinde ve bedeli en fazla 10 yılda geri ödenmek kaydıyla, tesis sahiplerince yapılabilmesi; üretim tesisleri için beş yıl süreyle iletim sistemi kullanım bedelinin yarısının ödenmesi ve yatırım döneminde damga vergisi ve harç istisnası; akaryakıt ile çalışan santraller için ÖTV istisnası gibi tedbirler getirilmiştir. Ayrıca, Kanun ile BOTAŞ'a yeni sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ithalatı imkanı tanınmış ve spot LNG alımları Kamu İhale Kanunundan müstesna tutulmuştur. Yenilenebilir enerjiye yönelik yeni teşvik ve kolaylıklar sağlanmıştır. Genel aydınlatma giderlerinin tahsili düzenlenmiştir.

5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunun olumlu sonuçları alınmaya başlamış ve rüzgar enerjisi kurulu gücü 2008 yılında önceki yıla göre üç kat, jeotermal santral kurulu gücü iki kat artmıştır. Toplam elektrik üretimi ise 2,5 kat artarak 1,8 milyar kWh olmuştur. Bu üretim, 2008 yılı elektrik üretim artışının yüzde 11'ini karşılamıştır. Böylece rüzgar ve jeotermal elektrik üretiminin toplam elektrik üretimi içindeki payı önceki yıla göre iki kat artarak yaklaşık yüzde 1'e ulaşmıştır.

5710 sayılı Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışına İlişkin Kanun uyarınca 5000 MWe (4000+/-yüzde 25) kapasitesinde nükleer güç santrali (NGS) kurulmasına yönelik 24 Eylül 2008 tarihinde son teklifler alınmak üzere yarışma düzenlenmiş ancak tek teklif sunulmuştur. Teklif değerlendirme süreci Ekim ayı itibarıyla devam etmektedir.

Enerjinin üretiminden nihai tüketimine kadar her aşamada tasarruflu ve verimli kullanımını öngören ve bu yönde teşvikler sağlayan 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu uyarınca ikincil mevzuat çalışmaları sürmektedir. Bu çerçevede, 2008 yılı enerji verimliliği yılı ilan edilmiştir.

Doğal gaz ve petrol arz güvenliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar çerçevesinde doğal gaz depolama tesisleri kurulması çalışmaları 2008 yılında da sürdürülmüştür.

50 milyon ton/yıl kapasiteli Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının 2006 yılında işletmeye girmesini müteakip Ceyhan'ın uluslararası bir enerji merkezi haline getirilmesi hedefi kapsamında Ceyhan Enerji İhtisas Endüstri Bölgesinde altyapı çalışmaları sürdürülmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Enerji politikasının temel amacı; iktisadi kalkınmanın ve sosyal gelişmenin ihtiyaç duyduğu enerjinin rekabetçi bir serbest piyasa ortamında sürekli, kaliteli ve güvenli bir şekilde asgari maliyetle teminidir.

2009 yılında nükleer enerji alanında hukuki ve kurumsal altyapının güçlendirilmesine devam edilecektir. Elektrik arz kaynaklarının sağlıklı bir şekilde çeşitlendirilmesine ve doğal gaza olan yüksek bağımlılığının makul seviyeye düşürülmesine temel bir katkı sunacak olan nükleer güç santrali yarışma süreci tamamlanarak santral yapım süreci başlatılacaktır. Ancak, NGS yapımı projesi, ülkemizin uzun dönemde nükleer teknolojide kendi kendine yeterli hale gelmek olan nihai amacına hizmet edecek şekilde yürütülecektir.

Enerji arz güvenliğinin sağlanması ve sürdürülmesi için yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesine ve enerji verimliliğinin artırılması amacıyla 5627 sayılı Kanunun öngördüğü mekanizmaların etkin bir şekilde uygulanmasına devam edilecektir.

2009 yılı elektrik arz güvenliği açısından kritik bir yıldır. Bu itibarla, talep yönetimine yönelik tedbirler ile elektrik talep artışının sınırlanması ve arz tarafı tedbirleri ile mevcut elektrik arz imkanının verimli kullanılması ve genişletilmesi hedeflenmektedir. Özellikle inşa halinde olan ve lisans almış santrallerin öngörülen tarihlerde devreye alınması hayati önemdedir.

Düzgün işleyen bir serbest piyasanın oluşturulması ve böylece fiyatların rekabetçi bir ortamda oluşması ile fiyatların makul düzeylerde teşekkülü ve tüketicilerin olumsuz etkilenmemesi ve yatırımların istikrarlı bir şekilde sürmesi amacıyla piyasa yapısı iyileştirilecektir.

Uluslararası gündemin ilk sıralarında yer alan enerji güvenliği konusu kapsamında, Türkiye'nin güvenli bir transit güzergahı ve terminal ülke olması politikası ileriye taşınacaktır.

2009 yılında, birincil enerji ve elektrik enerjisi tüketim değerlerinin hedef alınan ekonomik büyümeye paralel bir seyir izlemesi beklenmektedir. Bu çerçevede birincil enerji tüketiminin yaklaşık yüzde 4,3 oranında artarak 115,6 MTEP'e, kişi başına birincil enerji tüketiminin ise yüzde 3,1 oranında bir artışla 1.527 KEP'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

2008 yılında 30,5 MTEP olarak gerçekleşmesi beklenen birincil enerji üretiminin, 2009 yılında yüzde 2 artışla 31,1 MTEP'e çıkacağı tahmin edilmektedir. Böylece, birincil enerji talebinin ithal kaynaklardan karşılanma oranı 2009 yılında yüzde 73,1 olacaktır.

Birincil enerji talebindeki artışın, tüm kaynakların tüketimindeki artışlarla karşılanması beklenmektedir. Ancak oransal olarak en yüksek artışın, özellikle elektrik sektörü kaynaklı olarak, yüzde 10 ile doğal gaz tüketiminde görülmesi beklenmektedir. 2009 yılında elektrik üretim artışının yüzde 56'sının doğal gazdan karşılanması programlanmıştır.

TABLO:IV. 17- Birincil Enerji Tüketimi ve Kaynakların Oranları

(M: Bin TEP)

	2007		2008 (1)		2009 (2)	
	Miktar	Pay (yüzde)	Miktar	Pay (yüzde)	Miktar	Pay (yüzde)
TİCARİ ENERJİ	100 900	95,2	105 800	95,5	110 740	95,8
Taşkömürü	17 180	16,2	17 250	15,6	17 565	15,2
Linyit	13 010	12,3	13 670	12,3	13 930	12,1
Petrol Ürünleri	34 300	32,4	36 370	32,8	37 025	32,0
Doğal Gaz	31 900	30,1	33 640	30,4	36 995	32,0
Hidrolik Enerji	3 083	2,9	3 182	2,9	3 354	2,9
Yenilenebilir Enerji	1 561	1,5	1 715	1,5	1 897	1,6
Elektrik İthalatı (İhracatı)	-134	-0,1	-26	0,0	-26	0,0
GAYRİ-TİCARİ ENERJİ	5 100	4,8	5 000	4,5	4 860	4,2
Odun (2)	3 960	3,7	3 900	3,5	3 800	3,3
Hayvan ve Bitki Artıkları (2)	1 140	1,1	1 100	1,0	1 060	0,9
TOPLAM	106 000	100,0	110 800	100,0	115 600	100,0
Kişi Başına Tüketim (KEP)	1 451		1 481		1 527	

(1) Gerçekleşme Tahmini, (2) Tahmin

2008 yılında 202,7 milyar kWh olarak gerçekleşmesi beklenen elektrik tüketiminin, 2009 yılında yüzde 7,1 oranında bir artış ile 217,1 milyar kWh'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. Böylece 2008 yılında 2.741 kWh olarak tahmin edilen kişi başına elektrik tüketiminin 2009 yılında 2.902 kWh'e yükselmesi beklenmektedir. Ancak, enerji fiyatlarındaki artış ve ekonomik faaliyetlerdeki yavaşlamanın sürmesi Temmuz 2008'den itibaren belirgin şekilde gözlenen elektrik talep artışındaki düşüşün devamına yol açacaktır.

2009 yılında elektrik santralleri toplam kurulu gücü yüzde 2,6 oranında bir artışla 43.303 MW'a ulaşacaktır. Elektrik üretiminin ise yüzde 7,1 artışla 217,4 milyar kWh'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. Elektrik üretiminde doğal gaz yakıtlı santrallerin yüzde 47,8, linyit yakıtlı santrallerin yüzde 20,3 ve hidrolik santrallerin yüzde 17,9'luk paylarla ilk sıraları alması beklenmektedir. Rüzgar ve jeotermal elektrik üretiminin payının ise yüzde 1,5'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

TABLO:IV. 18- Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri

Güç: MW; Üretim: GWh

	2007			2008 (1)			2009 (2)		
	Kurulu Ortalama		Fiili	Kurulu Ortalama		Fiili	Kurulu Ortalama		Fiili
	Güç	Üretim	Üretim	Güç	Üretim	Üretim	Güç	Üretim	Üretim
Taşkömürü	1 986	15 490	15 136	1 986	15 490	15 400	2 151	16 778	16 000
Linyit	8 211	52 550	38 294	8 211	52 550	42 000	8 367	53 550	44 200
Fuel-Oil	1 773	10 660	6 470	1 818	10 930	9 300	1 818	10 930	9 300
Motorin,LPG,Nafta	228	1 230	67	228	1 230	1 290	302	1 360	1 320
Doğal Gaz	11 648	87 765	95 025	11 848	88 860	96 000	12 048	90 360	104 000
Çok yakıtlı (*)	3 384	23 260		3 384	23 688		3 384	23 688	
Biyogaz-atık	43	258	214	43	258	210	44	264	220
TERMİK	27 273	191 213	155 206	27 518	193 006	164 200	28 114	196 930	175 040
HİDROLİK	13 395	47 023	35 851	14 025	48 800	37 000	14 173	49 405	39 000
Jeotermal	23	150	156	68	442	400	76	494	460
Rüzgar	145	493	355	580	1 972	1 400	940	3 196	2 900
TOPLAM	40 836	238 878	191 568	42 191	244 220	203 000	43 303	250 025	217 400

(*) Fiili üretim yakıt oranlarına göre dağıtılmıştır, (1) Gerçekleşme Tahmini, (2) Tahmin

TABLO:IV. 19- Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı

	2007		2008 (1)		2009 (2)	
	GWh	Pay (yüzde)	GWh	Pay (yüzde)	GWh	Pay (yüzde)
Konutlar	36 476	19,2	38 400	18,9	40 400	18,6
Ticarethaneler	23 141	12,2	26 300	13,0	29 900	13,8
Resmi Daire	6 933	3,6	7 500	3,7	8 100	3,7
Genel Aydınlatma	4 053	2,1	4 100	2,0	4 200	1,9
Sanayi	73 795	38,8	78 000	38,5	83 000	38,2
Diğer	10 738	5,7	11 100	5,5	11 500	5,3
NET TOPLAM	155 136	81,6	165 400	81,6	177 100	81,6
İç Tüketim ve Kayıp	34 874	18,4	37 300	18,4	40 000	18,4
BRÜT TOPLAM	190 010	100,0	202 700	100,0	217 100	100,0
Kişi Başına Net Tüketim (kWh)	2 098		2 211		2 339	
Kişi Başına Brüt Tüketim (kWh)	2 570		2 709		2 868	

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Tahmin

TABLO:IV. 20- Enerji Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler

	Birim	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 (1)	2009 (2)
BİRİNCİL ENERJİ											
ÜRETİM	BTEP	27 621	26 159	24 884	23 779	24 170	26 472	28 045	29 215	30 500	31 100
TÜKETİM	BTEP	81 193	75 883	78 322	83 936	87 778	90 077	99 313	106 000	110 800	115 600
Kişi Başına Tüketim	KEP	1 204	1 111	1 131	1 196	1 234	1 249	1 377	1 451	1 481	1 527
ELEKTRİK ENERJİSİ											
KURULU GÜÇ	MW	27 264	28 332	31 846	35 587	36 824	38 843	40 565	40 836	42 191	43 303
Termik	MW	16 070	16 640	19 586	22 990	24 160	25 917	27 443	27 296	27 586	28 190
Hidrolik	MW	11 194	11 692	12 260	12 597	12 664	12 926	13 122	13 540	14 605	15 113
ÜRETİM	GWh	124 922	122 725	129 400	140 580	150 698	161 956	176 300	191 568	203 000	217 400
Termik	GWh	94 010	98 653	95 668	105 190	104 556	122 336	131 929	155 362	164 600	175 500
Hidrolik	GWh	30 912	24 072	33 732	35 390	46 142	39 620	44 371	36 206	38 400	41 900
İTHALAT	GWh	3 786	4 579	3 588	1 158	464	636	573	864	1 000	1 000
İHRACAT	GWh	413	433	435	587	1 144	1 798	2 236	2 422	1 300	1 300
TÜKETİM	GWh	128 295	126 872	132 553	141 151	150 018	160 794	174 637	190 010	202 700	217 100
Kişi Başına Tüketim	kWh	1 903	1 857	1 914	2 011	2 109	2 230	2 391	2 602	2 741	2 902

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Tahmin

TABLO:IV. 21 - Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

	Biyogaz- atık ve diğer															Jeotermal + Rüzgar		TOPLAM
	Taşkömürü		Linyit		Akaryakıt		Doğalgaz		TERMİK		HİDROLİK		+ Rüzgar					
	GWh yüzde	GWh yüzde	GWh yüzde	GWh yüzde	GWh yüzde	GWh yüzde	GWh yüzde	GWh yüzde	GWh yüzde	GWh yüzde								
1990	621	1,1	19 560	34,0	3 942	6,9	10 192	17,7			34 315	59,6	23 148	40,2	80	57 543	100,0	
1991	999	1,7	20 563	34,1	3 293	5,5	12 589	20,9	38	0,1	37 482	62,2	22 683	37,7	81	60 246	100,0	
1992	1 815	2,7	22 756	33,8	5 273	7,8	10 814	16,1	47	0,1	40 705	60,4	26 568	39,5	69	67 342	100,0	
1993	1 796	2,4	21 964	29,8	5 175	7,0	10 788	14,6	56	0,1	39 779	53,9	33 951	46,0	78	73 808	100,0	
1994	1 978	2,5	26 257	33,5	5 549	7,1	13 822	17,6	51	0,1	47 657	60,8	30 586	39,1	79	78 322	100,0	
1995	2 232	2,6	25 815	29,9	5 772	6,7	16 579	19,2	222	0,3	50 620	58,7	35 541	41,2	86	86 247	100,0	
1996	2 574	2,7	27 840	29,3	6 540	6,9	17 174	18,1	175	0,2	54 303	57,2	40 475	42,7	84	94 862	100,0	
1997	3 273	3,2	30 587	29,6	7 157	6,9	22 086	21,4	294	0,3	63 397	61,4	39 816	38,5	83	103 296	100,0	
1998	2 981	2,7	32 707	29,5	7 923	7,1	24 837	22,4	255	0,2	68 703	61,9	42 229	38,0	90	0,1 111 022	100,0	
1999	3 123	2,7	33 908	29,1	8 080	6,9	36 345	31,2	205	0,2	81 661	70,1	34 677	29,8	102	0,1 116 440	100,0	
2000	3 819	3,1	34 367	27,5	9 311	7,5	46 217	37,0	220	0,2	93 934	75,2	30 879	24,7	109	0,1 124 922	100,0	
2001	4 046	3,3	34 372	28,0	10 366	8,4	49 549	40,4	230	0,2	98 563	80,3	24 010	19,6	152	0,1 122 725	100,0	
2002	4 093	3,2	28 056	21,7	10 744	8,3	52 496	40,6	174	0,1	95 563	73,9	33 684	26,0	153	0,1 129 400	100,0	
2003	8 663	6,2	23 590	16,8	9 196	6,5	63 536	45,2	116	0,1	105 101	74,8	35 329	25,1	150	0,1 140 580	100,0	
2004	11 998	8,0	22 449	14,9	7 670	5,1	62 242	41,3	104	0,1	104 463	69,3	46 084	30,6	151	0,1 150 698	100,0	
2005	12 100	7,4	28 600	17,6	8 000	4,9	72 700	44,7	150	0,1	121 550	74,8	40 800	25,1	150	0,1 162 500	100,0	
2006	14 217	8,1	32 433	18,4	4 340	2,5	80 691	45,8	154	0,1	131 835	74,8	44 244	25,1	221	0,1 176 300	100,0	
2007	15 136	7,9	38 294	20,0	6 537	3,4	95 025	49,6	214	0,1	155 206	81,0	35 851	18,7	511	0,3 191 568	100,0	
2008(1)	15 400	7,6	42 000	20,7	10 590	5,2	96 000	47,3	210	0,1	164 200	80,9	37 000	18,2	1 800	0,9 203 000	100,0	
2009(2)	16 000	7,4	44 200	20,3	10 620	4,9	104 000	47,8	220	0,1	175 040	80,5	39 000	17,9	3 360	1,5 217 400	100,0	

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Tahmin

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 23. Enerji arz güvenliğini artırmak amacıyla yerli kaynakların değerlendirilmesine, kaynak çeşitliliğine ve enerji verimliliği konusuna öncelik tanınacak ve gerekli düzenlemeler yapılacaktır.				
Tedbir 48. Yenilenebilir enerji kaynak potansiyelini belirleme, uygulamalarını geliştirme ve yaygınlaştırma çalışmaları sürdürülecektir.	Elektrik İşleri Etüt İdaresi	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, TEİAŞ, TEDAŞ, MTA, DŞİ, DMI, TUBİTAK-MAM, Tapu ve Kadastro Gn.Md., Üniversiteler, Özel Sektör	Aralık Sonu	Pik enerji talebinin karşılanması ve rüzgar enerjisi potansiyelinin daha verimli kullanılmasını temin için Pompaj Depolamalı HES'lere (PHES) yönelik potansiyel belirleme ve proje çalışmaları yapılacaktır. EPDK'ya yapılan rüzgar enerjisi başvurularının teknik değerlendirmesi yapılacak ve kapsamlı çalışmalar yatırımcıların hizmetine sunulacaktır. Güneş Enerjisi Potansiyel Atlası iyileştirilecek ve Biyokütle Atlası hazırlanacaktır.
Tedbir 49. Enerji verimliliğine ilişkin ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanarak enerji verimliliğini ve tasarrufunu artırmaya yönelik etkin mekanizmalar kurulacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, EİEİ, Endüstriyel İşletmeler, Üretici Birlikleri ve Dernekleri, Üniversiteler, Meslek Odaları, Enerji Verimliliği Danışmanlık Şirketleri	Aralık Sonu	Enerji Verimliliği Kanunu kapsamında, enerji verimliliği uygulama projeleri desteklenecek, endüstriyel işletmelerde enerji yoğunluğunu azaltmak üzere gönüllü anlaşma uygulamaları başlatılacaktır. Sanayi, bina ve hizmetler sektörlerinde Enerji Yönetim Sistemi oluşturulacak ve yaygınlaştırılacaktır. Bu amaçla gerekli altyapılar geliştirilecek ve eğitim çalışmaları yapılacaktır.
Tedbir 50. Nükleer güç santralleri (NGS) yapımına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	TAEK, DPT, EPDK, Hazine Müsteşarlığı, TETAŞ, İlgili Kuruluşlar	Eylül Sonu	NGS yapımı projesi, ülkemizin uzun dönemli arz güvenliğinin sağlanmasında nükleer enerjiden artan miktarlarda yararlanılmasını temin etmek üzere yürütülecektir. Mevcut yarışma sürecine ilaveten yeni yarışma süreçlerinin başlatılması için yasal ve idari düzenlemeler tamamlanacaktır.
Tedbir 51. Nükleer faaliyetlerin düzenlenmesi ve denetlenmesine	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	TAEK	Mart Sonu	Nükleer faaliyetlerin düzenlenmesi ve denetlenmesi işlemlerinin bağımsız bir kurum tarafından yürütülmesini ve TAEK'in görev ve yetkilerinin

yönelik yasal altyapı oluşturulacak ve gerekli kurumsal yapılanma tamamlanacaktır.				yeniden düzenlenmesini amaçlayan kanun tasarısı TBMM'ye sevkedilecektir.
Tedbir 52. Afşin Elbistan C-D Termik Santralleri yatırımına başlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	EÜAŞ, TETAŞ	Mart Sonu	Afşin-Elbistan C-D Termik Santrallerinin yapımına ilişkin olarak yeni bir yarışma süreci başlatılacak ve bu amaç doğrultusunda yasal ve idari düzenlemeler tamamlanacaktır.
Tedbir 53. Elektrik arz güvenliği izlenecek ve gerekli önlemler alınacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	DPT, EPDK, Hazine Müsteşarlığı, İlgili Kuruluşlar	Aralık Sonu	Yatırımların hızlandırılması ve başlayan yatırımların biran önce bitirilmesini teminen gerekli önlemler alınacaktır. Bu kapsamda, 5784 sayılı Kanunda öngörülen tedbirler etkin olarak uygulanacaktır. Mevcut tesislerin verimli şekilde kullanılması sağlanacaktır. Rehabilitasyon ve kapasite artırma yatırımları hızlandırılacaktır. Elektrik arz güvenliği durumu devamlı olarak izlenecektir. Piyasanın arz güvenliğini sağlamada yetersiz kaldığı durumlarda arz güvenliğinin temini amacıyla kapasite mekanizması oluşturulacaktır.
Öncelik 24. Kamu elektrik üretim ve dağıtım tesislerinin rekabetçi bir piyasa oluşturulması hedefine hizmet edecek şekilde özelleştirilmesi sağlanacaktır.				
Tedbir 54. Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesine devam edilecektir.	ÖİB	ETKB, TEDAŞ	Aralık Sonu	Özelleştirme sonrası amaç; yüksek kayıp-kaçak oranlarının düşürülmesi, tahakkuk ve tahsilat oranlarının yükseltilmesi, verimli işletmeyle maliyetlerin düşürülerek tüketicilere yansıtılması ve yenileme-genişleme yatırımlarının özel sektör tarafından yapılmasıdır. Dağıtım ihaleleri sürdürülecektir.
Tedbir 55. Elektrik üretiminde özelleştirme çalışmalarına devam edilecektir.	ÖİB	ETKB, EÜAŞ	Mart Sonu	Rehabilitasyon ihtiyacı ve ilave ünite yapılabilme imkanı dikkate alınarak bazı santrallerin tekil olarak özelleştirilebilme imkanı değerlendirilecektir. Portföy gruplarının statüsü ve üretim özelleştirme yöntemi belirlenecektir.

ULAŞTIRMA

1. Mevcut Durum

Genel

Artan ulaşım talebine uygun demiryolu ve denizyolu fiziki altyapısının zamanında gerçekleştirilememesi ve kapıdan kapıya taşımacılık için en uygun ulaştırma modunun karayolu taşımacılığı olması, yük ve yolcu taşımalarının ağırlıklı olarak karayolu ağına yüklenmesine yol açmıştır. Bu durum, fiziki standartlar ve ağ yoğunluğu açısından yetersiz olan karayolu altyapısının, yasal sınırı aşan yüklemeler ve bakım-onarım hizmetleri için zamanında yeterli kaynak ayırlamaması gibi nedenlerle daha da yıpranmasına ve verimsiz bir ulaşım sisteminin oluşmasına sebep olmuştur.

Artan ulaşım talebi, uzun dönemli planlamalar yapılsa dahi, kısıtlı kaynakların kısa vadeli kaygılarla karayolu iyileştirme ve yapım yatırımlarına tahsis edilmesine sebep olmaktadır. Yetersiz altyapı üzerinde işletmecilik yapılan demiryollarının, rekabet edebilirliği her geçen gün azalmaktadır. Denizyollarında büyük liman altyapılarının inşasını özendirerek finansman modelleri etkin bir şekilde hayata geçirilememiştir. Sonuç olarak, kısıtlı kaynaklar, karayolu ağırlıklı yapı ve sürekli artan talep kendi kendini besleyen olumsuz bir yapı yaratmıştır.

TABLO:IV. 22- Ulaştırma Alt Sektörlerindeki Gelişmeler

					Yıllık Artış (%)	
	Birim	2006 Gerçekleşme (1)	2007 Gerçekleşme (2)	2008 Tahmin (3)	2007 (2/1)	2008 (3/2)
DEMİRYOLU ULAŞIMI						
Yolcu Taşıma (Yurtiçi)	Milyon-Yolcu-Km	3 802	3 999	3 600	5,2	-9,9
Yük Taşıma (Yurtiçi)	Milyon-Ton-Km	8 227	8 439	9 400	2,6	11,4
Yük Taşıma (Yurtdışı)	Milyon-Ton-Km	1 318	1 316	1 480	-0,2	12,5
DENİZYOLU ULAŞIMI						
Yük taşıma (Yurtiçi) ⁽¹⁾	Milyon –Ton-Km	5 518	6 140	7 050	11,3	14,85
Yük taşıma (Yurtdışı) ⁽¹⁾	Milyon –Ton-Km	775 500	896 400	1 033 000	15,6	15,3
Türk Deniz Tic. Filosu Tonajı (300 Grt ve Üstü)	Bin DWT	7 270	7 225	7 850	-0,6	8,6
HAVAYOLU ULAŞIMI						
Yolcu Taşıma (Yurtiçi) ⁽²⁾	Milyon-Yolcu-Km	5 265	6 177	6 862	17,3	11,1
Yolcu Taşıma (Yurtdışı) ⁽²⁾	Milyon-Yolcu-Km	20 099	24 124	26 464	20,0	9,70
KARAYOLU ULAŞIMI ⁽³⁾						
Yolcu Taşıma (Yurtiçi)	Milyon-Yolcu-Km	187 593	209 115	215 388	11,5	3,0
Yük Taşıma (Yurtiçi)	Milyon-Ton-Km	177 399	181 330	190 397	2,2	5,0
BORU HATTI ULAŞIMI						
Yük taşıma (Yurtiçi) ⁽⁴⁾	Milyon-Ton-Km	2 842	2 130	2 265	- 25,0	6,3
Yük Taşıma (Transit) ⁽⁴⁾	Milyon-Ton-Km	9 118	32 591	56 787	257,4	74,2
Doğal Gaz ⁽⁵⁾	Milyon-Sm ³	30 308	35 882	38 387	18,3	6,98

⁽¹⁾ Denizyoluyla yapılan taşımaların tümünü kapsayan hesaplanmış tahmini taşıma miktarlarıdır.

⁽²⁾ Yalnız THY tarafından yapılan taşımalardır.

⁽³⁾ KGM'nin sorumluluğu altındaki yol ağına yapılan taşımalardır.

⁽⁴⁾ Yalnız ham petrol taşımalardır.

⁽⁵⁾ Rusya Federasyonu, Nijerya, Cezayir, Azerbaycan ve İran'dan BOTAŞ tarafından ithalatı yapılan toplam doğal gaz taşımalardır.

Türkiye'yi Trans-Avrupa Ulaştırma Ağlarına (TEN-T) bağlayacak ana ulaştırma akslarının belirlenmesi için yapılan Ulaştırma Altyapı İhtiyaçları Analizi (TINA) çalışması tamamlanmış, bu çalışmanın baz oluşturduğu TEN-T müzakereleri 2008 yılında başlamıştır.

Hızlı ve plansız kentleşme, kentlerde yaşanan yüksek nüfus artış hızı ve motorlu taşıt sahipliğindeki yükseliş; Türkiye'de kentiçi ulaşımında yaşanan fazla yakıt tüketimi, çevre kirliliği, kazalar ve trafik sıkışıklığı sorunlarının artarak devam etmesine sebep olmaktadır. Kentiçi ulaşımında bütün belediyeler için bağlayıcı olacak ulusal standart ve kriterlerin belirlenememiş olması, yüksek maliyetli raylı sistemlerin yapımı konusunda önceliklendirme yapılamamasına neden olmaktadır.

2007 yılı verilerine göre, Türkiye'de şehirlerarası yolcu taşımalarının yaklaşık yüzde 95,4'ü, yük taşımalarının ise yaklaşık yüzde 91,6'sı karayolu ile gerçekleştirilmektedir. Bu oran AB-27 ülkelerinde 2006 yılı için yolcu taşımalarında yüzde 83, yük taşımalarında ise yüzde 46 düzeyindedir. Aynı yıl itibarıyla, AB-27 ülkelerinde yük taşımalarının yaklaşık yüzde 41'i denizyolu ve iç su yolları üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Mevcut ulaştırma altyapı yoğunluğu incelendiğinde, Türkiye'nin AB-27 ortalamasının oldukça altında karayolu, otoyol ve demiryolu ağına sahip olduğu gözlenmektedir. AB-27'de kilometrekareye düşen ortalama karayolu uzunluğu 0,414 km, otoyol uzunluğu 0,015 km iken, ülkemizde sırasıyla 0,082 km ve 0,003 km'dir. Asfalt kaplamalı köy yolları da değerlendirmeye alınsa bile, ülkemizin karayolu yoğunluğunun AB-27 ortalamasının yaklaşık yarısı düzeyinde kaldığı görülmektedir.

TABLO:IV. 23- Ülkelere Göre Ulaştırma Alt Sektörlerinin Karşılaştırması

Ülkeler	Karayolu Yoğunluğu km/km ² (2005)	Otoyol Yoğunluğu km/km ² (2005)	Demiryolu Yoğunluğu km/1.000 km ² (2005)
Çek Cumhuriyeti	0,704	0,007	120
Fransa	0,728	0,020	53
Almanya	0,648	0,035	97
Belçika	0,514	0,057	114
Avusturya	0,428	0,020	68
AB-25	0,414	0,015	50
Türkiye	0,082 ¹	0,003	11

Kaynak: AB Enerji-Ulaştırma İstatistikleri, Karayolları Genel Müdürlüğü

(1) Yalnızca otoyollar, devlet ve il yolları dikkate alınmıştır. Asfalt kaplamalı köy yolları dikkate alındığında bu oran yaklaşık 0,201 olmaktadır.

Karayolu

Ülkemizde özellikle yük taşımacılığının yüzde 90'lar düzeyinde karayolu ile gerçekleştiriliyor olması, karayollarındaki ağır taşıt trafiğini artırmakta ve bu durum trafik güvenliğini azaltmaktadır. Devlet yolları üzerindeki ortalama günlük trafik, AB değerlerine göre düşük olmasına rağmen, 2006 yılı verilerine göre Türkiye'de trafik kazalarında 100 km yola düşen ölü sayısı AB-27 ortalamasının yaklaşık 3,1 katı düzeyindedir.

2008 yılı başı itibarıyla köy yolları hariç toplam 63.899 km uzunluğundaki devlet ve il yollarının 3.729 km'si stabilize, toprak ve geçit vermez yol niteliğindedir. Yurt içi yük taşımalarının yüzde 90'ının gerçekleştirildiği karayollarında ağır taşıt trafiğine uygun bitümlü sıcak karışım (BSK) kaplamalı yol uzunluğu ise 9.393 km'dir.

TABLO:IV. 24- 2008 Yılı Başı İtibarıyla Karayolu Ağının Durumu

(Km)							
Yol Sınıfı	BSK	Sathi Kaplama	Parke	Stabilize	Toprak	Geçit Vermez	Toplam
Otoyollar	2 001	-	-	-	-	-	2 001
Devlet Yolları	6 538	24 205	49	213	106	222	31 333
İl Yolları	868	26 414	109	1 583	841	764	30 579
Toplam	9 407	50 619	158	1 796	947	986	63 913

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü

15.000 km bölünmüş yol yapım hedefi kapsamında Eylül 2008 itibarıyla yaklaşık 660 km bölünmüş yol tamamlanmış ve otoyollar dahil çok şeritli karayolu ağı 13.929 km'ye ulaştırılmıştır. 2008 yılında ayrıca bölünmüş yollar üzerinde yaklaşık 300 km BSK kaplama yapımının gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

Sürücü belgelerinin AB sürücü belgeleriyle uyumlaştırılması, belirli araçlara hız sınırlayıcı teknik cihaz takılması, sürücülerin çalışma ve dinlenme sürelerinin düzenlenmesi, trafik kazalarına ilişkin AB standartlarıyla uyumlu veri tabanı oluşturulması ve ülkemizde sürücülere verilen eğitimlerle AB üyesi ülkelerdeki sürücü eğitimi arasında denkleğin sağlanması amacıyla gerekli yasal düzenleme çalışmalarına devam edilmektedir.

Demiryolu

Türkiye'deki mevcut demiryolu ağı, 8.697 km'si ana hat olmak üzere toplam 10.991 km olup, 2.274 km'si elektrikli ve 3.098 km'si sinyallidir. Ana şehirler arasındaki koridorlarda taşımacılık eski bir altyapı üzerinde sürdürülmeye çalışılmaktadır. Türkiye'de hem demiryolu yoğunluğu hem mevcut demiryolları üzerindeki trafik yoğunluğu azdır. Ayrıca, Türkiye'de yüzde 21 olan elektrikli hat oranı, yüzde 50 olan AB ortalamasının oldukça altındadır. Demiryolu altyapısının en önemli sorunu büyük nüfuslu şehirler arasındaki demiryolu hatlarının yüksek hız ve kaliteli hizmete uygun olmamasıdır.

Blok tren işletmeciliğine geçiş, yeni ve verimli yük vagonlarının temini ve özel sektörün kendi mülkiyetindeki vagonlarla taşımacılığın teşviki neticesinde, yük taşımacılığında milyon ton/km bazında 2007 yılı yurt içi taşımalarda yüzde 2,6 artış sağlanmış, yurt dışı taşımalar ise 2006 yılı seviyesinde kalmıştır. Yük taşımacılığına olumlu yönde etki edecek yeni demiryolu yatırımları yapılmaktadır. Uluslararası trenlere hizmet verecek Muratlı-Tekirdağ demiryolu ve önemli bir sanayi merkezi olan Kemalpaşa'nın demiryolu şebekesine bağlantısını sağlayacak Kemalpaşa Demiryolu Bağlantı Hattının yapımı devam etmektedir.

Yolcu taşımacılığında yolculuk süresinin uzun; güvenlik ve güvenilirliğin ise düşük olması, talebin yetersiz düzeyde kalmasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte, Ankara ve İstanbul arasında hızlı, güvenli ve konforlu bir yolculuk sağlayacak olan ve 2004 yılında inşaatına başlanan Ankara-İstanbul Hızlı Tren projesinin Ankara-Eskişehir

kesiminde test sürüşleri devam etmektedir. Eskişehir-Köseköy kesiminin ihale süreçleri tamamlanmış ve kredi sözleşmesi imzalanmıştır. Ankara-Konya Hızlı Tren projesinin altyapı inşaatının 2009 yılında tamamlanması beklenmekte olup, üstyapı yapım çalışmaları devam etmektedir.

TCDD Kanunu ve Demiryolu Kanunu taslakları hazırlanmıştır. Ancak, söz konusu Kanun taslaklarının kanunlaşması süreci ile ilgili işlemler Ulaştırma Bakanlığı tarafından başlatılamamıştır.

Denizyolu

Türkiye’de 2007 yılı sonu itibarıyla 4,7 milyon TEU (Twenty Feet Equivalent Unit) konteyner ve 235 milyon ton konteyner harici yük elleçlenmiştir. 2007 yılında elleçlenen konteyner ve yük miktarı 2006 yılına göre sırasıyla yüzde 23 ve yüzde 17 artmıştır. Bununla birlikte, Türkiye’deki limanların ölçek ekonomisinden uzak ve dağınık yapıda olmaları sebebiyle liman başına elleçlenen yük miktarları AB’nin Akdeniz’deki limanlarıyla karşılaştırıldığında düşük seviyede kalmaktadır. Büyük ölçekli liman yatırımlarının zamanında gerçekleştirilememesi, artan ticaret talebinin baskısıyla birlikte, küçük ölçekli liman ve iskelelerin yapımına yol açmakta, bu da yük trafiğinin dağılmasına ve liman başına elleçleme miktarının düşük kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca, ölçek ekonomisi yakalanamadığı için limanlara yeterli yük çekilememekte ve Türkiye denizyolunda transit bir ülke olamamaktadır.

Deniz güvenliği konusunda önemli bir iyileşme göstererek Paris Mutabakat Zaptında kara listeden gri listeye geçen Türk bandırası sicilinde mevcut durum korunmaktadır. Türk kıyılarındaki deniz güvenliğini artırmak amacıyla başta İzmit Körfezi, İzmir Limanı/Nemrut Koyu-Aliaga Bölgesi ve Mersin Limanı/İskenderun Körfezi Gemi Trafik Hizmetleri Sistemi Projesi olmak üzere yatırımlar devam etmektedir. Boğazlarda deniz güvenliğinin sağlanması amacıyla yatırımı süren 2 adet römorkör temini projesi de 2008 yılı sonunda tamamlanacaktır. Türkiye’nin dünya gemi inşa sanayiindeki konumunun geliştirilmesi amacı çerçevesinde yatırımı sürdürülen Sürmene-Yeniçam Tersanesi Mendirek ve Fener Kulesi İnşaatı 2008 yılında tamamlanacaktır. Ayrıca, Karasu Limanının da 2008 yıl sonu itibarıyla tamamlanması beklenmektedir.

TABLO:IV. 25- Akdeniz Limanlarındaki Konteyner Trafiği (2005)

Limanlar	Konteyner (Bin TEU)
Gioia Tauro-İtalya	3 123
Algeciras-İspanya	3 182
Valencia-İspanya	2 412
Barcelona-İspanya	2 069
Pire-Yunanistan	1 401
Cenova-İtalya	1 038
La Spezia-İtalya	916
Marseille-Fransa	911
Ambarlı	1 186
İzmir	784
Mersin	596
Haydarpaşa	340

Kaynak: AB Enerji-Ulaştırma İstatistikleri, TCDD İstatistikleri, Ambarlı Limanı İstatistikleri

Havayolu

Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (DHMI) tarafından işletilen havalimanı ve hava meydanlarının sayısı 40'a ulaşmıştır. Bunun dışında Batman İl Özel İdaresi tarafından işletilen Batman Havaalanı, Anadolu Üniversitesi tarafından işletilen Eskişehir Anadolu Havaalanı ve özel şirket tarafından işletilen İstanbul Sabiha Gökçen ve Zonguldak Çaycuma havaalanları ile sivil trafiğe açık meydan sayısı 44'tür.

Ülkemizdeki meydanlardaki yolcu trafiğinin yaklaşık yüzde 91'i Atatürk, Antalya, Esenboğa, Adnan Menderes, Dalaman, Bodrum/Milas, Adana, Trabzon ve Sabiha Gökçen havalimanlarında gerçekleşmektedir. Bu meydanların kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar ile hizmet standartlarının yükseltilmesi ve hava trafik yönetimi ile ilgili projeler sektör açısından önceliğini korumaktadır.

2007 yılında havalimanı ve meydanlarında gerçekleşen yolcu trafiği, bir önceki yıla göre dış hatlarda yüzde 16,6 artarak 38,3 milyon, iç hatlarda yüzde 11 artarak 32 milyon ve toplamda ise yüzde 14 artarak 70,3 milyon olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında toplam trafiğin 77 milyon yolcuya yükselmesi beklenmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ulaştırma sektöründeki temel amaç, ülke ekonomisinin ve sosyal hayatın gereksinimlerine uygun, taşıma türleri arasında dengenin sağlandığı, çağdaş teknoloji ve uluslararası kurallarla uyumlu, çevreye duyarlı, ekonomik ve güvenli taşımacılığın yapıldığı bir ulaştırma altyapısının zamanında oluşturulmasıdır. Ulaştırma alt sektörlerinin birbirlerini tamamlayıcı nitelikte çalışması ve kombine taşımacılığın yaygınlaştırılması esastır.

Karayolu sektöründe temel hedef, bölünmüş yol yapım çalışmalarına öncelikle yoğun taşıt trafiğine sahip ana güzergâhlarda devam edilmesi; ağır taşıt trafiği yüksek güzergâhların BSK kaplamalı hale getirilmesi; trafik güvenliği altyapısı ve denetim hizmetlerinin iyileştirilmesi ve kara noktaların giderilmesi suretiyle yüksek kalite standartlarında hizmet veren, güvenli ve diğer taşıma türleri ile uyumlu bir karayolu ağının oluşturulmasıdır.

Otoyollarda mevcut altyapının korunmasına önem ve öncelik verilecek, akıllı ulaşım sistemleri kapsamında otomatik geçiş sistemleri yaygınlaştırılacak, sürücü bilgilendirme ve trafik yönetim sistemleri tesis edilecektir.

2008 yılı sonunda trafiğe açılması hedeflenen Gaziantep-Şanlıurfa Otoyolu ile Kemerhisar-Pozantı Otoyolundaki eksik kalan işlerin tamamlanmasına yönelik yatırımlara ve büyük şehir geçişlerinin çevre yollarına dönüştürülmesi politikası çerçevesinde başlatılan Bursa Çevreyolu projesinde eksik kalan bağlantı yolları yapımına devam edilecek, İzmir Çevreyolu 2009 yılı sonunda tamamlanacaktır.

Yük taşımalarının demiryolu ağırlıklı yapılması ulaştırma sektöründe stratejik bir amaçtır. Bu doğrultuda demiryolunda özel sektör tren işletmeciliği geliştirilecektir. Yük taşımacılığı özel sektörün işletmecilik avantajlarından yararlanmak üzere serbestleştirilecek ve TCDD yeniden yapılandırılarak kamu üzerindeki mali yükü sürdürülebilir bir seviyeye çekilecektir. Özel sektörle ortaklıklara gidilerek başta sanayi bölgeleri olmak üzere demiryolu bağlantı hattı yatırımları yapılacak ve araç yatırımları özel sektöre bırakılacaktır.

Artan ticaretin kesintisiz ve etkin bir şekilde akışını sağlayacak ve Türkiye'nin transit ülke konumuna gelmesini kolaylaştırmak amacıyla büyük ölçekli ana limanlar oluşturulacaktır. Özellikle Çandarlı Limanının yapımına geçilmesi için gerekli adımlar atılacaktır. Türk limanlarının AB deniz otoyolları ana aksları üzerinde yer alması yönündeki çalışmalara devam edilecektir. Ayrıca, deniz güvenliği konusundaki projelerin bir an önce tamamlanması sağlanacaktır. Paris Mutabakat Zaptı kapsamında gri listeden beyaz listeye geçmek için çalışmalara devam edilecektir. Devletin liman işletmeciliğindeki azalan rolü, düzenleyici rolünün önemini artırmıştır. Bu rolün yerine getirilebilmesi için liman yönetim modeli oluşturulacaktır.

Havayolu ulaşımı sektöründe, ülkemizdeki havaalanları altyapısının mevcut durum analizinin yapılmasının ardından değerlendirme ve önceliklendirme yapılabilmesine imkan verecek ve bunun sonucunda orta ve uzun vadeli yatırımları yönlendirecek "Havaalanları Master Plan" çalışması başlatılacaktır. Havalimanı ve havaalanlarındaki toplam trafiğin 81 milyon yolcuya yükselmesi beklenmektedir.

Kent içi ulaşımında gerek yerel, gerek merkezi idare düzeyinde, proje seçimi ve finansmanı ile yapım ve işletme aşamalarında uygulanacak ulusal standartların oluşturulması için gerekli çalışmalara öncelik verilecektir.

Kentlerimizde en yaygın ve temel toplu taşıma türü olan otobüs sistemlerinin geliştirilmesine öncelik verilecek, raylı sistem yatırımları zirve saatte kritik kesitte tek yönde 15.000 yolcu/saat üzerinde yolculuk talebine sahip koridorlarda gerçekleştirilecektir. Raylı sistem projelerinin yatırım programına alınması aşamasında projelerin ekonomik ve mali yapılabilirliğinin yanı sıra, teklif veren belediyenin mali yapısı da göz önünde bulundurulacaktır. Projelerin finansmanında özkaynak kullanımı esas olacak, dış finansman kaynakları sadece yüksek teknoloji uygulamalarını içeren işlerin yapımında kullanılacaktır. Kent içi raylı sistem projelerinde yerli sanayiden azami ölçüde faydalanılacaktır. Uluslararası rekabet gücünün artırılabilmesi amacıyla, projelerin planlama sürecinden başlayarak finansmanının sağlanmasına kadar bütün aşamalarda, belediyeler yerel sanayi ile işbirliğine yönlendirilecektir. Hazine garantili dış kredi ile gerçekleştirilecek raylı sistem projelerinde toplam maliyetin asgari yüzde 25'i belediye özkaynaklarından karşılanacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 25. Ulusal ulaşım ağlarımızın Trans-Avrupa Ulaştırma Ağları (TEN-T) ile bütünleşmesi yönünde çalışmalar hızlandırılacaktır.				
Tedbir 56. Ulaştırma Operasyonel Programında yer alan projelere başlanacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Halkalı-Kapıkule Yeni Demiryolu Projesinin yapım ihalesi AB-IPA fonları kullanılarak yapılacaktır. Irmak-Karabük-Zonguldak Demiryolu Hattı Elektrifikasyon ve Sinyalizasyon Sistemleri kurulması ile Çandarlı ve Mersin Konteyner Limanlarının hizmet ihaleleri (fizibilite, ÇED, ihale dokümanlarının hazırlanması) tamamlanacaktır.

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 26. Bölünmüş yol yapımı ve standartlarının yükseltilmesi ile mevcut karayolu alt yapısı iyileştirilecektir.				
Tedbir 57. Bölünmüş yol yapımına devam edilecektir.	Ulaştırma Bakanlığı (TCK)	DPT	Aralık Sonu	Bölünmüş yol ağında 15.000 km hedefi doğrultusunda ana güzergahlarda yapımı devam eden bölünmüş yol çalışmaları sürdürülecektir. Ayrıca, 2009 yılı içerisinde BSK, sathi kaplama ve üstyapı seviyesinde yaklaşık 1.700 km bölünmüş yol yapımı tamamlanacaktır.
Tedbir 58. Ağır taşıt trafiği bulunan yolların fiziki standardı yükseltilecektir.	Ulaştırma Bakanlığı (TCK)	DPT	Aralık Sonu	Ortalama günlük ağır taşıt trafiği 1.000 aracın üzerinde olan güzergâhlarda toplam 500 km BSK yapımı gerçekleştirilecektir. Ayrıca yaklaşık 17.000 km asfalt yenileme ve onarım çalışması yapılacaktır.
Öncelik 27. Karayollarında trafik güvenliği artırılacaktır.				
Tedbir 59. Karayolu altyapısındaki kara noktalar; ana karayolu güzergahlarında otokorkuluk, yatay-düşey işaretleme ve trafik levhaları iyileştirilecektir.	Ulaştırma Bakanlığı (TCK)	Emniyet Gn. Md.	Aralık Sonu	69 adet kaza potansiyeli yüksek kesim ile 91 adet kara noktada iyileştirme çalışması yapılacaktır. Yapımı tamamlanan bölünmüş yollar başta olmak üzere karayollarında 470 km otokorkuluk yapımı ve onarımı gerçekleştirilecek, 56.000 km yolda 16.000.000 m ² yatay işaretleme yapılacak, düşey işaret levhalarında yüzde 25 oranında yenileştirme ve iyileştirme sağlanacaktır.
Öncelik 28. Yük taşımacılığında demiryoluna ve denizyoluna ağırlık verilecektir.				
Tedbir 60. Organize sanayi bölgelerine, büyük fabrikalara ve limanlara özel sektör katkısı ile bağlantı hatları yapılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT	Aralık Sonu	İzmir Kemalpaşa Organize Sanayi Bölgesi (KOSBİ) demiryolu bağlantı hattı inşaatı ve Tekirdağ-Muratlı Demiryolu yapım projeleri tamamlanacaktır.

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Tedbir 61. Limanların geri sahasında demiryolu aktarım terminalleri veya karada konteyner terminalleri kurularak, demiryolu taşımacılık anlayışından lojistik taşımacılık anlayışına geçilecektir.	Ulaştırma Bakanlığı (TCDD)	DPT	Aralık Sonu	Kocaeli-Köseköy ve Hasanbey lojistik merkezleri tamamlanacak; Palandöken, Uşak, Boğazköprü, Yenice ve Gökköy lojistik merkezlerinin yapımına başlanacaktır.
Öncelik 29. TCDD'nin hizmet kalitesini ve sektör içindeki payını artırmak, kamu üzerindeki mali yükünü azaltmak amacıyla kurum yeniden yapılandırılacaktır.				
Tedbir 62. Demiryolu sektörüne ve TCDD'ye ilişkin yeni yasal düzenlemeler yapılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	TCDD	Aralık Sonu	Demiryolu Kanunu ve TCDD Kanunu Tasarıları nihai hale getirilerek tasarılar TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 30. Ankara merkez olmak üzere İstanbul-Ankara-Sivas, Ankara-Afyonkarahisar-İzmir, Ankara-Konya ve Bursa bağlantısından oluşan çekirdek ağ üzerinde hızlı tren ile yolcu taşımacılığına başlanacaktır.				
Tedbir 63. Ankara merkez olmak üzere hızlı tren çekirdek ağı oluşturulacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı (TCDD)	Ulaştırma Bakanlığı, DPT	Aralık Sonu	Gebze-Köseköy kısmının ihalesi yapılacak, Ankara-Konya Hızlı Tren projesinin altyapısı tamamlanacak ve Ankara-Sivas Demiryolu projesinin Yerköy-Sivas kesiminin altyapı ihalesi ve Kayaş-Yerköy arası uygulama projesi tamamlanacaktır.
Öncelik 31. Liman kapasiteleri artırılacak, limanlar kombine taşımacılık yapılan lojistik merkezler haline getirilecek ve limanların etkin yönetimi sağlanacaktır.				
Tedbir 64. Türk Limanları için Liman Yönetim Modeli oluşturulacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı (Denizcilik Müsteşarlığı)	Ulaştırma Bakanlığı, DPT, ÖİB, TCDD, İlgili Belediyeler, Deniz Tic. Odası, TÜRKLİM	Aralık Sonu	Liman yönetiminde dağınıklığın giderilmesi ve devlet tarafından belirlenecek politikanın, liman ihtiyaçlarını da gözönüne alacak şekilde uygulanmasını teminen bir model oluşturulacak ve liman otoritesi kurulacaktır.

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Tedbir 65. Kıyı Yapıları Master Planı hazırlanacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Denizcilik Müsteşarlığı, ÖİB, TCDD, İlgili Belediyeler, Deniz Tic. Odası, TÜRKİLM, OSD	Aralık Sonu	Artan ticaretin kesintisiz ve etkin bir şekilde akışını sağlayacak ve Türkiye'nin transit ülke konumuna gelmesini kolaylaştıracak olan büyük ölçekli ana limanlar oluşturulabilmesi amacıyla, uygun liman sahalarını belirleyecek ve girişimcilerin bu sahalarla yönlendirilmesini sağlayacak Kıyı Yapıları Master Planı çalışması tamamlanacaktır.
Öncelik 32. Uzun dönemli talebi karşılamaya yönelik yeni havaalanı yatırımları planlanacaktır.				
Tedbir 66. Havaalanları Master Planı hazırlanacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı (DHMI)	DPT, DLHİ, SHGM	Aralık Sonu	Havaalanlarında mevcut durum analizi yaparak ve yeni yatırım ihtiyaçlarını belirleyerek orta ve uzun vadeli yatırımları yönlendirecek Havaalanları Master Planı çalışması başlatılacaktır.
Tedbir 67. İstanbul'a üçüncü havalimanı için yer tespiti ve fizibilite çalışmaları başlatılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT, DHMI, İstanbul Valiliği, İstanbul Büyükşehir Belediyesi	Aralık Sonu	İstanbul'un gelişim planlarıyla uyumlu olacak şekilde, ulaşım ve imar planları çerçevesinde yeni bir havalimanı için gerekli asgari fiziksel şartları taşıyan bölgeler arasından yer seçimini takiben etüt ve proje çalışmaları başlatılacaktır.
Öncelik 33. Ulaştırma altyapısı ihtiyaçlarının karşılanmasında özel sektör katılımını artıracak modeller gerçekleştirilecektir.				
Tedbir 68. Kamu-özel işbirliği kanunu çıkarılacaktır.	DPT	Ulaştırma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Haziran Sonu	Yeni kamu-özel işbirliği modellerinin hayata geçirilmesine ve kamu-özel işbirliği modellerinin daha çok sayıda sektöre uygulanabilmesini sağlamaya yönelik olarak hazırlanan tasarı TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 34. Kentiçi ulaşımında yerel ve merkezi idare düzeyinde proje önceliklendirmesi ve finansmanı ile yapım ve işletme aşamalarında uygulanacak ulusal standartlar geliştirilecektir.				

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Tedbir 69. Kentiçi raylı sistem projelerinin DLHİ Genel Müdürlüğü tarafından incelenmesi ve onaylanmasına ilişkin esasları düzenlemeye yönelik yönetmelik çıkarılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT	Aralık Sonu	3348 sayılı Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun gereği kentiçi raylı sistem proje ve şartnamelerinin DLHİ Genel Müdürlüğü tarafından onayı gerekmektedir. Söz konusu Kanunun ilgili maddesi gereğince bir yönetmelik hazırlanacak ve raylı sistem projelerinin DLHİ Genel Müdürlüğü tarafından onayı sürecinde yapılacak işlemler belirlenecektir.

F. ÇEVRENİN KORUNMASI VE KENTSEL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Ekonomik büyüme, nüfus artışı, hızlı kentleşme, tüketim alışkanlıkları ve teknolojik gelişmeler, çevre ve doğal kaynaklar üzerinde giderek artan bir baskı oluşturmaktadır. Bu baskı, doğal kaynakların bilinçsiz tüketimi, çevre yönetimini düzenleyen yasal ve kurumsal yapının eksikliği ve kentsel alandaki altyapının yetersizliği sonucunda önemli çevre sorunlarına dönüşmekte; çevre ve kentsel altyapı hizmetlerine olan ihtiyacı artırmaktadır.

Birleşmiş Milletler (BM) İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında, İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu ilgili kuruluşlar ile çalışmalarına devam etmekte olup, kurumlar arası işbirliğine ve kapasite artırımı çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Kyoto Protokolüne taraf olunmasına ilişkin Kanun Taslağı TBMM gündemine alınmıştır.

Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel Politikalara Entegrasyonu Projesi tamamlanmıştır. Bu kapsamda pilot sektörler olarak seçilen Enerji, Balıkçılık, Ormancılık, Kentleşme ve Bilim ve Teknoloji sektörlerinde sürdürülebilir kalkınma politika seçeneklerine ilişkin belgeler hazırlanmıştır.

2006 yılı itibarıyla toplam 3.225 belediyeden 3.167'si içme ve kullanma suyu şebekesine, 2.321'i kanalizasyon şebekesine sahip olup, toplam belediye nüfusunun yüzde 98'i içme ve kullanma suyu şebekesinden, yüzde 87'si ise kanalizasyon şebekesinden yararlanmaktadır. Yerleşime yeni açılan alanlar ve mevcut şebekelerin yenileme ve bakım çalışmaları dışında içme suyu ve kanalizasyon şebeke inşaatı ihtiyacı azalmıştır. Ancak hem içme suyu hem de atık su arıtma tesisi ihtiyacı artarak devam etmektedir.

2006 yılı verilerine göre, belediyeler tarafından sağlanan içme ve kullanma suyunun yüzde 36'sı barajlardan, yüzde 27'si kuyulardan, yüzde 27'si kaynaklardan, yüzde 20'si akarsu, göl ve göletlerden karşılanmıştır. Sağlanan toplam 5,16 milyar m3 suyun 2,43 milyar m3'ü (yüzde 47'si) arıtılmıştır.

Kanalizasyon hizmeti veren belediyeler tarafından toplanan 3,4 milyar m³ atık suyun yüzde 54'ü akarsulara, yüzde 35'i denizlere, yüzde 2'si göllere, yüzde 1'i araziye, yüzde 4'ü barajlara ve yüzde 4'ü diğer alıcı ortamlara deşarj edilmektedir. Deşarj edilen atık suyun 2,1 milyar m³'ü (yüzde 62'si) arıtma tesislerinde arıtılmış olup, arıtılan atık suyun yüzde 43'üne biyolojik, yüzde 33'üne fiziksel ve yüzde 24'üne gelişmiş arıtma uygulanmaktadır.

Türkiye su sıkıntısı yaşayabilecek ülkeler arasında yer almaktadır. Halihazırdaki içme suyu miktarı, artan talep, kuraklık ve su toplama havzalarındaki kirlenme ile birlikte yetersiz hale gelmiştir. Planlama, izleme, değerlendirme ve yaptırım noksanlığı, sorumlu tek bir mercinin olmaması, ortak veri tabanı ve bilgi akışı yetersizliği, kuruluşlar arası eşgüdüm sağlanamaması ve yeterli düzeyde araştırma-geliştirme yapılmaması gibi hususlar, su kaynakları yönetiminde karşılaşılan ana sorunlardır.

Ülkemizde içme suyu kayıpları konusunda sağlıklı verilere ulaşılamamakla birlikte, faturalandırılmayan (kayıp/kaçak dahil) su miktarının yüzde 55 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu nedenle, şebeke su kayıp ve kaçaklarının azaltılması çalışmaları önem arz etmektedir.

Su havzalarının koruma bantlarındaki kaçak yapılaşma ve atık suların arıtmaya tabi olmadan deşarj edilmesi, temiz ve kullanılabilir içme suyu teminini güçleştirmektedir. Yer altı, yüzey ve kıyı sularının kaçak kullanım ve kirlenmeye karşı korunmasına yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Ülkemizde 2006 yılında toplanan 25,3 milyon ton katı atığın ancak yüzde 37,3'ü 22 adet düzenli depolama sahasında bertaraf edilmiştir. 2008 yılında ise ilave 10 adet düzenli depolama sahası ile birlikte bu oranın yüzde 41,1'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2006 yılında toplam atığın yüzde 1'i (255.000 ton) 4 adet kompost tesisinde bertaraf edilmiştir.

Belediyeler, katı atık yönetiminde toplama ve taşıma konularındaki görevlerini büyük ölçüde yerine getirirken, bertaraf konusunda gereken etkinliği ve hassasiyeti göstermemektedir. Özellikle düzensiz depolama, depo sahalarının yer seçiminde yapılan hatalar ile işletme koşullarındaki olumsuzluklar giderek büyüyen sorunlara sebep olmaktadır.

Tıbbi atıklar ve sanayileşme ile birlikte artan tehlikeli atıklar herhangi bir önlem alınmadan ve büyük ölçüde evsel atıklarla birlikte bertaraf edilmektedir. 2004 yılı itibarıyla tıbbi atıkları ayrı toplayan, taşıyan ve bertaraf eden belediye sayısı 578, toplanan tıbbi atık miktarı ise 62 bin tondur. 2006 yılında tıbbi atıkların yüzde 20'si yakma tesislerinde, yüzde 25'i düzenli depolama sahalarında ve yüzde 55'i ise belediye çöplüklerinde evsel atıklarla beraber bertaraf edilmiştir. Ülkemizde 790 bin m³ kapasiteli bir adet tehlikeli atık bertaraf tesisi bulunmaktadır.

Katı atık üretiminde öncelikle üretilen çöp miktarının azaltılması gerekmektedir. Ayrıca atığın kaynaktan ayrıştırılarak toplamaya hazır hale getirilmesi için hane halkının bilinçlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir. Ulusal düzeyde etkin bir katı atık yönetimi sistemi geliştirilememiş ve bu konuda uygulamaya yönelik politikalar oluşturulamamıştır.

Belediyelerin kentsel altyapıya yönelik proje geliştirme, uygulama, izleme-değerlendirme ve finansman sağlama gibi konularda yaşadıkları darboğazlar da göz

önüne alınarak, gerekli teknik ve finansman desteği sağlaması amacıyla İller Bankasının yeniden yapılandırılması çalışmalarına devam edilmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda, insan sağlığını, doğal kaynakları ve estetik değerleri korumak suretiyle yeterli çevresel koruma düzeyine erişilmesi yanında, kentlerin temiz, güvenli ve yaşam kalitesi yüksek yerler haline getirilmesi temel amaçtır.

Yerleşme birimleri ve çevrelerinin oluşturulmasında fiziki planlama sistemi ve imar kuralları; kaliteli çevre, uygulamada etkinlik, yetki dağılımı, denetim ve afete karşı dayanıklılık açılarından değerlendirilerek yeniden düzenlenecek, uygun arsa sunumu ve düzenli yapılaşmayı sağlayacak yöntemler ve araçlar geliştirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 35. Ulusal çevre mevzuatımızın uygulanmasına yönelik yönetim, denetim ve uygulama kapasitesi geliştirilecektir.				
Tedbir 70. Ulusal çevre mevzuatımızın uygulanmasına yönelik yönetim, denetim ve uygulama kapasitesi geliştirilecektir.	Çevre ve Orman Bakanlığı	Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Yerel Yönetimler, İlgili Diğer Kuruluşlar	Aralık Sonu	Çevre mevzuatının AB müktesebatı ile uyumu gözetilerek etkin olarak uygulanabilmesi amacıyla, deniz ve kıyı alanları kirlilik izleme ile kıyı alanları sıcak nokta ve hassas alanlar projeleri tamamlanacak, çevre izin sürecinin etkinleştirilmesine yönelik yönetmelik tamamlanarak uygulama projesine başlanacaktır.
Öncelik 36. İklim değişikliği ile mücadele çalışmaları ülkemizin kalkınma öncelikleri ve artan nüfusun ihtiyaçları gözetilerek sürdürülecektir.				
Tedbir 71. İklim değişikliği ile mücadelenin sektörlere getireceği maliyetlerin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.	DPT	İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu Üyeleri, İlgili Diğer Kamu Kuruluşları	Aralık Sonu	Başta enerji, sanayi, ulaştırma ve tarım olmak üzere Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli tarafından belirlenen faaliyet alanlarında sera gazı emisyon azaltımı ve/veya kontrollü salımına yönelik politika ve uygulamaların genel ekonomi üzerine etkileri ve maliyetleri tespit edilecektir.
Tedbir 72. 2012 sonrası iklim rejimine ilişkin uluslararası müzakere süreçleri izlenerek ülkemiz şartlarına uygun pozisyon belirlenecektir.	Çevre ve Orman Bakanlığı	İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu Üyeleri, İlgili Diğer Kamu Kuruluşları	Aralık Sonu	BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin 2012 sonrası döneme yönelik yükümlülüklerimiz ve ülkemizin pozisyonu, özel şartlarımız ve AB üyelik süreci dikkate alınarak belirlenecektir.

				Bu kapsamda, başta Türkiye’de İklim Değişikliğinin Yönetimi Konusunda Kapasite Geliştirme Projesi olmak üzere gerekli çalışmalar yürütülecektir.
Öncelik 37. Kentlerin yaşam standartları yükseltilecektir				
Tedbir 73. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Stratejisi hazırlanacaktır.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Belediyeler, İlgili Diğer Kamu Kuruluşları	Aralık Sonu	Yapı ve çevreye ilişkin standartlar kamu yararı çerçevesinde geliştirilecek, afet güvenliği ile ilgili risk azaltma ve yönetimini ilgilendiren standart ve yöntemlere de hazırlanacak stratejide yer verilecektir.
Öncelik 38. Su kaynaklarının etkin ve bütüncül yönetimine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.				
Tedbir 74. Su kaynaklarının etkin ve bütüncül yönetimine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.	Çevre ve Orman Bakanlığı	Dışişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, DPT, DSİ	Aralık Sonu	Hukuki ve kurumsal olarak bütüncül su kaynakları yönetiminin, yer üstü ve yeraltı su kaynaklarını kapsayacak ve tek bir kurum çatısı altında toplayacak şekilde kurulmasına yönelik strateji belgesi oluşturulacaktır.
Öncelik 39. Katı atık yönetimi etkinleştirilecektir.				
Tedbir 75. Katı atık yönetimi etkinleştirilecektir.	Çevre ve Orman Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı, DPT, ABGS, İller Bankası, Belediyeler	Aralık Sonu	Ulusal mevzuat hükümleri gereğince ve AB fonlarından yararlanabilmek amacıyla ulusal ve bölgesel düzeyde atık yönetim planları hazırlanacaktır. Evsel nitelikli katı atıkların bertarafında düzenli depolamaya öncelik verilecek, coğrafi ve ekonomik şartlar gözetilerek maliyetlerin düşürülmesi, ölçek ekonomilerinden yararlanılması ve katı atık yönetiminde etkinliğin sağlanması amacıyla 5355 sayılı Kanunla getirilen birlik modelinin uygulanması desteklenecektir.

G. AR-GE ve YENİLİKÇİLİĞİN GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Günümüzde bilim, teknoloji ve yenilik yeteneği, rekabet üstünlüğünün ve sosyo-ekonomik gelişmenin en önemli etkenlerinden biri haline gelmiştir.

Ülkemizde Ar-Ge harcamalarının GSYH içindeki payı 2006 yılı itibarıyla yüzde 0,76 iken, AB-27 ortalaması yüzde 1,84'tür. 2005 yılından itibaren bu alana yönelik kamu kaynaklarının artırılması ve özel sektörün bu alana giderek daha fazla yatırım yapmaya başlaması neticesinde bu oranın artması beklenmektedir.

Türkiye'de Ar-Ge personeli sayısının toplam işgücüne oranı 2006 yılı itibarıyla yüzde 0,43 olup, yüzde 1,33 olan AB-27 2006 yılı ortalamasının oldukça altındadır. Ayrıca, ülkemizdeki tam zaman eşdeğer (TZE) cinsinden toplam Ar-Ge personelinin yüzde 33,1'i ticari kesimde iken, AB-27'de bu oran yüzde 49,3'tür.

Ar-Ge çalışmalarının ürüne dönüşmesi ve rekabet gücüne katkısının artırılmasında özel sektör önemli rol üstlenmektedir. Ülkemizde özel sektör tarafından gerçekleştirilen Ar-Ge faaliyetlerinin oranı 2005 yılında yüzde 33,8 iken 2006 yılında yüzde 37'ye yükselmiştir. Ancak, bu oran 2006 yılı AB-27 ortalaması olan yüzde 64'ün oldukça gerisinde kalmaktadır.

Ülkemizde 2004-2006 dönemi içerisinde 10 ve daha fazla çalışanı olan girişimlerin yüzde 31,4'ünün teknolojik yenilik faaliyetinde bulunduğu tesbit edilmiş olup, yenilik faaliyetlerini olumsuz etkileyen en önemli üç faktörün sırasıyla maliyetlerin yüksekliği, maddi kaynakların yetersizliği ve nitelikli personel eksikliği olduğu belirtilmiştir.

Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetleri alanında sağlanan teşvikleri düzenlemek üzere hazırlanan 5746 sayılı Araştırma Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun 12 Mart 2008 tarih ve 26814 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunun yürürlüğe girmesiyle beraber özel sektör tarafından gerçekleştirilen Ar-Ge harcamalarının ve özel sektörde istihdam edilen Ar-Ge personeli sayısının artması beklenmektedir.

Üniversiteler ve diğer araştırma kurumlarında yürütülen araştırma faaliyetlerinin en önemli sonucu bilimsel makale sayısında artış olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkemiz, Bilimsel Atıf Endeksinde 2005 ve 2006 yıllarında olduğu gibi 2007 yılında da 19. sırada yer almıştır.

Dokuzuncu Kalkınma Planında, geleceğe yönelik olarak nanoteknoloji, biyoteknoloji, yeni nesil nükleer teknolojiler ile hidrojen ve yakıt pili teknolojileri; sanayi politikasının öncelik vereceği sektörlerdeki araştırmalar; yerli kaynakların katma değere dönüşmesini amaçlayan Ar-Ge faaliyetleri; aşı ve anti-serum başta olmak üzere yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik sağlık araştırmaları; bilgi ve iletişim teknolojileri; savunma ve uzay teknolojileri öncelikli alanlar olarak belirlenmiştir. Başta bu alanlarda olmak üzere, büyük ölçekli araştırma laboratuvarları ve mükemmeliyet merkezleri kurulması, temel ve uygulamalı araştırma projelerine destek verilmesi ve araştırmacı insan gücü yetiştirilmesine yönelik programlar sürdürülmektedir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülen Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB), Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER) ve duvarsız teknoloji kuluçka

merkezleri faaliyetlerinin desteklenmesine devam edilmektedir. 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla 31 adet TGB kurulmuş olup, bunlardan 18'i aktif olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. 2008 yılı sonuna kadar faaliyete geçen TGB sayısının 34'e ulaşması hedeflenmektedir.

Ar-Ge harcamalarının etkin kullanımını ve Ar-Ge çalışmaları sonuçlarının uygulamaya geçirilmesini kolaylaştırmak amacıyla kamu kurumlarının faaliyet alanlarıyla ilgili Ar-Ge destek programları ilgili kamu kurumunun bünyesinde 2005 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nda San-Tez (Sanayi Tezleri), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nda ENAR (Enerji Araştırmaları), Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nde Temiz Kömür Teknolojileri Araştırma Programları başlatılmıştır.

Bilim ve teknoloji alanında uygulanan politika ve destek mekanizmalarını izleme ve değerlendirme sisteminin iyileştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bilim ve teknoloji politikasının temel amacı, özel sektörün yenilik yeteneğini artırmak, bilim ve teknolojiye yetkinleşmek ve bu yetkinliği ekonomik ve sosyal faydaya dönüştürmektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 40. Bilim ve teknoloji alanında kurumlar arası işbirliğini ve özel kesimin sistem içindeki etkinliğini artıran bir ulusal yenilik sistemi oluşturulacaktır.				
Tedbir 76. Ulusal Yenilik Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanacaktır.	TÜBİTAK	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, İlgili Kamu Kurumları, , Kalkınma Ajansları, Özel Sektör, STK'lar, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Ulusal Yenilik Stratejisi ve Eylem Planı ilgili paydaş kuruluşların katılımı ile hazırlanacaktır. Bilim ve teknoloji alanında kurumlar arası işbirliği ve eşgüdüm sağlanarak, kurumların görev, yetki ve sorumlulukları yeniden tanımlanacaktır. İllerde gelişmeyi desteklemek ve illerin rekabet güçlerini artırmak üzere özel sektör, üniversite ve kamu kuruluşları ile yerel dinamikleri kapsayan yenilik ekseninde faaliyet gösterecek işbirliği ağlarının kurulması desteklenecektir.
Tedbir 77. Özel sektörde yürütülen Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması desteklenecektir.	TÜBİTAK	DPT, İlgili Kamu Kuruluşları, Üniversiteler, Özel Sektör	Aralık Sonu	Özel sektör tarafından yürütülen Ar-Ge projelerine verilen destekler artırılarak yenilik kültürünün geliştirilmesi ve Ar-Ge

				çalışmalarına olan talebin canlandırılması sağlanacaktır. Öncelikli alanlarda teknoloji yeteneğini üst düzeye çıkarmak ve sektör geneline yaygınlaştırmak üzere rekabet öncesi ortak ve kapsamlı Ar-Ge faaliyetleri desteklenecektir.
Tedbir 78. KOBİ'lere sağlanan Ar-Ge destekleri yaygınlaştırılacaktır.	KOSGEB	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Üniversiteler, Sanayi ve Ticaret Odaları	Aralık Sonu	KOBİ'lere sağlanan Ar-Ge destekleri etkinleştirilerek yaygınlaştırılacak ve KOBİ'ler tarafından daha fazla Ar-Ge talebi yaratılmasına yönelik faaliyetlerin sürdürülmesi sağlanacaktır. Üniversite-Sanayi İşbirliğinin sağlanması ve Ar-Ge çalışmalarının desteklenmesini teminen Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER) ve Duvarsız Teknoloji İnkübatörleri (DTİ) kurulması yönünde çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 79. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB) güçlendirilecektir.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	4691 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Taslağı kurumların görüşleri çerçevesinde nihai hale getirilecek ve TBMM'ye sevkedilecektir.
Öncelik 41. Ar-Ge desteklerine ilişkin izleme ve etki değerlendirme çalışmaları başlatılacaktır.				
Tedbir 80. Ar-Ge desteklerine ilişkin izleme ve etki değerlendirme çalışmaları başlatılacaktır.	DPT	Maliye Bakanlığı, TÜBİTAK, YÖK, Üniversiteler, Özel Sektör, STK'lar	Aralık Sonu	Ar-Ge destek programları ve mekanizmalarına ilişkin izleme ve etki değerlendirme sistemleri tanımlanacaktır. Gerek izleme sonucu elde edilen veri ve bilgiler ışığında gerekse özel olarak gerçekleştirilecek etki değerlendirme faaliyetleri ile programlar ve mekanizmaların etkinliği artırılacaktır.

Öncelik 42. Araştırmacı insan gücü kaynağı nitelik ve nicelik yönünden geliştirilecektir.				
Tedbir 81. Araştırmacı insan gücü kaynağı nitelik ve nicelik yönünden geliştirilecektir.	TÜBİTAK	Milli Eğitim Bakanlığı, DPT, YÖK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Yürütülmekte olan araştırmacı insan gücü yetiştirme programları deneyimler ışığında iyileştirilecektir. Tamamlayıcı olarak araştırmacılığın özendirilmesi için ödül, burs ve teşvik mekanizmaları geliştirilecektir.
Öncelik 43. Üniversite araştırma altyapılarını etkinleştirecek bir yol haritası hazırlanacaktır.				
Tedbir 82. Üniversite araştırma altyapılarını etkinleştirecek bir yol haritası hazırlanacaktır.	YÖK	DPT, TÜBİTAK, Üniversiteler, İlgili Kamu Kurumları	Aralık Sonu	Üniversitelerde kurulan mükemmeliyet merkezleri, merkezi laboratuvarlar ve tematik araştırma merkezlerinin bütün araştırmacıların kullanımına açılmasını ve aynı alanda çalışan araştırmacıların aynı merkezlerde bir araya gelmelerini sağlayacak bir Ar-Ge Altyapı Yol Haritası hazırlanacaktır.
Öncelik 44. Akademik yükselme kriterlerinde araştırma faaliyetlerinin etkisi artırılacaktır.				
Tedbir 83. Akademik yükselme kriterlerinde araştırma faaliyetlerinin etkisi artırılacaktır.	YÖK	Türk Patent Enstitüsü, Üniversiteler	Aralık Sonu	Akademik yükselme kriterlerinde patent, proje yürütme, özel sektöre ortak araştırma faaliyetlerinin etkisini artırıcı iyileştirmeler yapılacaktır.
Öncelik 45. Türk Uzay Kurumunun kurulmasına yönelik düzenleme yapılacaktır.				
Tedbir 84. Türk Uzay Kurumunun kurulmasına yönelik düzenleme yapılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	Milli Savunma Bakanlığı, DPT, TÜBİTAK, TÜRKSAT A.Ş., Telekomünikasyon Kurumu	Aralık Sonu	Ülkemizin uzayla ilgili çalışmalarını yürütmek, koordine etmek ve ayrıca uzay konusunda araştırma geliştirme faaliyetlerinin yapılmasını sağlamak üzere bir kurum kurulacaktır.

H. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN YAYGINLAŞTIRILMASI

1. Mevcut Durum

Elektronik haberleşme sektörü, iletişim hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulması yoluyla bilgi toplumuna dönüşümün hızlandırılması ve böylece ülkenin rekabet gücünün artırılması açısından kritik öneme sahiptir. 2004 yılında başlayan serbestleşmeyle birlikte sektörde rekabeti artırmaya yönelik düzenlemeler yapılmış, altyapı ve hizmet sunumuna yönelik sektöre yeni girişler olmuştur.

2008 yılı Eylül ayı itibarıyla Telekomünikasyon Kurumu tarafından 260 işletmeci yetkilendirilmiş durumdadır. Hizmete dayalı rekabeti geliştirmek üzere, uzak mesafe telefon hizmeti sunacak işletmecilerin yetkilendirilmesine 2005 yılında başlanmış, ancak hâlihazırda bu alanda yetkilendirilmiş toplam 32 işletmecinin pazardan aldıkları pay oldukça sınırlı kalmıştır.

Sabit telefon pazarının çok büyük bir kısmını teşkil eden şehir içi telefon hizmetlerinde rekabet sağlaması beklenen sabit telekomünikasyon hizmeti yetkilendirmesine ilişkin yönetmelik değişikliği 2007 yılı Ağustos ayında Resmi Gazete’de yayımlanmış, ancak Danıştay tarafından yürütmesi durdurulmuştur. Telekomünikasyon Kurumu tarafından yeni bir düzenlemeye yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Ayrıca, mobil haberleşme pazarına yeni işletmecilerin girişine imkan sağlayacak olan sanal mobil şebeke hizmeti işletmecilerinin yetkilendirilmesine yönelik düzenleme taslağı hazırlanmıştır.

Kablo TV şebekesi üzerinden elektronik haberleşme hizmeti sunmak üzere kablo platform hizmeti işletmecilerinin yetkilendirilmesi amacıyla yapılan düzenleme 2005 yılında yürürlüğe girmiş, ancak 2007 yılında Danıştay tarafından iptal edilmiştir. Diğer taraftan, bu alanda daha önce Türk Telekomünikasyon A.Ş. ile gelir paylaşımı sözleşmeleri kapsamında hizmet sunan kablo TV işletmecileri ile TÜRKSAT A.Ş. arasındaki kablo TV altyapısının sahipliğine yönelik sorun yargıya taşınmış olup, henüz karara bağlanmamıştır.

Altyapıya dayalı rekabetin tesisini sağlamak üzere altyapı işletmeciliği konusunda yetkilendirmeler yapılmış olup, Eylül 2008 itibarıyla bu alanda 16 işletmeci lisans almıştır. Söz konusu işletmeciler, diğer şebeke endüstrilerinde faaliyet gösteren kamu kurumlarına ait mevcut fiber altyapısının işletilmesi ve bu kurumların geçiş haklarından faydalanılması konusunda çalışmalara başlamış olsa da, altyapı işletmeciliğinde yeterli düzeyde rekabetçi bir piyasa henüz oluşmamıştır.

Alternatif işletmecilerin yerleşik işletmeciden aldıkları hizmetlere ilişkin maliyet modellerinin geliştirilmesi hususundaki çalışmalar henüz tamamlanamamıştır.

Alternatif işletmecilerin genişbant internet erişim hizmeti sunmalarına imkan veren yerel ağın paylaşıma açılması ve veri akış erişimine ilişkin olarak Türk Telekomünikasyon A.Ş. tarafından referans teklifler yayımlanmıştır. Bu kapsamda, Türk Telekomünikasyon A.Ş. ile bazı işletmeciler arasında anlaşmalar imzalanmış olup, alternatif işletmecilerin bu alanda daha etkin rol almaya başladıkları görülmektedir.

Telekomünikasyon Kurulu, 2008 yılı Nisan ayından itibaren geçerli olmak üzere, sabit ve mobil şebekelerde çağrı sonlandırma ücretlerinde önemli oranda indirim yapmıştır. Bu indirimlerle alternatif işletmecilerin Türk Telekomünikasyon A.Ş.’den aldıkları hizmetlerin ve mobil işletmecilere yönelik çağrılarının maliyetleri azaltılmıştır.

Numara taşınabilirliğini sağlayacak merkezi referans veritabanı 2008 yılı Mayıs ayında tamamlanmış olup mobil numara taşınabilirliği Kasım 2008’de, coğrafi ve coğrafi olmayan numara taşınabilirliği ise Mayıs 2009’da uygulamaya geçecektir.

Elektronik haberleşme şebekelerinin güvenliğini sağlamaya yönelik olarak işletmecilerin yükümlülüklerini belirleyen Elektronik Haberleşme Güvenliği Yönetmeliği

20 Temmuz 2008 tarih ve 26942 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

İlki iptal edilen üçüncü nesil (3G) mobil iletişim lisans ihalesine yönelik yeni yetkilendirme planı 18 Eylül 2008 tarihli ve 27001 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Söz konusu ihale, 2008 yılı Kasım ayı içerisinde yapılacaktır.

Mobil genişbant erişim piyasasına alternatif işletmecilerin girmesine imkân verecek olan genişbant telsiz erişim hizmetlerinde yetkilendirmeye ilişkin düzenleme çalışmalarının 2009 yılı içerisinde tamamlanması beklenmektedir.

Sektördeki gelişmeler ve AB düzenlemeleriyle uyumlu olarak hazırlanan ve sektörün ihtiyaç duyduğu düzenlemeler için genel çerçeveyi belirleyen Elektronik Haberleşme Kanunu Tasarısı TBMM tarafından kabul edilmiş ancak Cumhurbaşkanı tarafından bazı maddeleri tekrar görüşülmek üzere Meclise iade edilmiştir. Tasarının ivedilikle ele alınarak yasalaşması beklenmektedir.

Sabit telefon abone sayısı doyuma ulaşmış olmasına karşılık, mobil telefon abone sayısında artış sürmektedir. DSL altyapısının hızla genişlemesine paralel olarak, genişbant abone sayısında yaşanan hızlı artış devam etmektedir. Ancak, 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla ulaşılan yüzde 6,8 yoğunluk oranı, AB üyesi ülkeler ile kıyaslandığında düşük düzeyde kalmaktadır. Diğer taraftan, kablo TV platformuna ilişkin olarak TÜRKSAT ve kablo platform hizmeti işletmecileri arasında yaşanan sorunlar nedeniyle hem kablo TV hem de genişbant kablo internet hizmetinin kullanımında ilerleme sağlanamamaktadır.

Uydu teknolojileri alanında yetkinliklerin geliştirilmesi ve milli uydu imal edilmesine yönelik Ar-Ge çalışmaları TÜRKSAT A.Ş. bünyesinde sürdürülmektedir.

Bilgi Teknolojileri (BT) sektörü, giderek büyüyen bir pazara sahip olması, iş süreçlerini etkinleştirerek rekabet gücüne sağladığı katkı ve yarattığı istihdam olanaklarıyla, bilgi toplumuna dönüşüm sürecini destekleyecek temel sektörlerden biridir.

Yazılım ve hizmetler pazarı büyümekle birlikte BT harcamaları içerisindeki oranı, donanım harcamalarındaki görece daha yüksek büyümenin etkisiyle yüzde 25’ler seviyesini aşamamaktadır. Bu oran, yüzde 65 civarında olan dünya ortalamasının oldukça altındadır.

Genellikle küçük ölçekli işletmelerden oluşan BT sektörünün temel sorunları arasında, nitelikli personel sayısının yetersiz oluşu, finansmana erişimde yaşanan güçlükler, kalite bilincinin oluşmaması, Ar-Ge ve yenilikçilik düzeyinin düşüklüğü, iç pazarın darlığı ve dış pazarlara açılmada yaşanan güçlükler ağırlığını korumaktadır.

Türkiye’nin uluslararası bilgi teknolojileri firmaları için üretim ve operasyon merkezi niteliği kazanarak doğrudan yabancı sermaye yatırımları için uygun ortam oluşturulması ve sektörde yer alan küçük ölçekli firmaların, uluslararası firmaların bölgesel ağlarını kullanarak yurt dışına açılımlarının sağlanması amacıyla kurulacak Bilişim Vadisi Projesinin fizibilite ihalesine 2008 yılı Ağustos ayında çıkmış, ancak tekliflerin yeterli görülmemesi nedeniyle ihale sonuçlandırılmamıştır. Eylül ayı içerisinde çıkılan ikinci ihalenin kısa sürede sonuçlandırılarak, fizibilite çalışmasının 2009 yılı içerisinde tamamlanması öngörülmektedir.

BİT sektöründe ihtiyaç duyulan nitelikli personel sorununa çözüm geliştirmek üzere nitelikli bilişim çalışanları yetiştirilmesine ilişkin e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu kararı alınmış ve gerekli görevlendirme yapılmıştır.

BİT sektörü, 2001 yılı krizi sonrasındaki istikrarlı büyümesini devam ettirmektedir. 2007 yılı sonu itibarıyla 21,7 milyar ABD doları olan BİT sektörü büyüklüğünün 2008 yılında yüzde 20 oranında artarak 26 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. Bunun yüzde 79'unu telekomünikasyon sektörü, yüzde 21'ini ise bilgi teknolojileri sektörünün oluşturacağı öngörülmektedir.

TABLO:IV. 26- Bilgi ve İletişim Teknolojilerine İlişkin Temel Göstergeler

	2006	2007	2008 ⁽¹⁾
Sabit telefon santral kapasitesi (bin hat)	21 100	21 772	21 300
Sabit telefon abone sayısı (bin kişi)	18 832	18 201	17 500
Sabit telefon abone yoğunluğu (%)	25,8	24,9	23,9
Mobil telefon abone sayısı (bin kişi)	52 663	61 975	65 000
Mobil telefon abone yoğunluğu (%)	72,2	84,9	89
Genişbant abone sayısı (bin kişi)	2 774	4 404	5 700
Genişbant abone yoğunluğu (%)	3,8	6	7,8
İnternet kullanıcı yoğunluğu (%) ⁽²⁾	18	26,7	35,8
Kablo TV abone sayısı (bin kişi)	1 208	1 141	1 150
BİT Pazar Büyüklüğü (milyar ABD doları)	17,9	21,7	26
- Telekomünikasyon	13,8	17	20,5
- Bilgi Teknolojileri	4,1	4,7	5,5

Kaynak: Telekomünikasyon Kurumu, TÜİK, IDC (International Data Corporation)

(1) Gerçekleşme tahmini (DPT)

(2) Oranlar 16-74 yaş arası nüfus bazındadır. 2006 yıl sonu gerçekleşme tahminidir. 2007 (Haziran) ve 2008 (Nisan) yılı verileri ise TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Anketi sonucudur.

Posta hizmetleri piyasasının kontrollü ve kademeli bir şekilde serbestleştirilmesi ve sektörün ilgili AB Direktifleri paralelinde yeniden yapılandırılmasına yönelik yasal düzenleme çalışmaları devam etmektedir.

Karasal vericiler üzerinden sayısal yayıncılığa geçiş politikası doğrultusunda hukuki altyapının oluşturulması için 3984 sayılı Kanun ve ilgili ikincil mevzuatta değişiklikler yapılacaktır.

Avrupa Birliği ile yürütülen "Bilgi Toplumu ve Medya" Faslı müzakereleri kapsamında, yayıncılık sektöründe gerçekleştirilecek düzenlemeleri içeren bir eylem planı hazırlanmış ve 3984 sayılı Kanun ile ilgili ikincil mevzuatta yapılacak değişikliklere ilişkin yol haritası belirlenmiştir.

TRT Genel Müdürlüğünün yeniden yapılandırılması amacıyla hazırlanan ve 2954 sayılı Kanunda değişiklik yapan 5767 sayılı Kanun 2008 yılı Haziran ayında yürürlüğe girmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılması ve etkin kullanılmasıyla, bilgi toplumuna dönüşüm sürecinin hızlandırılması ve bu yolla ülkemizin rekabet gücünün ve refah düzeyinin artırılmasına katkı sağlanması temel amaçtır.

Bilgi Toplumu Stratejisi'nde yer verilen, elektronik haberleşme sektörünün hizmet yeteneğinin rekabetçi bir ortamda küresel düzeyde geliştirilmesi hedefi doğrultusunda devletin düzenleyici rolü etkinleştirilecek, alternatif altyapı ve hizmetlerin devreye girmesi sağlanacak, pazarın potansiyel gelişimi ve bilgi toplumu hizmetlerinin yaygınlaşmasını olumsuz yönde etkileyen sorunlar giderilecektir.

Bilgi teknolojileri sektörünün, bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde ortaya çıkacak iç talebi karşılayarak daha fazla değer yaratması ve dış pazarlarda yer edinebilmesi amacıyla küresel rekabet gücü artırılacaktır. Bu kapsamda, seçici bir yaklaşım izlenerek, bilgi teknolojileri hizmetleri alanında proje odaklı hizmetlere ve uygulama yönetimi, barındırma, iş süreçlerinin yönetimi gibi dış kaynak hizmetlerine, yazılım alanında ise rekabet avantajının daha yüksek olduğu telekomünikasyon, sağlık, eğitim, savunma sanayi gibi stratejik alanlara odaklanılacaktır. Bilişim Vadisi Projesi, fizibilite çalışmaları tamamlanarak başlatılacaktır. Ayrıca, sektörün ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücünü karşılamaya yönelik eğitim programları başta olmak üzere, Bilgi Toplumu Stratejisinde belirlenen diğer eylemler hayata geçirilecektir.

2009 yılında telekomünikasyon hizmet pazarı ve bilgi teknolojileri pazarının 2008 yılına göre yüzde 17 oranında büyüyerek sırasıyla 24 milyar ABD doları ve 6,4 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. 2009 yılında mobil telefon abone yoğunluğunun yüzde 96'ya ve genişbant abone yoğunluğunun ise yüzde 10'a ulaşacağı tahmin edilmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 46. Elektronik haberleşme sektöründe alternatif altyapı ve hizmetlerin sunumuna önem verilerek sektör daha rekabetçi hale getirilecektir.				
Tedbir 85. Genişbant telsiz erişim hizmetinin yetkilendirilmesine ilişkin düzenleme çalışmaları yapılacaktır.	Telekomünikasyon Kurumu	Ulaştırma Bakanlığı, DPT	Aralık Sonu	Kablosuz genişbant erişim hizmetlerinin sunulmasına imkan sağlanacak, mevcut genişbant altyapı ve hizmetlerine alternatifler oluşturularak genişbant erişim piyasasında rekabet artırılacaktır.
Tedbir 86. Sanal mobil şebeke hizmeti işletmeciliği yetkilendirilmesine ilişkin düzenleme çalışmaları sonuçlandırılacaktır.	Telekomünikasyon Kurumu	Ulaştırma Bakanlığı, DPT	Eylül Sonu	Mevcut mobil şebeke işletmecilerinin altyapıları üzerinden alternatif işletmecilerin de hizmet sunmasına imkân tanıyacak yetkilendirmeler yapılacaktır.

Tedbir 87. Yeni nesil mobil telekomünikasyon hizmetlerine ilişkin yetkilendirme çalışmaları sonuçlandırılacaktır.	Telekomünikasyon Kurumu	Ulaştırma Bakanlığı, DPT	Aralık Sonu	Genişbant erişime imkan verecek ve üzerinde birçok uygulamanın çalışacağı yeni nesil mobil sistemler konusunda yetkilendirmeye ilişkin çalışmalar sonuçlandırılacaktır.
Öncelik 47. Bilgi Toplumu Stratejisinde belirlenen küresel rekabetçi bilgi teknolojileri sektörünün tesisine ilişkin eylemler hayata geçirilecektir.				
Tedbir 88. Bilişim Vadisi fizibilite çalışması tamamlanacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, DPT, YÖK, TÜBİTAK, TOBB, TTGV	Aralık Sonu	Türkiye'nin uluslararası bilgi teknolojileri firmaları için üretim ve operasyon merkezi niteliği kazanması ve sektörde yer alan küçük ölçekli firmaların, uluslararası firmaların bölgesel ağlarını kullanarak yurt dışına açılımlarının sağlanması amacıyla kurulacak Bilişim Vadisi'nin fizibilite çalışması tamamlanacaktır.
Tedbir 89. Nitelikli bilişim çalışanları yetiştirilmesine yönelik sertifika programları başlatılacaktır.	İŞKUR	DPT, STK'lar	Aralık Sonu	BİT sektörünün nitelikli personel ihtiyacı, belirlenecek uzmanlık alanlarında hayata geçirilecek uluslararası kabul gören sertifika programları vasıtasıyla karşılanacaktır.
Öncelik 48. Posta sektörü kalite, güvenilirlik ve erişilebilirlik esasları ve AB düzenlemeleri paralelinde rekabetçi bir anlayışla yeniden yapılandırılacaktır.				
Tedbir 90. Posta hizmetleri piyasasının serbestleştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı, PTT	Mart Sonu	Posta sektörünü bütün yönleriyle düzenleyecek kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir. Söz konusu kanunla piyasayı düzenlemek ve denetlemekle görevli, işletmecilerden ayrı ve operasyonel olarak bağımsız bir yapı oluşturulacak ve mevcut posta tekelinin daraltılması süreci başlatılacaktır.

Tedbir 91. PTT Genel Müdürlüğünün sektörde oluşacak rekabet ortamına hazır hale getirilmesi için gerekli yasal düzenleme yapılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı, PTT	Mart Sonu	Posta sektörünün yeniden yapılandırılması çerçevesinde, PTT Genel Müdürlüğünün sektörde üstleneceği role uygun olarak organizasyon yapısının ve izlenecek politikaların belirlenmesine yönelik kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 49. Yayıncılık sektörü teknolojiadaki gelişmeler de dikkate alınarak geliştirilecektir.				
Tedbir 92. Sayısal yayıncılığa geçiş için gerekli hukuki altyapı tamamlanacak ve teknik altyapı çalışmalarına devam edilecektir.	RTÜK	Ulaştırma Bakanlığı, DPT, Telekomünikasyon Kurumu, TRT	Aralık Sonu	Karasal vericiler üzerinden sayısal yayıncılığa geçiş konusunda 3984 sayılı Kanunda gerekli değişiklikler yapılacak ve belirlenen illerde analog yayınlarla paralel olarak karasal vericiler üzerinden sayısal yayıncılık hayata geçirilecektir.
Tedbir 93. Yayıncılık sektöründe AB'ye uyum amaçlı düzenlemeler gerçekleştirilecektir.	RTÜK	DPT	Aralık Sonu	Kapsam, tanımlar, yayın ilkeleri, yargı yetkisi, önemli olaylar, alım ve yeniden iletim, bağımsız eserlerin teşviki gibi konularda 3984 sayılı Kanunda gerekli değişiklikler yapılacaktır.

I. TARIMSAL YAPININ ETKİNLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

2007 yılında yüzde 6,8 oranında küçülen tarım sektörünün GSYH içindeki payı da yüzde 8,9'a gerilemiştir. Bu daralmanın en önemli nedeni 2007 yılında tüm dünyada yaşanan ve ülkemizde de şiddetli bir biçimde hissedilen kuraklık olmuştur. Sektörün toplam istihdam içindeki payı azalarak 2006 yılındaki yüzde 27,3 seviyesinden 2007 yılında yüzde 26,4'e düşmüştür.

Arazi parçalılığı, işletme ölçeklerinin küçük olması ve örgütlenme yetersizliği gibi yapısal sorunlar nedeniyle sektörde dönüşüm ihtiyacı sürmektedir. Diğer taraftan, tarım ve kırsal kalkınma, gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı ile balıkçılık mevzuatının AB müktesebatına uyumuna ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

Toprak ve Su Kaynakları

2007 yılı istatistiklerine göre, ülkemizdeki toplam tarım alanı 24,8 milyon hektardır. Bu miktarın, 17 milyon hektarını ekilen, 4,2 milyon hektarını nadasa bırakılan, 0,7 milyon hektarını sebze yetiştirilen ve 2,8 milyon hektarını ise meyve, zeytin ağaçları ve bağcılık için ayrılan alanlar oluşturmaktadır.

5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununda 2007 yılında yapılan değişiklik çerçevesinde, 2008 yılında DSİ Genel Müdürlüğü tarafından ilk aşamada yaklaşık 160 bin hektar sulama şebeke sahasında arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri programlanmıştır. Projelere başlanmak üzere, bu Kanunun uygulama esaslarını belirleyecek tüzük çalışmalarının sonuçlanması beklenmektedir.

DSİ tarafından 2006 yılında 69 bin hektar, 2007 yılında ise 46 bin hektar ilave saha işletmeye açılmıştır. Ancak, 2006 yılında 47 bin hektar ve 2007 yılında 81 bin hektar sulama sahasında, su kaynağı yetersizliği nedeniyle sulama yapılamamıştır. Bu durum, su tasarrufu sağlayan sulama tekniklerinin yaygınlaştırılması yanında, sulama suyu kullanım tarifelerinin fiilen kullanılan su miktarıyla orantılı şekilde fiyatlandırılmasına yönelik çalışmaların yapılması suretiyle, su tüketiminde etkinliğin artırılması gereğini öne çıkarmaktadır.

DSİ'nin 2008 yılı yatırım programında mevcut proje paketinin ortalama tamamlanma süresi 27 yıl iken, yıl içinde ağırlıklı olarak GAP Eylem Planı kapsamında yapılan ek ödenek tahsisatları sonucunda bu süre 15 yıla indirilmiştir.

Diğer yandan, sulamaya ayrılan kaynakların çeşitlendirilerek artırılması çalışmaları çerçevesinde 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkındaki Kanunda 2008 yılı Mayıs ayında 5762 sayılı Kanunla yapılan düzenlemeler sonucunda, Manyas Ovası Sağ Sahil Sulaması projesinin yap-işlet-devret modeli ile gerçekleştirilmesi çalışmalarının 2008 yılında sonuçlanması beklenmektedir.

Dünyada yaşanan küresel ısınmanın neden olduğu iklim değişikliği ve olası kuraklıkların ülkemizdeki etkilerini azaltmak ve bu konuda alınacak tedbirleri belirlemek amacıyla yapılacak çalışmalarda görev, yetki ve sorumluluklar ile ilgili olarak 2007/12477 sayılı Tarımsal Kuraklıkla Mücadele ile Kuraklık Yönetimi Çalışmalarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Karar Ağustos 2007'de yürürlüğe girmiş, Tarımsal Kuraklıkla Mücadele Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmış ve çalışmalara başlanmıştır.

Bitkisel Üretim

Günümüzde tüm dünyada etkisini gösteren iklim değişikliği ve özellikle kuraklık gibi dışsal faktörler sonucu, tarım sektörü katma değerinde ağırlıklı paya sahip olan bitkisel üretimde meydana gelen rekolte kayıpları büyümeyi doğrudan etkilemektedir.

Sektörün çok parçalı ve küçük ölçekli işletme ile etkin olmayan örgütlenme yapısı, verimliliğin ve üretici gelir düzeyinin yükselmesini engellemektedir. Bu çerçevede, bitkisel üretimde verimlilik ve kaliteyi artırmak amacıyla, genetik potansiyeli yüksek ve üstün vasıflı bitki çeşitlerine ait her türlü çoğaltım materyalinin standartlara uygun, zamanında, uygun fiyatlarla ve yurtiçi üretimle karşılanması hususu önemini korumaktadır.

Organik tarım alanlarının toplam tarım alanları içerisindeki payının artırılması ve bu konudaki mevzuatın AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilmesi çalışmaları devam etmektedir. Ancak, sektörde kontrol ve denetim faaliyetlerine ağırlık verilerek bu hizmetlerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Farklı ekolojik tarım bölgelerine ve buna bağlı olarak zengin gen kaynaklarına sahip olan ülkemizde, bitki hastalık ve zararlılarına karşı özellikle entegre mücadele anlayışı benimsenerek, hava, toprak ve su kirliliğinin önlenmesi, ilaç kalıntısı olmayan ürünlerin elde edilmesi ve kamu-üretici işbirliğinin geliştirilmesi önemini korumaktadır.

Yükselen petrol fiyatlarına paralel olarak, biyoyakıt üretiminde kullanılan tarımsal hammadde talebinin uluslararası piyasalarda artması, başta yağlı tohumlar ve hububat olmak üzere tarımsal ürünlerde arz-talep dengesizliklerine yol açarak fiyatların aşırı yükselmesine neden olmakta ve gıda güvencesini tehdit etmektedir.

Hayvancılık

Ülkemizde birim hayvan başına elde edilen verim düşük olup, hayvancılığın gelişmiş olduğu ülkelerde, sığır karkas ağırlığı ortalama 270-280 kg dolayında iken ülkemizde 200-215 kg; sığır başına süt verimi ise söz konusu ülkelerde 5-6 bin kg/laktasyon iken ülkemizde 2-2,5 bin kg/laktasyon düzeyindedir.

2007 yılı istatistiklerine göre, ülkemizdeki yaklaşık 11 milyon baş sığır mevcudunun yüzde 40,5'i kültür melezi sığırları, yüzde 29,9'u ise saf kültür ırkı sığırlarından oluşmaktadır. Toplam 25,5 milyon baş koyunun, yüzde 96'sını verimi görece düşük olan yerli koyunlar oluşturmaktadır. Hayvan ıslahı ve nitelikli damızlık sığır elde edilebilmesi amacıyla, 2007 yılında yaklaşık 2 milyon baş sığır suni tohumlama metoduyla tohumlanmıştır. Suni tohumlama ve suni tohumlama yoluyla elde edilen buzağılar için yapılan destekleme ödemelerinin destekleme kapsamından çıkartılması nedeniyle 2008 yılında suni tohumlama sayısında bir önceki yıla göre önemli miktarda azalma görülmektedir. 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla suni tohumlama sayısı 1,2 milyon olup, yıl sonunda 1,5 milyon düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde karlılığı etkileyen en önemli unsur olan kaliteli kaba yem arzı yetersiz olup, yem bitkilerinin miktar, kalite ve çeşit bakımından geliştirilmesi ve üretimlerinin artırılması, sektör açısından önemini korumaktadır.

Hayvan hastalıkları ve zararlılarının olumsuz etkilerinin azaltılması yönündeki çalışmalarda, hayvancılık işletmeleri bazında koruyucu önlemlerin alınması önem arz ederken, ülke şartlarına uygun aşı, ilaç ve serum üretimlerinin miktar ve kalitesinin iyileştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Bu çerçevede, AB Mali İşbirliği kapsamında 2007 yılında uygulamaya konulan Sınır Kontrol Noktalarının Yeniden Yapılandırılması Projesi ile Kuduz Hastalığının Kontrolü Projesinin 2009 yılı sonunda tamamlanması beklenmektedir. Bunun yanı sıra, 2009 yılında da AB Mali İşbirliği kapsamında Koyun ve Keçilerin Küpelenmesi ve Aşılama Projesi başlatılacaktır.

Su Ürünleri

Zengin su kaynaklarının varlığına karşın, kaynakların etkin kullanılmaması, örgütlenmedeki yetersizlik, Ar-Ge faaliyetlerinin ihtiyaçlar doğrultusunda gerçekleştirilememesi, çevresel sorunlar ve kurumsal altyapı eksiklikleri, sektörün önemli sorunları olmaya devam etmektedir.

Su ürünleri üretimi, 2007 yılında yüzde 17'lik artışla 772 bin ton olarak gerçekleşmiş olup, toplam üretimin yüzde 82'si avcılık faaliyeti ile sağlanmıştır. Yetiştiricilikte uygulanmakta olan desteklerle önemli artışlar sağlanmıştır. Ancak, 2006 yılında 2872 sayılı Çevre Kanununda yapılan değişiklikle denizlerdeki balık çiftliklerinin kurulabileceği alanlara ilişkin getirilen düzenlemeler, söz konusu artışın ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğinin sağlanması için sektörün gelişimiyle ilgili mekansal planlamanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

AB müktesebatına uyum gerekleri de gözetilerek hazırlanan koruma-kontrol hizmetlerinin etkinleştirilmesi, sürdürülebilir balıkçılığın sağlanması ve pazar şartlarına uygun, kaliteli üretim yapılması yönündeki tedbirleri kapsayan Su Ürünleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı TBMM'nin gündeminde bulunmaktadır. Ayrıca, karaya çıkış noktalarında kontroller yapılması amacıyla 33 balıkçı barınağında ofisler kurulmuş olup, kontrollerin etkinliğini artırmak amacıyla uzaktan algılama yönteminin kullanıldığı gemi izleme sisteminin yaygınlaştırılması ile av faaliyetlerinin kayıt altına alınmasını hedefleyen altyapı çalışmalarına devam edilmektedir. Bununla birlikte, etkin kaynak yönetiminin temeli olan stoklara ilişkin bilgilerin elde edilmesi amacıyla, AB Mali İşbirliği kapsamında yürütülen proje ile ülkemizde stok değerlendirme sisteminin kurulmasına yönelik özellikle insan kaynaklarının geliştirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Balıkçılık sektörünün en önemli altyapı ihtiyacı olan balıkçı barınakları sayıca fazla olmakla birlikte üstyapılardaki yetersizlik nedeniyle nitelik açısından istenilen düzeyde değildir. Ayrıca, söz konusu yapıların kullanımlarının ve yatırım ihtiyaçlarının programlanması amacıyla mevcut durum ve ihtiyaç tespitinin yapılması önem arz etmektedir.

Ormancılık

Toplam sahası 21,2 milyon hektar olan ormanlarımızın biyolojik çeşitlilik, su ve yaban hayatı gözetilerek yaklaşık yüzde 4'ü korumaya alınırken, dünyada bu oran yüzde 11 civarındadır. 2007 yılında yapılan 61 bin hektarlık ilave ile birlikte planlı dönemde toplam 2,66 milyon hektar yeşil kuşak, endüstriyel ve toprak muhafaza amaçlı ağaçlandırma gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan, 2007 yılında yanan 11.665 hektar ve 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla yanan 29.102 hektarlık alanla birlikte planlı dönemde toplam 579.744 hektar orman alanı yangınlarla tahrip olmuştur.

Orman kadastro çalışmasının tamamlanamaması, korunan alanların azlığı, orman bakım çalışmalarının yetersizliği, uzmanlaşmaya gereken ağırlığın verilmemesi, orman yolları ve yangınlarla mücadele ile ilgili mevcut altyapının yetersizliği, işçi sağlığı ve iş ortamının iyileştirilmesine yönelik düzenleme ve çalışmaların eksikliği sektörün temel sorunları olmaya devam etmektedir.

Tarım Destekleri

2001 yılında ülke genelinde uygulamaya konulan Doğrudan Gelir Desteği (DGD) ödemeleri programı ile 2007 yılında 16,2 milyon hektar alan kayıt altına alınarak yaklaşık 2,6 milyon çiftçiye ödeme yapılmıştır. DGD uygulaması ile birlikte geliştirilen kayıt ve izleme/kontrol sistemi kapsamında, 2004 yılından itibaren aralıklarla başlatılan organik tarım, toprak analizi, Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması (ÇATAK), sertifikalı tohum ve fidan kullanımı gibi şartlı, mazot ve gübre ödemeleri gibi şartsız alan bazlı ödemeler üretimi yönlendirme amacıyla kullanılmaya başlanmıştır.

DGD ödemeleri dahil alan bazlı ödemelerin destekleme bütçesi içerisindeki payı, 2004 yılında yüzde 80 iken, bu oran 2008 yılında yüzde 35 olarak gerçekleşmiştir. DGD ödemelerinin kaldırılması öngörülen 2009 yılında, alan bazlı ödemelerin, destekleme bütçesinin yaklaşık yüzde 28'ini oluşturacağı tahmin edilmektedir. DGD ödemeleri dışında alan bazlı ödemelerin diğer önemli kalemini oluşturan mazot ve gübre ödemeleri, alan bazlı ödemeler içerisinde 2005 yılında yaklaşık yüzde 30'luk bir paya sahipken, aynı oranın 2008 yılında yüzde 41, 2009 yılında ise yüzde 86 olacağı beklenmektedir.

Ürün bazlı olarak uygulanmakta olan ve "prim" olarak da adlandırılan, fark ödemesi desteklemeleri, arz açığı olan yağlı tohumlar ile çay ve 2005 yılından itibaren hububata uygulanmakta olup 2009 yılından itibaren bakliyat da kapsama alınacaktır. 2004 yılında destekleme bütçesinde yüzde 11'lik bir paya sahip olan fark ödemesi desteklemelerinin, 2008 yılında bütçenin yüzde 32, 2009 yılında ise yüzde 38'ini oluşturacağı tahmin edilmektedir.

2000 yılından itibaren 2000/467 ve 2005/8503 sayılı Bakanlar Kurulu Kararlarıyla beşer yıllık dönemler itibarıyla ağırlıklı olarak anaç, suni tohumlama sonucu doğan buzağı, yem bitkileri ödemeleri ile süt teşvik primlerinden oluşan hayvancılık desteklemeleri, 2004 yılında destekleme bütçesinde yüzde 7'lik bir paya sahipken bu oranın 2008 yılında yüzde 20 olacağı tahmin edilmektedir. Hayvancılık desteklemeleri, 2008/13489 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yıllık olarak değiştirilmiş ve uygulama araçlarından yem bitkileri destekleme ödemeleri ile süt teşvik primleri değişmezken, anaç hayvan başına ödeme ile kayıtlı olma ve hastalıktan ari olma durumlarında ek ödeme uygulamaları öngörülmüştür. Söz konusu değişiklik sonrası 2009 yılı bütçesinde hayvancılık desteklemeleri için yüzde 24'lük bir pay ayrılmıştır.

AB Kırsal Kalkınma Politikalarının uygulanmasına yönelik kapasite oluşturulması amacıyla, "Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı" adı altında yürütülen, gerçek ve tüzel kişilerin, tarım ürünlerinin işlenmesi, değerlendirilmesi ve pazarlanması konularındaki tarımsal yatırımlarının desteklenmesine ilişkin 2006 yılında başlatılan uygulama sürdürülmektedir. Bu uygulamaların destekleme bütçesindeki payı 2007 yılında yüzde 1,44 iken, bu oran, 2009 yılında AB Mali İşbirliği kapsamında yürütülecek olan kırsal kalkınma destekleri için katkı payı da dahil yüzde 5,40 olması öngörülmüştür. Söz konusu uygulamanın, bölgesel özellikleri dikkate alacak şekilde farklılaştırılması ihtiyacı bulunurken, önümüzdeki dönem AB Mali İşbirliği kapsamında finansman desteği sağlanacak olan benzer nitelikli uygulama ile tamamlayıcılığının gözetilmesi önem arz etmektedir.

5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu uyarınca, üreticilerin sigorta primlerini destekleme uygulaması 2006 yılında başlamıştır. Uygulama kapsamında, 2008 yılında dolu, don ve hayvan hayatı konuları başta olmak üzere, teminat altına alınacak risklerle

ilgili Eylül ayı itibarıyla toplam 242 bin poliçe kesilmiş olup, 55 milyon TL destek sağlanmıştır. 2009 yılında ise 90 Milyon TL'lik bir kaynak ayrılmıştır. Tarım Stratejisi Belgesinde (2006-2010) de ifade edildiği üzere, tarım sigortasının geliştirilmesi amacıyla başlangıçta uygulanması öngörülen sigorta prim destek ödemeleri için giderek artan oranda kaynak ayrılmaktadır. Sigorta sisteminin belirli bir derinlik kazanması için gerekli görülen prim desteklerinin, sistemin sürdürülebilirliği için aşamalı olarak azaltılması gerekmektedir.

TABLO:IV. 27- Tarım Destekleme Bütçesinin Dağılımı (1)

	2004	2005	2006	2007	2008 (2)	2009 (3)
Alan Bazlı Tarımsal Destekleme Ödemeleri	2 480	2 353	2 653	2 525	2 063	1 533
DGD	2 125	1 673	2 653	1 640	1 140	0
Alan Bazlı Ek Ödeme (Org. Tarım, İyi Tarım, Toprak Analizi) (4)				10		34
Mazot	355	410	0	480	492	583
Gübre	0	270	0	345	352	737
Sertifikalı Tohum ve Fidan Kullanımı				50	79	132
Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması (ÇATAK) (5)						7,5
Tütün alternatif ürün ödemesi						40
Fark Ödemesi Destekleme Hizmetleri	334	897	1 292	1 797	1 848	2 078
Arz Açığı Olan Ürünlere Ödemeler (6)	294	622	1 085	1 273	1 135	1 081
Hububat	0	205	120	435	610	795
Çay	40	70	87	89	103	136
Bakliyat (Kuru Fasulye, Nohut, Mercimek)						66
Hayvancılık Destek Ödemeleri	209	345	661	741	1 158	1 314
Kırsal Kalkınma Amaçlı Tarımsal Dest.	0	0	0	80	128	297
Tarım Sigortası Destekleme Hizmetleri	0	0	2	40	55	90
Telafi Edici Ödemeler	0	56	67	79	80	94
Patates Siğili Desteği	0	13	14	23	24	24
Çay Budama Tazminatı ve Masrafları	0	43	53	56	56	70
Kuraklık Desteği				266	535	
Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler	61	57	72	26	44	94
TOPLAM	3 084	3 708	4 747	5 555	5 911	5 500

(1) 2004-2005-2006-2007 yılları Tarım ve Köyşleri Bakanlığı bütçesi kesin hesap verileridir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

(4) 2005 ve 2006 yıllarında DGD ödemelerine dahildir. 2007 ve 2008 yıllarında alan bazlı ödemelerde "iyi tarım uygulamaları" desteği yoktur.

(5) 2007 ve 2008 yıllarında sadece Tarım Reformu Uygulama Projesi içindedir.

(6) Kütlü pamuk, zeytinyağı, ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, aspir ve dane mısır verilmektedir.

2007 yılında olduğu gibi 2008 yılı ilkbahar döneminde Türkiye’de meydana gelen kuraklık nedeniyle 2008/13881 sayılı Karar kapsamında, zarar gören çiftçilere kuraklık desteği ödenmesi ve bu çiftçilerin T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ile Tarım Kredi Kooperatiflerine olan tarımsal kredi borçlarının ertelenmesi kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede, 36 ilde ürünleri yüzde 30 ve üzeri zarar gördüğü tespit edilen çiftçi kayıt sistemine kayıtlı çiftçilere, buğday, arpa, mercimek, nohut, fiğ, burçak ve mürdümük için kuraklık desteği olarak, toplam 535 Milyon TL ödenmesi öngörülmüştür.

2007/11854 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü (TMO) tarafından yapılan fındık destekleme uygulamasının, uluslararası piyasalarda rekabet edebilirliği iyileştirecek şekilde gerçekleştirilmesi ve ruhsatsız fındık alanlarının alternatif ürün ekimlerine yönlendirilmesi önemini korumaktadır.

İhracatta rekabet gücünün artırılması amacıyla ihracat sübvansiyonlarının katma değeri yüksek, markalı ve nihai tüketiciye yönelik ürünlere yönlendirilmesi ve kıt kamu kaynaklarının etkin kullanılması ihtiyacı devam etmektedir. Geçmiş dönem ihracat sübvansiyonları uygulamalarında karşılaşılan ve ilgili ürün piyasalarında yaşanan yapısal sorunlara süreklilik kazandıracak şekilde ortaya çıkan olumsuz durumun, üretime ilişkin tedbirlerle çözüme kavuşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

AB’ye katılım sürecinin gerekleri, piyasalarda rekabetin tesisi ve sektörde sürdürülebilirliğin sağlanması konuları dikkate alındığında, tarım desteklerinde program çeşitliliği ve bütçe içerisindeki ağırlıkları bağlamında yapılmakta olan değişiklikler, mevcut politika çerçevesi öngörülleri ile uygulamalar arasındaki dengesizliklerin giderilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Tarımsal ürün fiyatları, 2006 yılında ortalama yüzde 7,6 azalırken, 2007 yılında ortalama yüzde 20,8 oranında artmıştır.

TABLO:IV. 28- Bazı Tarımsal Ürünlerin Başlangıç Alım Fiyatları*

	(Fiyatlar, TL/Ton)			(Yüzde Değişim)		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
1. Buğday (Ekmeklik) (1)	350	375	425	-5,5	7,1	13,3
2. Arpa (Beyaz) (1)	248	265	320	-6,1	6,9	20,8
3. Mısır (1) (2)	260	-	-	-21,7	-	-
4. Şeker Pancarı	106	90	100	6,7	-15,0	11,4
5. Fındık	7 450	4 000	5 150	47,5	-46,3	28,8
6. Haşhaş Kapsülü	1 750	1 850	2 000	4,2	5,7	8,1
7. Çay	515	570	640	12,0	10,7	12,3

* Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri avans fiyat uygulamasına geçtiklerinden birliklerin aldıkları ürünler tabloda yer almamaktadır.

(1) Destekleme primleri hariçtir.

(2) 2006 yılında başlangıç alım fiyatı açıklanmamıştır.

TABLO:IV. 29- Tarımsal Ürün Fiyatlarındaki Gelişmeler

Ürünler	(Ortalama Alım Fiyatları, TL/Ton)			(Yüzde Değişim)		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
1. Buğday	332	350	401	-5,4	5,6	14,6
2. Arpa	250	258	309	-4,6	3,3	19,9
3. Çavdar	235	241	283	7,3	2,8	17,3
4. Mısır	242	-	-	-24,1	-	-
5. Yulaf	247	258	-	-	4,4	-
6. Pamuk (1)	775	843	979	-14,4	8,8	16,0
7. Şeker Pancarı	103	90	100	-4,0	-13,0	11,4
8. Ayçiçeği	487	525	869	-5,5	7,9	65,5
9. Fındık	7 187	3 953	5 015	42,7	-45,0	26,9
10. Kuru İncir	1 808	2 198	3 069	-1,0	21,6	39,6
11. Çekirdeksiz K. Üzüm	1 399	1 402	1 706	18,5	0,2	21,6
12. Zeytinyağı	5 758	4 449	4 269	60,9	-22,7	-4,1
13. Tiftik (1)	3 094	3 920	4 790	7,8	26,7	22,2
14. Antepfıstığı	9 602	5 375	6 647	45,7	-44,0	23,7
15. Soya Fasulyesi	315	490	648	-35,6	55,5	32,3
16. Haşhaş Kapsülü	1 730	1 850	2 021	9,6	6,9	9,2
17. Çeltik	649	640	660	-7,0	-1,3	3,1
18. Yaş Koza (1)	2 478	1 208	1 277	-17,7	-51,2	5,8
19. Çöplü Kırmızıbiber	3 200	3 806	751	27,8	18,9	-80,3
20. Zeytin	2 323	2 169	2 394	-3,4	-6,6	10,4
21. Gülçiçeği	2 110	1 266	1 498	-0,7	-40,0	18,3
22. Kırmızı Mercimek	-	605	1 000	-	-	65,2
23. Çay	515	570	640	12,0	10,7	12,2
24. Yaş Üzüm	215	273	226	-3,7	26,8	-17,1
25. Kuru Kayısı	1 932	-	-	-39,3	-	-
26. Çekirdekli Kuru Üzüm	707	-	-	-	-	-
27. Siirt Fıstığı	542	-	-	-	-	-
28. Kuru Fasulye	1 336	-	-	-	-	-
29. Nohut	1 289	-	-	-	-	-
30. Taze Kayısı	154	362	524	-	134,4	44,7
31. Taze Şeftali	189	472	799	-	150,0	69,3

(1) Destekleme primleri hariçtir.

TABLO:IV. 30- Alım Miktarları ve Üreticilere Yapılan Ödemeler

Ürünler	Alım Miktarı (Bin Ton)			Üreticilere Yapılan Ödemeler (Cari Fiyatlarla, Bin TL)		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
1. Buğday	4 320	1 456	122	1 432 269	509 770	48 946
2. Arpa	799	725	3	199 616	187 050	860
3. Çavdar	11	6	0	2 575	1 518	13
4. Mısır	655	0	0	158 254	0	0
5. Yulaf	5	2	0	1 194	552	0
6. Pamuk	260	264	210	201 767	222 992	205 779
7. Şeker Pancarı (1)	9 603	6 688	6 880	989 409	599 589	687 256
8. Ayçiçeği	530	491	173	257 966	257 835	150 566
9. Fındık *	51	202	5	366 485	799 273	24 070
10. Kuru İncir	5	6	2	9 643	12 917	7 058
11. Çekirdeksiz K. Üzüm	41	37	30	57 205	52 316	51 000
12. Zeytinyağı	16	11	3	89 699	50 578	11 525
13. Tiftik	0,2	0,2	0,2	560	737	958
14. Antepfıstığı	0,2	0	0	1 978	81	226
15. Soya Fasulyesi	9	15	8	2 753	7 526	5 119
16. Haşhaş Kapsülü	13	27	9	21 788	50 770	17 732
17. Çeltik	12	87	33	7 615	55 816	22 074
18. Yaş Koza	0,2	0,1	0,1	396	153	158
19. Çöplü Kırmızıbiber	0	0	0	1 270	126	296
20. Zeytin	50	28	31	116 092	60 764	73 741
21. Gülçiçeği	3	3	3	6 009	3 390	4 000
22. Kırmızı Mercimek	0	0,2	0,1	0	125	68
23. Çay	604	627	659	310 834	357 507	421 760
24. Yaş Üzüm	2	1	3	372	217	654
25. Kuru Kayısı	0,5	0	0	1 002	0	0
26. Çekirdekli K. Üzüm	0	0	0	186	0	0
27. Siirt Fıstığı	0,3	0	0	179	0	0
28. Kuru Fasulye	1	0	0	1 355	0	0
29. Nohut	0,2	0	0	286	0	0
30. Taze Kayısı	0,4	0,2	0,0	59	59	11
31. Taze Şeftali	0,5	0,3	0,1	93	154	111
TOPLAM				4 238 910	3 231 814	1 733 981

* 2007 yılında sadece TMO fındık alımı yapmıştır.

(1) Alım bedelini göstermektedir. Bu tutarın yaklaşık yüzde 40'ı cari yılda, yüzde 60'ı bir sonraki yılda ödenmektedir.

Gıda Mevzuatı, Uygulamalar ve Sektörel Düzenlemeler

AB tarama süreci sonunda "Gıda Güvenliği, Hayvan ve Bitki Sağlığı" Faslında müzakere açılış kriterlerinin sağlanmasına yönelik müktesebat uyum çalışmaları kapsamında gıda, yem, gıda hijyeni, veterinerlik hizmetleri ve hayvan refahı ile bitki sağlığı konularına ilişkin mevzuat çalışmaları henüz sonuçlandırılmamıştır.

AB müktesebatına uyum da göz önüne alınarak, gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı konularındaki mevzuatta yer alan kontrol ve denetim hükümlerindeki ilgili düzenlemelerin tek elden yürütülmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda, yerel yönetimlere ilişkin 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu, 5393 sayılı Belediyeler Kanunu ile 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunundaki düzenlemeler sonrası ortaya çıkan kontrol ve denetim hizmetlerine ilişkin yetki ve mevzuat karmaşasının, "Gıda Güvenliği, Hayvan ve Bitki Sağlığı" Faslında müzakere açılış kriterlerinin sağlanmasına yönelik yapılacak yasal düzenlemelerle çözüme kavuşturulması beklenmektedir.

Gıda kontrol altyapısının iyileştirilmesine yönelik Ulusal Referans Laboratuvarı kurulması, risk analiz sistemi ve gıda güvenliği bilgi ağı oluşturulması çalışmalarına devam edilmiş olup, Ulusal Referans Laboratuvarının kuruluşu 2008 yılı sonunda tamamlanacaktır.

Şeker sektöründe, 2009 yılı sonuna kadar tamamlanması öngörülen özelleştirme süreci dikkate alınarak, kamuya ait şeker fabrikalarının yatırım öncelikleri ve yeniden yapılandırma ihtiyaçlarının belirlenmesi önem arz etmektedir.

TABLO:IV. 31- Tarım Sektöründe Seçilmiş Göstergeler

	2005	2006	2007	2008 (1)	2009 (2)
DSİ Tarafından İnşa Edilen Sulama Alanı (Net Kümülatif, Milyon ha)	2,46	2,53	2,57	2,66	2,75
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Arazi Toplulaştırma Faaliyeti (Kümülatif, Milyon ha)	0,16	0,18	0,22	0,24	0,30
Sertifikalı Hububat (Buğday-Arpa) Tohumu Kullanım Oranı (Yüzde)	22,9	27,0	24,2	24,7	24,7
Organik Tarım Olarak Yetiştiricilik Yapılan Kültür Alanları (Bin ha)	93	100	124	127	130
Melez ve Kültür Irkı Sığır Varlığının Toplam Sığır Varlığına Oranı (Yüzde)	65,5	68,7	70,3	71,5	73,0
Endüstriyel ve Toprak Muhafaza Ağaçlandırmaları (Kümülatif, Milyon ha)	2,52	2,60	2,66	2,72	2,77
Devlet Destekli Tarım Sigortaları Poliçe Sayısı (Bin adet)	-	12,3	219	300	400

Kaynak: TKB, ÇOB, DPT, DSİ, Tarım Reformu Gn. Md.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Tahmin

2. Temel Amaç ve Hedefler

Tarım politikalarında, gıda güvencesinin sağlanması çerçevesinde, artan nüfusun yeterli ve dengeli beslenmesi ile kaliteli ve güvenli gıdaya ulaşması; ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan sürdürülebilir, örgütlü, rekabet gücü yüksek ve AB ile uyumlu bir tarımsal yapının oluşturulması; doğal kaynakların etkin kullanılması ve geliştirilmesi temel amaçtır. AB'ye katılım sürecinde kurumsal ve idari yapılarda gerekli dönüşüme öncelik verilecektir.

Tarımsal istatistiki verilere dair nitelik ve nicelik sorunları giderilecek, tarım politikalarının yürütülmesine ilişkin bilgi altyapısı ile idari yapı geliştirilecektir.

Gıda işletmelerinin, AB'ye üyelik sonrası Birlik içi rekabete hazırlanması için, katılım sürecinde müktesebata uyumuna ve modernizasyonuna yönelik strateji geliştirilerek bir uyum programı oluşturulacaktır.

Su ürünleri sektöründe, idari yapının güçlendirilmesine, avcılık üretiminde kaynak yönetiminin etkinleştirilmesine, yetiştiricilikte çevreyle uyumlu üretimin gerçekleştirilmesine ve alternatif türlerin geliştirilmesine öncelik verilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 50. Tarım sektöründe kurumsal ve idari yapılarda gerekli dönüşüme öncelik verilecektir.				
Tedbir 94. Tarım ve Köyşleri Bakanlığının kuruluş ve görevleri hakkındaki KHK günümüz şartlarına uygun olarak gözden geçirilerek kanun şeklinde çıkarılacaktır.	Tarım ve Köyşleri Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, DTM, TOBB, TZOB	Aralık Sonu	AB müktesebatına uyumun gerektirdiği işlevsel örgütlenme, toprak koruma ve arazi kullanımı ile tarımsal araştırma-geliştirme ve yayım hizmetlerini bütüncül yürütme konularının da göz önüne alınacağı Kanun Tasarısı ilgili kurum ve kuruluş görüşleri alınarak TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 95. TİGEM için yeniden yapılandırma ve faaliyet programlaması yapılacaktır.	Tarım ve Köyşleri Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı, TİGEM	Aralık Sonu	TİGEM işletmelerinin, özel sektör faaliyetlerinin bulunmadığı veya kısıtlı faaliyetlerde bulunduğu alanlara yönlendirilmesi ile bu amaca katkıda bulunmayan işletmelerin özel sektöre kullandırılmasına ilişkin bir strateji hazırlanacaktır.
Tedbir 96. 4572 Sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkındaki Kanunda değişiklik yapılacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı	Mart Sonu	Birliklerin sürdürülebilir mali ve idari yapılara sahip olması ve rasyonel bir finansman modeli oluşturulması yönünde düzenlemelerin yapılması ve 4572 sayılı kanunda yeniden yapılandırma dönemi ile ilgili olarak yer alan geçici maddelerin kaldırılması amacıyla bu kanunda değişiklik yapan bir Kanun Tasarısı tamamlanarak TBMM'ye sevk edilecektir.

Öncelik 51. Tarım destekleme politikaları, AB'ye katılım sürecinin gerekleri de göz önüne alınarak, üretimde verimliliği artırmaya yönelik olarak düzenlenecektir.				
Tedbir 97. Tarım destekleme politikaları, AB'ye katılım sürecinin gerekleri de göz önüne alınarak, üretimde etkinlik, verimlilik ve kaliteyi artırmaya yönelik olarak düzenlenecektir.	Tarım ve Köyşleri Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, DTM	Aralık Sonu	AB'ye katılım sürecinin gerekleri de göz önüne alınarak nihai hedefin işletme temelli desteklemelerin olacağı, idare ve kontrolünün alan bazı yapılabileceği altyapının geliştirilmesi, hayvancılıkta yapısal dönüşümü sağlayacak kayıtlılık ve hayvan varlığının saf kültür ırkı lehine dönüştürülerek verimlilik ve kalite artışının sağlanması konularında öngörülebilirliği artıracak takvimlendirmeyi de içeren bir strateji hazırlanacaktır.
Tedbir 98. Fındık ürünü desteklemesine ilişkin uygulama rasyonel hale getirilecektir.	Tarım ve Köyşleri Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı, DTM, TMO	Aralık Sonu	Sektörün uluslararası piyasalarda rekabet edebilirliğini iyileştirmek ve desteklemeye ilişkin kamu harcamalarındaki etkinliği artırmak amacıyla, fındık destekleme uygulamasının, alan bazlı gelir desteği şeklinde yürütülmesine yönelik teknik çalışmalar tamamlanarak uygulama başlatılacaktır.
Tedbir 99. Mevcut düşük faizli tarımsal kredi uygulamasının etkinliğini artıracak şekilde yeniden yapılandırılmasına yönelik bir çalışma gerçekleştirilecektir.	Hazine Müsteşarlığı	Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, DPT	Haziran Sonu	Faiz destekli tarımsal kredilerin kullanımında kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesi programı ile tamamlayıcılığın sağlanması ve tarımsal kredi piyasasında özel sektör bankacılığının etkinliğinin artırılması suretiyle tarımsal kredi kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik bir çalışma gerçekleştirilecektir.
Tedbir 100. Tarım Satış Kooperatif ve Birliklerine sağlanan kredi desteği rasyonel hale getirilecektir.	Hazine Müsteşarlığı	Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, DPT, DTM, TCMB, TCZB	Eylül Sonu	Tarım Satış Kooperatif ve Birliklerine, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan doğrudan kredi verilmesi yerine bankacılık sistemi üzerine kurulacak bir faiz gelir kaybı modeli yoluyla destek sağlanması amacıyla ilgili yasa ve kararlarda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Öncelik 52. Kamunun, bitki ve hayvan sağlığı ile gıda güvenliği konularında sunduğu hizmetlerin bütüncül bir çerçevede yürütülmesi esas alınacaktır.				
Tedbir 101. Gıda, yem, gıda hijyeni ve veteriner hizmetleri ile bitki sağlığına ilişkin yasal düzenlemeler tamamlanacaktır.	Tarım ve Köyşleri Bakanlığı	Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, DPT, DTM, Gümrük Müsteşarlığı, TAPDK	Aralık Sonu	Kamunun, AB müzakere sürecinin gereklerini de içerecek şekilde, bitki ve hayvan sağlığı ile gıda güvenliği konularında sunduğu hizmetlerin bütüncül bir çerçevede yürütülmesi ile denetim ve kontrol hizmetlerinde yerel idarelerle işbölümünün sağlanmasını teminen hazırlanmakta olan kanun tasarıları, kurum görüşlerinin değerlendirilmesini müteakip, TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 53. Sektörde rekabet edebilirliğin artırılması amacıyla tarım ürün piyasaları güçlendirilecektir.				
Tedbir 102. Tarım havzaları belirlenecektir.	Tarım ve Köyşleri Bakanlığı	Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT	Aralık Sonu	Tarımsal üretim politikalarının, ekolojik dengenin gözetilerek olumsuz çevresel etkilerin en aza indirildiği bir çerçevede havza temelinde yürütülmesini teminen tarımsal havzaların belirlenmesine ilişkin çalışmalar sonuçlandırılarak bir strateji belgesi hazırlanacaktır.
Tedbir 103. Alkol ve Alkollü İçki Kanunu çıkarılacaktır.	TAPDK	Maliye Bakanlığı, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı	Aralık Sonu	AB Şarap Ortak Piyasa Düzeni normlarına uyum sağlanması amacıyla Alkol ve Alkollü İçki Kanunu çıkarılacaktır.
Öncelik 54. Toprak ve su kaynaklarının etkin kullanımı esas alınacaktır.				
Tedbir 104. Sulama Birlikleri Kanunu çıkarılacaktır.	Çevre ve Orman Bakanlığı	DSİ	Haziran Sonu	Su kaynaklarının etkin kullanımını sağlamak için katılımcı su kullanım yönetiminin önündeki mevzuat boşluklarını gidermek amacıyla Sulama Birlikleri Kanunu Tasarısı Taslağı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 105. Tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanmasının önlenmesine yönelik olarak ilgili kanunlarda değişiklik yapan bir kanun değişikliği yapılacaktır.	Başbakanlık	Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	Tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanmasının önlenmesine yönelik olarak, Türk Medeni Kanununun " Tarımsal İşletmeler" başlıklı maddeleri ile 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunundaki tarımsal işletmelerin minimum büyüklüklerinin belirlenmesi konularında değişiklik yapan "5403 sayılı Toprak

				Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu ile Medeni Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun Tasarısı Taslağı" ilgili kuruluşlarla uzlaşma sağlanarak TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 55. Ormancılık faaliyetlerinde, özellikle ekosistemin etkin korunması gözetilirken; yangınla mücadele ve ağaçlandırma çalışmaları sürdürülecektir.				
Tedbir 106. Ormancılık faaliyetlerinde, özellikle ekosistemin etkin korunması gözetilirken; yangınla mücadele ve ağaçlandırma çalışmaları sürdürülecektir.	Çevre ve Orman Bakanlığı	TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Yangınlarla daha etkin mücadele amacıyla gerekli makine-teçhizat alımının yanı sıra orman bakım çalışmaları yerleşim yerleri ve turizm bölgelerinde yoğunlaştırılacak ve kontrollü yakma yaygınlaştırılacaktır. Ağaçlandırma çalışmaları ve konu ile ilgili araştırmalar, değişen iklim koşulları gözetilerek planlanacak ve sürdürülecektir. 2009 yılında toplam 32.000 hektar ağaçlandırma yapılacaktır.

İ. SANAYİ VE HİZMETLERDE YÜKSEK KATMA DEĞERLİ ÜRETİM YAPISINA GEÇİŞİN SAĞLANMASI

SANAYİ

1. Mevcut Durum

İmalat Sanayii

2007 yılında imalat sanayii üretim ve yatırım artış hızında yavaşlama gözlenmiş, ithalat ve ihracatta önemli artışlar gerçekleşmiştir. 2008 yılının ilk sekiz ayında da ithalat ve ihracatta yüksek artışın, üretimde de yavaşlamanın devam ettiği görülmektedir.

ABD'de başlayan mali kriz giderek AB ülkeleri başta olmak üzere dünya piyasalarını etkisi altına almaya başlamıştır. Dış ticaretimizde önemli payı olan AB'deki talep daralması sonucu ihracatımızın olumsuz etkileneceği, ayrıca, uluslararası finans piyasalarında kredi temininde sıkıntı yaşanması durumunda yurtiçi üretim ve istihdamda darboğazın yaşanacağı tahmin edilmektedir.

TÜİK aylık sanayi üretim endeksi verilerine göre, imalat sanayii üretimi 2006 yılında yüzde 5,5; 2007 yılında yüzde 4,8 artmıştır. 2007 yılında üretimi en fazla artan sektörler ana metal, otomotiv dışındaki ulaşım araçları, metal eşya, elektrikli makineler, otomotiv, kimya ve plastik-kauçuk ürünleri olmuştur. Üretim endeksindeki genel artış eğilimine rağmen elektronik cihazlar ve bilgi ve iletişim araçları ile tütün ürünleri imalatında önemli miktarda azalmalar görülmüştür. İmalat sanayii üretimi 2008 yılının ilk sekiz ayında ise bir önceki yılın aynı dönemine oranla yüzde 3 artmıştır. Bu dönemde elektrikli makine, otomotiv, ana metal ve kağıt sektörlerinde yüksek üretim artışları kaydedilmiştir.

TÜİK aylık imalat sanayii eğilim anketi verilerine göre kapasite kullanım oranının seyrinde önemli bir değişim gözlenmemektedir. Özel kesim kapasite kullanım oranı, 2007 yılında yüzde 80,8 olarak gerçekleşirken, 2008 yılı ilk sekiz ayında yüzde 79 olmuştur.

DPT verilerine göre, 2007 yılında imalat sanayii özel kesim sabit sermaye yatırımları yüzde 5 artmıştır. 2008 yılında ise bu oranın yüzde 4 civarında olması beklenmektedir. İşletmelerin yatırım eğiliminin bir göstergesi olarak imalat sanayiinde 2007 yılında verilen teşvik belgesi sayısı yüzde 11,7 azalırken, yatırım tutarı cari fiyatlarla yatırım tutarı yüzde 4,9 artmıştır. 2008 yılı ilk sekiz ayında ise, bir önceki yılın aynı dönemine göre, verilen teşvik belgesinin sayısı yüzde 18,1 artarken, cari fiyatlarla yatırım tutarı yüzde 14,4 düşmüştür.

TÜİK üretimde çalışanlar endeksi verilerine göre, imalat sanayii istihdamındaki artış eğilimi yavaşlayarak devam etmektedir. Bu istihdam, bir önceki yılın aynı dönemine göre, 2007 yılı üçüncü ve dördüncü çeyreğinde sırasıyla yüzde 2,2 ve 1,8 oranında; 2008 yılında ise ilk çeyrekte yüzde 1,7, ikinci çeyrekte yüzde 0,6 oranında artmıştır.

Toplam ihracat 2007 yılında yüzde 25,4 oranında artarak 107,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. İmalat sanayii ihracatı ise 2007 yılında yüzde 26 oranında artmış ve toplam ihracat içindeki payı yüzde 94,2'ye ulaşmıştır. Petrol ürünleri, plastik ve kauçuk ürünleri, ana metal, makine, elektrikli makine ve otomotiv sektörlerinde ihracat yüksek oranda artmıştır. Toplam ihracat, 2008 yılı Ocak - Ağustos döneminde 2007 yılının aynı dönemine göre yüzde 37,4 artarak 92,5 milyar ABD doları olmuş, imalat sanayii ihracatı ise yüzde 38,6'lık artışla 88,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde otomotiv, ana metal, metal eşya, toprağa dayalı ürünler ile petrol ürünleri sektörlerinde ihracat yüksek oranda artmıştır.

Toplam ithalat, 2007 yılında yüzde 21,8 artarak 170 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş; imalat sanayii ithalatı ise, yüzde 21,3 artarak 134 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. İmalat sanayii ithalatı içinde elektrikli makine, ana metal, kimya, plastik ve kauçuk, petrol ürünleri ve tekstil ürünleri sektörlerinde önemli artışlar kaydedilmiştir. Toplam ithalat 2008 yılı Ocak - Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 35,8 artarak 145,6 milyar ABD doları, imalat sanayii ithalatı ise yüzde 27,9 artarak 108,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

TABLO:IV. 32- İmalat Sanayii ile İlgili Temel Göstergeler (Yüzde)

	2006	2007	2008 ⁽¹⁾	AB-27 ⁽²⁰⁰⁷⁾
GSYH İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla)	17,2	16,6	16,9 ⁽²⁾	20,1 ⁽⁵⁾
Üretim Artışı (Sabit Fiyatlarla)	5,5	4,8	3,0	3,8
İhracat Artışı (Cari Fiyatlarla)	16,6	26,0	38,6	6,9 ⁽⁶⁾
Toplam İhracat İçindeki Payı	93,8	94,2	95,4	88,8 ⁽⁶⁾
İthalat Artışı (Cari Fiyatlarla)	17,2	21,3	27,9	7,8 ⁽⁶⁾
Toplam İthalat İçindeki Payı	79,1	78,8	74,4	69,7 ⁽⁶⁾
Özel Sektör S.S.Y. İçindeki Payı (Cari Fiy.)	46,0	45,3	45,0 ⁽⁴⁾	-
Sanayi İstihdam Artışı	-	0,5	3,3 ⁽³⁾	1,9
Kurulan İşletme Sayısı (Adet)	14 721	14 845	10 186	-
Kapanan İşletme Sayısı (Adet)	3 930	3 751	3 164	-
Özel Kesim Kapasite Kullanım Oranı	79,6	80,8	79,0	-

Kaynak: TÜİK - [(1) 8 Aylık, (2) 6 Aylık, (3) 5 Aylık], (4) DPT-Yıllık Tahmin, (5) Sanayi Sektörü Verisi, (6) SITC Sınıflandırmasına Göre

Toplam ithalat içinde büyük bir paya sahip olan petrol ve doğal gaz dışı ara mali ithalatındaki gelişme önem arz etmektedir. Petrol ve doğal gaz dışı ithalat, 2007 yılında 100,8 milyar ABD doları iken 2008 yılı Ocak-Ağustos döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 35 artarak 88,1 milyar ABD doları olmuştur. Petrol ve doğal gaz hariç toplam ithalat içinde 2007 yılı ilk sekiz ayında yüzde 69,8 olan ara malları ithalatının payı, 2008 yılı aynı döneminde yüzde 71,6'ya yükselmiştir. Bu oranın yüksek seviyede devam etmesi, üretim ve ihracatında hızlı artışlar yaşanan bazı sektörlerin beraberinde yüksek hammadde ve ara mali ithalat artışlarını getirmesinden kaynaklanmakta böylece cari açığın artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, cari açığın azalması için sanayide yüksek katma değerli üretim yapısına geçilmesi önem arz etmektedir.

TABLO:IV. 33- İmalat Sanayii Üretim ve İhracatının Yapısı (Yüzde Pay)

Teknoloji Yoğunluğu ⁽¹⁾	TÜRKİYE						AB
	Üretim			İhracat			İhracatı ⁽⁴⁾
	2000 ⁽²⁾	2002	2007 ⁽³⁾	2000	2002	2007	2005
Yüksek	5,9	5,1	4,6	7,8	6,2	5,1	21,5
Ortanın Üstü	22,5	18,2	27,2	20,4	24,3	32,3	41,3
Ortanın Altı	30,4	26,7	29,9	20,5	22,8	30,0	18,1
Düşük	41,2	50,0	38,3	51,3	46,8	32,6	19,1
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK, OECD STAN Database

(1) OECD Science, Technology and Industry Scoreboard sınıflandırması esas alınmıştır.

(2) 10+ kişi çalıştıran işyerlerini kapsamaktadır.

(3) 2004 yılı fiyatlarıyla DPT tahminidir.

(4) OECD üyesi AB Ülkeleri

Ülkemizde akreditasyon ve piyasa gözetim sistemlerinin etkileştirilmesine yönelik çalışmalar devam edilmektedir. Bu kapsamda 2008 yılında Türk Akreditasyon Kurumu ve Türk Standartları Enstitüsü kanunlarında değişiklikler yapan kanun tasarıları hazırlanarak TBMM'ne gönderilmiştir.

İmalat sanayiinin yapısında orta teknoloji sektörlerine doğru dönüşümü devam etmektedir. Çin ve Hindistan gibi ucuz emek gücüne sahip ülkelerle tekstil, giyim, deri gibi geleneksel sektörlerde rekabet etmek güçleşmiş ve 2002 yılından itibaren üretimde darboğazlar yaşanmıştır. Buna karşılık, özellikle son yıllarda otomotiv, makine, beyaz eşya, anametal ve petrol ürünlerindeki yüksek ihracat artışları, ihracat ve üretimde orta teknoloji sektörlerinin üretim payındaki artışın devam etmesinde etkili olmaktadır. Ancak, AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında yüksek ve orta üstü teknoloji sektörlerinin payı hala düşük kalmaktadır. Ayrıca, ulusal çıkarlara veya uluslararası güvenliğe zarar verme ihtimali bulunan çift kullanımlı eşya ile hassas eşyanın dış ticaretini düzenleyen kanun tasarısı TBMM'ne gönderilmiştir.

Sanayinin; reel faizlerin yüksekliği, kayıt dışı ekonomi ve düşük fiyatlı ithalattan kaynaklanan haksız rekabet, bürokrasinin fazlalığı, kamunun sağladığı bazı girdilerin fiyatlarının uluslararası fiyatlara göre yüksekliği, vergi oranlarındaki yükseklik gibi temel sorunları devam etmektedir. Ayrıca, teknoloji üretiminde yetersizlik, modern teknoloji kullanımının hızlı yaygınlaştırılmaması, nitelikli işgücü eksikliği, yüksek katma değerli

ürünlerde sınırlı üretim kabiliyeti, tesislerin üretim ve yönetim yapılarında modernizasyon ihtiyacı, sanayinin kapasitesi ve potansiyeli konusunda yatırımcıların bilgiye erişimindeki zorluklar, bazı bölgelerde Organize Sanayi Bölgesi (OSB) ve Küçük Sanayi Sitesi (KSS) ihtiyacının yeterli düzeyde karşılanamaması gibi genellikle yapısal nitelikteki sorunların çözülmesi gerekmektedir.

AB ile yürütülen müzakereler çerçevesinde, "İşletmeler ve Sanayi Politikası" Faslı'nın kapanış kriteri kapsamında, sektörel değerlendirmelerin detaylı rekabet gücü analizlerine dayandırılması ve politikaların uygulanmasında sahipliğin ve etkinliğin artırılması gibi ihtiyaçları karşılayacak, Türk sanayinin rekabet gücünün artırılmasına yönelik bir Sanayi Stratejisinin ve ayrıca sektörel stratejilerin hazırlanmasına yönelik çalışmalar, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının koordinasyonunda yürütülmektedir.

Diğer taraftan, sanayinin rekabet gücünü geliştirmek için orta ve uzun vadeli bir perspektifle genel ve sektörel sorunların değerlendirilmesi ve öneriler getirilmesini, politikalar oluşturulmasını, bu amaçla detaylı çalışma ve analizlerin yapılarak kamu ve özel kesimdeki paydaşların katılımıyla sürekli bir diyalog ortamının oluşturulmasını sağlamak üzere kurulmuş olan Sanayinin Rekabet Gücünün Geliştirilmesi Daimi Özel İhtisas Komisyonu çalışmalarına devam etmektedir. Bu kapsamda ilk aşamada lojistik, mesleki eğitim ve KOBİ'lerin finansmana erişimi konularında sanayinin sorunlarına orta ve uzun vadede çözüm getirmek üzere çalışmalar başlatılmıştır.

İmalat sanayiinde ithalatta haksız rekabetin önlenmesi konusunda, 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla; 45 ürün grubunda çeşitli ülkelerin damping uygulamalarına karşı kesin önlem, 5 ürün grubunda önlemlerin etkisiz kılınmasına karşı kesin önlem, 2 ürün grubunda teminat şeklinde geçici önlem, 1 ürün grubunda sübvansiyon soruşturması, 1 ürün grubunda önlemlerin etkisiz kılınması soruşturması ile 16 ürün grubunda damping soruşturması devam etmektedir. İthalatta, genellikle Çin başta olmak üzere Uzakdoğu ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinden kaynaklanan haksız rekabet, tekstil, kimya, lastik ve metal eşya sektörlerinde yoğunlaşmaktadır.

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak, Türkiye'de de özellikle OSB'lerin katkısıyla sektörel ve bölgesel düzeyde çeşitli kümelenme oluşumları bulunmakla beraber, genel bir kümelenme politikasının belirlenmesine ihtiyaç vardır. Bu çerçevede, sektörel ve bölgesel kümelenme haritalarının hazırlanmasına, OSB ve benzeri mevcut kümelenme altyapıları kullanılarak ve yeni modeller üretilerek kümelenme girişimlerine fiziksel, ekonomik ve hukuki zemin oluşturulmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Ülkemizde kümelenmenin, özellikle dağınık bir yapılanma arz eden sektörlerde gerçekleştirilmesi önemli yararlar sağlayacaktır. Bu ihtiyaçları karşılamak üzere, başlatılan çalışmalardan biri olan Ulusal Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi Projesi Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından Avrupa Birliği'nin desteği ile yürütülmektedir.

Planlı sanayileşmenin ve düzenli kentleşmenin sağlanması, sanayinin olumsuz çevre etkilerinin azaltılması ve KOBİ'lere daha iyi üretim koşulları sağlanarak rekabet gücünün artırılması amaçlarıyla OSB ve KSS'lerin yapımına devam edilmektedir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından sağlanan kredi desteğiyle 2007 yılı sonuna kadar toplam 107 adet OSB ve 416 adet KSS tamamlanmıştır. 2008 Yılı Yatırım Programında 100 adet OSB projesi ve 54 adet KSS projesi bulunmakta olup, yıl sonunda 15 adet OSB ile 14 adet KSS'nin tamamlanacağı tahmin edilmektedir. Tamamlanan OSB'lerde parsellerin yüzde 87'si tahsis edilmiş olmasına rağmen, sadece yüzde 60'ında üretime geçilmiştir. İl

bazında bakıldığında, gelişmiş iller dışındaki illerde OSB doluluk oranlarının düşük olduğu görülmektedir.

TABLO:IV. 34- OSB ve KSS Proje ve Kredi Bilgileri

Yılı	Organize Sanayi Bölgeleri		Küçük Sanayi Siteleri		
	Kullandırılan Kredi Miktarı ⁽²⁾	Biten OSB Sayısı	Kullandırılan Kredi Miktarı ⁽²⁾	Biten KSS Sayısı	Biten İşyeri Sayısı
2003	53	7	35	14	1 516
2004	57	5	36	14	2 353
2005	102	10	55	9	679
2006	82	7	48	11	680
2007	71	15	39	13	1 847
2008 ⁽¹⁾	112	15	48	14	1 371

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

(1) Tahmin;

(2) 2008 Yılı Fiyatlarıyla Milyon TL

KOBİ'lerin kalite ve çevre standartlarıyla markalaşma konularında farkındalıklarının ve uygulama kapasitelerinin düşüklüğü, teknoloji kullanımlarının yetersizliği, düşük kalite ve verimde üretim yapmaları, düşük katma değer yaratmaları, Ar-Ge ve yenilikçilik çalışmaları ve yatırımlarının yetersiz olması uluslararası pazarlardaki rekabet edebilirliklerinin önündeki başlıca engellerdir. KOBİ'ler ile üniversiteler ve büyük ölçekli işletmeler arasında işbirliğinin geliştirilmesine ve ana-yan sanayi ilişkilerinin artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

KOBİ'lerin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için KOBİ destek sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir. KOSGEB desteklerinin niteliği ve miktarı, hedef kitlenin büyüklüğü ve önemi düşünüldüğünde yetersiz seviyededir. Bu amaçla, başta KOSGEB olmak üzere KOBİ'lere destek sağlayan kurum ve kuruluşların hizmet kapasitelerinin artırılması ihtiyacı devam etmektedir. KOBİ'lere yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin etkinliğini ve kalitesini artırmak için, hizmetlerin sunulmasında standardizasyon sağlanması ve bu hizmetlerin denetlenmesi önem arz etmektedir.

TABLO:IV. 35- KOSGEB Destekleri

(Milyon TL)

	2004	2005	2006	2007	2008*
Geri Ödemeli Destekler	53,3	55,5	6,0	4,8	4,9
Geri Ödemesiz Destekler	90,8	38,0	30,1	188,0	76,8
Toplam	144,1	93,5	36,1	192,8	81,7

Kaynak: KOSGEB

* 15 Eylül itibarıyla

Yeni girişimcilere yönelik olarak, başta KOSGEB olmak üzere çeşitli kurumlar ve meslek örgütleri tarafından eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlanmaktadır. 2006 yılından itibaren, KOSGEB ve TÜBİTAK tarafından yeni girişimcilere finansal destekler de verilmeye başlanmıştır.

KOSGEB tarafından kurulan 16 adet İş Geliştirme Merkezi'nde (İŞGEM), 330 yeni girişimciye işyeri tahsis edilmiş ve danışmanlık hizmeti verilmiştir. Söz konusu işletmelerde 1.565 kişi istihdam edilmektedir.

Özellikle tekstil, hazır giyim, deri gibi geleneksel sektörler başta olmak üzere tüm alanlarda yüksek katma değerli ürünlerin geliştirilmesini sağlamak üzere markalaşmanın desteklenmesi faaliyetlerine ve Turquality sisteminin uygulanmasına devam edilmektedir. Ayrıca, ihracata yönelik devlet yardımları kapsamında 2008/2 sayılı "Tasarım Desteği Hakkında Tebliğ" yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Tebliğ ile Türkiye'de tasarım kültürünün oluşturulması, geliştirilmesi ve yüksek katma değerli ürünler üretmede daha aktif kullanılabilmesi amacıyla, tasarım şirketleri ve derneklerinin eğitim, pazarlama, tanıtım gibi alanlarda desteklenmesi amaçlanmaktadır.

TABLO:IV. 36- Sanayi Tüketimi İçin Elektrik ve Doğal Gaz Fiyatları

		2003	2004	2005	2006	2007	2008 ⁽¹⁾
Elektrik (cent/Kwh)	Türkiye	9,9	10,0	10,6	10,0	10,9	13,2
	OECD Ortalaması	6,8	7,3	7,9	8,8	-	-
Doğal Gaz (\$/10⁷ Kcal)	Türkiye	228,9	230,3	304,5	352,7	440,8	513,6
	OECD Ortalaması	220,1	253,4	320,4	335,9	321,0	-

Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)

(1)2008 yılı 1. dönem fiyatlarıdır.

Enerji girdilerinde uluslararası enerji piyasalarındaki yüksek talep artışlarına paralel olarak 2008 yılının ilk 9 aylık döneminde yurt içi elektrik ve doğal gaz fiyatlarında önemli artışlar meydana gelmiştir. Ayrıca, sanayide kullanılan elektrik ve doğal gaz fiyatları OECD ortalamalarına göre yüksektir. Yüksek enerji fiyatlarının sanayinin rekabet gücü üzerindeki olumsuz etkisi devam etmektedir.

TABLO:IV. 37- Sanayide Kullanılan Elektrik ve Doğal Gazdaki Fiyat Artışları

(Yıl sonu fiyatlarıyla yüzde değişim)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008 ⁽³⁾
Elektrik⁽¹⁾	-6,4	0,0	0,0	0,0	-2,9	38,8
Doğal Gaz	-12,8	23,5	16,3	28,2	0,0	42,8
ÜFE⁽²⁾	13,9	15,4	2,7	11,6	5,9	11,5

Kaynak: TEDAŞ, BOTAŞ, TÜİK

(1) Tek terimli alçak gerilim sanayi tarifi dikkate alınmıştır.

(2) 2003 yılı verisi TEFE olup, 2004 yılından itibaren ÜFE verileri kullanılmıştır.

(3) İlk 9 ay

İmalat sanayiindeki kamu tesislerinin özelleştirilmesi süreci büyük ölçüde tamamlanmış olup, özelleştirme programı kapsamındaki Şeker Fabrikalarının özelleştirilmesine ilişkin çalışmalar devam etmektedir. 2008 yılında TEKEL'in sigara üretim tesislerinin özelleştirilmesi tamamlanmıştır.

İmalat sanayiinde alt sektörler itibarıyla önemli gelişmeler olmakla birlikte bazı sorunlar da bulunmaktadır. Sigara sanayiinde 2007 yılında 125,9 milyar adet sigara üretilmiş, üretimin yüzde 26'sı kamu tarafından gerçekleştirilmiştir. 2008 yılının ilk altı ayında kamunun sigara üretimindeki payı yüzde 19,4'e gerilemiştir. Sigara ve alkollü içki sektöründe kayıt dışılığın olumsuz etkileri devam etmektedir. İçki sanayiinde son yıllarda üretimde gözlenen gerileme 2007 yılında da devam etmiştir. 2007 yılında rakı üretimi yüzde 8,2 azalarak 42,7 milyon litreye düşmüştü; 2008 yılının ilk altı ayında ise geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 15,4 oranında artarak 23,6 milyon litreye ulaşmıştır. Söz konusu artışta 2008 yılında alkollü içkilerde ve sigaralarda uygulanan bandrollü izleme sisteminin etkili olduğu düşünülmektedir.

TABLO:IV. 38- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Değişmeler

	Üretim ⁽¹⁾		İhracat ⁽²⁾	
	2007	2008 ⁽³⁾	2007	2008 ⁽³⁾
İmalat Sanayii Toplamı	4,8	3,0	26,0	38,6
Gıda ve İçecek	2,4	4,3	19,0	35,4
Tekstil	2,2	-17,0	16,6	14,4
Giyim	2,2	-7,6	15,9	6,0
Deri	-0,6	-8,8	28,0	15,9
Petrol Ürünleri	2,1	4,0	44,7	88,0
Kimya	9,6	-0,2	16,5	33,6
Plastik ve Lastik	11,2	1,0	30,3	30,0
Toprağa Dayalı Sanayiler	-0,1	4,8	21,4	40,8
Ana Metal	11,7	8,4	32,3	98,9
Makine	4,5	-4,7	33,7	33,7
Elektrikli Makineler	24,1	15,0	45,5	30,5
Elektronik	-29,8	-20,5	-10,4	-4,9
Otomotiv	10,3	23,7	34,2	37,8

Kaynak:TÜİK

(1) 1997 yılı fiyatlarıyla

(2) Cari fiyatlarla (ABD doları)

(3) İlk 8 Ay

Tekstil ve hazır giyim sektörlerinde 2007 yılı hariç son birkaç yıldır gözlenen üretimdeki düşüş eğilimi, 2008 yılı ilk sekiz ayında da sürmüştür. Buna karşın, sektör ihracatında önceki yıllarda olduğu gibi yüksek artış kaydedilmiştir. En önemli pazarımız olan AB ülkelerinin Çin'e uyguladığı kotalar 2008 yılı başında kaldırılmıştır. Böylece, sektörde yaşanan güçlü rekabetin artarak sürmesi beklenmektedir. Deri ve deri ürünleri sektöründe ise, 2008 yılı ilk sekiz ayında ihracattaki artışa rağmen, ithalat daha hızlı artmış ve üretim azalmıştır. Çin'den yapılan ithalatta gözlenen yüksek artış, sektörü olumsuz etkilemeye devam etmekte olup, yurtiçi tüketimin ithal ürünlere kayma eğilimi sürmektedir. Bu sektörlerde maliyet avantajına dayalı rekabet güçleşmektedir. Ucuz işgücü avantajına sahip Çin ve diğer Uzak Doğu ülkeleriyle rekabet edebilmek, ancak yüksek katma değerli, kaliteli, modaya uygun, markalı ve zamanında üretimle mümkün olacaktır. Son yıllarda firmaların bir kısmında bu yönde çabalar gözlenmekte ise de yapısal dönüşüm, sektörlerin genelinde henüz gerçekleşmemiştir. Bu değişime ve dönüşüme katkıda bulunmak üzere kamu ve özel kesim temsilcilerinin katılımıyla Tekstil,

Hazır Giyim-Konfeksiyon ve Deri Sektörleri Stratejisi ve Eylem Planı 2008 yılında hazırlanmıştır.

2007 yılında petrol ürünlerinde üretim bir önceki yıla göre yüzde 1,1 azalarak 25 milyon ton olurken, ithalat yüzde 10,2 artarak 13 milyon tona, ihracat ise yüzde 5,4 artarak 6,5 milyon tona ulaşmıştır. Tüketim ise yüzde 3,5 yükselerek yaklaşık 31 milyon ton olmuştur.

2004 yılında serbest fiyatlandırma sürecinin başlaması ile sabitlenen akaryakıt ve LPG ürünleri üzerindeki ÖTV oranı, Kasım 2007’de yeniden belirlenmiştir. Gerek ham petrol fiyatlarındaki artışın ürünlere yansımaları, gerekse ÖTV değişimleri sonucunda, 2008 yılının ilk altı ayında ortalama benzin fiyatı 2007 yılı ortalamasına göre yüzde 13,1, motorin fiyatları ise yüzde 24 oranında artmıştır.

Kimya sanayiinde üretim son beş yılda ortalama yıllık yüzde 9,6 oranında artmış olup, 2007 yılında üretim artışı yüzde 10,8 olmuştur. 2007 yılında ihracat bir önceki yıla oranla yüzde 16,5 artarak 4,1 milyar ABD dolarına, ithalat ise yüzde 20,5 artarak 23,6 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Sektör ithalatı 2007 yılında yüzde 17,6 payla imalat sanayii içinde birinci sıradadır. Kimya sanayii hammadde açısından dışa bağımlı olup, ithalatın dağılımında ara mallar niteliğindeki termoplastikler ve temel kimyasallar ilk sıralarda yer almaktadır. Üretimin talebi karşılayamaması ve yeni yatırımların daha çok tevsî niteliğinde ve küçük olması nedeniyle sektör daha da ithalata bağımlı hale gelmektedir. İhtisas organize sanayi bölgelerinin yatırıma açılması halinde, sektörün çevre konusunda birçok sorununun çözülmüş olmasının yanında, yatırımcıya rekabet edebilir şartlarda yatırım yerleri sağlanmış olacaktır. Kimya sanayiinin ihracatı içerisinde yüzde 33,6 ile önemli bir paya sahip olan AB’nin, 2007 yılında uygulamaya koyduğu REACH Direktifinin önümüzdeki yıllarda başta kimya sanayii olmak üzere kimyasal ürün kullanan tüm imalat sanayii sektörlerini etkileyeceği düşünülmektedir. REACH’in olumsuz etkilerinin en aza indirilmesine ve AB üyeliği sürecinde mevzuat uyumunun gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar çeşitli kurumlar tarafından yürütülmektedir.

İlaç sektöründe, AB mevzuatına uyum çerçevesinde birçok konuda düzenleme yapılmıştır. İlaça erişimi kolaylaştıran uygulamaların kamuya getirdiği maliyetin azaltılmasına yönelik tasarruf tedbirleri çerçevesinde, ilaç fiyatlandırma sistemine yeni düzenlemeler getirilmiştir. Sektörde yabancı sermaye yatırımları, çoğunlukla mevcut yerli kuruluşların satın alınması şeklinde gelişmiş ve üretime dönük doğrudan yabancı sermaye yatırımı kayda değer boyutta olmamıştır. İlaç Endüstrisi İşverenler Sendikası verilerine göre 2007 yılında bir önceki yıla göre Türkiye reçeteli ilaç tüketimi değer olarak yüzde 17 büyüyerek 11 milyar TL’ye ulaşmış, miktar olarak ise yüzde 10 büyümüştür. Bu büyümeyi sağlayan temel etkenler 2007 yılında pazara yeni giren ilaçların yarattığı genişleme ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesiyle ilaca erişimin artmasıdır. İlaç sektöründe, 2007 yılında ithalat 4,1 milyar ABD doları , ihracat ise 413 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında ilk 5 ayda yapılan ithalat bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 33,6 artarken ihracat yüzde 24,3 oranında artmıştır. Kişi başı ilaç tüketimi 2007 yılında 126 ABD doları olmuştur. Hastaların ilaç kullanımını izlemek ve ilaçta sahteciliği önlemek amacıyla İlaç Takip Sistemi uygulamasına 2009 yılında başlanması hedeflenmektedir. Sektörün bazı sorunlarının çözümü için özerk bir kurumsal yapılanmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

İnşaat sektöründe son yıllarda dikkat çeken yüksek büyüme oranları 2007 yılında yüzde 5’e kadar düşmüştür. İnşaat sektörünün büyümesinde görülen yavaşlamanın da

etkisiyle taş ve toprağa dayalı sanayii üretimi 2007 yılında bir önceki yıla göre yüzde 0,1 oranında azalmıştır. İç piyasa talebinin beklenen düzeyde artmaması nedeniyle bu sektör dış piyasalara yönelmiş, bunun sonucunda 2006 yılında 2,8 milyar ABD doları olan sektör ihracatı, 2007 yılında yüzde 21,4 artışla 3,4 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

Çimento sektöründe 2006 yılında 47,4 milyon ton olan üretim miktarı, 2007 yılında yüzde 3,9 artışla 49,3 milyon tona ulaşarak şimdiye kadarki en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Üretimdeki artış eğilimi 2008 yılının ilk dört ayında da sürmüştür, bu dönemde bir önceki yıla göre üretim artışı yüzde 11,8 olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında 7,2 milyon ton olan çimento ihracatı (klinker dahil), 2007 yılında yüzde 13,6 oranında artarak 8,2 milyon tona yükselmiştir.

Cam sektöründe, yakın zamanda yeni yatırımların tamamlanmasının da katkısıyla, 2007 yılında yurtiçi cam üretimi yüzde 15 civarında bir büyüme kaydetmiş, ihracat ise yüzde 21,4 artışla 839,4 milyon ABD dolarına yükselmiştir.

Dünya demir-çelik sanayiinde, 2002 yılı sonrasında özellikle Çin kaynaklı yüksek üretim artışına bağlı olarak; demir cevheri, kok kömürü ve hurda gibi demir-çelik girdilerinin uluslararası fiyatlarında görülen artışlar 2007 yılında ve 2008 yılının ilk yarısında devam etmiştir. Bununla birlikte, özellikle 2008 yılının Ağustos ayından itibaren uluslararası demir-çelik ürün fiyatları gerileme eğilimine girmiştir. Küresel piyasalardaki durgunluk ihtimalinin gerçekleşmesi durumunda dünya demir-çelik talebinin ve uluslararası demir-çelik fiyatlarının bundan olumsuz etkilenmesi kaçınılmaz olacaktır.

Türk demir-çelik sanayii, büyüyen iç ve dış pazar imkanlarından yararlanarak 2007 yılında da büyümesini sürdürmüştür; toplam nihai mamul üretimi yüzde 13,3 artarak 26,1 milyon tona çıkmıştır. Bu dönemde uzun ürünlerin üretimi yüzde 14,2, yassı ürünlerin üretimi yüzde 9,4, vasıflı çelik ürünlerinin üretimi ise yüzde 11 oranında artış göstermiştir. Diğer taraftan, demir-çelik ürünleri ihracatı, 2007 yılında miktar olarak yüzde 8,7, değer olarak ise yüzde 33,2 oranında artış göstermiş ve sırasıyla 13,8 milyon ton ve 8,1 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılı ilk 6 ayında, bir önceki yılın aynı dönemine göre, sektör ihracatındaki miktar ve değer olarak artışlar sırasıyla yüzde 19,1 ve yüzde 47,6 olarak gerçekleşmiştir. Değer olarak ihracat artışının miktar bazında artışa göre yüksek olmasında, uluslararası ürün fiyatlarında görülen artışların etkisi olmuştur.

Makine imalat sanayiinde 2007 yılında üretim yüzde 4,5, ihracat yüzde 33,5, ithalat yüzde 19,9 oranında artmıştır. Kaldırma-taşıma, takım tezgahı ile gıda sanayii makineleri üretiminde yüksek oranlı artışlar görülmüştür. Makine imalat sanayiinde 2008 yılı Ocak-Ağustos döneminde üretim yüzde 4,7 azalırken, ihracat yüzde 33,7, ithalat yüzde 12,3 oranında artmıştır.

Beyaz eşya sanayii üretimi büyük oranda ihracata yönelmiş olup, buzdolabı ve çamaşır makinesi üretiminin yüzde 50'den, bulaşık makinesinin yüzde 70'den fazlası ihraç edilmektedir. 2008 yılı Ocak-Ağustos döneminde miktar bazında üretim yüzde 2,8, yurt içi satışlar yüzde 1,8, ithalat yüzde 12,1 oranında azalmış, ihracat yüzde 0,6 artmıştır.

Elektronik sanayiinde en önemli üretim kalemi olan renkli televizyon üretim ve ihracatında, 2005 yılında başlayan düşüş sürmektedir. 2008 yılının ilk dokuz ayında, bir önceki yılın aynı dönemine göre, renkli televizyon üretimi ve ihracatı sırasıyla 1,9 milyon

adet ve 1,8 milyon adet gerilemiştir. Ürün bazında dağılıma bakıldığında, tüplü televizyon satışlarında hem iç, hem de dış pazarda gerileme, düz panel ekranlı televizyon satışlarında ise her iki pazarda da artış yaşanmıştır.

Otomotiv sanayii ihracatında geçmiş yıllarda önemli gelişmeler sağlanmıştır. İhracatta sağlanan bu gelişmede, otomotiv sanayii ürünlerinde yerli ve yabancı ortaklar arasında gerçekleştirilen işbirliği ve uluslararası firmaların Türkiye’de üretim kararları etkili olmuştur. Otomotiv sanayii ihracatı, 2000-2007 döneminde yıllık ortalama yüzde 34,2 artarak 2007 yılında 17 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Böylece, otomotiv sanayiinde ülkemizin üretim merkezi olma yolunda önemli bir mesafe kaydedilmiş olup, 2007 yılında ihracatın da etkisiyle yaklaşık 1,1 milyon adet araç üretilmiştir. 2008 yılı ilk sekiz ayında adet olarak otomotiv ana sanayii üretimi yüzde 28,3, ihracatı yüzde 32,4, ithalatı yüzde 7,3 artmış ve yurtiçi pazarda ithalatın payı yüzde 57,6, ihracatın üretimdeki payı yüzde 78,5 olmuştur. Sektörde ölçek ekonomisinde üretim yapılabilmesi ve ihracata dayalı büyümenin ve sürdürülebilir rekabet gücünün sağlanabilmesi amacıyla ana-yan sanayi entegrasyonu da dahil olmak üzere firma işbirliklerinin yaygınlaştırılması önem arz etmektedir.

Savunma sanayii üretimi 2002 yılında 1,1 milyar ABD dolarından, 2007 yılında 2 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Aynı dönemde ihracat 247 milyon ABD dolarından, 420 milyon ABD dolarına ulaşmıştır. Bu dönemde yurtiçi üretimi ve tasarım yeteneğini geliştirmek amacıyla yürütülen başlıca faaliyetler; tank, helikopter, savaş gemisi ve görüntüleme amaçlı uydu üretimi ve tasarımı projeleri olmuştur. Savunma sanayii sektörünün en önemli etkinlik göstergesi olan Türk Silahlı Kuvvetleri ihtiyaçlarının yurt içinden karşılanma oranı 2003 yılında yüzde 25 iken 2007 yılında yüzde 41,6’ya yükselmiştir.

Gelişmiş ülkelerde savunma ihtiyaçlarının yüzde 85-95’i yerli kaynaklardan sağlanmaktadır, ülkemizde ise savunma alımlarında dışa bağımlılık büyük oranda devam etmektedir. Savunma sanayii firmaları ile diğer sanayi firmaları arasında kurulan işbirlikleri de yeterli seviyede değildir. Mevcut tedarik sisteminin ürün geliştirme yerine daha çok hazır alımı tercih etmesi savunma sanayiinin gelişimini engelleyen önemli faktörlerden birisidir. Yerli firmaların savunma ihtiyaçlarını karşılayamamasının önemli nedenlerinden biri de Ar-Ge kaynaklarının sınırlı ve yeterince ürün geliştirmeye odaklanmamış olmasıdır. Bu durum, yerli firmaların teknoloji üretme yeteneklerini ve kapasitelerini sınırlamakta ve savunma sistemine girdi vermesini zorlaştırmaktadır.

Madencilik

Son yıllarda, uluslararası pazarlardaki talep ve fiyat artışları nedeniyle; yeni sahalar işletmeye alınmış, mevcut maden işletmelerinde ise üretim ve ihracat artışı sağlanmıştır. Ayrıca, 2004 yılında, sektörde mevzuat birliğinin sağlanması ve ülke madenciliğinin canlandırılması amacıyla çıkarılan yeni Maden Kanununun sektörü olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Tüm bu gelişmeler sonucunda, 2007 yılında madencilik üretim ve ihracatında önemli ölçüde artış gerçekleşmiştir. Bu eğilimin 2008 yılında da devam etmesi beklenmektedir.

2007 yılındaki yüzde 45 oranındaki ihracat artışı ağırlıklı olarak mermer, bakır, krom, feldspat ve manyezit kalemlerinden kaynaklanmaktadır. Bu artış özellikle maden fiyatlarındaki yükselişe bağlı olarak gerçekleşmiştir.

TABLO:IV. 39- Madencilik İle İlgili Temel Göstergeler

	2005	2006	2007	2008
GSYH İçindeki Payı (Yüzde)	1,2	1,2	1,2	1,1 ⁽¹⁾
Üretim Artışı(Yüzde)	13,8	4,4	9,6	8,9 ⁽²⁾
İhracat (Milyon \$) (Cari Fiyatlarla)	810	1 142	1 661	1 508 ⁽²⁾
İhracat Artışı (Yüzde)	24,8	41	44,9	46,6
Toplam İhracat İçindeki Payı (Yüzde)	1,1	1,3	1,5	1,6
İthalat (Milyon \$) (Cari Fiyatlarla) (*)	2 181	2 814	3 530	2 931 ⁽²⁾
İthalat Artışı (*) (Yüzde)	25,9	29	25,4	-45,4 ⁽²⁾
Toplam İthalat İçindeki Payı (*) (Yüzde)	1,9	2	2	2 ⁽²⁾
Ham Petrol-Doğal Gaz İth. (Milyon \$) (Cari Fiyat.)	14 140	19 220	21 784	22 018 ⁽²⁾
Sabit Sermaye Yatırımları İçindeki Payı (Yüzde)	1,77	1,72	1,67	1,74 ⁽³⁾
Kamu Yatırımları (Milyon TL)	365	547	638	853 ⁽³⁾
Özel Sektör Yatırımları (Milyon TL)	1 362	1 584	2 486	2 890 ⁽³⁾
Kurulan İşletme Sayısı	453	346	478	643 ⁽²⁾
Kapanan İşletme Sayısı	39	31	23	35 ⁽²⁾
Ruhsat Müracaatı Sayısı	15 149	18 208	17 669	13 215 ⁽⁴⁾
Arama	9 832	12 215	11 720	8 296 ⁽⁴⁾
Verilen Ruhsat Sayısı	1 473	1 651	1 565	1 312 ⁽⁴⁾
İşletme	1 473	1 651	1 565	1 312 ⁽⁴⁾
Toplam	11 305	13 866	13 285	9 608 ⁽⁴⁾

Kaynak: (1) TÜİK, 6 Aylık, (2) TÜİK, 8 Aylık, (3) DPT, Yıllık Tahmin, (4) MİGEM, 8 Aylık

(*) Ham Petrol ve Doğal Gaz Hariç

Dünyada hammadde fiyatlarındaki yüksek artışın sektöre getirdiği hareketlilikten yararlanılması, tükenen yurtiçi rezervlerin ikame edilmesi, enerji ihtiyacının mümkün olduğunca yerli kaynaklardan karşılanması ve ülkemiz maden rezervlerinin ortaya çıkarılarak ekonomiye kazandırılması amaçlarıyla, son dönemde maden ve jeotermal kaynak arama yatırımlarına ağırlık verilmektedir. Bu çerçevede, MTA Genel Müdürlüğüne arama yatırımları için ayrılan kaynak 2007 yılında yüzde 118 oranında, 2008 yılında ise yüzde 39 oranında artmış olup, 2009 yılında da başlatılmış olan arama faaliyetlerinin devamına yönelik kaynak tahsisi öngörülmektedir. Ayrıca, deniz alanlarımızda faaliyet gösterecek tam donanımlı bir sismik araştırma gemisi ihtiyacının karşılanması için gerekli çalışmaların 2009 yılında başlatılması planlanmaktadır.

2007 yılı sonu itibarıyla ülkemiz ham petrol ihtiyacının yüzde 8,3'ü ve doğal gaz ihtiyacının yüzde 2,5'i yerli üretimden karşılanmaktadır. Yerli üretimin ülke talebini karşılama oranını yükseltmek amacıyla, TPAO'nun arama ve üretim yatırımlarında görülen son yıllardaki artış 2007 ve 2008 yıllarında da sürdürülmüştür. 2007 yılında TPAO tarafından 21.443 km iki boyutlu, 4.903 km² üç boyutlu sismik, toplam 81 adet kuyuda 133.084 m sondaj yapılmış ve 452 milyon TL yatırım harcaması yapılarak 10.298 milyon varil ham petrol ve 421 bin sm³ doğal gaz üretilmiştir. Ancak, artan arama ve üretim yatırımlarının keşiflere henüz yeterince yansımaması nedeniyle, yurt içi ham petrol ve doğal gaz üretimindeki düşme eğilimi 2007 yılında da devam etmiştir. Söz konusu eğilimin 2008 yılında da sürmesi beklenmektedir. 2007 ve 2008 yıllarında, yüksek petrol fiyatlarından azami ölçüde yararlanabilmek amacıyla özellikle kara sahalarında üretim artırma faaliyetlerine ağırlık verilmiştir.

Buna karşın, 2007 yılında TPAO'nun yurt dışı toplam üretimi günlük ortalama yaklaşık 49 bin varil petrol eşdeğeriyle, günlük ortalama 35 bin varil petrol eşdeğeri olan yurtiçi üretimini geçmiştir. Yurt dışı üretimdeki artış, büyük oranda Azerbaycan

projelerinde üretim seviyesinin yükselmesinden kaynaklanmaktadır. Yurtiçi üretimi arttırabilmek amacıyla, petrol ve doğal gaz arama çalışmalarına 2009 yılında da başta Karadeniz olmak üzere ağırlıklı olarak denizlerde devam edilmesi planlanmaktadır. Bu kapsamda, Karadeniz’de ilk derin deniz sondajının 2009 yılı sonunda yapılması öngörülmektedir.

Doğal gaz talebindeki mevsimsel değişiklikleri karşılamak amacıyla 2007 yılının Nisan ayında devreye alınan Trakya’daki 1,7 milyar m³ depolama kapasiteli Silivri doğal gaz depolama tesislerinin kapasitesini 2 milyar m³’e çıkarmayı hedefleyen ve 2008 yılında başlatılan tevsii projesinin 2009 yılında tamamlanması planlanmaktadır.

Dünya birincil enerji talebinin yüzde 25’ini karşılayan kömür, bugünkü verilere göre dünya üzerinde en fazla rezerve sahip olunan fosil yakıttır. Dünya kömür üretimi 2006 yılında, son üç yılın yüzde 6,9’luk ortalamasını da aşarak yüzde 7,6 artmıştır. Bu artıştaki en büyük pay taşkömürüne aittir. Önümüzdeki dönemde, özellikle Çin ve Hindistan’ın kömür talebindeki artış nedeniyle, dünya kömür üretiminin, artış hızı yavaşlasa da, yükselmeye devam etmesi beklenmektedir. Bilindiği gibi, Türk madencilik sektörü açısından kömür, özellikle linyit önemli bir üretim kalemidir. 2007 yılında ülkemiz linyit üretimi bir önceki yıla göre yüzde 16 oranında artmış ve 70.618 bin tona ulaşmıştır. Taşkömürü üretimi ise yüzde 5 yükselerek 3.233 bin ton olmuştur. 2008 yılında da kömür üretimindeki artış eğiliminin sürmesi beklenmektedir.

13 Haziran 2007 tarihinde yürürlüğe giren 5686 sayılı Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu gereği ruhsat müracaatları 2008 yılı Haziran ayında başlamıştır. Ayrıca, Elektrik Enerjisi Üretimine Yönelik Jeotermal Kaynak Alanlarının Kullanımına Dair Yönetmelik 2008 yılı Ekim ayında yürürlüğe girmiştir. Jeotermal kaynaklar ve doğal mineralli suların ekonomiye katkısının önümüzdeki dönemde önemli ölçüde artması beklenmektedir.

Madencilik sektörünün başlıca sorunları; mermer ve krom başta olmak üzere cevherlerin istenilen oranda yurtiçinde işlenememesi nedeniyle katma değer artışının sağlanamaması, enerji sektörünün petrol, doğal gaz ve jeotermal kaynak ihtiyacı ile sanayinin hammadde ihtiyacını karşılamak üzere özellikle özel sektörde yapılan aramaların yetersizliği, sektörde faaliyet gösteren kamu kuruluşlarının etkinlik ve verimlilik sorunları, yatırımcıların karşılaştıkları bürokratik sorunlar ve özel sektör firma ölçeklerinin küçük oluşudur.

2. Temel Amaç ve Hedefler

İmalat sanayiinde ihracata dönük bir yapı içinde yüksek katma değerli mal üretiminin artırılması temel amaçtır. Bu çerçevede orta ve yüksek teknoloji sektörlerinin ağırlığının artırılmasına, geleneksel sektörlerde uluslararası rekabete uyum sağlanmasına yönelik politikalar uygulanacaktır.

Madencilikte hammadde arz güvenliğinin sağlanması, madenlerin yurt içinde işlenerek katma değerinin artırılması yoluyla ülke ekonomisine katkının geliştirilmesi temel amaçtır. Bu kapsamda, enerji sektörünün petrol, doğal gaz ve jeotermal kaynak ile sanayinin hammadde ihtiyacını karşılamak üzere yurtiçi ve yurtdışındaki arama çalışmalarına devam edilecektir. Ayrıca, mevcut rezervlerin en etkin şekilde değerlendirilmesi amacıyla kamu elindeki sahaların özel sektör işletmeciliğine sunulması çalışmaları sürdürülecektir.

KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılabilmesi için ihracat, teknoloji, Ar-Ge, eğitim ve danışmanlık alanlarında etkin destekler sağlanacaktır. Bu kapsamda, öncelikle ihracat yapan veya yapma potansiyeli olan, bilgi ve teknoloji tabanlı, yenilik yapma ve büyüme eğiliminde olan KOBİ'ler desteklenecektir.

OSB yatırımlarının etkinliğini artırmak amacıyla, öncelikle devam eden OSB projeleri tamamlanacak ve mevcutların doluluk oranlarının artırılmasına yönelik tedbirler alınacaktır. Yeni OSB ve KSS yatırımlarında sektörel bazda ihtisaslaşmış olanlar önceliklendirilecektir.

2008 yılında sanayi sektörünün yüzde 3,9 büyümesi beklenmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 56. Orta ve yüksek teknoloji sektörleri başta olmak üzere sanayi ihracatının artırılmasına yönelik girişimler desteklenecektir.				
Tedbir: 107. Eximbank kaynakları artırılarak Bankanın kullandığı finansman araçları çeşitlendirilecektir.	Eximbank	Hazine Müsteşarlığı, DTM, Ticari Bankalar	Aralık Sonu	Türk Eximbank piyasada rekabetin gerektirdiği yeni alanlara yönelik finansman araç ve programları geliştirirken, yatırım malları ihracatı için orta ve uzun vadeli kredi programları ile ihracat kredi sigortası ve garanti faaliyetlerinde yoğunlaşacaktır.
Tedbir 108. İhracatta sektör ve ülke çeşitlendirme stratejisi oluşturulacaktır.	DTM	İhracatçı Birlikleri	Aralık Sonu	İhracatta sektör ve ülke bağımlılıklarının azaltılması için yeni ihracat pazarları oluşturmaya yönelik sektör ve ülke stratejileri hazırlanacaktır.
Öncelik 57. İşletmelerin belirlenmiş sanayi bölgelerinde kurulması ile mevcutların bu alanlara taşınması özendirilecek, işletmeler arasında işbirliği ve kümelenme faaliyetleri geliştirilecektir.				
Tedbir 109. Kümelenmeye yönelik yürütülen AB kaynaklı "Ulusal Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi" projesi tamamlanacaktır.	DTM	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, KOSGEB, ilgili diğer Kurum ve Kuruluşlar	Mart Sonu	Kümelenme projesi kapsamında kümelenme stratejisi oluşturulacak, kümelenme haritası çıkarılacak ve seçilecek kümelerin geliştirilmesine yönelik yol haritası ve stratejiler oluşturulacaktır.

Tedbir 110. Ulusal kümelenme destek politikası ve mekanizması geliştirilecektir.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	DPT, DTM, KOSGEB, Kalkınma Ajansları, TOBB, OSB Yönetimleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	DTM tarafından yürütülen kümelenme projesi çıktılarından yararlanılarak kümelenmeye yönelik destek politikası ve mekanizması geliştirilecek ve kümelenme faaliyetleri teşvik edilecektir. Ayrıca başta OSB'ler olmak üzere mevcut kümelenme alanlarında işletmelerin ortak tasarım/üretim/Ar-GE/test-analiz merkezleri kurması gibi işbirliği faaliyetleri KOSGEB tarafından desteklenecektir
Tedbir 111. Moda ve Tekstil İş Kümesi Projesi tamamlanacaktır.	DTM	İTKİB	Mart Sonu	Sektör için nitelikli eleman ile moda tasarımcıları yetiştirilmesi amacıyla eğitimler düzenlenecektir. Teknopark Projesi kapsamında İstanbul Tekstilparkın faaliyete geçmesi planlanmaktadır.
Öncelik 58. KOBİ'lerin ve girişimcilerin rekabet gücünü artırmak üzere, verimliliğin artırılması, iş kurma ve geliştirme faaliyetleri desteklenecektir.				
Tedbir 112. Başta esnaf ve sanatkarlar olmak üzere KOBİ'lerin işbirliği ve ortaklık faaliyetleri ile birleşmeleri desteklenecektir.	KOSGEB	Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, İlgili Diğer Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	İşletmelerin ölçeklerini büyütmeleri ve verimliliklerini artırmaları amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, işletmeler arası işbirlikleri, ortaklık ve birleşme faaliyetleri teşvik edilecektir.
Tedbir 113. Hezarfen Projesi yaygınlaştırılacaktır.	Türk Patent Enstitüsü	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, KOSGEB, OSB'ler, Sanayi ve Ticaret Odaları	Aralık Sonu	KOBİ'lerin yenilik geliştirme kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik olan Hezarfen Projesinin Ankara Sanayi Odası ile 1. Organize Sanayi Bölgesinde başlatılmış olan ikinci aşama uygulaması 2008 yılı sonunda tamamlanacak ve 2009 yılı içerisinde Ankara dışında tespit edilecek başka bir bölgede üçüncü aşama uygulaması gerçekleştirilecektir.

Tedbir 114. 580 sayılı Milli Prodüktivite Merkezi Kanununda Değişiklik alışmaları yapılacaktır.	Milli Prodüktivite Merkezi	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Aralık Sonu	Mevcut Kuruluş Kanununu değişen koşullara uygun hale getirmek üzere hazırlanacak tasarı, TBMM'ye sevk edilecektir.
�ncelik 59. Akreditasyon, uygunluk değerlendirme ve piyasa gözetim sistemleri etkinleştirilecek ve belgelendirme faaliyetleri desteklenecektir.				
Tedbir 115. �r�n Güvenliği Kanunu ıkarılacaktır.	DTM	İlgili Kamu Kuruluşları	Aralık Sonu	ıkarılacak Kanun ile AB mevzuatına uyum sağlanması amaçlanmaktadır.
Tedbir 116. ��nc� �lkelerden Yapılan İthalatta �r�n Güvenliği Denetimine ilişkin düzenleme yapılacaktır.	DTM	İlgili Kamu Kuruluşları	Aralık Sonu	AB ile oluşturulan Gümrük Birliği ve DT� düzenlemelerinden kaynaklanan yükümlülükler çerçevesinde üçüncü ülkelerden yapılan ithalatta ürün güvenliği denetimlerine ilişkin yönetmelik çıkarılacaktır.
�ncelik 60. Geleneksel sektörlerde uluslararası rekabete uyum sağlayacak yapıya dönüşüm desteklenecektir.				
Tedbir 117. Demir-elik Sektörü Ulusal Yeniden Yapılandırma Programı alışmaları sonuçlandırılacaktır.	DTM	DPT, Hazine Müsteşarlığı, İlgili Diğer Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	Demir-elik sektöründe, Türkiye-AKT Serbest Ticaret Anlaşmasından kaynaklanan y�k�ml�l�klerimizine yerine getirilmesi amacıyla sürdürülen Ulusal Yeniden Yapılandırma Programı (UYYP) alışmaları tamamlanacak ve bu konuda Avrupa Komisyonu ile müzakereler sonuçlandırılacaktır.

Öncelik 61. Sanayide orta ve uzun vadede rekabet gücünü geliştirmek üzere daimi özel ihtisas komisyonu çalışmaları sürdürülecek; genel ve sektörel politika belgeleri oluşturulacaktır.				
Tedbir 118. Sanayide sektörlerin rekabet gücünün artırılması amacıyla sektörel stratejilerin hazırlanması, izlenmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi sağlanacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	DPT, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	Sanayide sektörlerin rekabet edebilirliğinin güçlendirilmesine yönelik sektörel stratejiler hazırlanması, bu stratejilerin izlenmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi kapsamında gerekli kurumsal kapasitenin artırılması ve ihtiyaç duyulan yasal düzenlemelerin yapılması amaçlanmaktadır. 2008 yılında uygulamaya giren Tekstil, Hazır Giyim ve Deri Sektörleri Stratejisi ve Eylem Planı izlenecektir.
Öncelik 62. Savunma sanayiinde Ar-Ge'ye dayalı tedarik ve yurtiçi teknoloji ve kabiliyet kazanımını esas alan bir sistem ve mevzuat oluşturulacaktır.				
Tedbir 119. Ar-Ge'ye dayalı tedarik sisteminin kurulmasına yönelik kanun çalışmaları tamamlanacaktır.	Milli Savunma Bakanlığı	Genelkurmay Başkanlığı, Savunma Sanayii Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Tedarikte yurtiçi teknoloji ve kabiliyet kazanımını esas alan bir yapı oluşturabilmek için Ar-Ge'ye dayalı tedarik sisteminin kurulmasına yönelik kanun tasarısı taslağı Bakanlık tarafından hazırlanmış ve ilgili kuruluşların görüşleri alınmıştır. Kanun tasarısı nihai hale getirilerek TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 120. Savunma sanayiinin özgün yurtiçi çözümler sunacak ve uluslararası alanda rekabet edecek şekilde geliştirilmesine yönelik strateji ve politika belgeleri hazırlanacaktır.	Savunma Sanayii Müsteşarlığı	Genelkurmay Başkanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler, Savunma Sanayii Kuruluşları	Aralık Sonu	Savunma sistem ihtiyaçlarının yurtiçinden karşılanma oranı arttırılacaktır. Bu maksatla 2008 yılında hazırlıkları yürütülen - Savunma Sanayii Stratejisi - Alt Sektör Stratejisi - Yan Sanayi (KOBİ) Entegrasyon Prosedürü - Savunma Ar-Ge Yol Haritası ve Teknoloji Kazanım Planı belgeleri 2009 yılında tamamlanarak uygulamaya aktarılacaktır.

Tedbir 121. Savunma Sanayii Müsteşarlığının kuruluşunu düzenleyen yeni bir kanun tasarısı hazırlanacaktır.	Savunma Sanayii Müsteşarlığı	Genelkurmay Başkanlığı, MSB, Savunma Sanayii Kuruluşları	Haziran Sonu	3238 sayılı Kanunun yerine yeni bir Kanun tasarısı hazırlanarak TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 63. Madencilik sektöründe kurumsal yeniden yapılandırma çalışmaları yürütülecektir.				
Tedbir 122. MTA Genel Müdürlüğü'nün günümüz ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılmasını sağlamak üzere kuruluş yasası revize edilecektir.	MTA	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Aralık Sonu	İlgili kurumlar ile işbirliği yapılacak, dünyadaki benzer örnekler dikkate alınarak bir rapor hazırlanacak ve gerekli yasal düzenleme TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 123. Türkiye Taşkömürü Kurumunun (TTK) yeniden yapılandırılmasına yönelik olarak eylem planı hazırlanacaktır.	Hazine Müsteşarlığı	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, DPT, TTK, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	Türkiye Taşkömürü Kurumu, önemli ölçüde zarar eden bir yapıdan çıkarılması amacıyla yeniden yapılandırılacak ve eylem planı hazırlanacaktır.

HİZMETLER

TURİZM

1. Mevcut Durum

Uluslararası turizm talebi son on yıllık dönemde yüzde 46,6 oranında artış göstermiş, aynı dönemde turizm harcamaları yüzde 97,1 oranında artmıştır. 2007 yılında uluslararası turist sayısı 903 milyona ulaşmış, turizm gelirleri ise 856 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu sayıya uluslararası yolcu taşımacılığı dahil değildir. Toplam turizm ve yolcu taşımacılığı gelirlerinin yüzde 16'sı olarak tahmin edilen uluslararası yolcu taşımacılığının, 2007 yılında 145 milyar ABD doları tutarında bir büyüklüğe ulaştığı tahmin edilmektedir. 2008 yılında uluslararası turizm hareketinin yüzde 5,5 oranında artış göstererek, dünyadaki turist sayısının 953 milyona, turizm harcamalarının ise yüzde 5 artışla 899 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir.

Dünya Turizm Örgütü tarafından hazırlanan Turizm 2020 yılı Vizyonu çalışmasında, 2020 yılında, dünyadaki turist sayısının 1,5 milyar kişi, toplam turizm gelirlerinin ise 2 trilyon ABD doları olacağı, 717 milyon kişi ile Avrupa'nın en çok turist kabul eden bölge olmayı sürdüreceği, ancak dünya turizminden 1998 yılında ortalama yüzde 60 pay alan Avrupa turizminin payının yüzde 46 olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO:IV. 40- Uluslararası Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Turist sayısı (milyon kişi)	650	687	684	701	695	766	802	846	903	953
Yıllık değişim (%)	4,0	7,2	-0,4	2,5	-0,9	10,2	4,7	5,5	6,7	5,5
Turizm geliri (milyar ABD doları)	456	483	472	487	533	633	678	742	856	899
Yıllık değişim (%)	5,9	16,9	-2,3	3,2	9,4	18,8	7,1	9,4	15,3	5,0

Kaynak : Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)

*Tahmin

2007 yılında dünya turizm hareketleri içinde gelen turist sayısı açısından Avrupa'nın aldığı pay yüzde 53,6 olarak gerçekleşmiştir. Ancak uzun mesafeli uçuşlarda bir azalma söz konusudur. Turist girişlerinde Avrupa'da, en çok turist çeken ülkelerin başında 81,9 milyon kişi ile Fransa, 59,2 milyon kişiyle İspanya ve 43,7 milyon kişiyle İtalya gelmektedir.

Dünya turizm pazarında yüzde 2,5; Avrupa turizm pazarında ise yüzde 4,6 paya sahip olan Türkiye, turist sayısı ve döviz gelirlerindeki artış hızıyla dünyadaki en büyük 20 turizm varış noktası içinde turist girişleri açısından dokuzuncu, turizm gelirleri açısından onuncu sıradadır.

Dünya Turizm Örgütü verilerine göre doğrudan ve dolaylı olarak 32 faaliyet dalında istihdam yaratan turizm sektöründe, Türkiye'de doğrudan yaratılan istihdam 2007 yılında yaklaşık 3,3 milyon kişi olarak hesaplanmıştır.

2007 yılında ülkemize gelen turist sayısı 23,3 milyon, turizm gelirleri 18,5 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş, Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli yatak sayısı 532 bine, belediye belgeli yatak sayısı ise 420 bine ulaşmıştır. OECD ülkelerinden ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen ziyaretçi sayısında da önemli artışlar kaydedilmiştir. Ülkemize gelen yabancı ziyaretçilerin yüzde 56,5'i OECD, yüzde 29,4'ü Doğu Avrupa ülkelerindendir. 2007 yılında ülkemize en çok ziyaretçi gönderen ülke sıralamasında Almanya yüzde 17,8 ile birinci, Rusya Federasyonu yüzde 10,6 ile ikinci, İngiltere ise yüzde 8,2 ile üçüncü sıradadır.

2008 yılında ülkemize gelen turist sayısının 26,5 milyon, turizm gelirlerinin ise 22,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşeceği, Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli yatak sayısının 550 bine, belediye belgeli yatak sayısının ise 430 bine ulaşacağı, yatırım aşamasındaki 254 bin yatakla birlikte toplam yatak kapasitesinin 1,3 milyonun üzerinde olacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca, sektörde 2008 yılı Ağustos sonu itibarıyla 5.603 seyahat acentesi faaliyet göstermektedir.

Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri dikkate alınarak yeni turizm gelişim alanları yaratmak üzere varış noktası yönetimine ağırlık verilerek, golf, termal, kongre, kış, kruvaziyer, sağlık turizmi ve eko-turizmle ilgili yönlendirme faaliyetleri sürdürülmektedir. Ancak, kıyı bölgelerine yönelik yapılaşma baskısı ve yoğun talep süregelmektedir.

Ülkemizde son yıllarda yatak kapasitesindeki hızlı artışa ve kaydedilen önemli gelişmelere rağmen teknik altyapı konusunda bazı eksiklikler yaşanmaktadır. Fiziksel

çevrenin kirlenmesi, turizm merkezlerinin kentleşmesi de Türkiye turizmini etkileyen sorunlar arasındadır.

Turizm eğitiminde belgelendirme (sertifikasyon); mesleki eğitimde standardizasyonu, değerlendirmenin devlet ve sektör kuruluşları tarafından ortaklaşa yapılmasını, uluslararası kriterlere göre verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli olan beceri düzeyinin belirlenmesini sağlamaktadır. Ancak turizm sektöründe belgelendirme sistemine henüz geçilememiştir.

Yatay ve dikey entegrasyonlarla aşırı ölçüde büyüyen bazı yabancı tur operatörlerinin fiyat ve koşulları tek taraflı belirlemelerine sektörde sıklıkla rastlanmaktadır. Bu sorun ülkemiz turizm gelirleri açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Turizmin yoğunlaştığı Ege ve Akdeniz kıyılarında çevre bozulmasının önlenmesi ve turizm altyapılarının tamamlanması amacıyla başlatılan Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesinin uygulanmasında, dış kredi kullanımı ve yerel yönetimlerin organizasyonunda sorunlar yaşanmaktadır.

Dünya Turizm Örgütü araştırma sonuçları, araştırma yapılan ülkelerin büyük bir bölümünde dış turizmin tanıtılması amacıyla kamu ve özel sektörün bir araya gelerek ulusal turizm örgütleri kurduğunu göstermektedir. Ülkemizde de dış tanıtım ve pazarlama konusundaki bu tür örgütlenmelere duyulan ihtiyaç devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Turizm sektöründe, küreselleşmenin ortaya koyduğu dinamikleri barındıran, ülkeye daha çok turist gelmesinin yanı sıra hizmet kalitesini artırmaya çalışan, pazarlama kanallarını çeşitlendirerek üst gelir gruplarını hedef alan, doğal sermayeyi koruyan ve sürdürülebilir kılan, ülkemiz turizminin karşılaştırmalı rekabet üstünlüğüne uygun olarak, golf, termal, kongre, kruvaziyer, sağlık turizmini ön plana çıkaran bir yapının oluşturulması temel amaçtır.

2009 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli yatak sayısının 570 bine, belediye belgeli yatak sayısının ise 435 bine ulaşacağı, ülkemize gelen turist sayısının 29 milyon kişi, turizm gelirin ise 24,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

TABLO:IV. 41- Turizm Sektöründeki Gelişmeler

	2007	2008 (1)	2009 (2)	Yıllık Ortalama Artış (yüzde)	
				2008/ 2007	2009/ 2008
Yurda Gelen Yabancı Sayısı (bin kişi) (3)	23 341	26 500	29 000	13,5	9,4
Yurt Dışına Çıkan Vatandaş Sayısı (bin kişi) (3)	4 957	5 400	6 000	8,9	11,1
Turizm Geliri (Milyon \$) (4)	18 487	22 700	24 900	22,8	9,7
Turizm Gideri (Milyon \$) (4)	3 260	3 600	3 800	10,4	5,6

1) Tahmin

2) Program

3) Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri

4) Merkez Bankası verileri.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 64. Turizm yatırımları çeşitlendirilecek, gelişmiş ve yoğun kullanıma konu olan yörelerden diğer alanlara kaydırılarak, turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması sağlanacaktır.				
Tedbir 124. Turizm işletmelerine destek sağlanacak, iç kısımlarda ve gelişmemiş yörelerdeki turizm faaliyetlerine uygun teşvikler getirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, DTM, TKB, Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	Turizm tesislerinin hizmet kalitesini yükselterek gerektiğinde kapasite artırımına imkân verilebilmesi için konaklama sektörünün yanı sıra seyahat acentalarının da KOBİ kapsamındaki destek unsurlarından faydalanması sağlanacaktır. Teşviklerin miktarı, şartları, bölgesel özellikleri ve uygulama dönemleri, ayrıntılı olarak belirlenecektir.
Tedbir 125. Turizm hizmet veren planlama, yatırım ve danışmanlık firmaları ile turizm çalışanları belgelendirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	Kültür ve Turizm Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun ve Turizmi Teşvik Kanununda düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 65. Turizm sektörüyle ilgili tüm yatırımlar, doğal, tarihsel, sosyal ve kültürel çevreyi koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde ele alınacaktır.				
Tedbir 126. Varış Noktası Yönetimi kapsamındaki projeler desteklenecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İl özel idareleri, Belediyeler, Üniversiteler, STK'lar, Özel Sektör, Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	Varış noktalarında çevrenin, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesi sağlanacak, turistik ürün geliştirme ve pazarlama konuları desteklenecektir.
Tedbir 127. Doğal ve tarihi çevrenin korunmasında hız ve etkinlik sağlanacak, Kültür ve Turizm Gelişim Bölgeleri katı ve sıvı atıklardan arındırılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Çevre ve Orman Bakanlığı, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Atık su arıtma tesisleri, katı atık düzenli depolama tesis ve inşaatlarının yapımı, uygulama projesi hazır olanlar öncelendirilerek ödenekler ölçüsünde gerçekleştirilecektir. Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) kapsamında yapımı programlanan, atıksu arıtma, terfi ve derin deşarj tesisleri, katı atık düzenli depolama ve kompost tesisleri, kanalizasyon kolektör hattı ve şebeke yapımı tamamlanacaktır.

Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 66. Türk turizminin uluslararası turizm pazarından azami pay alabilmesi amacıyla yeterli talep yaratılacaktır.				
Tedbir 128. Turizmde dış tanıtım için yeni bir yapılanmaya gidilerek tanıtım faaliyetleri etkinleştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Özel Sektör, Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	Sektör kuruluşlarının tanıtıma katılımı çalışmaları sürdürülecektir. Dış tanıtım stratejilerinin belirlenmesi, uygulamanın izlenmesi, denetimi ve finansmanına turizm işletmelerinin de katılımını sağlayacak yeni bir yapılanmaya yönelik yasal düzenleme yapılacaktır. Ayrıca Tanıtım Stratejisi doğrultusunda hareket edilerek, turizm portalı oluşturulacak, turizm tesislerinin tanıtımı, çevrimiçi rezervasyon ve sektörde ilgili aktörler arasında bilgi paylaşımına uygun ortam sağlanacaktır.
Tedbir 129 Turizm ürünleri, özel turizm pazarlarına uygun şekilde çeşitlendirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Özel Sektör, Yerel Yönetimler, Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	Dünyada hızlı bir gelişme trendi gösteren kongre ve iş turizmi, ödül turizmi, termal, yat, kruvaziyer ve üçüncü yaş turizmne dış tanıtımda daha fazla önem verilecek, eko turizm ve aktif turizme doğru gelişen eğilimlere koşut olarak golf, rafting, dağ ve kayak turizmi ve ilgili özel turizm pazarlarında talebin artırılması sağlanacaktır.
Öncelik 67. İstanbul kentinin kültürel, sosyal ve doğal zenginlikleri sürdürülebilir turizm gelişmesi çerçevesinde değerlendirilecektir.				
Tedbir 130. İstanbul markası yaratılması sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İstanbul Valiliği, İstanbul BŞB, Yerel Yönetimler, Özel Sektör, Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	Dinamik, profesyonel ve mali yönden güçlü bir tanıtım yapılabilmesini sağlamak üzere bu faaliyetlerin finansmanına turizmden doğrudan gelir elde eden kesimin katılımı sağlanacaktır.
Tedbir 131 İstanbul için hazırlanan turizm gelişim projelerinin hızla hayata geçirilmesi sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İstanbul Valiliği, İstanbul BŞB, Yerel Yönetimler, Özel Sektör, Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	2010 Avrupa Kültür Başkenti seçilen İstanbul'da, kongre ve kruvaziyer turizmi ve sahil bandı düzenlemeleri ile ilgili projeler, yasal ve yönetsel sorunlar çözülerek uygulanacaktır.

İNŞAAT, MÜHENDİSLİK-MİMARLIK, TEKNİK MÜŞAVİRLİK VE MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ

1. Mevcut Durum

İnşaat sektörünün GSYH içindeki payı 2006 yılında yüzde 5,3 iken 2007 yılında bu oran yüzde 5 olmuştur. Sektörde 2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla yüzde 19,4 ve yüzde 5 oranlarında büyüme gerçekleşmiştir.

TABLO:IV. 42- İnşaat Sektöründeki Gelişmeler

Yıllar	2005	2006	2007	2008(1)
GSYH Payı (yüzde, cari fiyatlarla)	4,3	5,3	5,0	4,9
Büyüme Hızı (yüzde, 1998 yılı fiyatıyla)	21,5	19,4	5,0	1,9

Kaynak: TÜİK
(1)2008 yılı ilk altı ay

İnşaat sektöründe 2007 yılının ilk yarısında yüzde 5 olarak görülen büyüme hızı 2008 yılının ilk yarısında yüzde 1,9 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Konut ve işyeri için tamamlama ve yeni edinme amaçlı kredilerde 2007 yılında da süren yüksek faiz oranları ve inşaat girdilerinde meydana gelen artış nedeniyle özellikle konut talebinde yavaşlamanın devam ettiği görülmektedir. Bunun sonucu olarak 2007 yılında bir önceki yıla göre metrekare alan cinsinden yapı inşa ve yapı kullanma izinlerinin artış oranlarında azalma olmuştur. Bu oranlar 2008 yılının ilk yarısında bir önceki yılın aynı dönemine göre sırasıyla yüzde 11,7 azalış ve yüzde 7,8 artış göstermiştir.

TABLO:IV. 43- Yapı İnşa ve Yapı Kullanım İzinleri ile Değişim Oranları

Yıllar	2005	2006	2007	2008(1)
Yapı İnşa İzini (Bin m2)	98 228	113 267	114 359	51 066
Yüzde Değişim	52,7	15,3	1,0	-11,7
Yapı Kullanım İzini (Bin m2)	47 795	53 741	58 582	28 328
Yüzde Değişim	63,4	12,4	9,0	7,8

Kaynak: TÜİK
(1)2008 yılı ilk altı ay

Yapılaşmada denetim etkinliğini ve nitelik artırılmasını hedefleyen 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanunun uygulamasının yurt geneline yaygınlaştırılması ve sigorta güvencesinin kanun içinde yer alması için yasal düzenleme çalışmaları devam etmektedir. İnşaat sektörü istihdamında artış devam etmektedir. Nitekim, 2005 yılında sektörün istihdamı 1.171 bin, 2006 yılında 1.189 bin ve 2007 yılında 1.224 bin kişi olmuştur.

2007 yılında yurtdışı müteahhitlik hizmetleri taahhüt tutarı 19,5 milyar ABD doları seviyesine gelmiştir. Yurtiçi ve yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinde ihtiyaç duyulan ve

özellikle gelişmiş ülke pazarlarında daha yüksek miktarlarda işgücü istihdamını sağlayacak ustalık belgelendirmesi uygulamasında yetersizlik sürmektedir. Sektörde teminat mektubu ve müteahhitlik ve teknik müşavirlik hizmetlerinin akreditasyonu sorunu devam etmektedir. Bu sorunların çözümü için Yurt Dışı Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Hizmetleri Konseyi tarafından bir Çalışma Grubu oluşturulmuştur.

2007 yılı başında uygulamaya giren Yapı Malzemeleri Yönetmeliği çerçevesinde düzenlenen ve 2008 yılı başından itibaren yürürlüğe giren YİG-15/2006-07 sayılı Tebliğ gereğince oluşturulan Piyasa Gözetimi ve Denetimi Otoritesinin merkez ve il teşkilatlarına gerekli teknik personel alımı sürdürülmektedir. Piyasa Gözetim ve Denetim faaliyetlerinin koordinasyonu amacıyla bir veri tabanı oluşturulması ve mevcut verilerin güncelleştirilmesine devam edilmektedir.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından sektöre yönelik bilgi bankası kurmak amacıyla kamu ve özel yapıların envanterinin çıkarılmasının bir proje altında belirlenmesi çalışmalarına başlanmıştır.

Kamu İhale Kurumu tarafından Dokuzuncu Kalkınma Planında öngörüldüğü üzere kamu yatırımlarında bağımsız teknik müşavir kullanılmasının temini için 2008 yılı içinde bir çalışma yapılmış ve bunun sonucu olarak 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nda değişikliği ihtiva eden bir Kanun Tasarısı TBMM gündemine alınmıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Sektörde denetim ve nitelikli işgücü yetersizliğinden kaynaklanan kalite sorunları giderilerek, teknik müşavirlik ve müteahhitlik hizmetlerinin uluslararası standartlara uygun olarak verilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır. Yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinin dünya genelinde pazar payının artırılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 68. Firmaların sermaye yapısı güçlendirilecektir.				
Tedbir 132. Teminat Mektubu sorunu çözülecektir.	DTM	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Türk Eximbank A.Ş., BDDK, Türkiye Bankalar Birliği, Özel Bankacılık ve Finans Kuruluşları, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşverenler Sendikası	Aralık Sonu	Yurtdışı Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Hizmetleri Konseyi tarafından kurulacak konuyla ilgili bir Çalışma Grubu Faaliyete geçirilecektir. Teminat mektubuna ilişkin karşılık oranlarının indirilmesi sağlanacaktır. İç hukuk sistemimizde teminat mektubunun ödenmesinin durdurulması veya iptaline ait hükümlerin uluslararası kurallara uygun hale getirilmesi sağlanacaktır.

Öncelik 69. Sektörde istihdam edilen işgücü kalitesi artırılabacaktır.				
Tedbir 133. Yurt dışı müteahhitlik ve teknik müşavirlik hizmetleri sektöründe akreditasyon sistemi oluşturulmasına başlanacaktır.	DTM	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, TÜRKAK, TOBB, TMMMB, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşverenler Sendikası, Üniversiteler	Aralık Sonu	Yurtdışı Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Hizmetleri Konseyi tarafından kurulacak konuyla ilgili bir Çalışma Grubu faaliyete geçirilecektir. Konu ile ilgili hizmetlerin akreditasyonu için bir sistem oluşturulacak, belgelendirme ve Ar-Ge çalışmalarını yürütecek ve ilerde gerekli görüldüğünde kapsamını diğer hizmet alanlarını da içine alacak şekilde genişletecek bir Hizmet İhraç Kurulu oluşturulacaktır.
Öncelik 70. Teknik müşavirlik ve müteahhitlik hizmetlerinin uluslararası standartlara uygun kalitede ve güvenli olarak verilmesi sağlanacaktır.				
Tedbir 134. Yapı denetimi güçlendirilecektir.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	DPT, İlgili Diğer Bakanlıklar, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşverenler Sendikası, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türk Müşavir Mühendis ve Mimarlar Birliği	Aralık Sonu	Etkin bir yapı denetimi için gerekli sorumluluk sigortası sistemi kurulacaktır. Bu amaçla 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 135. Yapı Kanunu Tasarısı hazırlanacaktır.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı, İlgili Bakanlıklar, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşverenler Sendikası, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türk Müşavir Mühendis ve Mimarlar Birliği	Aralık Sonu	İnşaat sektöründe çalışan firmaların ve üretilen yapıların kalitesini iyileştirmek amacıyla yapı müteahhitliği tanımını ve müteahhitliğin asgari çalışma koşullarını belirleyen bir Yapı Kanunu tasarısı hazırlanacaktır.
Tedbir 136. Müteahhitlik ve Müşavirlik Sektörüne yönelik bilgi sistemi kurulacaktır.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	İlgili Bakanlıklar, TÜİK, Üniversiteler, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşverenler Sendikası, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türk Müşavir Mühendis ve Mimarlar Birliği	Aralık Sonu	Sektörde politika oluşturma ve karar süreçlerinin gerektirdiği bir bilgi sistemi kurulacaktır. Başlatılmış olan yapı envanterinin belirlenmesi, istatistik veri bankası oluşturulması, deprem riski haritalarının ve mevcut yapı stoku için depreme dayanıklılık atlasının hazırlanması çalışmalarının yıl içinde tamamlanması hedeflenmektedir.

Tedbir 137. Yapılarda kullanılan malzemelerin kalite denetimleri etkinleştirilecektir.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	İlgili Bakanlıklar, TSE, Hazine Müsteşarlığı, Üniversiteler, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşverenler Sendikası, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türk Müşavir Mühendis ve Mimarlar Birliği	Aralık Sonu	AB'ye uyum çerçevesinde tamamlanan yapı malzemeleri yönetmeliği gereği kurulan Piyasa Gözetim ve Denetimi Otoritesinin malzeme denetimi için gerekli insangücü ve donanım teknik altyapısı tamamlanacaktır.
---	--------------------------------------	---	----------------	---

TİCARET HİZMETLERİ

1. Mevcut Durum

Ticaret hizmetlerinin GSYH (1998 yılı temel fiyatlarıyla) içerisindeki payı 2007 yılında yüzde 15,2 olmuştur. Ticaret hizmetleri içerisinde yüzde 84 oranında paya sahip toptan ve perakende ticaret hizmetleri son yıllarda önemli bir gelişme kaydetmiştir. 2003-2007 döneminde hizmetler sektörü yılda ortalama yüzde 7,4 büyürken; ticaret hizmetleri yüzde 8, toptan ve perakende ticaret hizmetleri yüzde 9,3 oranında büyümüştür.

Toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektöründe, yeni alışveriş merkezleri, büyük mağazalar ve zincir mağazaların hizmete girmesi ile hızlı bir dönüşüm süreci yaşanmaktadır. Modern işletme teknikleri ve teknoloji kullanımıyla sağlanan verimlilik ve performans artışları ile yoğun uluslararası rekabet, tüketici fiyatları, büyüme ve istihdam üzerinde belirleyici olmakta, diğer sektörlerdeki faaliyetleri de doğrudan etkilemektedir. Ayrıca, sektördeki gelişmeler bir taraftan geleneksel yapıda iş kayıplarına neden olmakta, diğer taraftan yeni iş alanları yaratmaktadır.

Firmalar üzerindeki rekabet ve verimlilik baskısı, modern tedarik zinciri yönetimi ve kombine taşımacılık sistemlerinin önemini artırmaktadır. Ticaret potansiyelinin kullanılabilmesi için değişik ulaştırma modlarının bir arada uyum içinde çalışması, liman ve terminallerin farklı işlevlere elverişli hale getirilmesi önem arz etmektedir.

Yeni uluslararası maddi hukuk kuralları ve hukuk rejimlerinin ortaya çıkması, çok taraflı uluslararası ticaret, elektronik ticaret ve sorumluluk hukukundaki gelişmeler ile AB müktesebatına ve yeni çıkan diğer kanunlara uyum çerçevesinde hazırlanan Türk Ticaret Kanunu Tasarısı TBMM gündeminde bulunmaktadır.

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsasında (VOB), pamuk ve buğdayda yılın çeşitli aylarındaki sözleşmelerle işlem yapılmaktadır. VOB'un faaliyete başladığı 2005 yılından 2008 yılı Ağustos ayına kadar, işlem hacmi, pamukta toplam 800 bin TL (405 adet sözleşme), buğdayda toplam 14.451 bin TL (5.546 adet sözleşme) olmuştur.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ekonominin bütününe etkileyen ticaret hizmetleri sektöründe verimlilik artışının sağlanması bakımından, rekabetçi yapının bozulmaması ve yeni teknoloji kullanımının özendirilmesi esastır.

Toptan ve perakende ticaret hizmetlerine yönelik yapılacak düzenlemelerde, sektörün, bağlantılı diğer sektörler ile tüketiciler üzerindeki etkilerinin çok yönlü olarak analiz edilmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda, bir yandan kayıtdışılığın önlenmesine, tüketicinin ve rekabetin korunmasına, verimlilik ve kalitenin artırılmasına ve hijyen kurallarına uyulmasına yönelik tedbirler alınacak, diğer yandan ticaretin küçük esnaf ve sanatkar ağırlıklı yapısının ölçek büyütücü politikalarla modern bir yapıya dönüştürülmesi teşvik edilecektir.

Fiziki mal akışının, yüksek standartlara sahip, güvenilir, ucuz ve hızlı ulaşım sistemleriyle sağlanması yönünde, lojistik ve kombine taşımacılık faaliyetlerinin gelişmesi ve bürokratik işlemlerin tek bir mekanda basitleştirilerek çözümlenmesi hedeflenmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 71. Toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektörüne yönelik yapılacak düzenlemelerle, rekabeti ve tüketicuyu koruyan, bağlantılı diğer sektörlerde üretimi destekleyen, kayıtdışılığı önleyen, verimlilik ve kaliteyi artıran, hijyen kurallarına uyumu ve sektör içi kesimler arasında dengeli gelişmeyi sağlayan bir yapılanma gerçekleştirilecektir.				
Tedbir 138. Perakendecilik sektörünün düzenlenmesine yönelik mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	İlgili Kamu Kuruluşları, TOBB, Sektör Temsilcileri, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Alışveriş merkezleri, büyük mağazalar ve zincir mağazalarla ilgili hazırlanan taslağın yasalasıp yürürlüğe girmesini takiben ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 139. Sebze ve meyve ticareti ile ilgili yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, TOBB, TESK, TÜSE MKOM, Diğer İlgili Meslek Kuruluşları, Sektör Temsilcileri	Aralık Sonu	Sebze ve Meyve Ticaretinin Düzenlenmesi ve Toptancı Halleri Hakkında Kanun Tasarısı Taslağının yasalasıp yürürlüğe girmesini takiben altı ay içerisinde ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır. Yapılacak düzenlemelerle toptancı hallerinin yönetiminin, fiziki ve teknik altyapılarının güçlendirilmesi ve çağın gereklerine uygun olarak yeniden yapılandırılması, hal kayıt sisteminin oluşturulması, kayıtdışılığın asgari düzeye indirilmesi amaçlanmaktadır.

Öncelik 72. Ticaret hizmetleri sektörüne yönelik temel mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.				
Tedbir 140. Türk Ticaret Kanununun uygulamasına yönelik ikincil mevzuat çıkarılacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Üniversiteler, SPK, BDDK, Bankalar Birliği, TOBB, TURMOB, TMSK	Aralık Sonu	Türk Ticaret Kanunu Tasarısının yasalaşması ile birlikte bunun gerektirdiği ikincil mevzuat ve tanıtım çalışmaları başlatılarak sonuçlandırılacaktır. Bu kapsamda tüzük, yönetmelik ve tebliğ çalışmaları yürütülecektir.

II. İSTİHDAMIN ARTIRILMASI

A. İŞGÜCÜ PİYASASININ GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

31 Aralık 2007 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusu 70,6 milyon kişidir. Bu nüfus baz alınarak yapılan geçici tahminlere göre toplam nüfusun yüzde 1,13 artış göstererek 2008 yılında 71,4 milyon olacağı, 2009 yılında ise yüzde 1,11 artarak 72,2 milyona ulaşacağı beklenmektedir.

TABLO:IV. 44- Yaş Gruplarının Toplam Nüfusa Oranları

(Yüzde)

	0-14 yaş grubu		15-64 yaş grubu	
	2000	2007	2000	2007
AB - 25	16,7	16,0	66,9	67,1
Türkiye	30,0	26,4	64,7	66,5

Kaynak: TÜİK, Eurostat

Toplam nüfus içinde 0-14 yaş grubundaki nüfusun payı azalırken, çalışma çağındaki nüfusun ve yaşlı nüfusun payı artmaktadır.

Ülke genelinde nüfus artış hızı düşmesine rağmen, tarım sektörü istihdamındaki hızlı azalış, yüksek işsizlik seviyesi, düşük işgücüne katılma ve istihdam oranları, işgücünün eğitim seviyesinin ve niteliğinin düşüklüğü ve eğitim ile istihdam arasındaki ilişkinin zayıflığı, rekabet gücü ve istihdam yaratma kapasitesi yüksek bir bilgi toplumuna dönüşüm yolunda önemli sorun alanları olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışma çağı nüfusu ile işgücü artışının gerisinde kalan istihdam artışı, 2000-2006 döneminde yıllık ortalama yüzde 0,6 iken 2007 yılında bir önceki yıla göre yüzde 1,1 olmuştur. 2007 yılında bir önceki yıla göre çalışma çağı nüfusu ise yüzde 1,5 ve işgücü yüzde 1,2 oranında artmıştır. Ancak işsiz ve işgücüne dahil olmayanların sayısındaki artış oranı sırasıyla yüzde 1,6 ve yüzde 1,8 olmuştur. İşgücüne dahil olmayanlar içerisinde yer alan iş aramayıp, çalışmaya hazır olanların sayısında yüzde 7,8'lik önemli bir azalış kaydedilmiş ve bu azalışın büyük bir bölümü kentlerde meydana gelmiştir.

İstihdamın sektörel dağılımındaki değişim devam etmektedir. 2007 yılında bir önceki yıla göre, tarım sektörünün istihdam içerisindeki payı yüzde 27,3'ten yüzde 26,4'e gerilemiş olup, bu sektördeki istihdam 112 bin kişi azalmıştır. Tarım dışı sektörlerde ise 347 bin kişilik yeni istihdam yaratılmıştır. Bu dönemde en fazla istihdam artışı 120 bin kişi ile toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler sektöründe gerçekleşmiştir.

İşsizlik 2007 yılında yüzde 9,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Tarım dışı işsizlik oranı ise, 2007 yılında yüzde 12,6 olarak kaydedilmiştir. Genel işsizlik oranından yaklaşık iki kat daha fazla olan genç işsizliği oranı ise, son yıllarda azalış eğilimi taşımakla birlikte yüksek seviyede seyretmektedir.

AB ortalamasına göre düşük seviyede olan işgücüne katılma ve istihdam oranlarında artış kaydedilememiştir. Bu oranların düşük olması, kadınların işgücüne ve istihdama yeterince katılamamasıyla yakından ilişkilidir. Kadınlarda işgücüne katılma ve istihdam oranları erkeklerin yaklaşık üçte biri seviyesinde olup, 2007 yılında kentlerde yaşayan kadınlar için bu oranlarda göreceli bir artış gözlenmektedir.

Ülkemizde, özellikle mesleki eğitim kalitesinin düşüklüğü ile hizmet içi eğitim ve yaşam boyu eğitim faaliyetlerinin yetersizliği gibi nedenlerin yanı sıra, sermaye birikimi ve teknolojik yenilenme süreçlerindeki eksiklikler, işgücü verimliliğinin AB ülkelerine göre daha düşük kalmasına neden olmaktadır.

TABLO:IV. 45- Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri

(Yüzde)

	Türkiye				AB-25			
	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007
İşgücüne Katılma Oranı (İKO) (15-64)	51,5	51,4	50,2	50,2	69,8	70,3	70,7	70,9
- İKO (Kadın)	27,0	26,5	26,1	26,1	62,1	62,8	63,4	63,7
- İKO (Erkek)	76,1	76,2	74,4	74,4	77,5	77,9	78,0	78,1
İstihdam Oranı (15-64)	46,1	46,0	45,9	45,8	63,3	64,0	64,8	65,8
- İstihdam Oranı (Kadın)	24,3	23,7	23,9	23,8	55,8	56,6	57,6	58,6
- İstihdam Oranı (Erkek)	67,9	68,2	68,1	68,0	70,9	71,4	72,1	73,0
İşsizlik Oranı (15+ Yaş)	10,3	10,3	9,9	9,9	9,2	9,0	8,2	7,2
- İşsizlik Oranı (Kır)	5,9	6,8	6,5	6,9	-	-	-	-
- İşsizlik Oranı (Kent)	13,6	12,7	12,1	11,9	-	-	-	-
Genç İşsizlik Oranı (15-24)	19,7	19,3	18,7	19,6	18,3	18,5	17,1	15,3

Kaynak: TÜİK, Eurostat

Çalışma hayatının önemli göstergelerinden biri olan ücretlerdeki gelişmelere bakıldığında; 2008 yılında nominal olarak ortalama net memur maaşları yüzde 17,7, kamu işçi ücretleri yüzde 9,6 oranlarında artmıştır. Reel olarak ise, memur maaşlarının yüzde 6,7 oranında artacağı, kamu işçi ücretlerinin yüzde 0,7 oranında gerileyeceği tahmin edilmektedir. 2007 yılında özel kesim net ele geçen işçi ücretlerinde ise nominal olarak yüzde 11,5, reel olarak yüzde 2,5 oranlarında artış gerçekleşmiştir.

2008 yılında ortalama aylık brüt asgari ücret 16 yaşından büyük işçiler için 624 TL, 16 yaşından küçük işçiler için 528 TL olarak tespit edilmiştir. 2008 yılında 16 yaş ve üstü ortalama aylık net asgari ücret nominal olarak yüzde 8,7 oranında artmıştır. Net asgari ücretin ise reel olarak yüzde 1,5 oranında gerileyeceği tahmin edilmektedir.

TABLO:IV. 46- İşgücü Maliyetlerinde ve Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 (6)
İŞGÜCÜ MALİYETİ (1)									
Reel İşgücü Maliyeti Endeksi (1994=100)									
- İşçi (3)									
. Kamu	130,1	115,7	99,5	102,2	105,4	107,4	104,4	111,9	104,6
. Özel	140,8	115,9	108,9	106,3	111,1	114,9	114,0	118,3	-
- Memur	129,7	117,0	120,3	122,6	127,8	134,5	140,2	148,4	146,1
- Asgari Ücret (4)	155,8	132,9	134,9	153,9	170,8	181,8	180,7	183,6	176,0
Bir Önceki Yıla Göre Reel Yüzde Değişim									
- İşçi (3)									
. Kamu	20,8	-11,1	-14,0	2,7	3,1	1,9	-2,8	7,2	-6,5
. Özel	13,4	-17,7	-6,1	-2,3	4,5	3,4	-0,8	3,8	-
- Memur	-11,7	-9,7	2,8	1,9	4,3	5,2	4,2	5,8	-1,5
- Asgari Ücret (4)	-13,0	-14,6	1,5	14,1	11,0	6,4	-0,6	1,6	-4,2
NET ELE GEÇEN ÜCRETLER (2)									
Reel Net Ele Geçen Ücret Endeksi (1994=100)									
- İşçi (3)									
. Kamu	111,1	98,2	89,2	86,8	88,3	90,7	88,3	91,1	90,4
. Özel	119,4	95,3	94,3	93,9	97,1	97,7	97,0	99,4	-
- Memur	108,9	104,8	110,8	109,9	112,7	115,7	122,9	127,7	136,2
- Asgari Ücret (5)	132,6	113,9	123,0	127,6	158,6	165,3	163,9	162,8	160,4
Bir Önceki Yıla Göre Reel Yüzde Değişim									
- İşçi (3)									
. Kamu	6,9	-11,5	-9,2	-2,7	1,7	2,7	-2,7	3,1	-0,7
. Özel	1,1	-20,3	-1,0	-0,4	3,5	0,5	-0,7	2,5	-
- Memur	-11,5	-3,8	5,7	-0,9	2,6	2,6	6,2	3,9	6,7
- Asgari Ücret (5)	-14,4	-14,1	8,0	3,7	24,3	4,2	-0,9	-0,7	-1,5

Kaynak : Maliye Bakanlığı, ÇSGB, DPT, TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları

(1) Reel hesaplamalarda 1994-2004 yılları arasında TEFE(1994=100), 2005 yılından sonra ise ÜFE(2003=100) bazlı endeks kullanılmıştır.

ÜFE 2008 yılı için tahmini yüzde 13,41 alınmıştır.

(2) Reel hesaplamalarda 1994-2004 yılları arasında TÜFE(1994=100), 2005 yılından sonra ise TÜFE(2003=100) bazlı endeks kullanılmıştır.

TÜFE 2008 yılı için tahmini yüzde 10,31 alınmıştır.

(3) TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları verilerinden hesaplanmıştır.

(4) 16 ve üstü yaş sanayi ve hizmetler kesimi asgari ücretin işgücü maliyetinin yıllık ortalamaları esas alınmıştır.

(5) 16 ve üstü yaş sanayi ve hizmetler kesimi net asgari ücretinin yıllık ortalamaları esas alınmıştır.

(6) Tahmin.

İstihdamın artırılması, işsizliğin ve kayıt dışı istihdamın azaltılması, kadınların ve dezavantajlı grupların istihdamının artırılması amacıyla esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması özel öneme sahiptir. İşgücü piyasasında esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaşması amacıyla işçi ve işverenlere yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir.

Bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde yaşanan gelişmeler çalışma ilişkilerini, biçimlerini ve istihdam profilini de değiştirmektedir. Bu nedenle, ülkemizdeki çalışanların, işletmelerin ve sektörlerin değişime uyum yeteneğinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

İstihdamı artırmaya ve işsizliği önlemeye yönelik olarak düzenlemeler yapan ve kamuoyunda istihdam paketi olarak bilinen 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 26 Mayıs 2008 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanunla özellikle işverenlerin, çalışanların sayısına bağlı olarak istihdam etmek zorunda oldukları kişiler ve açmak zorunda oldukları birimlerden kaynaklanan yükümlülükleri konusunda olmak üzere, işgücü maliyetlerini azaltıcı, gençlerin, kadınların ve özürliülerin istihdamını artırıcı, aktif işgücü programlarını geliştirici, işsizlik ödeneklerini artırıcı, eğitim ile istihdam arasındaki ilişkiyi güçlendirici, kayıt dışılığı azaltıcı, özel istihdam bürolarının açılmasını kolaylaştırıcı, alt işverenlik ilişkisini düzenleyici ve işyeri açma formalitelerini azaltıcı tedbirler öngörülmektedir.

İş Kanunu kapsamı dışında kalan tarım, orman ve hava işlerinde çalışanlar için çalışma mevzuatı oluşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

İstihdam odaklı sürdürülebilir büyüme çerçevesinde, rekabetçi bir ekonomi ve bilgi toplumu doğrultusunda istihdam imkanlarının geliştirilmesi, işsizliğin azaltılması ve işgücü piyasasının etkinleştirilmesi sağlanacaktır.

İşgücü piyasası; esneklik ve güvence arasında dengenin sağlandığı, üretken istihdamı destekleyen bir ücret sisteminin oluşturulduğu, değişime uyum sağlama kapasitesinin artırıldığı, sosyal diyalogun geliştirildiği ve herkese eşit fırsatların sunulduğu bir yapıya kavuşturulup etkinleştirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/ Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 73. İşgücü piyasası etkinleştirilecektir.				
Tedbir 141. Güvenceli esneklik yaklaşımıyla işgücü piyasasını daha esnek ve hareketli bir yapıya kavuşturacak, özellikle kadınların, gençlerin ve özürliülerin istihdamını artıracak faaliyetler yaygınlaştırılacaktır.	ÇSGB	MEB, SGK, İŞKUR, KOSGEB, MYK, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Esneklik uygulamalarını yaygınlaştırmak için işçi ve işverenlere yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri artırılabacaktır.
Tedbir 142. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu çalışmaları tamamlanacaktır.	ÇSGB	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, KOSGEB, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Mart Sonu	İşyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği koşullarını iyileştirmeye yönelik hazırlanan İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.

Tedbir 143. Ekonomik ve Sosyal Konseyin (ESK) yasal ve fonksiyonel altyapısı güçlendirilecektir.	DPT	Başbakanlık, ÇSGB, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Kamu Görevlileri Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Haziran Sonu	Ülkemizdeki mevcut sosyal diyalog mekanizmaları etkinleştirilecektir.
--	-----	---	--------------	---

B. EĞİTİMİN İŞGÜCÜ TALEBİNE DUYARLILIĞININ ARTIRILMASI

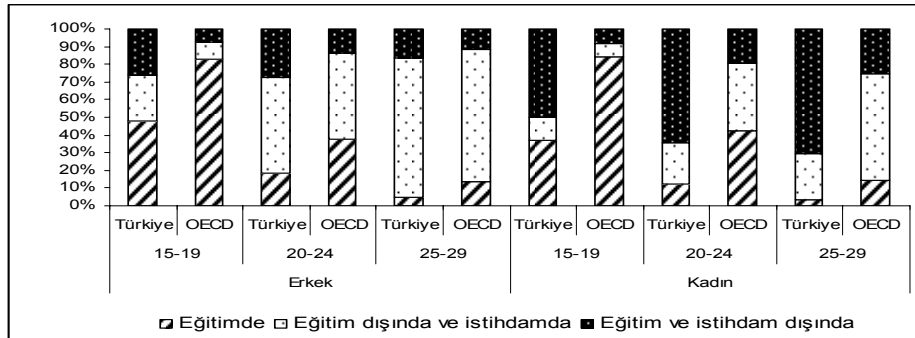
1. Mevcut Durum

Türkiye'nin, demografik yapısı itibarıyla sürekli olarak artan çalışma çağı nüfusuna istihdam yaratabilmesi ve bilgi toplumuna dönüşebilmesi için önünde ciddi fırsatlar bulunmaktadır. Kısa ve orta vadede, değişen ekonominin gereklerine uygun işgücü ihtiyacını karşılayacak gençlerin, mesleki becerilerinin artırılması ve özellikle yüksek katma değer üretilmesini sağlayacak olan bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu imkanlardan yararlanılması, hem insan kaynağının geliştirilmesini sağlayacak hem de bilgi toplumuna dönüşümde ihtiyaç duyulan itici gücü ortaya çıkaracaktır.

İstihdam ve eğitim arasındaki bağın yeterince kurulamaması ve mesleki eğitimin işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda verilememesi, insan gücü niteliği ile işgücü piyasasının talebi arasında dengesizliklere yol açmaktadır. Bu durum, eş zamanlı olarak hem işsizliğe, hem de boş iş pozisyonlarına neden olmaktadır. Bu sorunlar, mesleki eğitimin işgücü piyasasının talepleri doğrultusunda şekillendirilmesini ve ulusal mesleki yeterlilikler sisteminin oluşturulmasını gerekli kılmaktadır.

Ülkemizde 15-29 yaş arası gençlerden istihdamda ve eğitimde olmayanların oranı OECD ülkelerine göre oldukça yüksektir. Bu durum kadınlarda erkeklerden daha belirgindir. Ayrıca, erkeklerde 15-29 yaş grubunda eğitim ve istihdamda olmayan nüfusun oranı 29 yaşına yaklaştıkça azalırken, kadınlarda bu durum tam tersidir. Kadınlar için eğitim ve istihdam açısından aktif olmama durumunun erkeklere göre daha kalıcı olduğu görülmektedir.

GRAFİK: 6- Eğitimde ve İstihdamda olmayan Genç Nüfus

Kaynak: OECD

Eğitimde modüler bir yapıya geçilmesi yönündeki çalışmalar çerçevesinde ortaöğretimde 9. sınıftan sonra mesleki teknik liseler ile genel liseler arasında geçişlere imkan veren esnek bir yapıya geçilmiştir. Ortaöğretim düzeyindeki mesleki teknik eğitim programları yenilenmiş, ancak söz konusu çalışmalar Meslek Yüksek Okullarına (MYO) yansıtılamamıştır.

TABLO:IV. 47- 2007 Yılında İşgücünün Eğitim Düzeyi

(Yüzde)

	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İKO	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
Toplam	100,0	100,0	100,0	47,8	43,1	9,9
Okur-yazar olmayanlar	4,6	4,9	2,3	19,4	18,4	5,0
Lise altı eğitilmişler	60,4	60,8	56,8	46,4	42,1	9,3
Lise ve dengi meslek eğitilmişler	21,9	21,2	28,2	56,7	49,5	12,8
- Mesleki ve teknik lise	-	-	-	66,1	58,3	11,8
Yüksekokul ve fakülte	13,1	13,1	12,7	78,6	71,0	9,6

Kaynak: TÜİK

Türkiye’de 2007 yılında işgücünün yüzde 65’i, istihdamın yüzde 65,7’si ve işsizlerin yüzde 59,1’i lise altı eğitim seviyesindekiler ve okur-yazar olmayanlardan oluşmaktadır. Mevcut işgücünün niteliğinin düşük olması, işgücü verimliliği ile işgücü arz ve talebi arasında yaşanan uyumsuzluk nedeniyle işgücü piyasasının etkinliğini azaltan önemli bir faktördür.

Eğitim seviyeleri itibarıyla bakıldığında, yüksekokul ve fakülte mezunları dışında kalan gruplarda eğitim seviyesi yükseldikçe işsizlik oranları da yükselmektedir. Bu durumun en önemli nedeni, eğitim seviyesi yükseldikçe özellikle yüksekokul ve fakülte mezunları için işgücüne katılma ve istihdam oranlarının artmasıdır.

5763 sayılı Kanun ile İl İstihdam Kurulları ile İl Mesleki Eğitim Kurulları, İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu adı altında birleştirilerek daha aktif ve bağlayıcı karar alabilen bir yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır. Bu Kanunla Kurul üyelerinde değişiklik yapılmakta, görev ve yetki alanları genişletilmekte ve Kurulun toplanma süresi kısaltılmaktadır.

Mesleki teknik eğitimin sorunlarının bir bütünlük içerisinde ele alınması ve uygulamaların koordineli yürütülebilmesi amacıyla MEB koordinatörlüğünde 2008-2012 yıllarını kapsayan Mesleki ve Teknik Eğitim Eylem Planı hazırlanmıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Eğitimin işgücü talebine olan duyarlılığının artırılması amacıyla hazırlanacak olan hayat boyu eğitim stratejisi dikkate alınarak, ekonominin talep ettiği alanlarda insan gücü yetiştirilmesi ve eğitim ile işgücü piyasasının daha esnek bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 74. İş dünyasının talep ettiği nitelikteki işgücünün yetiştirilmesi amacıyla eğitim ile işgücü arasındaki işbirliği güçlendirilecektir.				
Tedbir 144. Mesleki ve Teknik ortaöğretimde kurulan modüler sistem geliştirilecek ve yükseköğretimdeki mesleki ve teknik eğitim programları da bu yapıyla uyumlu hale getirilecektir.	MEB	YÖK, TÜİK, İŞKUR, MYK, İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	- Yenilenen modüllere öğretmenlerin uyumunun sağlanması için çalışmalar artırılabilecektir. - Meslek Yüksek Okulları meslek liselerinin müfredatlarını tekrar eder konumdan çıkarılarak, aralarında program devamlılığı ve bütünlüğü sağlanacaktır.
Tedbir 145. Hayat Boyu Eğitim Stratejisi tamamlanacak ve uygulamaya başlanacaktır.	MEB	ÇSGB, DPT, İŞKUR, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	- Hayat boyu öğrenme ilkesinin aktif hale gelmesi için okul öncesinden üniversite eğitimi sonuna kadar, etkili bir kariyer ve rehberlik sistemi kurulacaktır. - Alt yapısı oluşturulan Mesleki, Bilgi, Rehberlik ve Danışmanlık Sisteminin oluşturulması kapsamında etkin bir hayat boyu mesleki yöneltme mekanizması geliştirilecektir.
Tedbir 146. Ulusal mesleki yeterlilikler sistemine ilişkin ikincil mevzuat tamamlanacak ve öncelikli sektörlerde meslek standartları geliştirilecektir.	MYK	ÇSGB, MEB, İŞKUR, YÖK, Üniversiteler, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	MEB ile etkin bir koordinasyon mekanizması kurularak, mesleki ve teknik eğitim programları geliştirilen meslek standartları ile uyumlu hale getirilecektir.

C. AKTİF İŞGÜCÜ POLİTİKALARININ GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Son yıllarda, bir yandan kamu istihdam hizmetlerini, iş yaratmayı ve işgücünün eğitimini içeren, diğer yandan başta dezavantajlı gruplar olmak üzere işgücünün istihdamının, niteliklerinin ve kazancının artırılmasını amaçlayan aktif işgücü politikalarına verilen önem artmıştır.

İŞKUR, aktif işgücü politikaları kapsamında, iş arayanlar ile boş işlerin eşleştirilmesini, işgücü yetiştirme, mesleki eğitim ve işgücü uyum programlarını, mesleğe

yöneltme, mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin sunulmasını, iş arama stratejilerinin geliştirilmesini, işsizler, özürllüler, kadınlar ve gençler gibi dezavantajlı grupların daha kolay iş bulmasını, girişimcilik eğitimlerini ve istihdam garantili eğitim programlarını yürütmektedir.

2007 yılında Türkiye ve AB'nin ortak finansmanıya 28 ili kapsayan ve kadınlar ile gençlerin istihdam edilebilirliklerinin artırılmasını ve İŞKUR'un kurumsal kapasitesinin geliştirilmesini amaçlayan, Aktif İstihdam Tedbirleri ve Yerel Düzeyde Türkiye İş Kurumuna Destek Projesi başlatılmıştır.

Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) İnsan Kaynakları Bileşeni çerçevesinde, kadınların istihdamının artırılması, daha iyi işlere erişimlerinin sağlanması ve işgücü piyasasına girişlerinin önündeki engellerin azaltılması amacıyla, İŞKUR tarafından cazibe merkezleri ve Düzey 2 bölgelerinde uygulanacak olan Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu 2008 yılı itibarıyla başlatılmıştır.

İşgücü piyasasındaki mevcut durumu izlemek, değişimleri takip etmek ve bunların işgücü ihtiyacı üzerindeki etkilerini ortaya koymak amacıyla İŞKUR tarafından işgücü piyasası ihtiyaç analizine yönelik İşgücü Piyasası Araştırması yapılmıştır. İşgücü Piyasası Araştırması, işverenlerin günümüzde ve önümüzdeki dönemlerde hangi sektörlerde, hangi mesleklerde ve ne kadar elemana ihtiyaç duyduğunun ve hangi mesleklerde eleman temininde güçlük çektiklerinin tespit edilmesine yardımcı olacaktır. Bunun yanı sıra, bu anketin sonuçlarının, aktif işgücü programlarının ekonominin ihtiyaçlarına göre uygulanmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Özelleştirme Sosyal Destek Projesi-II (ÖSDP) kapsamında Eylül 2008 itibarıyla 9.748 kişiye danışmanlık, formal eğitim, işyeri eğitimi ve toplum yararına çalışma programı hizmetleri sağlanmış ve bu kişilerin 5.422'si istihdam edilmiştir. Ayrıca, 5 İş Geliştirme Merkezi kurulmuş ve bu merkezlerde 367 yeni işyeri açılmış ve 1.721 kişiye istihdam yaratılmıştır.

5763 sayılı Kanun ile mevcut durumda sadece sigortalı işsizlerin yararlandığı iş bulma, danışmanlık hizmetleri, mesleki eğitim, işgücü uyum ve toplum yararına çalışma hizmetlerinden İŞKUR'a kayıtlı tüm işsizlerin yararlanması sağlanmıştır. Söz konusu faaliyetlerin ve işgücü piyasası araştırma ve planlama çalışmalarının finansmanında İŞKUR'un, İşsizlik Sigortası Fonuna aktarılan devlet payının yüzde 30'unu kullanılabilmesine imkan sağlanmış ve böylelikle aktif işgücü politikalarına daha fazla kaynak aktarılmıştır.

5763 sayılı Kanun ile işsizlik ödeneği miktarının hesaplanmasında asgari ücretin neti yerine brütünün baz alınacağı hüküm altına alınmış ve böylece sigortalı işsizlerin halen almakta oldukları işsizlik ödeneğinde yaklaşık yüzde 40 oranında artış sağlanmıştır. Ayrıca, özel istihdam bürolarının açılmasının özendirilmesi amacıyla 5763 sayılı Kanunla büro açabilmek için aranan Türk vatandaşı olma şartı kaldırılmıştır.

GAP Eylem Planı kapsamında 2008-2012 döneminde İŞKUR'a söz konusu dönemde 139,3 milyon TL ayrılmıştır. GAP illerine tahsis edilen bu önemli kaynağın bölge istihdamında önemli bir artış yaratması beklenmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Aktif işgücü politikalarının işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi ve bu kapsamda sunulan hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 75. Aktif işgücü politikalarına tahsis edilen kaynakların etkin kullanımı sağlanacak ve bu politikalar yaygınlaştırılacaktır.				
Tedbir 147. İşgücü piyasasına giriş ve istihdamda zorluklarla karşılaşan kesimler başta olmak üzere aktif işgücü programları yaygınlaştırılacaktır.	İŞKUR	Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, ÇSGB, MEB, Hazine Müsteşarlığı, SGK, YÖK, KOSGEB, KSGM, GSGM, SHÇEK, ÖZİDA, Yerel Yönetimler, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları	Aralık Sonu	Gençler, kadınlar, uzun süreli işsizler, özürliüler ve eski hükümlüler başta olmak üzere bireylere niteliklerine uygun becerilerin kazandırılması, iş bulmalarının ve iş kurmalarının kolaylaştırılması amacıyla bu kesimlere ihtiyaç, beklenti ve yeteneklerine uygun olarak yoğunlaştırılmış iş arama ve mesleki yönlendirme hizmetleri, teorik ve işbaşı eğitimleri bileşenlerinin bir arada verildiği aktif işgücü programları yaygınlaştırılacaktır. Bu kapsamda, özellikle istihdam garantili işgücü eğitimlerine ve toplum yararına çalışma programlarına öncelik verilecektir.
Tedbir 148. Aktif işgücü programları izleme ve değerlendirme sistemi oluşturulacaktır.	İŞKUR	ÇSGB, MEB, DPT, Hazine Müsteşarlığı, MYK, KOSGEB, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Üniversiteler, Meslek Kuruluşları, İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları	Aralık Sonu	Aktif işgücü programlarından beklenen amaçlara ulaşıp ulaşılamadığı ve bu programlara yapılan harcamaların etkin olup olmadığı izlenecek, izleme ve değerlendirme sonuçlarına göre ihtiyaç duyulan önlemler alınacak ve gerektiğinde programlar yeniden tasarlanacaktır.

Tedbir 149. Özel sektör, meslek kuruluşları ile işçi ve işveren kuruluşlarının işgücü eğitimi vermesi özendirilecektir.	İŞKUR	Maliye Bakanlığı, ÇSGB, MEB, Hazine Müsteşarlığı, MYK, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Özel sektörün işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan alanlarda işgücü yetiştirmesi özendirilecektir. Eğitim verilebilmesi için gerekli olan bürokratik işlemler basitleştirilecek ve eğitim sonunda verilen sertifikaların işgücü piyasasında geçerli olması sağlanacaktır.
Tedbir 150. Özel istihdam büroları daha etkin hale getirilerek faaliyet alanları genişletilecektir.	İŞKUR	ÇSGB, MYK, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları	Haziran Sonu	Özel istihdam bürolarının açılmasının özendirilmesi ve bu bürolarca yapılacak faaliyetlerin çeşitlendirilmesi sağlanacaktır. Bu kapsamda 4857 ve 4904 sayılı Kanunlarda gerekli mevzuat değişiklikleri yapılacaktır.

III. BEŞERİ GELİŞME VE SOSYAL DAYANIŞMANIN GÜÇLENDİRİLMESİ

A. EĞİTİM SİSTEMİNİN GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Eğitime erişim ve eğitimin kalitesi, eğitim sisteminin temel sorun alanlarıdır. Erişim sorunu kapsamında okullaşma oranları ve bölgeler arası farklılıklar, kalite sorunu kapsamında ise fiziki altyapı yetersizlikleri, müfredatın güncellenmesi, öğretmen niteliklerinin geliştirilmesi ve eğitim materyallerinin müfredatla uyumu gibi hususlar öne çıkmaktadır.

TABLO:IV. 48- Eğitim Kademeleri İtibarıyla Okullaşma Oranları

	2005-2006		2006-2007		2007-2008 (5)	
	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okul. Oranı (yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okul. Oranı (yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okul. Oranı (yüzde)(5)
Okul Öncesi Eğitim (1)	550	19,9	641	24,0	702	29,9
İlköğretim (2)	10 674	95,6	10 847	96,3	10 871	104,5
Ortaöğretim (2)	3 258	85,2	3 387	86,6	3 245	87,5
a) Genel Lise	2 076	54,3	2 142	54,8	1 980	53,4
b) Mesleki ve Teknik Eğitim	1 183	30,9	1 244	31,8	1 265	34,1
Yükseköğretim Toplam (3)	2 181	43,4	2 292	46,0	2 553	47,8
Örgün	1 382	27,5	1 446	29,1	1 655	30,1
Yaygın Eğitim (4)	3 887	-	4 509	-	5 118	-

Kaynak: MEB, YÖK

(1) 4-5 yaş çağı nüfusuna göre hesaplanmıştır.

(2) Açık ilköğretim ve açık lise öğrencileri dahildir.

(3) Üniversiteler ve diğer eğitim kurumları dahil, lisansüstü öğrenciler hariçtir. 17-20 yaş grubu için hesaplanmıştır.

(4) Yaygın Eğitim Kurumlarına ait öğrenci sayısı bilgileri bir önceki öğretim yılı sonu itibarıyla verilmiştir.

(5) 2007-2008 öğretim yılına ait okullaşma oranları Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2007 Nüfus Sayımı sonuçlarına göre hesaplanmıştır.

Okul öncesi eğitimde, son üç yılda okullaşma oranı yüzde 19,9'dan yüzde 29,9'a ulaşmış olmakla birlikte, bu oran AB-27 ortalaması olan yüzde 86,8'in (2006 yılı 4 yaş nüfusuna göre) ve Dokuzuncu Kalkınma Planı hedefi olan yüzde 50'nin altındadır. Ayrıca, okul öncesi eğitime erişimdeki bölgeler arası farklılıklar belirgindir. Okul öncesi eğitimdeki okullaşma oranının en düşük olduğu il yüzde 13,2 ile Ağrı iken, en yüksek olduğu il yüzde 76,6 ile Amasya'dır. Ailelerin sosyo-ekonomik koşullarından kaynaklanan eşitsizliğin giderilmesinde önemli katkısı olan ve eğitimin ileri kademelerindeki başarıya etkisinin olumlu olduğu bilinen okul öncesi eğitimin, bir bakım hizmeti olarak algılanması gibi yanlış kabullerin giderilmesi ve bu eğitime ilişkin farkındalığın artırılması ihtiyacı önemini korumaktadır.

İlköğretime geç kayıtlar, bitirmeden ayrılanlar ile başta kızlar olmak üzere kırsal kesimdeki çocukların eğitime erişimindeki sorunlar, okullaşma oranının istenilen düzeyde artmasını engelleyen başlıca faktörler arasındadır. 2006-2007 öğretim dönemi sonunda ilköğretimden mezun olanların içinde kızların oranı Türkiye genelinde yüzde 46,4 iken, bu oranın en düşük olduğu Muş ilinde yüzde 32,1'dir. 2007-2008 öğretim döneminde ilköğretim çağ nüfusunda olup da eğitim dışında kalan 190 bin çocuğun 157 bini kız, 33 bini erkektir. Buna göre, ilköğretim çağında olup zorunlu temel eğitime dahil olmayan her beş çocuktan dördü kızdır.

Son üç yıllık dönemde ortaöğretim okullaşma oranı yüzde 85,2'den yüzde 87,5'e yükselmiştir. Ortaöğretim okullaşma oranlarında genel anlamda iyileşme olmakla birlikte, bölgesel farklılıklar önemini korumaya devam etmektedir. Türkiye genelinde yüzde 82,7 olan ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranı, bu oranın en düşük olduğu Muş ilinde yüzde 57,1 düzeyindedir. Ortaöğretim süresinin dört yıla çıkmasıyla birlikte 2008-2009 öğretim döneminde derslik başına düşen öğrenci sayısının artmasından dolayı ilave dersliğe ihtiyaç duyulacaktır.

Türkiye'de son yıllarda tüm eğitim kademelerindeki okullaşma oranında sağlanan gelişmelere rağmen, özellikle zorunlu eğitim kapsamı dışında kalan eğitim kademelerinde OECD ve AB ülke ortalamaları ile karşılaştırıldığında söz konusu oranlar düşük düzeyde kalmaktadır.

TABLO:IV. 49- Yaşlar İtibarıyla Okullaşma Oranı (2006) (1)

	(Yüzde)			
	3-4 Yaş	5-14 Yaş	15-19 Yaş	20-29 Yaş
Türkiye	4,6	82,9	45,2	11,3
OECD Ortalaması	69,4	98,5	81,5	25,1
AB-19 Ortalaması	76,7	99,0	84,9	25,1

Kaynak: OECD; Education at a Glance 2008

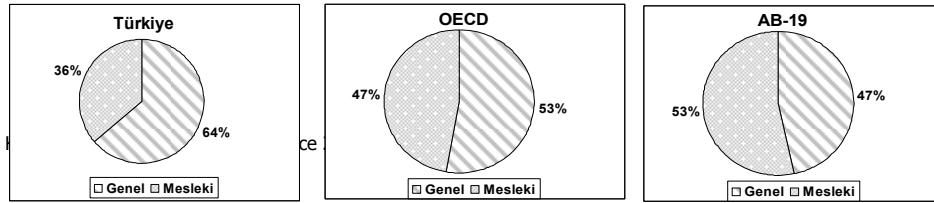
(1) Tablodaki yaş gruplarının alınma nedeni uluslararası karşılaştırma yapılabilmesini sağlamaktır.

Mesleki eğitimin ortaöğretim içindeki payı düşüktür. 1995 yılında ortaöğretim içinde mesleki ve teknik ortaöğretimin payı yüzde 42,3 iken, bu oran 2002-2003 öğretim döneminde okul türleri arasında farklı katsayı uygulamasının da etkisiyle yüzde 32,3'e gerilemiştir. Ancak, 2002 yılında başlatılan meslek yüksekokullarına (MYO) sınavsız geçiş uygulaması, 2005-2006 öğretim döneminden itibaren 9. sınıfların genel ve mesleki eğitimin ortak olması ve yönlendirme faaliyetlerinin de etkisiyle bu oran artmaya başlamış ve 2007-2008 öğretim dönemi itibarıyla yüzde 39'a yükselmiştir. Bununla

beraber; ilköğretimden ortaöğretime geçiş sisteminin öğrencilerin ilgi, beceri ve kabiliyetlerini dikkate almaktan uzak olması, ilköğretimde etkin bir yönlendirme sisteminin kurulamamış olması ve mesleki eğitim öğrencilerinin yükseköğretime geçişteki dezavantajlı durumu, mesleki eğitimin ortaöğretim içindeki payının artışı sınırlandırmaktadır.

60. Hükümet Eylem Planında ortaöğretim içerisinde mesleki ve teknik eğitime devam edenlerin payı 2012 yılı için yüzde 50 olarak hedeflenmekle beraber, Türkiye söz konusu hedef ile OECD ve AB ülke ortalamalarının gerisinde kalmaktadır.

GRAFİK: 7- Ortaöğretimde Genel ve Mesleki-Teknik Eğitimin Payı (2006)

Kaynak: OECD; Education at a Glance 2008

Mesleki eğitime etkili bir yönlendirmenin yapılamaması, mesleki eğitim-istihdam ilişkisinin yeterince kurulamaması ve yükseköğretimde yeterli kapasitenin yaratılamaması sebebiyle yükseköğretim önündeki yığılma devam etmektedir. Üniversite giriş sınavlarına başvuran öğrenci sayısı 2008 yılında bir önceki yıla göre yüzde 7,3 azalarak 1.646 bin kişiye düşmüştür. Başvuran öğrenci sayısındaki söz konusu azalışın ortaöğretim süresinin dört yıla çıkarılmasından dolayı 2007-2008 eğitim-öğretim döneminde ortaöğretim kurumlarının çoğunun mezun vermemesinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Diğer taraftan, üniversiteye yerleşme oranı örgün öğretimde 2007 yılında yüzde 22,1'den 2008 yılında yüzde 30,7'ye yükselmiştir. Yerleşme oranındaki yükselişin önemli bir kısmı, 2008 yılında örgün yükseköğretim kontenjanlarında yapılan yüzde 28,1 oranındaki artıştan kaynaklanmaktadır. Başvuran öğrenci sayısındaki azalış, yerleşme oranındaki yükselişin bir diğer sebebidir.

2006-2007 öğretim döneminde 264 bini mesleki ve teknik ortaöğretimden olmak üzere ortaöğretim kademesinden mezun sayısı 730 bindir. Öte yandan, 2007 yılı örgün yükseköğretim kontenjanı 413 bin olup, açık öğretim dahil 626 bin kişi yükseköğretime yerleştirilmiştir. Ortaöğretimden mezun sayısı ile yükseköğretim kontenjanları karşılaştırıldığında ülkemizde yükseköğretim arzının, ortaöğretimden yükseköğretime geçiş için büyük oranda yeterli olduğu göze çarpmaktadır. Ancak, 2007 yılı Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) ile yükseköğretime yerleşenlerin yalnızca yüzde 33,6'sının ortaöğretimden yeni mezun olanlardan ve kalan yüzde 66,4'ünün önceki yıllarda yerleşemeyen, bir yükseköğretim programına yerleşmiş veya bir programdan mezun olmuş kişilerden oluştuğu dikkate alındığında, yükseköğretime giriş sisteminin etkinliğine ilişkin sorunlar ve sistemin yeniden ele alınması ihtiyacı açıkça ortaya çıkmaktadır.

Yükseköğretimi ülke çapında yaygınlaştırmak ve yoğun talebe cevap verebilmek amacıyla, 2006 yılında 15, 2007 yılında 17 ve 2008 yılında 9 olmak üzere 41 adet yeni devlet üniversitesi kurulmuş ve böylece 94'ü devlet, 36'sı vakıf üniversitesi olmak üzere üniversite sayısı 130'a ulaşmıştır.

Türkiye’de 25-64 yaş nüfus arasında ortaöğretimi bitiremeyenlerin oranı yüzde 71 iken OECD ve AB-19 ülke ortalaması yüzde 31’dir. Ortaöğretim ve daha üst seviyede eğitim alanların oranı Türkiye’de yüzde 28 iken bu oran OECD ve AB-19 ülke ortalamalarında yüzde 69’dur. OECD ve AB-19 ülkelerinde eğitimde cinsiyetler arası düzgün dağılım görülürken Türkiye’de kadınlar aleyhine bir durum söz konusudur.

TABLO:IV. 50- 25-64 Yaş Nüfusun Eğitim Düzeyi (2006)

(Yüzde)

	Türkiye			OECD Ortalaması			AB-19 Ortalaması		
	Erkek	Kadın	Genel	Erkek	Kadın	Genel	Erkek	Kadın	Genel
İlköğretim ve Altı	67	77	71	30	32	31	30	32	31
Ortaöğretim	21	15	18	44	41	42	46	44	45
Yükseköğretim	12	8	10	27	27	27	23	25	24

Kaynak: OECD; Education at a Glance 2008

Eğitimde kalma beklentisi Türkiye’de OECD ve AB-19 ülke ortalamalarına kıyasla düşüktür. Ayrıca, söz konusu ülkelerde kadınlar erkeklere kıyasla daha fazla eğitimde kalmalarına rağmen Türkiye’de bu durum tam tersidir.

TABLO:IV. 51- Eğitimde Kalma Beklentisi (2006)

(Yıl)

	Erkek	Kadın	Genel
Türkiye	13,1	11,5	12,3
OECD Ortalaması	17,1	17,9	17,5
AB-19 Ortalaması	17,2	18,1	17,6

Kaynak: OECD; Education at a Glance 2008

Eğitime erişimdeki sorunların yanı sıra, eğitimin kalitesine ilişkin sorunlar da önemini korumaktadır. Eğitim kalitesinin artırılması açısından, müfredatın güncelleştirilmesi, ihtiyaç duyulan alanlarda yeterli sayıda ve nitelikte öğretmen istihdam edilmesi ve hizmet içi eğitim yoluyla niteliklerinin artırılması, derslik başına düşen öğrenci sayısının azaltılması, ilköğretimde ikili eğitimden tam gün eğitime geçilmesi, etkin bir rehberlik ve danışmanlık sisteminin kurulması, mesleki eğitimin işgücü piyasasıyla uyumunun sağlanması, okullarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanılması temel sorun alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda kaliteli eğitim imkanlarına erişim sağlanması açısından bireyler, okullar ve bölgeler arasındaki eşitsizliklerin giderilmesi ihtiyacı önem taşımaktadır.

Son beş yılda derslik sayısında yüzde 17,5 artış sağlanmasına rağmen, yapılan dersliklerin bir bölümünün bilgi teknolojisi (BT) sınıfı, laboratuvar, kütüphane gibi eğitimin kalitesini artıran diğer eğitim birimleri için kullanılması, derslik başına düşen öğrenci sayısının yeterince azaltılamamasına neden olmaktadır. Son yıllarda Türkiye genelinde ilköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı 30’a yaklaşmakla birlikte, özellikle göç alan büyük şehirler ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki illerde bu

oranın yüksek olduğu görülmektedir. Söz konusu sorun bu illerin kent merkezlerinde daha belirgindir. Derslik başına düşen öğrenci sayısı Şanlıurfa'da 57, İstanbul'da 49'dur.

TABLO:IV. 52- Eğitim Kademelerinde Öğrenci/Derslik ve Öğrenci/Öğretmen Sayıları

		2005-2006	2006-2007	2007-2008
İlköğretim	Öğrenci/Derslik Sayısı	35	34	33
	Kent	44	41	40
	Kır	23	23	23
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	27	26	24
Ortaöğretim	Öğrenci/Derslik Sayısı	31	31	29
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	16	16	15
Genel Lise	Öğrenci/Derslik Sayısı	33	32	28
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	18	18	16
Mes. ve Teknik Lise	Öğrenci/Derslik Sayısı	29	29	29
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	13	14	14

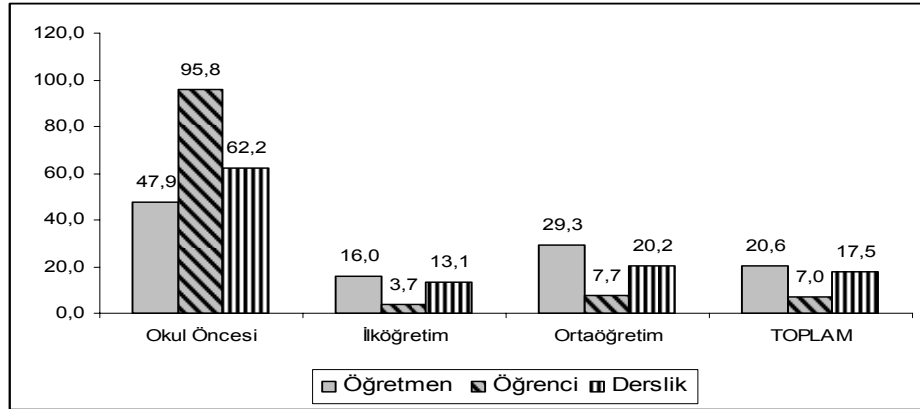
Kaynak: MEB

İlköğretimde tekli eğitime geçme yönündeki çalışmalara devam edilmesine rağmen, 2007-2008 öğretim dönemi itibarıyla tekli eğitimde okuyan öğrencilerin oranı yüzde 46,3 düzeyinde kalmıştır. Ayrıca, birleştirilmiş sınıflarda öğrenim gören öğrenci sayısında azalma görülmekle birlikte, bu sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin oranı yüzde 4,6'dır.

Öğretmenlerin ülke genelinde dengeli dağılımında sorunlar yaşanmaktadır. Türkiye genelinde ilköğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 24 iken, bu oran Şanlıurfa'da 36'dır.

GRAFİK: 8- 2003/04 ve 2007/08 Dönemi Arasında Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayılarındaki Artış Oran

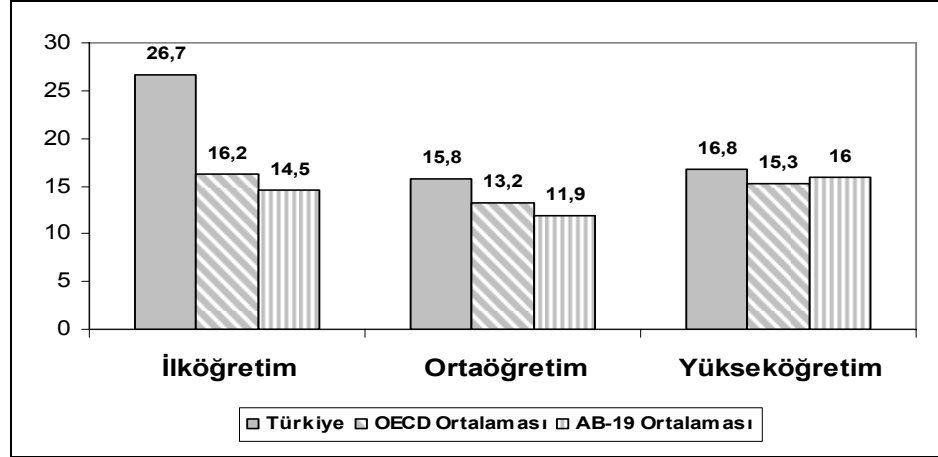
(Yüzde)

Kaynak: MEB

Son beş yılda öğretmen sayısındaki artış oranı öğrenci sayısındaki artış oranına göre daha fazla olmakla birlikte Türkiye’de öğretmen başına düşen öğrenci sayısı özellikle ilköğretimde OECD ve AB ülke ortalamalarına göre yüksek düzeyde kalmaktadır.

GRAFİK: 9- Kademeler Arası Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı (2006)

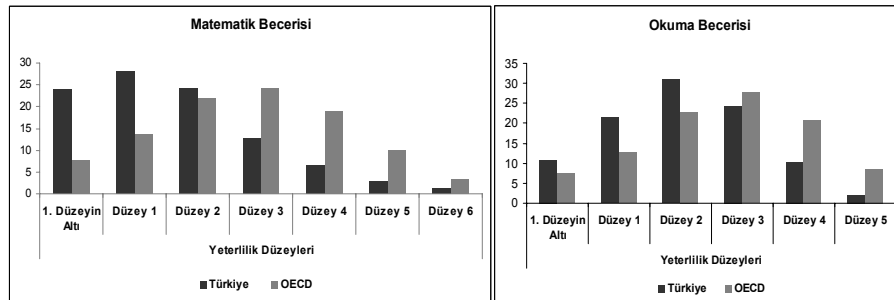

Kaynak: OECD; Education at a Glance 2008

Ülkelerdeki eğitim kalitesini araştıran Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programının (PISA) 2006 araştırmasına göre, Türkiye’de bilgisayar başına düşen öğrenci sayısı 26 iken bu sayı OECD ülkeleri için 6’dır. Bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde ihtiyaç duyulan teknolojik yetkinliklerin öğrencilere kazandırılması ile örgün ve yaygın eğitimin bu teknolojilerle desteklenmesi için öğretmen ve eğitimcilerin niteliklerinin artırılması ve okullarda bilgi ve iletişim teknolojilerine yönelik altyapının geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

PISA’da Türkiye’deki öğrencilerin yaklaşık yarısı matematik becerisinde ve üçte biri de okuma becerisinde birinci düzey ve altında başarı göstermiştir. Dolayısıyla öğrencilerin önemli bir kısmının temel becerileri yeterli düzeyde değildir.

GRAFİK: 10- 15 Yaş Öğrencilerin Okuma ve Matematik Beceri Düzeyleri

Kaynak: OECD PISA 2006

(1) Düzeyler PISA araştırmasındaki öğrenci puanlarına göre sınıflandırılmış olup öğrencilerin başarıları yükseldikçe düzey sıralaması artmaktadır.

Ülkemizde kamu eğitim harcamalarının GSYH'ya oranı yeni hesaplama yöntemine göre 2008 yılındaki yüzde 3 düzeyinden 2009 yılındaki yüzde 3,3 düzeyine ulaşmıştır. Bu oranlar 2005 yılı AB-27 ortalaması olan yüzde 5'in altında bulunmaktadır. Eğitime giderek artan oranda kaynak tahsis edilmesine rağmen, eğitimin niteliğini artırmaya daha fazla önem verme ihtiyacı devam etmektedir.

Yükseköğretimde merkeziyetçi ve bürokratik yapı, finansman yapısı, kalite değerlendirme ve hesap verebilirlik sisteminin kurulamaması, öğretim üyesi başına öğrenci sayılarının yüksek olması ve fiziki altyapı yetersizlikleri, kaliteyi etkileyen sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Devlet üniversitelerinin finansman ihtiyacının büyük bir bölümü genel bütçeden karşılanmaktadır. 2007 yılı itibarıyla üniversite gelirlerinin yaklaşık yüzde 55,2'sini hazine yardımı, yüzde 32,2'sini döner sermaye ve yüzde 12,6'sını diğer özel gelirler oluşturmaktadır. Bütçe payının yüksek olması üniversitelerin gelir yaratma kapasitelerinin düşük olduğunu göstermektedir. Üniversite-sanayi işbirliğinin kurulamaması, üniversitelerin yerel kalkınmada etkin bir rol oynayamamaları, misyonlarının farklılaşmaması üniversitelerde gelir yaratılamamasının temel sebepleridir. Diğer yandan, yükseköğretimin yarı kamusal bir hizmet olması ve ilk ve ortaöğretime kıyasla daha fazla kişisel getiri sağlaması nedeniyle, öğrenci katkı paylarının yükseköğretimin finansmanındaki payının artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Öğretim üyesi başına öğrenci sayısının yüksek olması ve öğretim üyelerinin hem lisans ve ön lisans programları arasında, hem devlet ve vakıf üniversiteleri arasında hem de ülke çapındaki dağılımının dengesizliği yükseköğretimin bir diğer sorunudur. 2007-2008 öğretim döneminde öğretim üyesi başına 42,8 ve öğretim elemanı başına 16,9 öğrenci düşmektedir. Öğretim üyesi ve öğretim elemanı başına öğrenci sayısı sırasıyla lisans programlarında 26,6 ve 11,7 iken ön lisans programlarında 430,3 ve 63,9'dur. 2008 yılında örgün öğretimdeki öğrencilerin yüzde 8,6'sı vakıf üniversitelerinde öğrenim görmekte iken, öğretim elemanlarının yüzde 9,9'u bu üniversitelerde görev yapmaktadır. Öğrencilerin yüzde 31,1'inin, öğretim üyelerinin de yüzde 45,8'inin üç büyük ilde yoğunlaşması sonucunda, bu illerde öğretim üyesi başına 28,3 öğrenci düşmektedir. Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı ülke ortalaması ile karşılaştırıldığında, bu illerin oldukça iyi durumda olduğu dikkati çekmektedir. Uzun vadede öğretim elemanı açığını kapatmak ve bölgeler arası dağılım dengesizliğini azaltmak üzere, 2002 yılından itibaren gelişmiş üniversitelerimizde öğretim elemanı yetiştirme projeleri başlatılmıştır.

TABLO:IV. 53- Yükseköğretimde Örgün Öğrenci, Öğretim Üyesi ve Elemanlarının Dağılımı, 2007-2008 (1)

	Öğrenciler		Öğretim Üyeleri		Öğretim Elemanları	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Ankara	177 802	11,0	6 605	17,5	16 086	16,7
İstanbul	268 132	16,6	8 121	21,5	17 355	18,1
İzmir	94 897	5,9	2 731	7,2	6 697	7,0
Büyük İller Toplamı	540 831	33,5	17 457	46,2	40 138	41,8
Diğer İller	1 078 670	66,5	20 363	53,8	55 967	58,2
Genel Toplam	1 619 501	100,0	37 820	100,0	96 105	100,0

Kaynak: ÖSYM, DPT

(1) Üniversiteler dahil, diğer eğitim kurumları hariçtir. Araştırma merkezlerinde görevli öğretim üyeleri ve elemanları dahil edilmemiştir. Lisansüstü öğrenciler dahildir.

2007-2008 öğretim dönemi itibarıyla, yükseköğretim düzeyindeki yurt kapasitesi 373 bin yataktır. Bu kapasitenin 204 bini YURTKUR yurtlarından, 44 bini üniversite yurtlarından, 126 bin özel yurtlardan oluşmaktadır. YURTKUR'a bağlı yurtlar özellikle maliyet açısından öğrenciler ve aileleri tarafından öncelikli olarak tercih edilmektedir. 2007-2008 öğretim yılı itibarıyla, YURTKUR yurtlarında başvuru yapılabilecek boş yatak kapasitesi 78 bin iken başvuran sayısı 173 bin olmuş ve karşılama oranı yüzde 45,3 olarak gerçekleşmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Toplumsal gelişmenin sağlanması amacıyla; düşünme, algılama ve sorun çözme yeteneği gelişmiş, Atatürk ilkelerine bağlı, demokratik, özgürlükçü, milli ve manevi değerleri özümsemiş, yeni fikirlere açık, kişisel sorumluluk duygusuna sahip, çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji kullanımına ve üretimine yatkın, sanata değer veren, beceri düzeyi yüksek, üretken ve yaratıcı bilgi çağı insanı yetiştirilecektir.

İlköğretimde ve ortaöğretimde okul terklerinin azaltılması için kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin ve ülke genelinde kız çocukların aleyhine olan durumun değiştirilmesine yönelik tedbirler alınacak, ortaöğretime geçiş oranları yükseltilecektir. Ortaöğretim, program türünü esas alan, yatay ve dikey geçişlere imkan veren, etkin bir rehberlik ve yönlendirme hizmetini içeren esnek bir yapıya kavuşturulacaktır. Geniş tabanlı ve modüler esasa göre düzenlenen programlar ihtiyaca göre güncellenecektir.

Mesleki ve teknik eğitimde modüler ve esnek bir sisteme geçilecek, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyindeki mesleki eğitim, program bütünlüğünü esas alan tekli bir yapıya dönüştürülecektir. Mesleki eğitim sisteminde, nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde önemli bir yeri olan uygulamalı eğitime ağırlık verilecek ve öğrencilere ekip halinde çalışabilme, karar verebilme, sorun çözebilme ve sorumluluk alabilme gibi işgücü piyasasının gerektirdiği temel beceriler kazandırılacaktır.

Yükseköğretime giriş sistemi, öğrencileri programlar hakkında yeterli düzeyde bilgilendiren, ilgi ve yeteneklerini ortaöğretim boyunca çok yönlü bir süreçle değerlendiren, okul başarısına dayalı ve müfredat programlarıyla daha uyumlu bir yapıya kavuşturulacaktır.

Eğitimin her kademesinde kaliteli eğitim imkanlarının yaygınlaştırılması amacıyla kalite güvence sistemi kurulacak, kalite standartları belirlenerek yaygınlaştırılacak, eğitim kurumlarının yetkileri ve kurumsal kapasiteleri artırılacak, performans ölçümüne dayalı bir model geliştirilecektir.

Eğitim sürecinin temel araçlarından biri olan bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğrenci, öğretmen ve eğitimciler tarafından etkin kullanımı hedeflenmektedir. Bu kapsamda, örgün ve yaygın eğitim verilen kurumlarda bilgi ve iletişim teknolojisi altyapısı tamamlanacak, öğrencilere bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma yetkinliği kazandırılacaktır. Ayrıca, bilgi ve iletişim teknolojileri destekli müfredat geliştirilecek, bireylerin e-Öğrenme yoluyla kendilerini geliştirmeleri ve hayat boyu öğrenime devam etmeleri desteklenecektir.

Yükseköğretim Kurulu, planlama, standart belirleme, koordinasyon ve denetimden sorumlu olacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır. Yükseköğretim kurumlarının şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda idari ve mali özerkliğe sahip olmaları ve yerel

özelliklere uygun şekilde uzmanlaşmaları sağlanarak, sistemin rekabetçi bir yapıya kavuşması desteklenecek, yükseköğretim kurumlarında finansman kaynakları geliştirilecek ve çeşitlendirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 76. Eğitimde kalite, rekabet ve verimliliği artırmaya yönelik olarak idari yapı yeniden düzenlenecektir.				
Tedbir 151. Milli Eğitim Bakanlığının merkez ve taşra teşkilatının yeniden yapılandırılması için kanun tasarısı hazırlanacaktır.	MEB	Maliye Bakanlığı, DPT, DPB, YÖK, STK'lar	Aralık Sonu	MEB Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi kapsamında merkez teşkilatının politika belirleyen, araştırma ve planlama yapan, rehberlik eden, pilot uygulamalarda öncü olan ve denetleyen bir kurumsal yapıya kavuşturulmasına ve ortaöğretimde okul çeşitliliği yerine program çeşitliliğini esas alan bir sistemin oluşturulmasına imkan verecek şekilde, 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun gözden geçirilerek geniş katılımlı bir süreçte kanun tasarısı hazırlanacaktır.
Tedbir 152. Yükseköğretim sisteminin yeniden yapılandırılmasına yönelik hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.	YÖK	MEB, Maliye Bakanlığı, DPT, TÜBİTAK, DPB, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	YÖK koordinasyonunda işbirliği yapılacak kuruluşlardan oluşan bir komisyon oluşturulacak ve YÖK'ün düzenleme, yönlendirme, koordinasyon, planlama ve denetimden sorumlu bir yapıya dönüştürülmesi ve kurumsal kapasitesinin uzmanlığı esas alacak şekilde geliştirilmesi, üniversitelerin idari ve mali açıdan özerk ve hesap verebilir hale getirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 153. Üniversitelerin ihtisaslaşacakları alanları belirlemeye yönelik	YÖK	DPT, TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Üniversitelerin mevcut araştırma altyapıları ve öğretim üyelerinin uzmanlık alanlarına ilişkin envanter

yönlendirici bir Ulusal Strateji Belgesi hazırlanacaktır.				<p>çıkartılacaktır. Bu envantere dayanarak aynı alanda uzmanlaşmış araştırmacıların ilgili alanda ihtisaslaşmış üniversitelerde görev yapmasını sağlayacak düzenlemeler yapılacak ve araştırma altyapılarının etkin kullanımı sağlanacaktır.</p> <p>Son yıllarda kurulan üniversitelerin bulundukları bölgenin ve ilin sosyo-ekonomik durumu ortaya konarak, uzmanlaşma alanları belirlenecek; bu alanlarda öğretim üyesi yetiştirilecek ve ihtiyaç duyulan altyapı kurulacaktır.</p>
Öncelik 77. Eğitimin tüm kademelerinde fiziki ve beşeri altyapı eksiklikleri giderilerek erişim ve kalite artırılacak, bölgesel farklar azaltılacaktır.				
Tedbir 154. Yerleşim yerleri itibarıyla fiziki altyapı, donanım ve öğretmen dağılımındaki farklılıkların azaltılmasına yönelik eylem planı hazırlanacaktır.	MEB	Maliye Bakanlığı, DPT, TÜİK	Aralık Sonu	Derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ve okullaşma oranları açısından Türkiye ortalamasının gerisinde olan illerin, Türkiye ortalamasına yaklaştırılması amacıyla kaynak kullanımına yön verecek beş yıllık bir eylem planı hazırlanacaktır. Söz konusu eylem planı ile öncelikle eğitim göstergelerinde en kötü durumda olan 10 ilin ülke ortalamasına yakınsaması ve ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranlarının en düşük olduğu 10 ilde özellikle kız çocukları için pansiyon kapasitesinin artırılması amaçlanacaktır.
Tedbir 155. Eğitimin her kademesinde alternatif finansman modelleri geliştirilecektir.	MEB	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, YÖK, SPK, YURTKUR, BDDK, Türkiye Bankalar Birliği, Finans Kuruluşları	Aralık Sonu	Okul yapımında kamu-özel işbirliği gibi değişik modellere başvurulacaktır. Öğrencilerin yükseköğretimin finansmanına daha fazla katılımını sağlamak üzere katkı payları artırılacak ve maddi gücü yetersiz olan öğrenciler için sunulan burs ve kredi imkanları

				<p>çeşitlendirilecektir. Finans sektörünün devlet güvencesi altında maddi gücü yetersiz öğrencilere eğitim kredisi sağlamasına yönelik bir model geliştirilecektir. YURTKUR'un sağladığı burs ve kredi miktarları artırılacak ve kredilerin geri ödeme süresi uzatılacaktır.</p>
<p>Tedbir 156. Eğitimde kaliteyi artırmak için yenilenen müfredatlar doğrultusunda eğitim ortamı ve öğretmen nitelikleri geliştirilecektir.</p>	<p>MEB</p>	<p>Maliye Bakanlığı, DPT, Üniversiteler</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>Okullara, yenilenen müfredatlara uygun araç ve gereçler sağlanarak yeni öğrenme ortamları geliştirilecektir. Bilişim teknolojileri altyapısının etkin olarak kullanılabilmesi için yenilenmiş müfredatlara uygun güncel yazılımlar hazırlanacaktır. Yenilenen müfredatların etkin olarak uygulanması için öğretmenlerin yüz yüze ve etkin eğitimlerini sağlayacak bir hizmet içi eğitim modeli geliştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 157. Öğretim elemanı açığı ve öğretim elemanlarının dağılımındaki dengesizlik azaltılacaktır.</p>	<p>YÖK</p>	<p>Maliye Bakanlığı, DPT, TÜBİTAK, Üniversiteler</p>	<p>Aralık Sonu</p>	<p>2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 35.maddesi kapsamında lisansüstü öğretim verecek kurumların altyapı ve diğer ihtiyaçları öncelikle karşılanacaktır. Yeni kurulan üniversitelerde öğretim üyesi açığının etkisinin azaltılması amacıyla uzaktan eğitime imkan veren akıllı sınıflar yapılması suretiyle gelişmiş üniversitelerin öğretim elemanı ve altyapısından yararlanılacaktır.</p> <p>Öğretim görevlisi, okutman ve uzman sayısını artırmak suretiyle yeni üniversitelerdeki öğretim elemanı açığı azaltılacaktır. Kısmi zamanlı ders verme özendirilecektir.</p> <p>Öğretim üyeliği mesleğinin daha cazip hale getirilmesi</p>

				İçin araştırma görevlilerinden başlamak üzere özlük hakları iyileştirilecek ve özellikle yeni kurulan üniversitelerde öğretim üyeliğini teşvik edici düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 78. Eğitimin tüm kademelerinde fırsat eşitsizliği azaltılacak, öğrencilerin kişisel gelişimlerine yönelik faaliyetler artırılabacaktır.				
Tedbir 158. Zorunlu eğitime devam etmeyen çocuklar eğitime kazandırılacaktır.	MEB	Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, SYDGM, TÜİK, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Büyük bölümünü kırsal kesimdeki çocuklar ile kız çocukların oluşturduğu eğitim dışında kalanlar ve diploma almadan ayrılanların, e-okul veri tabanı ve Yetiştirici Eğitim Programı desteğiyle eğitime devam etmeleri sağlanacaktır.
Tedbir 159. Üniversiteye yerleştirmede fırsat eşitliği artırılabacaktır.	YÖK	MEB, ÖSYM	Aralık Sonu	Mesleki ve teknik ortaöğretim mezunlarının kendi alanlarında ya da yakın alanlarda devam edecekleri lisans programlarına yerleştirmedeki sorunların giderilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 160. İlk ve ortaöğretimdeki öğrencilere yönelik yönelme ve sosyal aktiviteler artırılacak ve etkinleştirilecektir.	MEB	İŞKUR, TOBB, TİSK, Sendikalar	Aralık Sonu	Kişisel gelişimlerini desteklemek amacıyla, ilk ve ortaöğretimdeki öğrencilerin kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlere katılımı artırılacaktır. Ayrıca, mesleklerin tanıtımı amacıyla iş yeri gezileri, kendi alanında uzman kişilerin okullarda öğrencileri bilgilendirmesi ve kariyer günlerinin düzenlenmesi etkinlikleri geliştirilecektir. Söz konusu yönlendirme ve sanatsal faaliyetlerin daha etkin hale getirilmesi için toplam haftalık ders saati içinde seçmeli ders saati oranı artırılacaktır.

B. SAĞLIK SİSTEMİNİN ETKİNLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Son yıllarda yürütülen Sağlıkta Dönüşüm Programıyla temel sağlık göstergelerinde ve sağlık hizmetine erişim olanaklarında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Diğer taraftan hizmetlerin istenen seviyeye gelebilmesini engelleyen fiziki altyapı, sağlık personeli ve finansmana ilişkin sorunlar azalmakla beraber etkisini sürdürmektedir.

TABLO:IV. 54- Nüfusa İlişkin Temel Sağlık Göstergeleri

	2005	2006	2007	2008 (1)	AB (2)
Nüfus Artış Hızı (Binde)	12,6	12,4	12,1	11,8	4,8
Bebek Ölüm Hızı (Binde)	23,6	22,6	21,7	21	4,7
Toplam Doğurganlık Oranı	2,19	2,18	2,17	2,15	1,5
Doğuşta Hayatta Kalma Ümidi (Yıl)	71,3	71,5	71,7	71,8	78,4

Kaynak: DPT, WHO

(1) DPT tahminidir.

(2) AB ülkelerine ait olup, verisi bulunan en yakın yıl verilmiştir.

2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması sonuçlarına göre 1998-2003 döneminde bebek ölüm hızı yaklaşık binde 29'dur. 2008 yılında ise bu oranın binde 21 olacağı tahmin edilmektedir. Aynı araştırmaya göre, bebek ve beş yaş altı ölüm hızlarında bölgeler arası ve kent-kır ayrımında farklılıklar gözlenmektedir. Çocukların hayatta kalma olasılığı ile annelerin eğitimi arasında güçlü bir ilişki görülmektedir.

2005 yılında yapılan Ulusal Anne Ölümleri Araştırmasına göre ülkemizde anne ölüm oranı, 100.000 canlı doğumda 28,5'tir. Bu oran kent merkezlerinde 20,7 iken, kırsal alanda 40,3'tür. Bölgeler arasında belirgin fark görülmekte olup, Batı Anadolu'da bu oran 7,4 iken, Doğu Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu'da 68,3'tür.

Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre dünya çapında yetişkin ölümünün yüzde 10'una sebep olan tütün kullanımı, ikinci önemli ölüm sebebi olarak kabul edilmektedir. 2006 yılında yapılan Aile Yapısı Araştırmasına göre, Türkiye genelinde 18 ve daha yukarı yaştaki bireylerin yüzde 33,4'ü sigara kullanmakta olup, erkeklerde sigara kullanım oranı yüzde 50,6 iken, kadınlarda bu oran yüzde 16,6'dır. Tütün mamullerinin zararlarının önlenmesi amacıyla 3 Ocak 2008 tarihi itibarıyla kabul edilmiş olan Kanun ile belli bir geçiş süreci dahilinde kapalı mekanlarda sigara kullanımı yasaklanmıştır.

Ülkemizde koruyucu sağlık kapsamında başta ana-çocuk sağlığına ilişkin tarama ve bağışıklamaya yönelik olmak üzere çeşitli programlar yürütülmekte olup aşılama oranları yüzde 96 seviyesine çıkarılmıştır. Kızamık-kızamıkçık-kabakulak, menenjit aşılı ve son olarak pnömokok aşısı standart aşılama takvimine dahil edilmiştir. Sıtma, tifo ve kızamık hastalıklarına karşı yürütülen programlarla vaka sayıları ciddi oranda azaltılmıştır. Bunun yanında "Türkiye Obeziteyle Mücadele Ulusal Eylem Planı" hazırlanmaktadır. Diğer taraftan Dünya Sağlık Örgütü, nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak 2030 yılına kadarki dönemde bulaşıcı olmayan hastalıklara bağlı ölümlerde belirgin bir artış olacağını; kansere, kardiyovasküler hastalıklara ve trafik kazalarına bağlı ölümlerin toplam ölümlerin yüzde 56'sını oluşturacağını tahmin etmektedir. Ülkemizde yaşlı nüfusun

oranının giderek artacağı da dikkate alındığında bulaşıcı olmayan hastalıklara yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinin çeşitlendirilmesi önem arz etmektedir.

TABLO:IV. 55- Sağlıkta Fiziki Mekan Göstergeleri

	2005	2006	2007	2008 (1)	AB (2)
Yatak Sayısı	192 658	196 667	200 633	206 967	-
Yatak Başına Düşen Nüfus	374	371	368	361	174
Yatak Kullanım Oranı (Yüzde)	64,5	64,4	69,1	-	75,8

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, DPT, WHO

(1) DPT tahminidir.

(2) AB ülkelerine ait olup, verisi bulunan en yakın yıl verilmiştir.

2002-2007 döneminde yatak kapasitesi yüzde 13,2 artmış olup yatak kapasitesinin yüzde 67'si Sağlık Bakanlığına, yüzde 14,9'u üniversitelere, yüzde 8'i özel sektöre aittir. Sağlık Bakanlığı hastanelerindeki hasta odalarının içerisinde banyosu ve tuvaleti bulunan refakatçi ihtiyacını karşılayabilecek en fazla ikişer kişilik odalara dönüştürülmesine yönelik çalışmalar ile bu dönemde nitelikli hasta yataklarının toplam hasta yatağı içerisindeki oranı yüzde 18'e yükselmiştir.

Diğer taraftan, yatak kapasitesinin ülke genelindeki dağılım sorunları devam etmektedir. İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine göre, yatak başına düşen kişi sayısı en gelişmiş olan bölgede 367 iken, en az gelişmiş olan bölgede ise 717'dir. 2002 yılında yatak başına düşen kişi sayısı açısından en az gelişmiş olan bölge ile en gelişmiş bölge arasında 2,9 kat fark var iken 2007 sonu itibarıyla bu fark 1,95 kata düşmüştür. Yatakların bölgeler arasında dengesiz dağılımı, sağlık personelinin de dengesiz dağılımına yol açan faktörlerden biridir.

Acil sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi yönündeki çalışmalar ile acil yardım kurtarma istasyonu sayısı 1.264'e ulaşmıştır. Tam donanımlı ambulans sayısı 2002-2007 döneminde 1,9 kat artarken, acil hizmetlerden yararlanan kişi sayısı ise 2,5 kat artmış olup kırsalda yaşayan vatandaşların tamamına yakını kapsam içerisine alınmıştır.

Sağlık hizmetlerine olan talep her yıl artmakta olup, 2002-2007 döneminde yataklı tedavi kurumlarında yapılan muayene sayısı yüzde 100, sağlık ocaklarındaki muayene sayısı ise yüzde 87,6 artmıştır. Muayene sayısının artışında başta yeşil kartlı hastaların ayakta tedavi ve ilaç masraflarının Sağlık Bakanlığı tarafından karşılanması, kamu hastanelerinin tek çatı altında toplanarak hizmet sunumundaki farklılıkların azaltılması, özel sektör sağlık hizmetlerinden faydalanmanın kolaylaştırılması, birinci basamakta hizmet sunumunun iyileştirilmesi etkili olmuştur. Diğer taraftan birinci basamakta sürmekte olan altyapı, personel ve kalite yetersizliği sebebiyle hastanelere olan yoğun talep devam etmektedir. Bununla beraber aile hekimliği modeline geçilmesi ve etkili bir sevk zincirinin oluşturulması, hastanelerin etkinliğinin artırılması ve maliyetlerin düşürülmesi açısından önem arz etmektedir. Halen 26 ilde uygulanmakta olan aile hekimliği sisteminin, 2009 yılı sonu itibarıyla 59 ile yaygınlaştırılması planlanmaktadır.

Devlet hastanelerinin tamamında hasta hakları birimleri açılmıştır. Hekim seçme hakkı uygulaması 2004 yılında 11 hastanede başlatılmış olup, halen 754 devlet hastanesinde ve 63 ağız ve diş sağlığı merkezinde uygulanmaktadır.

Sağlık personeli sayılarında iyileşme olmakla birlikte, ülkenin ihtiyaçlarını karşılayacak seviyeye henüz gelinememiştir. Ülkemizde 2007 yılında hekim başına düşen nüfus 716 hemşire başına düşen nüfus ise 799 kişi iken AB ülkelerinde bu oranlar sırasıyla 317 ve 135 kişidir. Diğer taraftan, sağlık personelinin bölgeler arasında dengesiz dağılım sorunu azalmakla beraber, önemini korumaktadır. Sağlık Bakanlığı tarafından uygulanan mecburi hizmet ve personel dağılım çalışmaları ile 2002-2007 döneminde Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık hizmet birimlerinde uzman hekim açısından en iyi ve en kötü il arasındaki oran 1/14'ten 1/3,5'e, pratisyen hekimler için 1/9'dan 1/2,7'ye, hemşire-ebeler için ise 1/8'den 1/3,8'e düşürülmüştür.

Tıp fakültelerinde asistanlar hariç öğretim elemanı başına düşen tıp öğrencisi sayısı ülkemizde 3,4 iken, bu oran Almanya'da 22,5, İtalya'da 11,8, Finlandiya'da 5,1'dir. AB ülkelerinde yüz bin kişiye düşen tıp fakültesi mezun sayısı 9,3 iken, bu rakam ülkemizde 2007 yılında 6,6 olarak gerçekleşmiştir. Aynı şekilde personel açığı belirgin olan hemşirelerde ise, AB ülkelerinde yüz bin kişiye düşen hemşire mezun sayısı 26 iken, ülkemizde bu oran yıllar itibarıyla artış göstermekle beraber sadece 5,6'dır. Hekim açığının artmasını önlemek amacıyla 2008 yılında tıp fakültesi kontenjanları bir önceki yıla göre yüzde 29 hemşirelik kontenjanları ise yüzde 14,8 artırılmıştır.

Sağlık Bakanlığının yeniden yapılandırılması, aile hekimliği sisteminin hayata geçirilmesi, Genel Sağlık Sigortası sisteminin oluşturulması, sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve erişiminin kolaylaştırılması ile kalitesinin artırılmasını amaçlayan Sağlıkta Dönüşüm Programı sürmektedir.

1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe giren Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile sağlık güvencesi olmayan nüfusun sigorta kapsamına alınması ve ödeme gücü olmayanların primlerinin devlet tarafından karşılanması öngörülmektedir. Ancak, geçiş aşamasında yeşil kart sistemi 3 yıl içerisinde Genel Sağlık Sigortası sistemine entegre edilecektir.

Kamu sağlık harcamalarının GSYH'ye oranı 2001 yılında yüzde 3,2 iken, 2007 yılında yüzde 4 olarak gerçekleşmiş olup bu oranın 2008 yılında 3,9 olması beklenmektedir. Bu oran AB ülkelerinde yüzde 6,7, OECD ülkelerinde ise yüzde 6,5'tir. 2000 yılında ilaç ödemelerinin kamu sağlık harcamalarına oranı yüzde 39 iken, 2007 yılında yüzde 41,8 olarak gerçekleşmiştir.

Sağlık kurumlarından verilerin belirlenmiş standartlar doğrultusunda toplanmasını, analizini ve değerlendirilmesini sağlamaya yönelik olarak, e-Sağlık projesi kapsamında, bireylerin birinci basamak sağlık hizmetlerinde elektronik sağlık kayıtlarının oluşturulması amacıyla günümüz itibarıyla 23 ilimizde Aile Hekimliği Bilgi Sistemi oluşturulmuştur. Karar sürecinde etkili bilgiye dayalı bir sistem kurulabilmesi için elektronik sağlık kaydında toplanan verilerin analiz edilebilmesi ve detaylı raporların alınabilmesi amacıyla karar destek sistemi kurulmuştur. Karar destek sistemi 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren tüm devlet hastanelerini kapsayacak şekilde genişleyecektir. Yine bu kapsamda reçete, e-reçete ve diğer işlemlerde kullanılması amacıyla ve sağlık harcamaları denetimi kapsamında Türkiye'deki sağlık kurumlarında çalışan tüm uzman hekim, pratisyen hekim ve diş hekimlerinin kapsandığı Ulusal Doktor Bilgi Bankası oluşturulmuştur. Uzman personel eksikliği yaşanan hastanelerin desteklenmesi, gereksiz sevklerin önlenmesi ve hizmet sunumunda maliyet etkinliğinin sağlanması amacıyla geliştirilen Teletıp Projesinin radyoloji ve patoloji alanındaki pilot uygulamasına başlanmıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Vatandaşların ekonomik ve sosyal hayata sağlıklı bireyler olarak katılımını sağlamak ve yaşam kalitelerini yükseltmeye katkıda bulunmak, sağlık politikasının temel amacıdır.

Bu amaca ulaşmak için öncelikle koruyucu sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi, aile hekimliği sistemine geçilerek birinci basamak sağlık hizmetlerinin etkinleştirilmesi, altyapı ve sağlık personeli ihtiyacının karşılanması ve ülke genelindeki dağılımlarının dengelenerek bölgeler ve sosyo-ekonomik gruplar arasındaki farklılıkların azaltılması, sağlık hizmetlerinin eşitlik ve hakkaniyet ilkesiyle, hasta haklarına saygılı, erişilebilir, etkin ve kaliteli bir yapıya kavuşturulması, akılcı ilaç kullanım mekanizmalarının oluşturulması ve Sağlık Bakanlığının yeniden yapılandırılarak düzenleme, planlama ve denetleme rolünün güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Faaliyet	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 79. Sağlık Bakanlığının yeniden yapılandırılacaktır.				
Tedbir 161. Sağlık Bakanlığının yeniden yapılandırılmasına ilişkin mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Başbakanlık, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, SGK, Yerel Yönetimler, Üniversiteler	Aralık Sonu	Sağlık Bakanlığının düzenleme, denetleme ve planlama rolünün güçlendirilmesi amacıyla yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır. Refik Saydam Hıfzısıhha Merkezinin halk sağlığı alanında uluslararası benzerlerine denk bir kuruma dönüştürülmesi için gerekli mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır. İlaç ve tıbbi cihazların üretiminden tüketimine kadarki sürecin tamamında her türlü düzenlemeyi yapmak ve denetlemek üzere Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu'nun kuruluş kanunu hazırlanacaktır.
Tedbir 162. Kamu hastane birliklerinin pilot uygulaması başlatılacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, SGK	Aralık Sonu	Hastane yönetimlerinin idari ve mali açıdan özerk bir yapıya kavuşturulması için kamu hastane birliklerinin oluşturulmasını öngören yasa tasarısının TBMM'de kabulü sonrasında 3 ilde pilot uygulama başlatılacaktır.
Öncelik 80. Sağlık hizmet sunumu güçlendirilecektir.				
Tedbir 163. Aile hekimliği uygulaması yaygınlaştırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, SGK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Aile hekimliğinin yaygınlaştırılması sevk zinciri uygulamasıyla birlikte yapılacaktır.
Tedbir 164. Sağlık hizmetleri yatırım planı hazırlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	DPT	Aralık Sonu	Yeni kurulacak tüm sağlık tesisleri ile mevcut olanların niteliğinin iyileştirilmesine yönelik coğrafi bölge, nüfus yoğunluğu,

				ulaşım ve finansman olanaklarının da dikkate alındığı beş yıllık bir yatırım planı hazırlanacaktır.
Tedbir 165. Sağlık personelinin yurt genelinde dengeli dağılımına ilişkin çalışmalar yapılacaktır.	Sağlık Bakanlığı	MEB, YÖK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Personel açığı bulunan alanlarda sağlık personeli yetiştiren eğitim kurumlarının kontenjanları artırılacaktır. Sağlık kuruluşlarının hedef nüfus, hizmet bölgesi, fiziki yapı ve hizmet sunum özelliklerini esas alan ve somut hedefleri içeren personel dağılım planı çalışması güncellenecektir.
Tedbir 166. Ulusal Sağlık Bilgi Sistemi güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	SGK	Aralık Sonu	Tele-tıp projesinin pilot uygulaması yaygınlaştırılacaktır. Hastane Randevu ve Sevk Entegrasyonu Sisteminin pilot uygulaması dört bölgede başlatılacaktır. Aile hekimliği bilgi sisteminde bireylerin elektronik ortamda tutulan birinci basamak hizmetlerine ilişkin kayıtlarının hastanelerdeki hizmetlerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi sağlanacaktır. İlacın ülke genelinde izlenmesini sağlayacak takip sistemine ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır.
Tedbir 167. Acil sağlık hizmetleri güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Üniversiteler	Aralık Sonu	Ülke genelinde tüm acil yardım çağrılarına kentlerde 10 dakika, kırsal alanda 30 dakika içinde ulaşma oranı yüzde 93'ün üzerine çıkarılacaktır. 112 istasyonlarının iletişim altyapısı geliştirilerek koordinasyonları sağlanacak ve şişme çadır tipi mobil acil sağlık ünitesi sayısı 19'a yükseltilecektir.
Tedbir 168. Bulaşıcı olmayan hastalıklara yönelik koruyucu sağlık programları hazırlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	MEB, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Yerel Yönetimler, STK'lar, Üniversiteler	Aralık Sonu	Hastalık yükünün artması beklenen bulaşıcı olmayan hastalıklardan öncelikli olanların gelişimine neden olan risk faktörlerinin azaltılmasına yönelik yeni koruyucu sağlık programları hazırlanacaktır.
Tedbir 169. Sağlık tesislerinde teşhise dayalı tıp uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.	SGK	Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Sağlık Hizmetleri Finansman Yönetiminin Güçlendirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması İçin Altyapı Geliştirilmesi Projesi kapsamında 47 hastanede devam etmekte olan teşhise dayalı tıp uygulaması yaygınlaştırılacaktır.

C. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ, SOSYAL İÇERME VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

1. Mevcut Durum

Toplumda bazı kesimler, başta sağlık, eğitim hizmetleri olmak üzere, kültürel olanaklardan ve bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanma, üretim etkinlikleri içinde yer alma ve karar alma süreçlerine katılma bakımından sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Bu kesimler, özellikle tarım sektörü ile geçici ve güvencesi olmayan işlerde çalışanlar, eğitimsiz bireyler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve özürllüdür. Bunlar aynı zamanda yoksulluk riskiyle en fazla karşı karşıya olan kesimlerdir.

TABLO:IV. 56- Yüzde 20'lik Hanehalkı Dilimlerine Göre Yıllık Kullanılabilir Kişisel Gelirlerin Dağılımı, 2002-2005

Yüzde 20'lik Dilimler	2002	2003	2004	2005
Birinci Yüzde 20	5,3	6,0	6,0	6,1
İkinci Yüzde 20	9,8	10,3	10,7	11,1
Üçüncü Yüzde 20	14,0	14,5	15,2	15,8
Dördüncü Yüzde 20	20,8	20,9	21,9	22,6
Beşinci Yüzde 20	50,1	48,3	46,2	44,4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0
Gini Katsayısı	0,44	0,42	0,40	0,38

Kaynak: TÜİK

Gelir dağılımına ait veriler incelendiğinde, ilk dört yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay artarken, beşinci yüzde 20'lik grubun aldığı payın sürekli bir düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. Buna paralel olarak, gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren Gini katsayısı da 2002 yılında 0,44 iken, 2005 yılında 0,38'e gerilemiştir.

Ülkemizde son dönemdeki ekonomik büyüme ve gelir paylaşımının daha adil hale gelmesi, yoksul kesimin ortaya çıkan refah artışından daha fazla istifade etmesini sağlamıştır. 2003 yılında yüzde 28,1 olan gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırı altındaki nüfusun oranı, 2006 yılında yüzde 17,8'e gerilemiştir. Yoksulluktaki düşüşün 7 puanı tüketimdeki artıştan, yaklaşık 4 puanı ise gelir dağılımındaki iyileşmeden kaynaklanmaktadır. Gıda harcamalarını içeren yoksulluk sınırı altındaki nüfusun oranı da, 2003 yılında yüzde 1,3 iken, 2006 yılında yüzde 0,7'ye gerilemiştir.

Türkiye'de yoksulluk oranında iyileşmeler olmakla birlikte, yoksulluk oranı AB ortalamasının üzerindedir. Türkiye için transfer öncesi görel yoksulluk oranı yüzde 31, transfer sonrası görel yoksulluk oranı yüzde 26 iken, AB-25 için aynı oranlar sırasıyla yüzde 26 ve yüzde 16'dır. Söz konusu durum, sosyal transferlerin Türkiye'de yoksulluk üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Nitekim, yoksulların gelir açığını kapatmak için kullanılan sosyal transfer miktarı toplam sosyal transferlerin yalnızca yüzde 20'si kadardır. Bu durum, Türkiye'de sosyal transferlerin büyük bir bölümünün primli sistem kapsamındaki transferlerden oluşmasından ve yoksul kesimin bir bölümünün primli sistem dışındaki transferlerden yararlanamamasından kaynaklanmaktadır.

Yoksulluk oranı, yoksulluk sınırına oldukça duyarlıdır. Yoksulluk sınırı etrafında yoğunlaşan önemli oranda nüfus bulunmaktadır. Nitekim, 2006 yılı için, yoksulluk sınırı yüzde 20 oranında artırıldığında yoksulluk yüzde 52 oranında artmakta, yoksulluk sınırı yüzde 20 oranında azaltıldığında ise, yoksulluk yüzde 44 oranında azalmaktadır.

Yoksulluk özellikle eğitim seviyesi düşük olanlar, yevmiyeliler, ücretsiz aile işçileri, tarım sektöründe çalışanlar ile geniş aileler arasında yaygındır. Eğitim durumu, yoksulluğu en iyi açıklayan değişkenlerden biridir. 2006 yılında okur-yazar olmayanlarda yoksulluk oranı yüzde 33,7 iken, yüksekokul, fakülte ve üstü eğitimlilerde bu oran yüzde 1'e düşmektedir. Eğitimde okullaşma oranları yıllar itibarıyla artmakla birlikte, kız çocuklarının okullaşma oranı erkek çocuklarının gerisindedir.

TABLO:IV. 57- Çeşitli Kriterlere Göre Gıda ve Gıda-Dışı Harcamalar Bakımından En Yoksul Kesimler

(Yüzde)

Kesimler	Yoksulluk Oranı				
	2002	2003	2004	2005	2006
Kırda yaşayan	34,5	37,1	40,0	33,0	32,0
Okur-yazar olmayan	41,1	42,4	45,1	37,8	33,7
Ataerkil veya geniş aile	34,3	32,7	32,0	27,3	20,2
Tarım sektöründe çalışanlar	36,4	39,9	40,9	37,2	33,9
Ücretsiz aile işçileri ve yevmiyeliler ⁽¹⁾	45,0	43,1	38,7	34,5	32,0
Genel Yoksulluk Oranı (Gıda ve Gıda-Dışı Yoksulluk)	27,0	28,1	25,6	20,5	17,8

Kaynak: TÜİK

(1) 2002 ve 2003 yıllarına ait veriler yevmiyelilere, 2004, 2005 ve 2006 yıllarına ait veriler ise ücretsiz aile işçilerine aittir.

2007 Yılı Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre, istihdam edilen kadınların yüzde 47,3'ü tarım sektöründe çalışmaktadır. Diğer yandan, istihdam edilen kadınların yüzde 38,2'si ücretsiz aile işçisi olup çoğunlukla sosyal güvenceden yoksun bulunmakta; bu kişiler, kente göç sonucunda kentsel alandaki işlere göre niteliklerinin yetersiz kalması, ailedeki çocuk, yaşlı ve özürlü bakımının sorun haline gelmesi ve farklı bir ortamın getirdiği sosyal baskılardan dolayı işgücü piyasası dışında kalmaktadırlar.

TABLO:IV. 58- 2007 Yılında İstihdama İlişkin Çeşitli Göstergeler (15+yaş)

(Yüzde)

	Kadın		Erkek		Toplam	
	İstihdam	İşgücüne	İstihdam	İşgücüne	İstihdam	İşgücüne
	Oranı	Katılma Oranı	Oranı	Katılma Oranı	Oranı	Katılma Oranı
Kent	16,9	20,2	63,0	70,6	40,0	45,4
Kır	31,4	32,7	66,7	72,6	48,5	52,0
Türkiye	22,2	24,8	64,3	71,3	43,1	47,8

Kaynak: TÜİK

Kırsal alanda, kişi başına katma değeri görece düşük olan tarım sektörünün en çok istihdamı barındıran sektör olması ve tarım dışı faaliyetlerin kısıtlılığı, yoksulluğun kente göre daha yüksek olmasının önemli nedenleridir. Nitekim, son yıllarda yoksulluk oranındaki düşüşe en büyük katkı, kentsel alandaki yoksulluğun azalmasından kaynaklanmaktadır. Tarımdaki parçalı mülkiyet yapısı, ücretsiz aile işçiliğinin yaygınlığı, düşük verimlilik ve eksik istihdam nedeniyle atıl kalan nüfusun fazlalığı, bu sektörün istihdam içindeki payı ile gelirden aldığı pay arasındaki dengesizliği besleyen önemli olgulardır. Kırsal alanda yaygın olan tarım sektöründe istihdamın azalışı, kırdan alternatif iş imkanlarının kısıtlılığı ve eğitim, sağlık gibi hizmetlere erişimde yaşanan güçlükler kırdan kente göçe neden olan etkenlerdir.

TABLO:IV. 59- İstihdam ve GSYH'nın Sektörel Dağılımı

(Cari Fiyatlarla Yüzde Pay)

Sektörler	2003		2004		2005		2006		2007	
	İstihdam	GSYH	İstihdam	GSYH	İstihdam	GSYH	İstihdam	GSYH	İstihdam	GSYH
Tarım	33,9	9,9	34,0	9,5	29,5	9,4	27,3	8,3	26,4	7,5
Sanayi	18,2	20,9	18,3	20,3	19,4	20,3	19,7	20,1	19,8	19,8
Hizmetler	47,9	69,2	47,7	70,2	51,1	70,3	53,0	71,6	53,8	72,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK

Yoksul kesim içindeki çalışanlar, gerek eğitim seviyelerinin düşük olması gerekse yoğunlukla çalıştıkları tarım sektörünün özellikleri itibarıyla, düşük ücretler elde etmekte ve büyük bir kısmı da geçici ve güvencesiz olarak çalışmaktadır. 2006 yılında ücretsiz aile işçileri ve yevmiyeliler arasındaki yoksulluk oranları, genel yoksulluk oranlarının sırasıyla 14,2 ve 10,8 puan üzerindedir.

Zor koşullar altındaki çocuklara yönelik hizmetlerin mümkün olduğu ölçüde kendi aile ortamlarında verilmesi amacıyla, muhtaçlık nedeniyle korunma kararı alınan çocukların ailelerine yönelik sosyal ve ekonomik destek programları yürütülmektedir. Kurum bakımı konusunda ise, korunmaya muhtaç çocukların aile ortamına benzer yapı ve ilişki sistemi içerisinde yetiştirilebileceği müstakil binalardan oluşan bakım sistemine geçilmiştir. Suça itilmiş çocukların yargılama ve ıslah süreçlerine ilişkin altyapı ihtiyaçları ise devam etmektedir.

2008 yılı Eylül ayı itibarıyla başta SHÇEK olmak üzere belediyeler, diğer kamu kurumları, dernek ve vakıflar ile özel kesime ait toplam kapasitesi 20.774 kişi olan 259 huzurevi bulunmaktadır.

Aile danışma merkezlerinde sunulan hizmetlerle, aile bireylerinin ekonomik ve sosyal yaşama katılmaları sağlanmaktadır. Aile destek hizmeti sunan kurum ve kuruluşların etkinliğinin artırılması ve koordinasyonunun sağlanması gerekmektedir.

Özürlüler, işgücü piyasası ve eğitimde yeterince yer alamamaları nedeniyle sosyal yaşamlarında topluma entegre olmakta zorluk çekmektedir. Özürlüler konusunda güncel verileri içeren ve özellikle ulusal politikalara ışık tutacak olan Türkiye İkinci Özürlüler Araştırması çalışmalarına başlanmıştır.

2008–2012 GAP Eylem Planının Sosyal Gelişiminin Sağlanması bileşeni kapsamında kamu kuruluşlarının olağan görevlerinin yanı sıra ortaya çıkan ve çıkabilecek sosyal ihtiyaçları kısa sürede gidermek amacıyla proje odaklı Sosyal Destek Programı (SODES) hazırlanmış ve toplam 600 milyon TL kaynak öngörülmüştür. SODES kapsamındaki istihdam, sosyal içme ve kültür, sanat ve spor başlıkları altında hazırlanacak projeler ile; istihdam edilebilirliğin artırılması, nitelikli işgücünün geliştirilmesi, yoksulluğun azaltılması, toplumun dezavantajlı kesimlerinin istihdama erişiminin kolaylaştırılması ve bunların yaşam standartlarının yükseltilmesi, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlerin geliştirilmesi ve özellikle çocukların ve gençlerin bu tür faaliyetlere yönlendirilmesine destek olunması beklenmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Sosyal koruma ağının sosyo-ekonomik ve yerel şartlar dikkate alınarak, nüfusun tümünü kapsayan, etkin, dezavantajlı grupları topluma entegre eden, toplumun her kesimine sorumluluk vererek sosyal dışlanma ve yoksulluk riskini en aza indiren bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

Yoksulluk ve sosyal dışlanmaya maruz veya bu risk altında olan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilerek toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 81. Çalışabilecek durumda olan yoksullara yönelik sosyal yardım ve hizmetler, yoksulluk kültürünün oluşmasını önleyici ve yoksul kesimin üretici duruma geçmesini sağlayıcı nitelikte olacak; çalışamayacak durumda olan yoksullar ise düzenli sosyal yardımlarla desteklenecektir.				
Tedbir 170. Çalışabilir durumdaki yoksul kişilerin işgücüne katılımını artırmaya yönelik özel programlar geliştirilecektir.	SYDGM	ÇSGB, SGK, İŞKUR, SHÇEK, KOSGEB, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Sosyal yardımlardan istifade eden kişilerin İŞKUR'a kaydı yaptırılacak, bu kişilere meslek edindirme, rehberlik, toplum yararına çalışma gibi imkanlar sunulacak ve kendi işini kurabilecek olanlara küçük sermaye destekleri verilecek, ayrıca bu kesime yönelik kredi imkanları genişletilecektir.
Tedbir 171. Yoksulluğu azaltmayı hedefleyen sosyal transferlerin etkinliği artırılacaktır.	SYDGM	SHÇEK, SGK, TÜİK, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Sosyal transfer alamayan yoksul kesime ulaşarak mevcut kaynakların daha etkin kullanılması sağlanacaktır. Sosyal transferlerin hedef kitlesine ulaşması ve yoksul kişinin gelirini yoksulluk sınırına getirecek kadar artırması sağlanacaktır.

Öncelik 82. Kırsal kesimde yaşayan yoksullar için tarım dışı alternatif gelir getirici faaliyetler çeşitlendirilecektir.				
Tedbir 172. Kırsal alanda yaşayan yoksul kesimin ekonomik kaynaklarının çeşitlendirilmesi için yerel düzeyde gelir getirici projeler desteklenecektir.	İŞKUR	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, SGK, SYDGM, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Kırsal alanda yaşayanların ve tarım sektöründe istihdam edilenlerin yoksulluk riski oldukça yüksektir. Tarımdaki yapısal dönüşüm sonucu ortaya çıkan vasıf düzeyi düşük işgücünün tarım dışı iş kollarında istihdam edilebilirliğini artıran programlar uygulanacaktır.
Öncelik 83. Kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımları sağlanacak ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla toplumsal bilinç artırılacaktır.				
Tedbir 173. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı uygulamaya konulacaktır.	KSGM	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İşçi ve İşveren Sendikaları, Konfederasyonları, STK'lar	Aralık Sonu	Toplumsal cinsiyet eşitliğinin kamu politika ve programlarına yansıtılabilmesi için politika yapıcılara, karar vericilere, hizmet sunanlara topluma yönelik olarak eğitim programları ve eğitim materyalleri geliştirilecektir. İlgili materyaller kullanılarak bilinç artırıcı seminerler düzenlenecek ve kamu politikalarına temel oluşturacak eylem planına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.
Tedbir 174. Kadınlara Karşı Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı uygulamaya konulacaktır.	KSGM	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İşçi ve İşveren Sendikaları, Konfederasyonları, STK'lar	Aralık Sonu	Kadınlara karşı aile içi şiddetin önlenmesi amacıyla bilinçlendirme çalışmaları yapılacak ve ilgili kuruluşların kapasiteleri güçlendirilecektir. KSGM tarafından kadınlara karşı aile içi şiddetin sebep ve sonuçları hakkında yapılan alan araştırmasından elde edilen sonuçların ilgili kurumların plan ve programlarına yansıtılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. Kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin hizmet sunum modelleri yaygınlaştırılacaktır.

Öncelik 84. Suça itilmiş çocukların durumlarını iyileştirecek çalışmalar etkinleştirilecektir.				
Tedbir 175. Suça itilmiş çocuk ve gençlere yönelik takip sistemi oluşturulacak ve çocuk mahkemelerinin sayısı ve personeli artırılabilecektir.	Adalet Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı, MEB, SHÇEK, GSGM, İŞKUR, STK'lar	Aralık Sonu	Suça itilmiş çocuk ve gençlere yönelik hizmetlerin kalitesi artırılabilecektir. Suça itilmiş çocukların ve gençlerin hükümlülük süresinde ıslahı ve topluma kazandırılmaları için uygulanmakta olan programlar çeşitlendirilecek ve etkinleştirilecektir. Bu faaliyetlerin etkisinin değerlendirilebilmesi amacıyla bu çocuklara yönelik takip sistemi oluşturulacaktır.
Öncelik 85. Özürlülere yönelik özel eğitim imkanları artırılacak ve evde bakım hizmetleri desteklenecektir.				
Tedbir 176. Özürlülere yönelik okul öncesi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri geliştirilecek ve özel rehabilitasyon merkezleri etkin bir biçimde denetlenecektir.	MEB	SHÇEK, ÖZİDA	Aralık Sonu	Özürlülerin okula başlamadan önce eğitim alması gereken yer konusunda rehberlik ve danışmanlık hizmetleri geliştirilecektir. Özürlülere hizmet veren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin denetimine ağırlık verilecektir.
Tedbir 177. Özürlü bireylerin evde bakım hizmetlerine ilişkin SHÇEK'in kurumsal kapasitesi güçlendirilecektir.	SHÇEK	Sağlık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, ASAGM, ÖZİDA	Aralık Sonu	Evde bakım hizmetinden yararlanmak için SHÇEK'e özürlüler tarafından çok sayıda başvuru yapılmakta olup bu başvuruların kısa sürede değerlendirilmesinde sorunlar yaşanmaktadır. Bu nedenle evde bakım hizmetlerinin etkinliği artırılarak kurumun kapasitesinin iyileştirilmesi gerekmektedir.
Öncelik 86. Ailenin bütünlüğünün korunması, bilinçlendirilmesi ve ekonomik olarak desteklenmesine yönelik çalışmalar etkinleştirilecektir.				
Tedbir 178. Yoğun göç, hızlı ve çarpık kentleşme sonucunda ortaya çıkan sosyo-kültürel uyum sorunlarını azaltmak amacıyla aile eğitim programları geliştirilecektir.	ASAGM	MEB, RTÜK, SHÇEK, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Aile kurumunun güçlendirilmesi amacıyla, ailenin eğitim ihtiyaçlarının analiz edilmesi ve aile eğitimi müfredatı geliştirme çalışmalarına öncelik verilecek, aile destek hizmet modelleri geliştirilecek ve eğitim programları materyalleri

				hazırlanacaktır. Halihazırda bu eğitimi veren kurumların akreditasyonuna yönelik çalışmalar yapılacaktır.
--	--	--	--	---

D. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİNİN ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

2007 yılı itibarıyla sosyal sigorta programları tarafından kapsanan nüfusun oranı yüzde 81,9'dur.

Sosyal sigorta sisteminin en önemli sorunu, sistemin gelirlerinin giderlerini karşılayamamasıdır. Geçmişte uygulanan erken emekliliğin olumsuz etkilerinin hala devam etmesi, sağlık harcamalarının giderek artması ve sistemin bilgi teknolojisi altyapısındaki eksiklikler, finansman sorununun en önemli nedenleri arasındadır. Sosyal sigorta kuruluşlarına bütçeden yapılan transfer tutarının GSYH'ye oranı 2006 yılında yüzde 3,02 iken, bu oran 2007 yılında yüzde 3,87 olmuştur.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda Anayasa Mahkemesinin kararları doğrultusunda değişiklik yapan ve 8 Mayıs 2008 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 5754 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla 5510 sayılı Kanunun 1 Ocak 2008- 1 Ekim 2008 tarihleri arasında kademeli olarak yürürlüğe girmesi öngörülmüştür. Ayrıca, 5510 sayılı Kanunun ikincil mevzuat çalışmaları da devam etmekte olup, bu kapsamda Genel Sağlık Sigortası İşlemleri Yönetmeliği ve Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği 28 Ağustos 2008 tarih ve 26981 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Bir işte çalışmayan, düşük ücretlerle kayıt dışı çalışan kesimler veya prim ödeme gücüne sahip olmayanlar sosyal sigorta sistemi içinde yer alamamakta ve bu kesimlerin sosyal hizmet ve yardım sistemi aracılığıyla desteklenme ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Ancak, sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanacak kişi ve grupların tespitinde nesnel ölçüt ve standartların oluşturulamaması, sosyal hizmet ve yardım faaliyeti yürüten kuruluşların veri tabanlarının tamamlanmamış ve aralarında iletişim sağlanmamış olması, bu alanda faaliyet gösteren kamu kurumlarının gerek kendi aralarında gerekse sosyal sigorta kuruluşları ve gönüllü kuruluşlarla işbirliğinin yeterince geliştirilememesi ve gerekli sayıda nitelikli personelin bulunmaması gibi nedenlerle sosyal hizmet ve yardım sistemi gerçek ihtiyaç sahiplerine yeterli hizmet sunamamaktadır.

2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca verilen aylıklar, 2007 yılı ikinci dönemi itibarıyla yaşlılar için kişi başına 80,46 TL, özürlüler için 160,92 TL ve maluller için 241,38 TL olmuştur. 2022 sayılı Kanun gereğince 2007 yılı sonu itibarıyla toplam 1.244.174 kişiye, 1.620 milyon TL ödeme yapılmıştır. 2022 sayılı Kanunda 19 Ağustos 2008 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5797 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, 2022 sayılı Kanunla ilgili başvuruların kabulü ve aylık bağlanması işlemlerinin kaymakamlıklar veya valilikler bünyesindeki ilgili birimler tarafından yürütülmesi hususundaki uygulama ortadan kaldırılarak, söz konusu işlemlerin, teşkilatlanmalarının tamamlanmasından sonra, Sosyal Güvenlik İl Müdürlükleri veya Sosyal Güvenlik Merkezleri tarafından yerine getirilmesi öngörülmüştür.

TABLO:IV. 60- Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus

(Kişi)

KURULUŞLAR	2005	2006	2007
I. KAMU ÇALIŞANLARI TOPLAMI (5510 s. K. md. 4/c)	9.481.295	9.517.053	9.335.500
1. Aktif Sigortalılar	2.402.409	2.420.897	2.444.680
2. Aylık Alanlar ¹	1.595.973	1.649.998	1.698.325
3. Bağımlılar	5.482.913	5.446.158	5.192.495
4. Aktif – Pasif Sigortalı Oranı (1)/(2)	1,51	1,47	1,44
5. Bağımlılık Oranı (3+2)/(1)	2,95	2,93	2,82
II. HİZMET AKDİ İLE ÇALIŞAN SİGORTALILAR TOPLAMI (5510 s. K. md. 4/a)	29.454.776	30.884.857	33.662.667
1. Aktif Sigortalılar	6.965.937	7.874.735	8.555.931
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	266.558	271.369	269.075
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	178.178	187.951	215.340
4. Aylık Alanlar ¹	4.308.186	4.510.701	4.763.434
5. Bağımlılar	17.735.917	18.040.101	19.858.887
6. Aktif – Pasif Sigortalı Oranı (1+2+3)/(4)	1,72	0,46	0,46
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	2,97	2,71	2,72
III. BAĞIMSIZ ÇALIŞAN SİGORTALILAR TOPLAMI (5510 s. K. md. 4/b)	15.534.895	15.903.124	14.522.127
1. Aktif Sigortalılar	2.103.651	2.082.318	2.052.584
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	239.388	244.105	243.931
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1.011.333	1.049.206	1.079.785
4. Aylık Alanlar ¹	1.600.294	1.753.025	1.817.685
5. Bağımlılar	10.580.229	10.774.470	9.328.142
6. Aktif – Pasif Sigortalı Oranı (1+2+3)/(4)	2,10	1,93	1,86
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,63	3,71	3,30
IV. ÖZEL SANDIKLAR TOPLAMI (5510 s. K. Geçici md. 20)	307.161	298.266	310.850
1. Aktif Sigortalılar	75.685	85.352	95.341
2. Aylık Alanlar	76.027	77.979	79.388
3. Bağımlılar	155.449	134.935	136.121
4. Aktif – Pasif Sigortalı Oranı (1)/(2)	1,00	1,09	1,20
5. Bağımlılık Oranı (3+2)/(1)	3,06	2,49	2,26
V. GENEL TOPLAM	54.778.127	56.603.300	57.831.144
1. Aktif Sigortalılar	11.547.682	12.463.302	13.148.536
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	505.946	515.474	513.006
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1.189.511	1.237.157	1.295.125
4. Aylık Alanlar	7.580.480	7.991.703	8.358.832
5. Bağımlılar	33.954.508	34.395.664	34.515.645
6. Aktif – Pasif Sigortalı Oranı (1+2+3)/(4)	1,75	1,78	1,79
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,14	2,98	2,87
VI. GENEL NÜFUS TOPLAMI ²	68.900.000	69.700.000	70.586.256
VII. SİGORTALI NÜFUS ORANI (Yüzde)	79,5	81,2	81,9

Kaynak: SGK, DPT.

¹ Kişi sayısıdır.

² 2007 yılı için ADNKS verileri, 2005 ve 2006 yılları için ise 2007 yılı ADNKS verileri esas alınarak DPT tarafından yapılan geçici tahmin rakamları kullanılmıştır.

3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun uyarınca, Sağlık Bakanlığı tarafından muhtaç vatandaşlara sağlık yardımları yapılmaya devam edilmektedir. 2007 yılı sonu itibarıyla toplam yeşil kartlı sayısı 9.132.942 kişi olup, toplam yeşil kart harcaması ise 3.914 milyon TL'dir. 5510 sayılı Kanuna göre, 1 Ekim 2008 tarihinden itibaren 3816 sayılı Kanun kapsamında Yeşil Kart verilen kişiler, Genel Sağlık Sigortalısı sayılmaktadır.

227 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Muhtaç Aylığı ve Vakıf İmaret Yönetmeliği hükümleri uyarınca, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2007 yılında 4.287 muhtaç, özürlü ve yetime aylık kişi başına 251,21 TL ödenmiştir. Türkiye genelinde toplam 108 imarette 77.280 kişiye sıcak yemek, 71.850 kişiye de kuru gıda hizmeti verilmiş, ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı Vakıf Gureba Hastanesi'nde de 6.020 kişiye sağlık hizmeti verilmiş ve bu hizmet için toplam 606 Bin TL tutarında harcama yapılmıştır.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından kişi başına aylık olarak yapılan nakdi yardım miktarı 2007 yılının ilk yarısında 178,54 TL iken, ikinci yarısında 183,73 TL olmuştur. Ayni-Nakdi Yardım Yönetmeliği doğrultusunda SHÇEK tarafından 2007 yılında yaklaşık 28.681 kişiye toplam 47,8 milyon TL tutarında ayni-nakdi yardım ödemesi yapılmıştır.

Bakıma Muhtaç Özürliülerin Tesbiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik hükümlerine göre; her türlü gelirleri toplamı esas alınmak suretiyle; kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendilerine düşen ortalama aylık gelir tutarı bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3'ünden daha az olan bakıma muhtaç özürliülere sunulan bakım hizmetleri kapsamında 2007 yılı itibarıyla 1.435 kişi özel bakım merkezlerinden, 84.759 kişi de evde bakım hizmetinden yararlanmıştır. Bu hizmetlerin karşılığı olarak SHÇEK tarafından, özürliülere bakım hizmeti sunan özel kuruluşlara iki aylık, özürliülere evde bakım hizmeti veren kişilere de bir aylık net asgari ücret tutarında ödeme yapılmaktadır. 2007 yılında SHÇEK tarafından özel bakım merkezleri ve özürliülere bakım hizmeti veren kişilere toplam 46.7 milyon TL tutarında ödeme yapılmıştır.

TABLO:IV. 61- Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kuruluşların 2005 - 2007 Dönemi Sosyal Yardım Harcamaları

Kurumu	Yardım Türü	2005		2006		2007	
		Kişi Sayısı (4)	Gider (Milyon TL)	Kişi Sayısı (4)	Gider (Milyon TL)	Kişi Sayısı (4)	Gider (Milyon TL)
SGK	Yaşlı-Malül ve Sakat Aylığı	1 266 268	1 003,9	1 243 878	1 284,8	1 244 174	1 620,1
SHÇEK	Ayni-Nakdi Yardım	19 735	16,0	27 319	41,0	28 681	47,8
Vakıflar Genel Müdürlüğü	Tüm Sosyal Yardım Uygulamaları	59 390	60,7	94 885	103,6	164 437	143,0
Sağlık Bakanlığı (1)	Yeşil Kart Uygulaması	10 811 554	1 808,7	12 550 892	2 908,3	9 132 942	3 913,9
SYDGM (Fon) (2)	Tüm Sosyal Yardım Uygulamaları	7 429 443	1 304,7	7 420 527	1 389,5	7 516 842	1 413,8
TOPLAM (3)		19 586 390	4 194,0	21 337 501	5 623,6	18 087 076	7 138,5
TOPLAM/GSYH (Yüzde)			0,65		0,74		0,84

Kaynak: DPT, SGK (Emekli Sandığı), Sağlık Bakanlığı, SHÇEK, SYDGM, Vakıflar Genel Müdürlüğü

(1) Kişi sayısı söz konusu yıldaki toplam yeşil kart sahibi kişi sayısını belirtmektedir.

(2) Yararlanan kişi sayısı yararlanma sayısıdır, kişi bazında mükerrerlik olabilir.

(3) Belediyelerin yapmış olduğu sosyal yardım harcamaları veri yetersizliği nedeniyle toplamda yer alamamaktadır.

(4) Sosyal yardım alan kişi sayısında mükerrerlik söz konusu olabilir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) tarafından il ve ilçe vakıfları kanalıyla muhtaç kişilere; aile, sağlık, eğitim ve özürli yardımları ile sıcak yemek ve doğal afet yardımları gibi çeşitli sosyal yardımlar yapılmakta ve proje destekleri verilmektedir. Bu kapsamda SYDGM tarafından, 2006 yılında 7.420.527 kişiye yaklaşık toplam 1.389 Milyon TL; 2007 yılında ise 7.516.842 kişiye yaklaşık toplam 1.413 milyon TL yardım yapılmıştır.

Göç, kentleşme, aile yapısında meydana gelen değişim, nüfus artışı ve işsizlik gibi nedenlerle sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyaç artarak devam etmektedir. 2006 yılında toplam kamu sosyal yardım harcamalarının GSYH'ya oranı yüzde 0,74 iken, bu oran 2007 yılında yüzde 0,84'e yükselmiştir. Sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyacın artmasına paralel olarak SHÇEK'e bağlı sosyal hizmet sunan kuruluş sayılarında da artış görülmektedir.

TABLO:IV. 62- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne Bağlı Kuruluş Sayıları ve Kapasiteleri

Kuruluş Türleri	2005		2006		2007		2008 ¹	
	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite
Yetiştirme Yurdu	110	8 581	112	8 359	113	8 281	112	7 736
Çocuk Yuvası	95	8 677	107	9 534	106	9 534	94	8 003
Huzurevi	66	7 173	69	7 605	69	7 605	66	7 775
Özürlü Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi (Gündüzlü ve Yatılı)	68	2 755	67	3 027	66	3 120	69	4 407
Toplum Merkezi	62	-	66	-	70	-	79	-
Aile Danışma Merkezi	33	-	38	-	38	-	41	-
Kadın Konuk Evi	15	-	17	-	20	-	25	-
Sevgi Evi ve Çocuk Evi	-	-	-	-	45	260	70	1 150
Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi	-	-	-	-	7	174	9	175

Kaynak: SHÇEK

¹ Eylül ayı itibarıyla

2. Temel Amaç ve Hedefler

Sosyal güvenlik sistemi, nüfusun tümünü kapsayan, toplumun değişen ihtiyaçlarını karşılayabilen, mali sürdürülebilirliğe ve etkin denetim mekanizmasına sahip, kaliteli hizmet sunan bir yapıya kavuşturulacaktır.

Sosyal hizmet ve yardımların eşitlik, sosyal adalet, etkinlik ve etkililik ilkeleri doğrultusunda sunulması amacıyla sosyal hizmet ve yardımlara ihtiyaç duyan kişilerin belirlenmesi için nesnel ölçütlerle işleyen bir tespit mekanizması kurulacak ve sistemdeki kuruluşlar arasında iletişim ve işbirliği sağlanacaktır. Sosyal hizmet ve yardımlar alanındaki nitelikli personel eksikliği giderilerek hizmetlerin kalitesi yükseltilecektir.

3. Politika Öncelikleri Ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 87. Sosyal sigorta sistemi, çalışan nüfusun tümünü kapsayacak, sistemde aktüeryal dengeler gözetilecek ve tam otomasyona geçilecektir.				
Tedbir 179. Sosyal sigorta sisteminin bilgi işlem altyapısında kademeli olarak tam otomasyona geçilecektir.	SGK	ÇSGB, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, İŞKUR	Aralık Sonu	Sosyal sigorta sisteminin bilgi işlem altyapısında tam otomasyona geçilerek etkili, erişilebilir ve sürdürülebilir hizmet sunan bir yapı oluşturulacaktır.
Öncelik 88. Sosyal hizmet ve yardımlar sistemi geliştirilecek, sistemden yararlanacak kişilerin belirlenmesi amacıyla ortak veri tabanı oluşturularak nesnel ölçütlerle işleyen bir tespit mekanizması kurulacaktır.				
Tedbir 180. Sosyal Hizmetler Kanunu üzerindeki çalışmalar tamamlanacaktır.	SHÇEK	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Sosyal hizmetler alanında hazırlanan yasa ile korunmaya, bakıma, gelişmeye, destek ve yardıma ihtiyaç duyan birey, aile ve gruplara kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerce sunulan sosyal hizmetlerin temel ilke ve esasları ile model ve niteliği belirlenecek, sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin rehberlik ve denetimin usul ve esasları tespit edilecektir.
Tedbir 181. Sosyal hizmet ve yardımlarla ilgili kuruluşların yetki, görev ve sorumlulukları netleştirilecektir.	Başbakanlık	Sağlık Bakanlığı, DPT, SGK, SYDGM, SHÇEK, Vakıflar Genel Müdürlüğü, TÜİK, ÖZİDA, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Sosyal hizmet ve yardımlar alanında faaliyet gösteren kuruluşların görev, yetki ve sorumluluklarının netleştirilmesiyle, bu kuruluşlar arasındaki işbirliği ve iletişim artırılacak, sistemdeki dağınıklık ve mükerrerlikler giderilecektir. Ayrıca sosyal yardımlardan yararlanma kriterlerinin belirlenmesinden ve bilgi işlem altyapılarının entegrasyonu ile ilgili çalışmaların yürütülmesinden sorumlu kuruluşlar belirlenecektir.
Tedbir 182. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kapsamında yapılan sosyal yardımlardan yararlanacak kişilerin belirlenmesinde kullanılan puanlama formülü geliştirilecektir.	SYDGM	Sağlık Bakanlığı, SGK, SHÇEK, TÜİK, ÖZİDA, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Halihazırda SYDGM tarafından sunulan bazı sosyal yardımlardan yararlanacak kişilerin belirlenmesi için kullanılan puanlama formülü diğer sosyal yardım türlerini de kapsayacak şekilde geliştirilecektir.

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 89. Korunmaya muhtaç çocuklar için alternatif bakım modelleri desteklenecek ve kurumsal bakım hizmetleri iyileştirilecektir.				
Tedbir 183. Korunmaya muhtaç çocuklardan ailesi yanında bakılanların sayısı artırılabilecektir.	SHÇEK	MEB, İçişleri Bakanlığı, SYDGM, TRT ASAGM, Yerel Yönetimler, STK'lar,	Aralık Sonu	Korunmaya muhtaç çocukların aileleri, gelir düzeyini artırıcı projeler ve ayni-nakdi yardımlar yoluyla desteklenecektir. Ailesi yanında bakımı mümkün olmayan çocukların ise, öncelikle koruyucu aile yanında bakımı teşvik edilecektir. Ayrıca, koruyucu aile hizmeti standardının yükseltilmesi amacıyla ilgili meslek elemanları ile koruyucu aileler için eğitim programları düzenlenecektir. Koruyucu aile hizmeti konusunda bilgilendirici ve tanıtıcı kampanyalar düzenlenecektir.
Tedbir 184. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sevgi evi ve çocuk evi modelleri yaygınlaştırılacaktır.	SHÇEK	MEB, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, ÇSGB, İçişleri Bakanlığı, ASAGM, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Korunmaya muhtaç çocuklara hizmet veren kuruluşlar, çocukların gelişimine ve sosyal uyumuna katkıda bulunacak şekilde tasarlanacaktır.
Tedbir 185. Çocuk koruma, bakım ve rehabilitasyon merkezleri ile bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezlerinin sayısı artırılabilecektir.	SHÇEK	MEB, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, ÇSGB, İçişleri Bakanlığı, ASAGM, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Duygusal, cinsel ve fiziksel istismara uğramış, madde bağımlısı, sokakta yaşayan, suça itilmiş çocukların, rehabilite olmadan yetiştirme yurtlarına yerleştirilmesi burada kalan diğer çocuklar açısından önemli sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle bu çocuklara özellikle gündüzlü rehabilitasyon hizmeti sunan merkezlerin kurulması sağlanacaktır.

E. KÜLTÜRÜN KORUNMASI, GELİŞTİRİLMESİ VE TOPLUMSAL DİYALOĞUN GÜÇLENDİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Kültürel altyapının güçlendirilmesi, kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması, dünya ülkeleri ve özellikle Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları ile kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesi, yurt içi ve yurt dışında bulunan kültür varlıklarımızın tespiti, araştırılması, bakım-onarım ve restorasyonu sektörel önceliklerimiz olarak önemini korumaktadır.

Türk kültür, sanat ve edebiyatının yurtdışında tanıtılması ve Türkçe'nin yazı dili birikiminin dünya dillerine kazandırılması amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2005 yılından bu yana yürütülen Türk Edebiyatının Dışa Açılımı (TEDA) projesi kapsamında çeviri ve yayın destek çalışmaları devam etmektedir. Bu çerçevede çeşitli dillere çevrilerek yayımlanan eser sayısı 2007 yılı itibarıyla 181'e ulaşmış durumdadır.

Kültürel hayatın canlandırılması ve kültürel faaliyetlerin ülkenin bütününe yaygınlaştırılması amacıyla, yerel nitelikteki kültür hizmetlerinin yerel yönetimlere devredilmesi ve kültür alanında kamu-özel sektör işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. 5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu kültür alanında kamu- özel sektör işbirliği adına önemli bir açılım sağlamış olmakla birlikte, bu alanda sponsorluk uygulaması, tanıtım eksikliğinden dolayı henüz istenen seviyeye ulaşmamıştır. Bu nedenle kültür ve sanata sponsor olmayı özendirici, tanıtıcı ve kolaylaştırıcı çalışmaların önümüzdeki dönemde devam etmesi önem arz etmektedir. Ayrıca kültür ve sanat faaliyetlerinden toplumun bütün kesimlerinin faydalanabilmesi öncelikli amaçlarımızdandır. Ancak bu faaliyetlerden toplumun hangi kesimlerinden insanların, ne kadar yararlandığı, vatandaşların kültürel etkinlikler için ne kadar zaman ayırdığı ya da boş zamanlarında neler yaptığına ilişkin ciddi bir veri bulunmamaktadır.

Kültürel yabancılaşmanın önüne geçmek için alınan önlemler çerçevesinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından kullanıcılarla etkileşime imkan veren Türkiye Kültür Portalı oluşturulması çalışmalarına devam edilmektedir. Ayrıca toplumsal diyalogu, dayanışmayı, uzlaşi ve hoşgörü kültürünü öne çıkartacak, toplumsal bağlarımızı güçlendirecek tedbirlerin tespit edilmesi amacıyla ilgili tüm kamu kurumlarının, STK'ların, akademisyen ve aydınların katılımlarının sağlanacağı bir Milli Kültür Eylem Planı hazırlanması için çalışmalar yapılması önem arz etmektedir.

Yoğun göç ve çarpık kentleşmenin oluşturduğu sorunlar, toplumsal bütünlüğü ve uyumu zedeleyici ortamlar oluşturmaktadır. Bu kapsamda, yerel yönetimler ve STK'ların toplumsal dayanışma, yardımlaşma ve bir arada yaşama kültürünü geliştirecek faaliyetlere ağırlık vermeleri gerekmektedir. Diğer taraftan, kültürümüzde önemli yer teşkil eden vakıflar, geçmişte toplumsal kalkınmanın temininde aktif rol üstlenmişken, günümüzde bu anlamda oldukça geri planda kalmışlardır. Genel anlamıyla STK'ların, özelde ise vakıfların özellikle kültürel ve sosyal politikalar alanında katma değer oluşturma potansiyelleri oldukça yüksektir. Bu çerçevede, vakıfların bu alanda ne miktarda katma değer yaratabileceklerinin araştırılması gerekmektedir. Bu bağlamda, kültürümüzün güçlü yönlerinden biri olarak değerlendirilen toplumsal yardımlaşma ve dayanışma duygusunun kurumsal kökenleri hakkında bilimsel bir araştırmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Hayatın her alanında yaşanan hızlı değişim, aile ve toplum içi kültürel ve sosyal ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. Eğitim, işsizlik, sosyal güvenlik, sosyal katılım, karar alma süreçlerine katılım, yabancılaşma, toplumsal duyarlılık, bireysel gelişim ve özgüven gibi gençleri yakından ilgilendiren konularda kurumlar arasında etkin bir eş güdüm gerekmektedir.

Kültürel değişimin hızlanması aile kavramının önemini daha da artırmaktadır. Ekonomik gelişmenin sosyal kalkınma ile tamamlanabilmesi için aile kurumunun güçlendirilmesi, statüsünün geliştirilmesi ve aile üyelerinin yaşam standartlarının yükseltilmesini amaçlayan politikalar, temel gereklilikler haline gelmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Toplumsal değişim sürecinde kültürel zenginliğimizin korunması, geliştirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması kültür politikalarının temelini oluşturacaktır. Sosyal ve ekonomik politikalarda kültür boyutunun dikkate alınması ve kültür politikalarının hayata geçirilmesinde yerel yönetimlerin ve STK'ların etkin katılımı sağlanacaktır. İhtiyacını duyduğumuz değerlerle zenginleştirilerek geçmişten geleceğe taşınan kültürel birikimimizi ve kimliğimizi, özgüvenli bir şekilde çağımızın değerleriyle bütünleştirebilecek bireyleri yetiştirmek amacıyla gerekli tedbirler alınacaktır. Ayrıca, ortak kültürel değerlerimiz etrafında ve farklılıklara saygı çerçevesinde tüm bireylerin hoşgörü, uzlaşma kültürü ve toplumsal dayanışma içerisinde yaşaması amaçlanmaktadır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 90. Kültürel mirasımızın korunması, tanıtılması ve geliştirilmesine önem verilecektir.				
Tedbir 186. Kültürel mirasımızın korunması, tanıtılması ve kamuoyu bilincinin artırılması sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	MEB, TÜİK, Diyanet İş. Bşk., Devlet Arş. Gn. Md., Vakıflar Gn. Md., Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Yurt içindeki ve dışındaki tarihi eserlerimiz ile kültürel mirasımızın korunması sağlanacaktır. Kültürel mirasımıza yönelik bilincin geliştirilmesi amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı ile ortaklaşa gerçekleştirilecek bir proje kapsamında "Halk Kültürü" dersinin ilköğretim kurumlarında okutulması sağlanacaktır. Yazma eserlerin restorasyonu yapılarak, tıpkıbasımı ve günümüz Türkçesine çevirisi yapılacaktır. Süleymaniye ve Beyazıt Devlet Kütüphanelerindeki yazma eser koleksiyonlarının dijital ortama aktarılması tamamlanacaktır.

Tedbir 187. Türkçe'nin geliştirilmesi, doğru ve etkin kullanımı artırılacaktır.	Türk Dil Kurumu	Kültür ve Turizm Bakanlığı, MEB, YÖK, TRT, TÜBİTAK, Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Anadolu Ajansı	Aralık Sonu	Bilim, eğitim, öğretim, yayın kuruluşlarında Türkçenin doğru ve etkin kullanımı sağlanacaktır. Yazılı ve görsel basında ve ticari alanda yabancı kelimeler yerine Türkçe kelimelerin kullanımının özendirilmesine çalışılacak, işyeri adlarındaki yabancılaşmaya karşı yasal düzenlemeler yapılacaktır. Türk işaret dilinin oluşturulması, sözlüğünün ve dil bilgisinin hazırlanması sağlanacaktır.
Öncelik 91. Toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanmasına yönelik tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 188. Toplumsal dayanışmanın artırılması amacıyla hoşgörü ve toplumsal diyalogu geliştirici tedbirler alınacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	TÜİK, Vakıflar Gn. Md.lüğü, STK'lar	Aralık Sonu	Toplumumuzda dayanışma, uzlaş ve hoşgörü kültürünü besleyen toplumsal kurum ve kaynakların tespiti ile bu kültürü zayıflatan etkenlerin ortaya çıkarılmasına yönelik sosyal araştırmalar yapılacaktır. STK'lar ve vakıflar politika oluşum süreçleri hakkında bilgilendirilerek, toplumsal yardımlaşmanın ve günümüzde devletin üzerinde olan hizmetlerin yürütülmesinde etkin rol almaları sağlanacaktır.
Tedbir 189. Gençlerin toplumla bütünleşmiş, özgüven sahibi, sağlıklı bireyler olarak yetişmelerini ve toplumsal hayata aktif katılımlarını sağlayacak tedbirler alınacaktır.	GSGM	MEB, DPT, SHÇEK, ASAGM, RTÜK, Üniversiteler ve STK'lar	Aralık Sonu	Başta AB olmak üzere, örnek ülke uygulamaları incelenip bir Ulusal Gençlik Stratejisi oluşturulacaktır. Gençlik Meclislerinin kurulması teşvik edilerek gençlerin karar alma süreçlerine katılımları sağlanacaktır. Gençlerin yaygınlaşan şiddet ve zararlı alışkanlıklardan uzak durmalarını temin maksadıyla spor ve sanata yönlendirilmeleri sağlanacaktır. İnternet ortamında gençleri ve çocukları tehdit eden unsurların zararlarını en aza indirebilmek için gençlerin interneti ne amaçlarla kullandığına ilişkin araştırma yapılacaktır.

Öncelik 92. Kültürel ürün ve tesislerin etkin kullanılması, ölçülmesi ve ekonomik değer kazandırılmasına önem verilecektir.				
Tedbir 190. Kültürel tesis ve faaliyetler kademeli olarak yerel yönetimlere devredilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Üniversiteler	Aralık Sonu	Kütüphane ve kültür merkezleri gibi yapıların yerel yönetimler ile üniversitelere devredilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 191. Kültürel ürün ve hizmetlerin milli gelir ve ihracat içerisindeki payı artırılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	DTM, TRT, Özel Sektör, Meslek Odaları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Kültür turizminin geliştirilmesi, maddi kültür ürünlerinin yurtdışında tanıtılması ve ihracat ürünlerine dönüştürülmesi sağlanacaktır. Sinema ve belgesel film gibi kültürel ürünlerin üretimi teşvik edilerek milli gelir ve ihracat içindeki payı artırılacaktır.
Tedbir 192. Kültür alanında uluslararası standartlara uygun veri üretilmesi sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	TÜİK, Üniversiteler, STK'lar, Özel sektör	Aralık Sonu	Bilgisayar, internet, televizyon v.b kitle iletişim araçlarının kültürel amaçlarla kullanıma oranları, insanların hangi kültürel etkinlikler için ne kadar zaman ayırdıkları ve harcama yaptıklarının tespit edilmesine yönelik saha araştırmaları yapılacaktır. Kültür Merkezleri, Devlet Opera ve Balesi ve Devlet Tiyatrolarında yapılan faaliyetler ve yararlanıcılarının profiline ilişkin çalışmalar yürütülecektir.

F. SOSYAL HARCAMALARDA ETKİNLİK VE KALİTENİN ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

Eğitim, sağlık ve sosyal koruma harcamalarını içeren sosyal harcamaların GSYH'ya oranında 2002 yılından sonra bir artış görülmektedir. 2003 yılında kamu eğitim harcamalarının GSYH'ya oranında bir düşme yaşansa da, özellikle aynı yılda başlatılan Eğitime Yüzde Yüz Destek Kampanyası çerçevesinde, eğitime sağlanan katkıların tamamının vergi indiriminden faydalanabilmesine imkan verilmiş ve özel sektörün eğitime katkısı artmıştır. 2009 yılına kadar olan dönemde kamu eğitim harcamaları yaklaşık olarak aynı düzeyini korumuştur. 2009 yılında ise yeni kurulan üniversitelerin harcamaları nedeniyle kamu eğitim harcamalarının GSYH'ya oranının yükselmesi beklenmektedir. Eğitim harcamalarının GSYH'ya oranında artışlar olsa da okullaşma oranının düşüklüğü ve bölgeler arası farklılıklar gibi erişim sorunları ile fiziki altyapı yetersizlikleri, müfredatın güncellenmesi, öğretmen niteliklerinin geliştirilmesi ve eğitim materyallerinin müfredatla uyumunu içeren kalite sorunları devam etmektedir.

2001-2008 döneminde sosyal korumaya ilişkin harcamalarda özellikle emekli aylığı ödemelerinin artması ile beraber önemli artışlar yaşanmıştır. 2008 yılında sosyal koruma harcamalarının GSYH'ya oranındaki azalmanın nedeni prim yapılandırma uygulamasından elde edilen gelirin sosyal güvenlik sisteminin finansman açığını düşürmesidir. Sosyal koruma harcamalarında artışlar kaydedilmesine rağmen sosyal dışlanma, yoksulluk ve gelir dağılımı dengesizliği gibi sorunlar bu alanda öne çıkmaktadır.

2001-2004 döneminde sağlık harcamalarında da önemli oranda artışlar yaşanmış, sağlık harcamalarını sınırlamaya yönelik olarak alınan bazı tedbirler ve döviz kurunun değerinin düşük kalması nedeniyle sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı 2004 yılı sonrasında yaklaşık olarak aynı düzeyini korumuştur. Söz konusu dönemde, sağlık harcamalarındaki (kur etkisinden arındırılmış) genel artış trendine rağmen fiziki altyapı ve sağlık personelinin gerek nicelik gerekse nitelik olarak yetersiz kalması ve bölgeler arasında dengeli bir şekilde dağılmaması, koruyucu sağlık hizmetlerinin yetersizliği, erişime ilişkin sorunlar ile etkili bir sevk zincirinin oluşturulamaması gibi nedenlerle sağlık hizmetlerinde kalite sorunu önemini korumaktadır.

TABLO:IV. 63- Sosyal Harcamaların Gelişimi

(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)									
SOSYAL HARCAMALAR	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 (1)	2009 (2)
EĞİTİM (3)	3,1	3,5	3,3	3,1	3,0	3,1	3,1	3,0	3,3
SAĞLIK (3)	3,2	3,7	3,8	3,9	3,9	4,0	4,0	3,9	3,9
SOSYAL KORUMA	5,7	6,3	7,2	7,0	7,3	7,2	7,3	7,0	7,4
Emekli Aylıkları ve Diğer Harcamalar (4)	5,3	5,6	6,4	6,3	6,5	6,4	6,6	6,2	6,4
Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemeler (5)	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,5	0,4	0,6	0,8
Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri	0,2	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3	0,2	0,1
TOPLAM	12,0	13,5	14,3	14,0	14,2	14,3	14,4	13,9	14,6

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Konsolide ve katma bütçeli kuruluşlar (2006 yılından itibaren merkezi yönetim kapsamındaki kuruluşlar), bütçe dışı fonlar, KİT'ler, sosyal güvenlik kuruluşları, döner sermayeler ve mahalli idarelerin harcamalarını içermektedir. Ayrıca, sosyal yardım mahiyetinde olan yeşil kart harcamaları sağlık harcamaları kapsamında değerlendirilmiştir.

(4) Sosyal güvenlik kuruluşlarıncı ödenen emekli aylıklarının yanı sıra bu kuruluşların diğer giderlerini ve İşsizlik Sigortası Fonunun giderlerini içermektedir.

(5) Konsolide ve katma bütçeli kuruluşlar (2006 yılından itibaren merkezi yönetim kapsamındaki kuruluşlar), Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun sağlık ve eğitim dışı harcamaları ile Emekli Sandığı tarafından primsiz ödemeler kapsamındaki harcamaları içermektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Önümüzdeki dönemde eğitim, sağlık ve sosyal koruma sisteminde maliyet etkin bir yaklaşımla erişim, etkinlik ve kalitenin artırılması amaçlanmaktadır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 93. Sosyal harcamaların maliyet etkinliği artırılabacaktır.				
Tedbir 193. Sosyal hizmet ve yardımlara yapılan harcamaların maliyet etkinliği artırılabacaktır.	Maliye Bakanlığı	ÇSGB, DPT, Hazine Müsteşarlığı, SGK, SYDGM, İŞKUR, ÖZİDA, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Sosyal devlet anlayışı çerçevesinde yapılan düzenlemeler sonrasında sosyal hizmet ve yardımlar için kaynak ihtiyacı hızla artmaktadır. Bu durum kamu bütçeleri üzerinde önemli bir baskı oluşturmaktadır. Bu alana ayrılan kaynakların etkin kullanılması sağlanacaktır.

IV. BÖLGESEL GELİŞMENİN SAĞLANMASI

A. BÖLGESEL GELİŞME POLİTİKASININ MERKEZİ DÜZEYDE ETKİNLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Bölgeler ve iller arası gelişmişlik farklarının azaltılması, geri kalmış yörelerde gelir seviyesinin artırılması, ekonomik faaliyet çeşitliliğinin sağlanması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yerel dinamikleri ve potansiyelleri harekete geçirecek girişimlerin desteklenmesi, kurumsal kapasitenin ve işbirliğine dayalı rekabetin geliştirilmesi ile kaynakların yerinde ve etkin kullanılması ihtiyacı devam etmektedir.

AB'ye katılım süreciyle birlikte, Türkiye'nin gerek kendi bölgeleri, gerekse AB üyesi ülkelerle arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması hususu daha da önem kazanmıştır.

Bölgesel gelişmenin hızlandırılabilmesi için operasyonel nitelikli programlara, tanımlanmış finansman kaynaklarına ve yerel düzeyde kalkınma ajanslarına ve teknik kapasitesi yüksek kurumsal altyapıya olan ihtiyaç devam etmektedir.

TABLO:IV. 64- Düzey 2 İstatistiki Bölge Birimleri (İBB) Bazında Çeşitli Göstergeler

Bölgeler	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sırası (2003)	Nüfusun Payı (2007) (Yüzde)	2000-2007 Yıllık Nüfus Artış Hızı (Yüzde)	Şehirleşme Oranı (2007) (Yüzde) *	Net Göç Oranı (1995- 2000) (Binde)	Bölgelerin GSYH'ya Katkısı (2001) (Yüzde)	Kişi Başına GSYH Endeks Değerleri (2001)	İşsizlik Oranı (2006) (Yüzde)	İstihdamın Sektörel Yapısı (2006)			Üniversite Sayısı (2008)	Bütçe Gelirinin Giderlerini Karşılama Oranı (2007)
									Tarım Sektörü Payı (Yüzde)	Sanayi Sektörü Payı (Yüzde)	Hizmetler Sektörü Payı (Yüzde)		
TR10 (İstanbul)	1	17,8	3,3	88,9	46,1	21,3	143	11,2	0,5	41,9	57,6	29	8,9
TR51 (Ankara)	2	6,3	1,6	92,7	25,6	7,6	128	12,1	7,5	25,2	67,3	10	1,7
TR31 (İzmir)	3	5,3	1,5	84,9	39,9	7,5	150	11,2	17,5	31,2	51,3	6	4,0
TR41 (Bilecik, Bursa, Eskişehir)	4	4,8	1,5	81,7	38,7	5,2	117	7,6	17,3	45,1	37,6	4	1,6
TR42 (Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)	5	4,3	1,7	63,2	-9,5	7,6	191	10,7	20,0	34,6	45,4	6	7,7
TR21 (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ)	6	2,1	1,1	66,3	43,4	2,5	127	8,0	22,9	30,0	47,1	3	1,6
TR62 (Adana, Mersin)	7	5,1	0,4	74,1	-6,9	5,8	112	16,2	26,1	21,5	52,3	3	1,5
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	8	3,7	0,6	49,9	35,8	4,2	113	7,4	34,9	22,7	42,3	3	1,0
TR61 (Antalya, Burdur, Isparta)	9	3,5	-0,2	63,0	47,2	3,5	95	7,3	32,6	14,3	53,1	3	1,2
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	10	2,3	0,5	56,3	11,6	2,2	98	6,2	47,7	15,0	37,3	2	0,8
TR81 (Bartın, Karabük, Zonguldak)	11	1,4	-0,1	48,9	-69,1	1,6	108	5,9	36,5	23,8	39,4	3	1,4
TR33 (Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak)	12	4,2	-0,5	60,0	-5,8	3,9	88	7,2	40,6	24	35,3	4	0,8
TR52 (Karaman, Konya)	13	3,1	-1,5	71,4	0,0	2,7	75	10,6	33,5	18,9	47,5	2	0,7
TRC1 (Adıyaman, Gaziantep, Kilis)	14	3,2	1,6	77,6	-22,9	2	65	15,1	23,3	35,2	41,5	3	0,6
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	15	4,0	0,7	55,9	-30,2	2,9	74	12,1	33,3	22,3	44,4	3	0,9
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	16	3,3	-1,2	68,7	-28,6	2,4	66	11,3	26,8	23,2	50,0	3	0,6
TR71 (Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde)	17	2,1	-1,9	59,2	-19,4	2,1	85	10,5	42,0	16,3	41,7	5	0,7
TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	18	3,9	-1,3	59,3	-46,7	3,2	73	6,6	50,9	15,1	34,1	4	0,5
TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize, Trabzon, Ordu)	19	3,5	-3,2	55,5	-26,1	3,1	67	5,7	52,2	11,9	35,9	6	0,5
TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)	20	2,3	-1,4	65,6	-27,1	1,7	67	13,7	44,1	13,6	42,1	4	0,3
TR82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	21	1,0	-2,4	53,3	-39,8	0,9	70	5,0	58,8	10,3	31,3	3	0,4
TRA1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum)	22	1,5	-3,2	59,3	-43,5	1	50	5,4	47,5	8,6	43,8	3	0,3
TRC2 (Diyarbakır, Şanlıurfa)	23	4,2	0,9	59,5	-39,5	2,2	54	12,0	26,9	16,2	56,8	2	0,3
TRC3 (Batman, Mardin, Siirt, Şırnak)	24	2,7	1,1	62,4	-46,8	1,2	46	15,7	20,0	17,5	62,5	4	0,2
TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)	25	1,6	-0,2	48,3	-57,3	0,6	34	5,2	56	5,9	37,8	3	0,2
TRB2 (Bitlis, Hakkari, Muş, Van)	26	2,8	0,0	49,5	-39,5	1	35	8,5	48,5	10,7	41,1	5	0,2
Türkiye		100	0,6	70,5		100	100	9,9	27,3	25,4	47,3	126	

Kaynak : DPT, TÜİK, Maliye Bakanlığı

*Şehir nüfusu il ve ilçe merkezleri nüfusunu kapsamaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ile DPT Müsteşarlığının koordinasyonunda; ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla, il ve bölgeden gelen talep ve öneriler ile Rekabet Gündemi çalışmasında ortaya çıkan öncelikler de dikkate alınarak hazırlanan GAP Eylem Planı yürürlüğe konulmuştur. Eylem Planı kapsamında, GAP'ın 2008-2012 döneminde tamamlanması hedeflenmiştir. Bu çerçevede GAP Eylem Planında yer alan faaliyet ve projeler için 2008-2012 döneminde toplam 26,7 milyar TL'lik kaynak kullanılacaktır. Söz konusu kaynağın 7,3 milyar TL tutarı mevcut eğilimlere ve yürüyen proje stokuna göre daha önce planlanmış olağan ödeneklerden oluşmaktadır. Eylem Planının ortaya çıkardığı ek finansman ihtiyacı olan 19,4 milyar TL'nin, 4,9 milyar TL tutarındaki kısmı merkezi bütçe dışından finanse edilecek olup, merkezi bütçe kapsamında sağlanması öngörülen tutar 14,5 milyar TL'dir. GAP Eylem Planı için 2008-2012 döneminde gereken 14,5 milyar TL tutarındaki ek finansmanın; 1 milyar TL'si 2008 yılında, 13,5 milyar TL'lik kısmının ise 2009-2012 döneminde sağlanması planlanmıştır.

İllerde ekonomik ve sosyal gelişme sürecinin temel imkan ve kısıtlarını tespit etmek, yerel paydaşların bu sürece ilişkin değerlendirmelerini almak, bu sürece ivme kazandıracak girişimleri ortaya çıkarmak amacıyla Konya, Van, Erzurum, Samsun ve İstanbul illerinde Ekonomik ve Sosyal Konsey toplantıları düzenlenmiştir. Toplantılarda, bölgesel kalkınmaya ivme kazandıracak yeni proje fikirleri ile uygulanmakta olan projelerden hızlandırılması gerekenler üzerinde durulmuştur. Ayrıca, öncelikler ve temel ihtiyaçlar anlamında bu bölgelerde kurulacak olan kalkınma ajansların kuruluş çalışmalarının hızlandırılması için ön görüşmeler yapılmıştır.

5779 sayılı Kanun uyarınca DPT Müsteşarlığı bütçesinde yer alan ve her yıl Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) bulunan İl Özel İdareleri ile belediyelerin muhtelif projelerine destek sağlanan, Mahalli İdareler Ödeneği uygulamasına 2008 sonu itibarıyla son verilmiştir. 5779 sayılı Kanun ile illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi de dikkate alınarak mahalli idarelere genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından doğrudan pay ayrılmak suretiyle gelirlerinde reel iyileştirme ve istikrar sağlanmıştır. Bu şekilde, ülke genelinde yaşanan ekonomik gelişmenin mahalli idarelerin uygulamaları aracılığıyla bölgesel ve yerel düzeye de yansması hedeflenmiştir.

2008 yılında; 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ile 5302 sayılı İl Özel İdareleri Kanununda değişiklik yapan 5793 sayılı Kanun ile köylere hizmet götürme birlikleri ve il özel idarelerinin uygulama açısından görev ve yetki alanları genişletilmiş, merkezi kamu kuruluşları ve mahalli idarelerin işbirliği kolaylaştırılmış yerelde yapılacak yatırımların yerinden takip ve koordinasyonunda yeni imkanlar sağlanmıştır. Bu çerçevede, birbirini tamamlar nitelikteki 5779 ve 5793 sayılı kanunlarla mahalli idarelerin yerel ve bölgesel gelişme alanındaki ekonomik imkanları, yetki ve sorumlulukları artırılmıştır. 5084 sayılı teşvik kanunu çerçevesinde 2004 yılı başından 2008 yılı Eylül ayı sonuna kadar, bedelsiz yatırım yeri tahsisi kapsamında Türkiye genelinde cari fiyatlarla yaklaşık 3,5 milyar TL tutarında yeni yatırım öngörülmüştür. Söz konusu yatırımların yüzde 13,3'lük kısmının Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Aynı dönemde, enerji desteği teşvik unsuru kapsamında yaratılması öngörülen ilave istihdam Türkiye genelinde yaklaşık olarak 94 bin kişi iken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin toplam ilave istihdam içerisindeki payı yüzde 21,3'tür.

Kentsel büyüme kutbu işlevi görecektir ve çevrelerine hizmet verme potansiyeli yüksek 12 (oniki) cazibe merkezi için özel destek programı çalışmalarına DPT koordinasyonunda

2008 yılı içerisinde başlanmıştır. Bu kapsamda; pilot uygulama olarak belirlenen Diyarbakır için merkezi ve yerel aktörlerin geniş katılımıyla bir dizi programlama çalışması yapılmıştır. Bu süreçte; öncelikli alanlar ve işbirliği yapılacak aktörler tespit ve tayin edilmiş, Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı Diyarbakır Pilot Uygulaması Program Belgesi hazırlanmıştır. Söz konusu Program Belgesi ile Diyarbakır ili için stratejik müdahale alanları, uygulanması öngörülen projeler ve faaliyetler ile kurumsal çerçeve ortaya konulmuştur. Diğer taraftan; program kapsamında yürütülecek olan çalışmaların dayanağını oluşturacak Yüksek Planlama Kurulu Kararına göre fiili proje uygulamalarına 2008 yılı sonunda başlanması planlanmıştır.

AB'ye üyelik sonrası yapısal fonlar ve uyum fonu kullanımında pratik bilgi ve deneyim elde etmek amacıyla AB fonları ile desteklenen bölgesel kalkınma programı uygulamaları sürdürülmüştür. Sona eren programlar için etki değerlendirmesi çalışmaları başlatılmıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bölgesel gelişme politikaları; AB'ye uyumu da dikkate alarak, bir taraftan bölgelerin ekonomik verimliliğini yükseltmek suretiyle ulusal kalkınmaya, rekabet gücüne ve istihdama katkısı artırırken, diğer taraftan da bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltma amacına hizmet edecek, iç göç hareketlerinin sosyal, ekonomik ve kentsel gelişme bakımından uyumlu ve istikrarlı bir yapıya kavuşmasını ve refahın ülke geneline dengeli dağılmasını sağlayacaktır.

Ulusal düzeyde bölgesel ve mekansal gelişmenin yasal ve teknik çerçevesi geliştirilecek, yerel düzeydeki kuruluşlarla işbirliği içinde bölgesel gelişme stratejileri ve planları hazırlanacak, alt ölçekli (bölge ve il) plan ve stratejilerin kapsamı ile ilke ve standartları belirlenecektir.

Bölgelerde iş fırsatları ve yaşam kalitesinin artırılmasına, ulaşılabilirliğin ve bölge içi ve bölgeler arası etkileşimin geliştirilmesine yönelik olarak, kamu yatırım uygulamalarında ve hizmet arzında mekansal önceliklendirme ve odaklanma sağlanacak, başta potansiyeli yüksek kentler olmak üzere sosyal ve fiziki altyapı güçlendirilecektir.

Kamunun yerel ve bölgesel kalkınmaya ilişkin destek politikaları, bölgesel gelişme düzey ve potansiyelleri dikkate alınarak gözden geçirilecek; başta daha seçici ve mekansal odaklı devlet yardımları olmak üzere, girişim sermayesi, kredi garanti fonları, mikro-kredi kurumları, farklılaştırılmış asgari ücret uygulaması ve girdi maliyetlendirmesi gibi yatırımları, üretimi ve istihdamı artırıcı yeni araçlar geliştirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 94. Ülke genelinde mekânsal ve bölgesel gelişme politika çerçevesi oluşturulacak, bölgesel gelişme stratejilerinin ve planlarının esasları ve standartları belirlenecektir.				
Tedbir 194. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) hazırlanacaktır.	DPT	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, İlgili Bakanlıklar, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Bölgesel gelişme açısından ulusal düzeyde eşgüdümü sağlamak, uygulamayı yönlendirmek ve hazırlanacak alt ölçekli plan ve stratejilere genel bir çerçeve oluşturmak üzere BGUS hazırlanacaktır. BGUS stratejik plan yöntemiyle hazırlanacak ve ulusal ölçekte mekansal gelişme perspektifini de içerecektir.
Tedbir 195. Bölgesel gelişme stratejilerinin ve planlarının esasları ve standartları belirlenecektir.	DPT	İlgili Bakanlıklar, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	İyi uygulama örnekleri, güncel ihtiyaçlar, AB'ye uyum ve bölgesel gelişme alanında oluşan yeni şartlar dikkate alınarak stratejik bakış açısını esas alan, operasyonel nitelikli yeni bir bölgesel gelişme stratejisi/planı formatı geliştirilecektir. Kalkınma ajanslarının uygulamalarına paralel olarak bölgesel gelişme planlarının üst ölçekli plan statüsü ve uygulamadaki etkinliği güçlendirilecektir.
Tedbir 196. GAP Eylem Planı etkin şekilde uygulanacaktır.	GAP BKİB	İlgili Kuruluşlar	Yıl Boyunca	2008 yılında uygulamaya konulan GAP Eylem Planı kapsamındaki faaliyetler ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından takvimine uygun olarak gerçekleştirilecektir. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı uygulamayı izleyerek GAP Yüksek Kuruluna periyodik olarak raporlayacaktır.

Öncelik 95. Yerel ve merkezi kuruluşlar arasında mekansal gelişim planlamasıyla ilgili görev ve yetkiler belirgin bir şekilde tanımlanacak ve etkin bir denetim mekanizması oluşturulacaktır.				
Tedbir 197. Bölgesel gelişme ve mekansal gelişim planlaması ilişkisi güçlendirilecek, mekansal planlama hiyerarşisi ile bu alandaki sorumlu kuruluşların görev ve yetkileri yeniden tanımlanacaktır.	Başbakanlık	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, İlgili Bakanlıklar, DPT, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Geliştirilen yeni bölgesel gelişme yaklaşımı çerçevesinde bölgesel planlar ile mekansal gelişim planlaması arasındaki ilişki ve uyum yerindenlik ilkesi doğrultusunda güçlendirilecektir. Kırsal ve kentsel alanlarda imar mevzuatı ve planlama hiyerarşisi ile ilgili mevzuat gözden geçirilerek işlevler, yetkiler ve sorumluluklar uyumlu hale getirilecektir. Söz konusu mevzuatta yetki, sorumluluk ve denetim sorunları giderilerek, bölgesel planlardan başlamak üzere plan hiyerarşisinin etkin bir şekilde kurulması, böylece kentsel altyapı ve kırsal yerleşme gibi konularda yatırımların daha hızlı ve verimli şekilde yapılması sağlanacaktır. Planların hazırlanmasında bölgesel gelişme planlarının öngörülerine, cazibe merkezlerine, gelişmekte olan kırsal merkezi yerleşim yerlerine, yapılaşma baskısı altındaki turizm yörelerine, koruma alanlarına ve afet riski yüksek yörelere öncelik verilecektir.

B. YEREL DİNAMİKLERE VE İÇSEL POTANSİYELLERE DAYALI GELİŞMENİN SAĞLANMASI

1. Mevcut Durum

Merkezden tasarlanan ve uygulanan bölgesel gelişme ve yerel kalkınma politikalarının yanı sıra, son yıllarda, yerel dinamiklere ve içsel potansiyellere dayanan uygulamalara da ağırlık verilmeye başlanmıştır.

Yerel potansiyeli harekete geçirerek illerini ve bölgelerini kalkındırmak üzere birçok yerel kalkınma girişimi ortaya çıkmıştır. Bu yerel kalkınma girişimlerinin oluşumu ve gelişmesi, bölgesel kalkınma plan ve stratejileri kapsamındaki proje ve faaliyetlerin katılımcı bir yaklaşımla uygulanması amacıyla teşvik edilmektedir.

Hem bölgesel gelişme politikasının ve uygulamalarının AB'ye uyumu, hem tespit edilen öncelikli bölgelerde yerel kalkınma potansiyelleri ve girişimlerinin harekete

geçirilmesi amacıyla, Türkiye-AB mali işbirliği kapsamında ortak finansmanla uygulamaya konulan özel bölgesel kalkınma programlarına devam edilmektedir.

Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP) (Bitlis, Hakkari, Muş, Van), ile TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat), TR82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop) ve TRA1 (Bayburt, Erzurum, Erzincan) Düzey 2 Bölgeleri (SKE) Kalkınma Programı kapsamında, projelerin uygulama süreci tamamlanmıştır.

TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars), TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat), TR52 (Karaman, Konya) ve TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli) Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma (AKKM) Programı kapsamında uygulanan projelerin 2008 yılı Kasım ayı sonu itibarıyla ve TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon) Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı (DOKAP) kapsamında uygulanan projelerin 2009 yılı Kasım ayı sonu itibarıyla tamamlanması planlanmaktadır.

DOKAP programı ve GAP BKİ İdaresi tarafından koordine edilen GAP programı ile birlikte, AB-Türkiye ortak finansmanı ile yürütülen bölgesel kalkınma programlarının toplam bütçesi 259 milyon euroya ulaşmış olacaktır.

DPT Müsteşarlığı koordinasyonunda yürütülmüş olan programlardan SKE programı kapsamında 373 proje başarı ile tamamlanmış, bu projelerin hayata geçirilmesi ile 47 milyon euro hibe destek bölge kalkınması için harcanmıştır. Söz konusu projelerin toplam bütçesi proje sahiplerinin sağladığı eş finansman katkısı ile yaklaşık 65 milyon euroyu bulmaktadır. SKE programı kapsamında uygulanan projeler dahilinde 1.352 kişiye geçici ve sürekli iş olanağı sağlanmış ve yaklaşık 28.570 kişi eğitilmiştir. DAKP programında ise 297 proje başarı ile tamamlanmış ve yaklaşık 29 milyon euro hibe destek bu yolla bölgeye aktarılmıştır. Yaklaşık olarak 2.125 kişi söz konusu 297 projenin uygulanması ile geçici veya sürekli olarak çalışma imkanına kavuşmuştur.

Halen devam etmekte olan AKKM Programında Eylül 2008 sonu itibarıyla 472 proje başarı ile tamamlanmış olup tamamlanan projelerin hibe miktarları toplamı 77,5 milyon euroyu bulmaktadır. Yararlanıcıların eş-finance katkısıyla bütçeleri toplamı yaklaşık 110 milyon euroyu bulan bu projeler kapsamında, 2.324 kişi geçici veya sürekli olarak istihdam edilmiş ve yaklaşık olarak 40.610 kişi eğitilmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bölgesel gelişme politikaları ve uygulamaları öncelikle yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayandırılacak, görece az gelişmiş bölgeler ve gelişme potansiyeli yüksek merkezler bakımından farklılaştırılacak, yenilikçi, çok boyutlu ve çeşitlendirilmiş araçlarla donatılacaktır. Uygulamalar; DPT koordinasyonunda, Kalkınma Ajanslarıyla işbirliği halinde hazırlanacak bölgelerin gelişme stratejileri ve planları çerçevesinde yeterli finansman ile desteklenecektir.

Bölgesel ve yerel ekonomi, ekonomik yapılanma ve gelişmenin temeli olarak alınacak, özellikle az gelişmiş bölgelerde yerel düzeyde uzmanlaşmayı destekleyecek şekilde beşeri kaynaklar geliştirilecek, girişimcilik yaygınlaştırılacak, yerel istihdamı ve sermaye birikimini hızlandırıcı tedbirler alınacaktır.

Yörelere özgü ve yenilikçi politikaların belirlenmesi ve desteklenmesi ile koordinasyon çalışmaları yerel düzeydeki kuruluşlarla işbirliği içinde yapılacak, özellikle

potansiyeli yüksek bölgelerde kendini besleyen kalkınma finansmanının temelleri atılacaktır.

Bölgeler arası yakınsama ve rekabet amaçları bakımından farklılaştırılmış KOBİ politikaları için uygun yatırım ortamı oluşturulacaktır. Bu kapsamda, finansman kaynaklarının genişletilmesi ve araçlarının çeşitlendirilmesine, pazara erişimin kolaylaştırılmasına, sürükleyici sektörler liderliğinde ve güçlendirilmiş sosyal ağ yapısı içinde kümelenmelerin desteklenmesine özel önem verilecektir.

Öncelikle gelişme potansiyeli yüksek kentlerde olmak üzere, işletmeler ve üniversitelerin birlikte çalışmalarını sağlayacak ortam oluşturulacak, yeni teknolojilere ve bilgiye erişimin kolaylaştırılmasına, teknolojik dönüşüm ve transfer sistemlerinin geliştirilmesine ve ticari nitelikli etkin bir bölgesel yenilik altyapısı kurulmasına yönelik faaliyetler desteklenecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 96. Nispeten az gelişmiş bölgelerde göç eğilimlerini bölge içine yönlendirmede çekim merkezi ve kentsel büyüme kutbu işlevi görecektir ve çevrelerine hizmet verme potansiyeli yüksek cazibe merkezleri geliştirilecektir.				
Tedbir 198. Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı yaygınlaştırılacaktır.	DPT	Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, İlgili Merkezi ve Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Cazibe merkezlerinin gelişimini hızlandırmak amacıyla başlatılan Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı kapsamında Diyarbakır uygulaması sürdürülecek, uygulama mevcut 12 merkez içinden önceliklendirilecek merkezlere yaygınlaştırılacaktır. Uygulamalarda merkezler ve mücavir alanlarındaki gelişme potansiyellerini ve yerel girişimleri destekleyen stratejik projelere öncelik verilecek, program uygulamaları ile altyapı yatırımlarının uyumu gözetilecektir.

C. YEREL DÜZEYDE KURUMSAL KAPASİTENİN ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

2008 yılında Kalkınma Ajansları ile ilgili hukuki sürecin olumlu şekilde sonuçlanmasını müteakip, ikincil mevzuat çalışmaları ile birlikte ajansların kuruluş çalışmaları da hızlandırılmıştır.

Türkiye-AB Katılım Öncesi Mali İşbirliği kapsamında uygulanan bölgesel kalkınma programlarından; SKE Programı ile DAKP sona ermiştir. Program uygulamaları ile, izleme ve destek faaliyetlerini koordine eden Kalkınma Birlikleri bünyesindeki Program Uygulama Birimleri ile Valilikler bünyesindeki proje ofislerinde önemli düzeyde proje hazırlama, uygulama ve izleme kapasitesi oluşmuştur. Ayrıca, söz konusu programlarla

hibe faydalanıcılarına AB satın alma usullerine göre mal, hizmet ve yapım işi sözleşmelerinin yerine getirilmesi, hibe projesi yönetimi, uygulanması ve izleme bilgi sistemi konularında eğitimler verilmiştir.

6 ili kapsayan TR90 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı kapsamında hibe almaya hak kazanan proje sahipleriyle 2007 yılı sonunda hibe sözleşmeleri imzalanmıştır. Program kapsamında 213 proje 2008 yılı başı itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır. Sözleşmelerin imzalanmasını takiben yoğun bir bilgilendirme ve eğitim faaliyetleri sürecine girilmiştir. Diğer taraftan, AB-TÜRKİYE ortak finansmanı ile desteklenen bölgesel kalkınma programlarının izlenmesi ve değerlendirilmesi doğrultusunda merkezi, bölgesel ve yerel düzeylerde oluşturulan izleme ağı devam eden iki program için etkin bir şekilde işlemeye devam etmektedir. Yürütülen izleme faaliyetleri ile bölgesel ve yerel düzeyde proje yönetme, izleme ve değerlendirme konularında kurumsal kapasite oluşturulmasına imkan tanınırken, yerel proje uygulamaları da desteklenmektedir.

İl kamu yatırımlarının gözden geçirildiği il koordinasyon kurullarının etkinliğini ve işlevselliğini artırmak üzere İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi (İKİS) tasarlanmış, İl Planlama Müdürlüklerine sistem dahilindeki görevleri ile süreçler hakkında eğitimler verilmiştir. Bunun yanında, yerelde koordinasyon faaliyetlerinde aktif rol alacak olan İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüklerinin insan kaynakları ve teknik kapasitelerinin artırılması gerekmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bölgesel gelişme politikalarının oluşturulmasında ve hayata geçirilmesinde, başta Kalkınma Ajansları ve yerel yönetimler olmak üzere yerel düzeyde bölgesel gelişmede rolü olan kuruluşların, uzmanlaşma düzeyi, proje hazırlama, uygulama, izleme, değerlendirme ve koordinasyon kapasitesi artırılacak ve beşeri kaynakları geliştirilecektir. Mahalli İdarelerin mali kaynakları çeşitlendirilecek ve artırılabilecektir.

Kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki yerel işbirliği ve ortaklıklar Kalkınma Ajansları aracılığıyla desteklenecek, işbirliği ağlarının oluşturulması ve bu ağlar vasıtasıyla iyi uygulama örnekleri başta olmak üzere bilgi alışverişi özendirilecektir.

Merkezi ve yerel kurumlar arasında planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamalarında bilgi akışı ve işbirliği etkinleştirilecektir. Diğer yandan, il kamu yatırımlarının ve yerel düzeydeki sosyo-ekonomik kalkınma girişimlerinin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinde yerel kuruluşların koordinasyonu ve etkinliği güçlendirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 97. Yerel düzeyde kurumsal kapasitelerin gelişimi için bölgesel düzeyde koordinasyondan da sorumlu olacak Kalkınma Ajansları kurulacak, diğer ilgili birimlerin kapasitesi geliştirilecek, merkezi ve yerel kurumlar arasındaki işbirliği etkinleştirilecektir.				
Tedbir 199. Kalkınma Ajansları kuruluş çalışmaları tamamlanacak, mevcut ajanslar tam olarak faaliyete geçirilecektir.	DPT	Başbakanlık, İlgili Bakanlıklar, Mahalli İdareler, Meslek Odaları	Aralık Sonu	2008 yılı sonuna kadar, mevcut İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajanslarına ilave olarak 8 Düzey 2 Bölgesinde daha Kalkınma Ajansları kurulacaktır. Tüm Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajanslarının kuruluşunun tedrici olarak tamamlanması planlanmaktadır. Buna paralel olarak, Kalkınma Ajanslarının proje destek kuralları ve mekanizmaları doğrultusunda bölgelerde gerçekleştirdikleri proje destek faaliyetlerinin hem ajanslar hem de merkezde ilgili kuruluşlar tarafından takibini sağlamak üzere izleme bilgi sistemi tasarlanacaktır.
Öncelik 98. Yerel düzeyde kuruluşlar arası koordinasyonu destekleyecek mekanizmalar geliştirilecek ve kuruluşların kapasiteleri güçlendirilecektir.				
Tedbir 200. İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi (İKİS) geliştirilecektir.	DPT	İçişleri Bakanlığı, TÜBİTAK, Valilikler, İl Müdürlükleri, Mahalli İdareler, Bölge Müdürlükleri	Aralık Sonu	İl düzeyindeki yatırımların sistemli ve düzenli olarak izlenebilmesi, sorunların tespiti, çözüm önerileri ve bunların uygulanabilirliğinin sağlanması amacıyla İKİS'in tasarımı tamamlanmış olup, sistem önümüzdeki dönemde hayata geçirilecektir. Sistem ile il koordinasyon kurullarının etkinleştirilmesi ve yereldeki kuruluşların kendi aralarında ve merkezi kuruluşlarla olan koordinasyon problemlerinin ortadan kaldırılması sağlanacaktır. İl koordinasyon kurullarında görüşülen konuların bu sistem üzerinden merkezden de takip edilebilmesi sağlanacaktır.

Tedbir 201. İl planlama ve koordinasyon müdürlükleri güçlendirilecektir.	İçişleri Bakanlığı	DPT, Valilikler, İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlükleri	Aralık Sonu	İl planlama ve koordinasyon müdürlüklerinde insan kaynaklarının güçlendirilmesine imkan verecek mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.
--	--------------------	---	-------------	---

D. KIRSAL KESİMDE KALKINMANIN SAĞLANMASI

1. Mevcut Durum

2006 yılında yürürlüğe giren Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinde (UKKS) belirlenen stratejik amaçlar ve öncelikler doğrultusunda, öncelikli tedbir ve faaliyetler ile bunların uygulanması ve izlenmesine ilişkin hususları düzenleyecek Kırsal Kalkınma Planının hazırlık çalışmaları sürdürülmektedir.

2007-2013 döneminde AB Katılım Öncesi Mali Araç Kırsal Kalkınma Fonundan (IPARD Fonu) yararlanmak amacıyla hazırlanan AB Kırsal Kalkınma Programı (IPARD Programı), Avrupa Komisyonu tarafından 2008 yılı Şubat ayında kabul edilmiştir. IPARD Programının izlenmesi, değerlendirilmesi ve raporlanmasından sorumlu İzleme Komitesi teşkil edilmiş olup, Komitenin ilk toplantısı 2008 yılı Haziran ayında gerçekleştirilmiştir. Programın uygulamasından sorumlu Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu hakkındaki ikincil mevzuat çalışmaları ile Kurumun merkez ve taşra teşkilatının akreditasyonuna ilişkin hazırlıklar devam etmektedir.

Tarım sektörü istihdamındaki çözülme süreci devam etmektedir. Tarımın kırsal istihdam içindeki payının da düşmesine neden olan çözülme süreci, kırsal kesimde tarım dışı istihdam olanaklarının geliştirilmesine olan ihtiyacı artırmıştır.

TABLO:IV. 65- Kırsal Kesimde İstihdamın Sektörel Dağılımı (Yüzde)

	Türkiye		Kır	
	2006	2007	2006	2007
Tarım	27,3	26,4	59,1	58,6
Sanayi	19,7	19,8	10,1	10,2
Hizmetler	53,0	53,8	30,8	31,2
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK

Dokuzuncu Kalkınma Planı ve UKKS belgesi ile uyumlu olarak, kırsal kesimde tarım sektöründen açığa çıkan işgücünün tarım dışı sektörlerle yönlendirilmesi ve bu işgücünün nitelik ve beceri düzeylerinin, işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda, aktif işgücü programları uygulanmak suretiyle geliştirilmesi önemini korumaktadır. Kırsal kalkınma proje ve programları kapsamındaki mevcut desteklerin bu çerçevede etkinleştirilmesine olan ihtiyaç devam etmektedir.

Ulusal ve uluslararası kaynaklarla ortaklaşa finanse edilen projelerden; Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi (2004-2012), Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon

Projesi (2004-2012) ve Diyarbakır-Batman-Siirt Kırsal Kalkınma Projesi (2007-2012) gibi entegre kırsal kalkınma projelerinin uygulamaları devam etmektedir.

Tarım Reformu Uygulama Projesinin (TRUP) kırsal kalkınma alt bileşeni kapsamında; 16 ilde pilot proje uygulaması şeklinde başlatılan ve 2005-2007 döneminde uygulanan Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı (KBKYP) tamamlanmıştır. Söz konusu dönemde, KBKYP kapsamında toplam 541 proje için yaklaşık 74,2 milyon TL hibe sağlanmıştır. KBKYP'den sonra, 2006 yılından itibaren ulusal kaynaklarla diğer 65 ilde uygulamasına başlanan Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programının (KKYDP) uygulama alanı, 81 il olarak ülke geneline yaygınlaştırılmıştır. 2006-2010 dönemini kapsayan KKYDP'de; ekonomik yatırımlar, tarımsal altyapı projeleri ve makine ve ekipman alımları konularında hibe desteği sağlanmaktadır.

Söz konusu Programların III. Etap uygulamaları 2007 yılında gerçekleştirilmiş olup; KBKYP kapsamında kabul edilen 259 proje için 40,9 milyon TL, KKYDP kapsamında ise kabul edilen 1.168 proje için yaklaşık 193,4 milyon TL hibe kullanılmıştır. Her iki Program kapsamında 2007 yılında uygulamaya konulan makina ve ekipman alımlarının desteklenmesi kapsamında kabul edilen 3.660 proje için ise 55,9 milyon TL hibe desteği sağlanmıştır.

2007 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre, ülke nüfusunun yüzde 29,5'ine karşılık gelen 20,8 milyonluk kısmı köylerde yaşamaktadır. İçişleri Bakanlığı verilerine göre ülkemizde, 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla 34.489 köy ve 47.091 adet köy başlısı yerleşim yeri bulunmaktadır. 5747 Sayılı Kanunla birlikte nüfusu 2 binden düşük 862 adet beldenin tüzel kişiliğinin kaldırılarak köye dönüştürülmesi neticesinde ülkemizdeki belde belediyesi sayısı 1.132 olmuştur.

Ülkemizdeki kurum ve kuruluşlar tarafından kentler ve kırsal alanla ilgili yapılan istatistiki çalışmalarda farklı kır-kent tanımları kullanılmaktadır. Köy-şehir ayırımına ilave olarak, ülkemizde halen kullanılmakta olan kır-kent tanımının dayanağı 1982 yılında DPT Müsteşarlığı tarafından yapılan "Kent Eşiği Araştırması" olup, araştırmaya göre nüfusu 20 binin altındaki yerleşim yerleri kırsal alan kabul edilmiştir. Buna göre, 2007 yılı ADNKS sonuçları itibarıyla ülkemizdeki nüfusun yüzde 67,5'i kentlerde, yüzde 32,5'i ise kırsal alanda yaşamaktadır.

Köy ve köy başlısı yerleşimlerin içme suyu ve yol konularındaki altyapı sorunlarının, mahalli idareler eliyle mülki idare amirleri önderliğinde ivedi bir şekilde çözülmesi amacıyla 2005 yılında, İstanbul ve Kocaeli illeri hariç olmak üzere 79 ilde uygulamasına başlanılan KÖYDES Projesi uygulamaları devam etmektedir. 2007 yılında KÖYDES Projesi kapsamında ülke genelinde, toplam 25.177 proje tamamlanmıştır. Bu projelerin yüzde 62'si köy yolu, yüzde 38'i köy içme suyu projesidir. 2008 yılı Ağustos ayı itibarıyla yüzde 63'ü köy yolu, kalan yüzde 37'si de köy içme suyu olmak üzere toplam 7.403 projenin daha gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Proje kapsamında, 2007 yılında cari fiyatlarla 2 milyar TL, 2008 yılında ise 500 milyon TL ödenek tahsis edilmiştir. Ayrıca bu proje kapsamında bir izleme bilgi sistemi hazırlanmış ve uygulamalar başlatılmıştır.

2007 yılında, nüfusu 10.000'in altında bulunan belediyelerin altyapı ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla Belediyelerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (BELDES) başlatılmıştır. Proje kapsamında; 2007 yılında toplam 9,6 milyon kişiyi barındıran 2.556 belediyeye, içme suyu ve yol projeleri için cari fiyatlarla 333,5 milyon TL ödenek tahsis edilmiştir. 2007 yılı sonu itibarıyla toplam 4.377 proje uygulanmış olup bu projelerin;

yüzde 80'i yol, yüzde 20'si ise içme suyu projeleridir. Projenin 2008 yılı uygulaması kapsamında 2.553 belediyeye 300 milyon TL ödenek tahsis edilmiştir. 2008 yılı Ağustos ayı itibarıyla toplam 3.167 projenin gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Bu projelerin; yüzde 74'ünü yol, yüzde 16'sını içme suyu ve yüzde 10'unu kanalizasyon projeleri oluşturmaktadır.

Geçmişte terör olaylarının yoğun olarak yaşandığı illerimizde; güvenlik kaygısıyla yaşadıkları yerleşim yerlerinden ayrılan ailelerden gönüllü olarak geri dönmek isteyenlerin geri dönüşlerinin sağlanmasına, döndükleri yerlerde sosyal ve ekonomik altyapı tesislerinin gerçekleştirilmesine ve geçimlerini sürdürebilmelerine yönelik olarak başlatılan Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi kapsamındaki çalışmalar devam etmektedir. Diğer taraftan, göç edip ancak köylerine geri dönmek istemeyen vatandaşların, göç ederek yerleştikleri mevcut yerleşim yerlerinde ekonomik ve sosyal faaliyetlere katılmalarının sağlanması ve sosyal bütünleşmenin gerçekleştirilebilmesi önem ve önceliğini korumaktadır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kırsal kalkınmada temel amaç; yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesi ile doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasıdır. Bu kapsamda, kırsal kalkınma politikaları; tarım sektöründeki yeniden yapılanma sürecinde ortaya çıkan işsizlik ve yoksulluk başta olmak üzere, göçten kaynaklanan sosyo-ekonomik olumsuzlukların azaltılması amacıyla tarım politikalarıyla tamamlayıcı bir şekilde uygulanacaktır.

Kırsal nüfusun gelirlerinin çeşitlendirilmesi, istikrara kavuşturulması ve artırılmasına yönelik olarak; tarımsal işletmelerin rekabet güçlerinin artırılması, üretici örgütlenmelerinin güçlendirilmesi, toprak ve su kaynaklarının etkin kullanılması, tarım dışı ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi ile yerel yönetim ve birliklerin kırsal kalkınmadaki etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.

2007-2013 dönemi için AB Katılım Öncesi Mali Araç Kırsal Kalkınma (IPARD) fonundan yararlanmak için hazırlanan IPARD Programının merkezi ve yerel düzeyde uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi konusunda gerekli idari yapı, AB müktesebatı da dikkate alınarak tamamlanacaktır.

Kırsal alan planlamasının daha sağlıklı yapılabilmesi için köy-şehir ve kır-kent tanımları gözden geçirilecek, bu konudaki farklılık ortadan kaldırılarak tanım, günümüz şartlarına göre revize edilecektir.

Göçer aileler ile yerleri kamulaştırılan ailelerin iskanının sağlanmasına devam edilecektir. Toplu iskanda, hak sahipleriyle işbirliği yapılarak, yeni finansman modelleri aracılığı ile iskan hizmeti etkinleştirilecektir.

Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi güncelleştirilecek, uygulamanın izlenmesi ve şeffaflığın sağlanması için arşiv ve raporlama sistemi oluşturulacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 99. Kırsal kalkınmaya yönelik tüm uygulamaların Kırsal Kalkınma Planı çerçevesinde koordinasyonu, izlenmesi ve değerlendirilmesi sağlanacaktır.				
Tedbir 202. Kırsal Kalkınma Planı hazırlanacaktır.	Tarım ve Köyleri Bakanlığı	Çevre ve Orman Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, İlgili Diğer Bakanlıklar, DPT ile Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	Haziran Sonu	YPK kararıyla yürürlüğe girecek olan Planın hazırlık çalışmalarının başarılı bir şekilde sonuçlandırılmasını sağlamak, Planın kamu teşkilatlarında, özel sektör, STK'larda yüksek bir farkındalık yaratılarak verimli ve katılımcı bir şekilde hazırlanmasını ve uygulanmasını temin etmek üzere ilgili kamu kurumları arasında bir protokol taslağı hazırlanmıştır. Plan çalışmaları protokole uygun olarak sonuçlandırılacaktır.
Öncelik 100. Kırsal kalkınma konusunda mahalli idare ve birlikleri ile merkezdeki diğer kuruluşların etkinliğini artırmak için bu kuruluşların mali, teknik ve kurumsal kapasiteleri güçlendirilecektir.				
Tedbir 203. Köy Kanunu yenilenecektir.	İçişleri Bakanlığı	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Köylerin yönetimi ve statüsü ile ilgili yeni gelişme ve değişimler dikkate alınarak Köy Kanunu yenilenecektir.
Öncelik 101. Doğal afet, kamulaştırma ve terör gibi zorunlu nedenlerle yaşadıkları yerlerden ayrılan vatandaşlara, kendi istekleri doğrultusunda, eski veya yeni yerleşim yerlerinde sürdürülebilir yaşam koşullarının oluşturulması için gerekli tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 204. Ülke içinde yerinden olmuş kişiler için ulusal eylem planı hazırlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Dışişleri Bakanlığı, MEB, Sağlık Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, DPT, SHÇEK, SYDGM, GAP BKİB, Valilikler	Aralık Sonu	Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi kapsamında yapılacak faaliyetlerin çerçevesinin belirlenmesi için, Birleşmiş Milletler tarafından konu ile ilgili olarak hazırlanmış olan ilkeler de dikkate alınarak, ülke içinde yerinden olmuş kişilere verilecek hizmetlere yönelik ulusal eylem planı ve fizibilite raporu hazırlanacaktır. Proje, rehabilitasyon kısmına önem verilerek, yeni ihtiyaç ve talepler de dikkate alınarak geliştirilecektir.

V. KAMU HİZMETLERİNDE KALİTE VE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

Ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişme sürecinin etkin yönetimini sağlamak üzere, kamu yönetiminin yurttaş ve sonuç odaklı, kaliteli, etkili ve etkin hizmet sunabilen; esneklik, saydamlık, katılımcılık, hesap verebilirlik, tutarlılık ve öngörülebilirlik gibi çağdaş kavramları benimsemiş bir anlayışa, yapıya ve işleyişe kavuşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

Bu çerçevede, bir yandan kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon ve işbirliği yetersizliğinin yaşanması, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetkileriyle teşkilat yapıları arasında uyum sağlanamaması, kamu personelinin yetkin bir seviyeye ulaştırılması için kamu kurum ve kuruluşlarında etkili bir insan kaynakları planlamasının yapılamaması gibi sorunlar yaşanmakta; diğer yandan adalet, iç güvenlik, afet yönetimi, tapu ve kadastro gibi somut hizmet alanlarında yetersizlik görülmektedir. Ayrıca, kamu hizmeti uygulamalarını etkinleştirme konusunda bilgi ve iletişim teknolojilerinin kamu yönetiminin amaçlarına ulaşmayı kolaylaştıracak bir araç olarak kullanılması da önem arz etmektedir.

A. KURUMLAR ARASI YETKİ VE SORUMLULUKLARIN RASYONELLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Son yıllarda devletin kurumsal yapısının iyileştirilmesi yönünde önemli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede, Başbakanlığın yüklenmiş olduğu icrai fonksiyonlarından uzaklaştırılarak asli görevine döndürülmesi ve örgütsel yapısının küçültülmesi amacıyla Başbakanlığa bağlı olan ve Başbakanlıkla ilgili bulunan kurum ve kuruluşların sayısı azaltılmıştır. Ayrıca, Kültür Bakanlığı Turizm Bakanlığı ile, Çevre Bakanlığı ise Orman Bakanlığı ile birleştirilmiş; devlet bakanı sayısı azaltılmıştır. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Konut Müsteşarlığı kapatılmış, gıdaların üretimi, tüketimi ve denetlenmesi alanlarında kurumlar arasındaki yetki ve görev karmaşası giderilerek Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tek yetkili kılınmıştır. Bunun yanı sıra, çağdaş standartlarda sosyal güvenlik sistemini yürütmek ve sosyal güvenlik alanında kamu idareleri arasında koordinasyon ve işbirliğini sağlamak üzere Sosyal Güvenlik Kurumu kurulmuştur.

Ancak, başta afet yönetimi olmak üzere bazı sektörel ve tematik alanlarda kamu kurum ve kuruluşları arasında görev ve yetki karmaşası bulunmaktadır. Bağımsız düzenleyici kurumlar kurulurken, bu kurumlara verilen görevleri daha önce yerine getiren bakanlıkların ilgili birim ve görevlerinde gerekli değişiklikler yapılamamış, birden fazla kurum ve kuruluşun faaliyet gösterdiği sektörlerde koordinasyon sorunu giderilememiştir.

2007 yılı itibarıyla, 81 il özel idaresi, 3.225 belediye, 34.406 köy bulunmaktadır. 2007 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre 3.225 belediyede 58.581.515 kişi yaşamakta olduğu belirlenmiştir. Bu nüfusun toplam nüfusa oranı yüzde 83'tür.

Merkezi idare ile mahalli idareler arasında görev, yetki, kaynak paylaşımı ve hizmet ilişkilerinin esaslarına yönelik yasal düzenlemeler çerçevesinde ülke düzeyinde belirli hizmet seviyesine ulaşmak için merkezi idarece gerekli standartların belirlenmesi ve bunlara uyumun sağlanmasına ilişkin denetim ihtiyacı devam etmektedir.

Mahalli idarelerde yeni yasal düzenlemelerle artan görev ve sorumlulukları yerine getirecek idari, mali ve teknik kapasitenin oluşturulmasına yönelik çalışmalar henüz

sonuçlandırılmamıştır. İl özel idareleri ve belediyeler, sorumlu oldukları hizmetleri yerine getirmek için yeterli kaynaklara sahip bulunmamaktadır. Kaynak teminindeki darboğaz, belediyeleri, teknoloji transferi ve büyük finansman gerektiren yatırım projelerinin yanı sıra diğer projelerinde de borçlanmaya yöneltmektedir.

2008 yılı Temmuz ayında çıkartılan 5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanunla ayrılacak payların oranları ve dağıtım esasları değiştirilmiş, nüfus kriterinin yanı sıra gelişmişlik endeksi ile özel idareler için illerin yüzölçümü, köy sayısı, kırsal alan nüfusu gibi yeni kriterler eklenmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kamu kurum ve kuruluşlarının asli görevlerini yerine getirebilmeleri için görev ve yetkileriyle teşkilat yapıları arasında uyum sağlanması, işlevi kalmamış birimlerin kapatılması, hizmet gereklerinin zorunlu kıldığı durumlar dışında yeni birimler oluşturulmaması, kamu kurum ve kuruluşlarının işlem ve eylemlerinde uyacakları usul ve esasları içeren yasal düzenlemenin yapılması, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartında getirilen ilkeler de dikkate alınarak merkezi yönetimden yerel yönetimlere yetki ve görev aktarılması, yerel yönetimlerin sundukları hizmetler için ülke çapında asgari hizmet standartlarının belirlenmesi ve bunlara uyumun denetlenmesi temel amaçtır.

Mahalli idareler; idarenin bütünlüğü ve üniter yapı ilkesine uygun olarak, merkezi idarenin belirleyeceği ilke ve standartlar çerçevesinde mahalli ve müşterek nitelikli ihtiyaçların etkin, verimli ve zamanında karşılanması konusunda kendi kararlarını alan, kaynaklarını oluşturan, projelerini uygulayan şeffaf idari birimler olarak yapılandırılacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 102.Yerel yönetimlerin hizmet kapasitesi geliştirilecek, sundukları hizmetler için ülke çapında asgari hizmet standartları belirlenecek, standartlara uygunluk denetimi merkezi idare tarafından yapılacaktır.				
Tedbir 205. Yerel yönetimlerin asgari hizmet standartlarını belirlemeye yönelik çalışmalar başlatılacaktır.	İçişleri Bakanlığı	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler, Meslek Odaları	Mart Sonu	Ülke genelinde hizmet kalite ve standartlarının sağlanabilmesi amacıyla gerekli ilke ve kriterlerin ilgili bakanlıklarca belirlenmesi ve yerel yönetimlerin bu standartlara uygun hizmet vermesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

B. POLİTİKA OLUŞTURMA VE UYGULAMA KAPASİTESİNİN ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

Kamu kaynaklarının öncelikli kamu hizmetlerine tahsisini, bu kaynakların etkin, etkili ve ekonomik bir şekilde kullanılmasını amaçlayan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çerçevesinde kamu idarelerinde stratejik planlama ve performans esaslı bütçelemeye yönelik çalışmalar devam etmektedir. Uygulama, Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte belirlenen geçiş programı dahilinde yaygınlaştırılmaktadır. Bu çerçevede, merkezi yönetim kapsamında 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla stratejik plan ve performans programı hazırlaması gereken 104 kamu idaresinden 94'ü stratejik plan, 82'si ise performans programı hazırlamıştır. 2009 yılında stratejik plan ve performans programlarını tamamlaması gereken toplam 40 kamu idaresinde ise, sürecin gerektirdiği çalışmalar yürütülmektedir.

Maliye Bakanlığı tarafından performans programlarının hazırlanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek amacıyla hazırlanan Kamu İdarelerince Hazırlanacak Performans Programları Hakkında Yönetmelik 05.07.2008 tarihli ve 26927 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Ayrıca kuruluşların performans esaslı bütçelemeye ilişkin çalışmalarını sağlıklı biçimde yürütebilmeleri için Performans Programı Hazırlama Rehberi hazırlanmıştır.

Kamu iktisadi teşebbüsleri (KİT) ve bağlı ortaklıklarının 2008 yılına ait Genel Yatırım ve Finansman Programının kabulüne dair 2007/12702 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla KİT'lerin de stratejik plan hazırlamaları hükme bağlanmıştır.

İl özel idareleri, büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50 binin üzerindeki belediyeler ilgili kanunlar gereği, 2009 yılında yapılacak mahalli idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde yeni stratejik planlarını hazırlayacaktır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kamu kurum ve kuruluşlarında stratejik yönetime geçiş değişim yönetimi yaklaşımıyla uygulanacaktır.

Kamu idarelerinin uygulayacakları politikaların maliyeti, etkilediği kesimler ve fırsat maliyeti göz önüne alınarak, bütçenin, uygulanacak politikaların maliyetini ve kamu idarelerinin performansını gösterecek bir yapıya kavuşturulması sağlanacaktır.

Kamu idarelerinde yönetim kararlarının stratejik planlara dayanan orta ve uzun vadeli bakış açısıyla şekillendirilmesi sağlanacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 103. Kamu mali yönetimi reformu çerçevesinde yürütülen kuruluş düzeyinde stratejik planlama ve performansa dayalı bütçeleme çalışmaları programlı bir şekilde yaygınlaştırılacaktır.				
Tedbir 206. Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin	DPT	Maliye Bakanlığı, İlgili Kamu İdareleri	Haziran Sonu	2006 yılında hazırlanan Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ve Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu gözden geçirilerek gerekli değişiklikler yapılacaktır.				İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ve Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu bugüne kadar yapılan çalışmalar ve elde edilen deneyimler ışığında gözden geçirilecek, yaşanan sorunların giderilmesi ve sistemin daha etkili çalışması için gerekli değişiklikler yapılacaktır.

C. KAMU KESİMİNDE İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Kamu kesiminde insan kaynaklarının geliştirilmesi alanında uzun yıllardır görülen yetersizlikler nedeniyle, bu alanda ciddi bir reform ihtiyacı bulunmaktadır. Kamu personel rejimindeki aksaklıklar; işe almadan görevde yükselmeye, ücret sisteminden emekliliğe kadar her aşamada kendini göstermektedir. Gerek ücret sisteminde gerekse kadroların ihdas edilmesinde ve düzenlenmesinde farklı uygulamalar bulunmaktadır. Kadroların artırılması objektif esaslara uygun olarak yapılamamakta, tek bir kanuna dayalı veya temel özelliklerini tek bir kanundan alan bir ücret rejimi uygulanamamaktadır. Son yıllarda çıkarılan teşkilat kanunlarında ve personelle ilgili düzenlemelerde ücretle ilgili özel hükümlere yer verilmesi, kurum ve kuruluşlar arasında eşitsizliğe yol açmaktadır.

Kamu kurum ve kuruluşlarında etkili bir insan kaynakları planlaması yapılamamaktadır. Kamu personelinin yeterli hizmet içi eğitime tabi tutulmaması, işlerini etkin ve verimli bir şekilde yürütecek bilgi ve beceriye kavuşmalarına engel olmaktadır. Bunun yanı sıra, personel değerlendirme sisteminin gözden geçirilerek, personelin performansının ölçülmesinde nesnel ve açık standartların geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Görevde yükselme konusunun mevzuatta açık ve yeterli bir şekilde tanımlanmamış olması, kamu personelinin kurum ve kuruluşlar arasında dengesiz dağılımı, personel ve ücret yetersizliği kamu personel sisteminde göze çarpan diğer sorunlardır.

Söz konusu sorunlara çözüm getirmek amacıyla, Devlet Personel Başkanlığı tarafından hazırlanan Devlet Personel Rejimi Kanunu Taslağı Başbakanlığa intikal ettirilmiştir. Ayrıca, 2008 yılı Ağustos ayı itibarıyla yürürlüğe giren Bakanlar Kurulu Kararı ile ek ödemesi olmayan memurlara ek ödeme verilmesi öngörülerek kamudaki ücret adaletsizliğinin giderilmesi yönünde önemli bir adım atılmıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kamu kurum ve kuruluşlarında etkili bir insan kaynakları planlamasının yapılması, hizmet gereklerine uygun sayı ve nitelikte personel istihdamı, kamu personel rejimi reformunun gerçekleştirilmesi temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 104. Personel değerlendirme sistemi modern yönetim anlayışı çerçevesinde gözden geçirilecek ve personel performansını ölçmeyi sağlayacak nesnel ve açık standartlar geliştirilecektir.				
Tedbir 207. Personel değerlendirme sistemi modern yönetim anlayışı çerçevesinde gözden geçirilecek ve personel performansını ölçmeyi sağlayacak nesnel ve açık standartlar geliştirilecektir.	Devlet Personel Başkanlığı	TODAİE, Üniversiteler	Aralık Sonu	Personel değerlendirme sistemi gözden geçirilecek, personelin performansını nesnel ve açık biçimde ölçmeyi sağlayacak standartlar, görev özellikleri de dikkate alınarak geliştirilecek ve bu standartların kamu kesiminde uygulanmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.
Öncelik 105. Esnek çalışma modellerinin kamu kesiminde uygulanmasına yönelik bir çalışma yapılacaktır.				
Tedbir 208. Esnek çalışma modellerinin kamu kesiminde uygulanmasına yönelik bir çalışma yapılacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı	Üniversiteler	Aralık Sonu	Kamuda esnek çalışma modellerinin uygulanabilmesine yönelik bir kanun taslağı hazırlanmasına hizmet etmek üzere, uzman kamu personelinin bilgi birikimi ve tecrübelerinden azami seviyede yararlanılarak kamu kesiminde etkinlik ve verimliliğin artırılması amacıyla farklı kamu kurum ve kuruluşlarında görevlendirilmelerine imkan tanıyacak esnek çalışma modellerinin kamuda uygulanabilirliği araştırılacaktır.

D. e-DEVLET UYGULAMALARININ YAYGINLAŞTIRILMASI VE ETKİNLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

e-Devlet oluşumu, çağdaş kamu yönetimi anlayışının başlıca aracı olarak görülmektedir. 2006 yılında uygulanmaya başlanan Bilgi Toplumu Stratejisinde, ülkemizde e-devletin işleyişi için gerekli olan teknik, yasal ve idari altyapıların oluşturulması amacıyla izlenecek temel ilke ve stratejiler ile 2010 yılında ulaşılması

gereken hedefler belirlenmiştir. Bu kapsamda, Stratejide benimsenen e-devlet yaklaşımının amacı, kullanıcıların elektronik ortamda sunulacak kamu hizmetlerine farklı platformlardan, güvenilir şekilde ve tek noktadan erişebilecekleri, vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçlarına odaklanmış, birlikte işler ve bütünleşik hizmetlerin sunulacağı, katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir bir devlet yapısının oluşturulmasıdır. Strateji temel olarak; vatandaş odaklı hizmet dönüşümüne ve e-devletin sunduğu imkanlar en üst düzeyde kullanılarak kamu yönetiminde modernizasyonun gerçekleştirilmesine odaklanmıştır.

e-Dönüşüm Türkiye Projesinin hayata geçirilmesi ile birlikte, mükerrerlikler ve kaynak israfına yol açan münferit kurumsal proje ve uygulamaların önlenmesi ve kurum içi ve kurumlar arasında elektronik ortamda güvenli ve güvenilir bilgi ve belge paylaşımı konusunda önemli mesafeler kat edilmiştir. Kısa bir zaman içerisinde faaliyete geçmesi beklenen e-Devlet Ana Kapısı bu konularda önemli faydalar sağlayacaktır.

Bu ilke ve öncelikler çerçevesinde; vatandaşlık numarası ve adres kayıt uygulamaları ile bu bilgilerin elektronik ortamda paylaşımı, vergi, fatura ve sosyal güvenlik uygulamaları, yargı, kolluk ve gümrük hizmetlerinde dönüşüm, bütçe uygulaması, bilgi edinme ve mer'î mevzuat bilgilerine erişim gibi konularda büyük ilerleme kaydedilmiş ve yüksek kullanım oranlarına erişilmiştir. Yeni hizmetlerin geliştirilmesi ve mevcut hizmetlerde entegrasyon açısından önem taşıyan Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi ve Merkezi Tüzel Kişilik Bilgi Sistemi çalışmaları devam etmektedir. Kamuda elektronik kayıt sistemlerinin birbiriyle uyumlu işlemesi ve etkin şekilde yönetilmesine ilişkin asgari standartlar belirlenmiş ve buna ilişkin TS 13298 Elektronik Belge Yönetimi Standardı yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberinin ikinci sürümü yayım aşamasına gelmiş olup, kamu internet sitesi kılavuzunun güncelleme çalışmaları sürdürülmektedir. Ayrıca, kişisel verilerin elektronik sistemler aracılığıyla veya diğer yollarla hukuka aykırı olarak işlenmesini önlemek üzere Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısı TBMM'ye sevk edilmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

e-Devlet yapısının, etkin kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde gerekli teknik, idari ve yasal düzenlemeleri içerecek şekilde oluşturulması temel amaçtır.

e-Devlete geçiş sürecinde, hizmet verimliliğinin artırılması esas olacak, hızlı kazanım sağlayacak uygulamalara öncelik verilecek, mükerrerliklerin giderilmesi ve birlikte çalışabilirliğin sağlanması yönünde çalışmalara devam edilecektir.

Kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunumunda; vatandaş ve iş dünyasının yaşam evreleri ve iş süreçleri temel alınacak, kamu iş süreçleri bu anlayış çerçevesinde basitleştirilecek ve iyileştirilecektir. Kamu hizmetlerinde vatandaş beyanı ve mükerrer bilgi istememe esas olacak, kişisel bilgilerin gizliliği ilkesi önem ve öncelikle gözetilecektir.

e-Devlet proje ve uygulamaları bütüncül bir yaklaşımla ele alınacak, kamuya ait bilgi ve iletişim teknolojileri yatırım projeleri kurumlar arası koordinasyon ve güvenli elektronik ortamlarda bilgi paylaşımını esas alan bir anlayışla yürütülecektir.

Tek kapıdan, kesintisiz, güvenli, çoklu ortamlardan erişilebilir nitelikte ve bütünleşik hizmet sunumu sağlamak amacıyla e-Devlet Kapısı Projesi hızla tamamlanarak yeni hizmetlerle yaygınlaştırılması çalışmaları sürdürülecektir.

Vatandaşların vergi, nüfus-vatandaşlık, sağlık, sosyal güvenlik vb. hizmetlerde kullanacakları Vatandaşlık Kartı Projesinin pilot uygulama çalışmaları sürdürülecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 106. Bilgi Toplumu Stratejisinde belirlenen stratejik öncelikler çerçevesinde etkin ve güvenilir bir e-Devlet yapısı oluşturulacaktır.				
Tedbir 209. e-Devlet Ana Kapısı hayata geçirilecek ve yaygınlaştırma çalışmaları başlatılacaktır.	TÜRSAT A.Ş.	Ulaştırma Bakanlığı, DPT, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Elektronik kamu hizmetlerine farklı platformlardan ve tek noktadan ulaşılabilecek e-Devlet Ana Kapısı uygulanmaya başlanacaktır. Ayrıca, diğer kamu hizmetlerinin e-devlet kapısına entegre edilmesi amacıyla yaygınlaştırma çalışmaları belirli bir eylem planı kapsamında yürütülecektir.
Tedbir 210. Vatandaşlık Kartı Projesi pilot uygulamasının üçüncü aşamasına geçilecektir.	İçişleri Bakanlığı	Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, DPT, SGK, Emniyet Gn. Md., Darphane ve Damga Matbaası Gn. Md., TÜBİTAK	Aralık Sonu	Kamu hizmetlerine erişimde kimlik doğrulama ve yetkilendirme amacıyla kullanılacak, temel kimlik bilgilerini ve biyometrik unsurları da içeren elektronik vatandaşlık kartı pilot uygulaması kapsamında, Bolu ilinde 10 bin kişiye vatandaşlık kartı dağıtım çalışmaları yürütülmektedir. Bir sonraki aşamada ise uygulamanın Bolu ilinde 300 bin kişiye yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
Tedbir 211. Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi yaygınlaştırılacaktır.	Tapu ve Kadastro Gn. Md.	Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Belediyeler, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	289 tapu sicil müdürlüğü ve 30 kadastro müdürlüğünde kurulumu tamamlanmış olan Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi'nin yaygınlaştırması çalışmalarına devam edilecektir. Tapu-kadastro kayıtlarının MERNİS kayıtları ile entegrasyonu sağlanacak, bilgi sisteminin Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, belediyeler ve noterler gibi ihtiyaç duyan

				kurum ve kuruluşların bilgi sistemleriyle veri paylaşımı sağlanacaktır. Ayrıca, vatandaşların kendi mülkiyetlerindeki gayrimenkullere ilişkin çeşitli sorguları çevrimiçi yapabilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 212. Elektronik Kamu Satın Alma Sistemi altyapısı kurulacaktır.	Kamu İhale Kurumu	Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Devlet Malzeme Ofisi	Aralık Sonu	Kamu satın alımlarının elektronik ortamda gerçekleşmesine yönelik e-İhale sistemi altyapısı hazırlanarak, pilot uygulamalara geçilecektir.
Tedbir 213. Ulusal bilgi güvenliğinin sağlanmasına ilişkin yasal düzenleme yapılacaktır.	Adalet Bakanlığı	Milli Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, DPT, TÜBİTAK (UEKAE), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Ülke çapında elektronik ortamda bilgi güvenliğinin sağlanması ve korunması amacıyla yönelik yasal düzenleme yapılacaktır.

E. ADALET SİSTEMİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

2008 yılı Ocak ayında çıkartılan 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu ile, ceza muhakemesinde tanıklık görevi sebebiyle, kendilerinin veya bu Kanunda belirtilen yakınlarının hayatı, beden bütünlüğü veya mal varlığı ağır ve ciddi tehlike içinde bulunan ve korunmaları zorunlu olan kişilerin korunması amacıyla alınacak önlemlere dair usul ve esaslar düzenlenerek bu alandaki önemli bir boşluk doldurulmuştur.

2008 yılı Ağustos ayında çıkartılan 5791 sayılı Kanunla Uyuşmazlık Mahkemesi Kanunu değiştirilerek, Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk ve Ceza Kuruluna üye seçiminde Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile Cumhurbaşkanının sahip olduğu yetkiler kaldırılarak Yargıtay, Danıştay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Askeri Yargıtay'ın kendi genel kurullarınca Uyuşmazlık Mahkemesine üye seçmesi esası benimsenmiştir.

Adalet ve yargı hizmetlerinin iyileştirilmesini amaçlayan birçok kanun tasarısı hazırlanıp, TBMM'ye sevk edilmiştir. Bu çerçevede; özel hukuk yargılamasını yeniden düzenleyen Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı, kişi özgürlüklerini korumada önemli bir araç olacak Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısı, bölge adliye mahkemeleri kararlarının Yargıtay'da temyizen incelenmesinin usul ve esaslarını düzenleyen Yargıtay Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı, özel hukuk uyuşmazlıklarının mahkemeye intikal etmeden çözümünü amaçlayan Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı, ceza infaz kurumlarının dış güvenlik hizmetlerinin Adalet Bakanlığına devrini öngören Ceza İnfaz Kurumları Dış Güvenlik Hizmetleri Kanunu

Tasarısı ve yargı mensuplarının teşkilatlanmasını öngören Türkiye Hakimler ve Savcılar Birliği Kanunu Tasarısı TBMM komisyonları gündeminde bulunmaktadır.

Türkiye’de 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla hakim ve cumhuriyet savcısı sayısı 10.466, diğer yargı personeli sayısı ise 27.511’dir. Özellikle hakim sayısı olmak üzere bu sayılar genel olarak AB üyesi ülkelerdeki ortalamanın altında kalmaktadır. Her ne kadar faaliyete geçmemiş olsa da bölge adliye mahkemelerinin (istinaf) kurulmuş olması ve Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu gibi ana kanunların yürürlüğe girmesi sebebiyle hakim, cumhuriyet savcısı ve diğer adalet personeli ihtiyacının daha da artacağı açıktır.

Ceza infaz kurumları ile tutukevlerinin sayısında ve kapasitesinde yetersizlikler bulunmaktadır. 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla ceza infaz kurumları ve tutukevleri toplamı 384 olup, toplam kapasite 97.952 kişidir. Ceza ve tutukevlerinde 2007 yılı Eylül ayı itibarıyla 85.865 hükümlü ve tutuklu bulunurken, bu sayı 2008 yılı Eylül ayı itibarıyla 98.463’e yükselmiştir.

Adalet hizmetlerinin çağdaş, etkili ve verimli olarak sunulabilmesi için modern adliye binalarının yapılması ve yenilenmesi çalışmalarına devam edilmiştir. 2003 yılı başından 2008 yılı Eylül ayına kadar toplam 62 adet adalet hizmet binası tamamlanarak hizmete sunulmuştur. Ayrıca, 30 adet adalet hizmet binası tamamlanmış ve açılışa hazır hale getirilmiştir. Halen 32 adet adalet hizmet binası inşaatı devam etmektedir.

Bu gelişmelere rağmen, yargılama sürecinin etkin ve hızlı işlememesi, adil yargılama ilkesine tam olarak uyulamaması, hukuk kurallarının oluşturulmasında çağdaş gelişmelerin yeterince takip edilememesi, hukuk eğitiminde istenilen standarda ulaşamaması, yargının insan kaynaklarına ilişkin nicelik ve nitelik sorunları ile fiziki ve teknik altyapı eksikliklerinin giderilememiş olması, yargının etkili ve hakkaniyete uygun işlemlerini önemli ölçüde aksatmaktadır.

TABLO:IV. 66- Her 100.000 Kişiye Düşen Hakim ve Savcı Sayısı ile Mahkemelerde Açılan Ceza Davası Sayısı (2006)

Ülkeler	Hakim Sayısı	Savcı Sayısı	Mahkemelerde Açılan Ceza Davası Sayısı
Almanya	24,5	6,2	1 037
Fransa	11,9	2,9	1 677
Hollanda	12,7	4,1	1 711
İspanya	10,1	4,5	549
Portekiz	17,4	12,5	1 664
İtalya	11	3,8	2 229
Türkiye	9	5,4	2 260

Kaynak: Avrupa Etkin Yargı Komisyonunun (CEPEJ) 2008 yılında yayımladığı Avrupa Yargı Sistemleri Raporu.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Yargılamanın işleyişinde ve temel unsurlarında hizmet kalitesini artırıcı çabalar sürdürülecek; hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti gerekleri çerçevesinde yargılama

sürecinin hızlı, adil, güvenli ve isabetli şekilde işlemlerini sağlayacak hukuksal ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır. Bu çerçevede; yargının iş yükünü azaltmak amacıyla alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin geliştirilmesi, hakim, savcı ve diğer yardımcı adalet personeli sayısının artırılması, yargı mensuplarının mesleki ahlak ve davranış kurallarının uluslararası ölçütlere göre belirlenmesi, adli hizmet birimlerinin teknik ve fiziki altyapı eksikliklerinin giderilmesi ve adli hizmetlerin elektronik ortama taşınmasının sağlanması temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 107. Adalet hizmetlerinin daha adil, hızlı, güvenli ve isabetli şekilde sunulması sağlanacaktır.				
Tedbir 214. Adli süreç ile hizmetlerin elektronik ortama taşınması ve yargı organları arasında kurulan bilgi ağının geliştirilmesi için altyapı ve yasal çalışmalar tamamlanacaktır.	Adalet Bakanlığı	DPT	Aralık Sonu	Adli süreç ve hizmetleri elektronik ortama taşıyacak ve öncelikle yargı organları arasında bilgi ağını sağlayacak olan e-adalet sisteminin kurulması için Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan ve donanım altyapısı önemli ölçüde bitirilmiş olan Ulusal Yargı Ağı Projesi, 2008 yılı sonunda tüm ülke genelinde faaliyete geçirilerek, donanım yenilenecek, projenin e-devlet uygulamaları ile entegrasyon çalışmaları sürdürülecek ve bu sistemin işleyişi için ihtiyaçları karşılayacak şekilde, yeni yasal düzenlemeler hazırlanacaktır.
Tedbir 215. Adalet ve yargı alanında temel kanunların hazırlanması ve yenilenmesi çalışmaları tamamlanacaktır.	Adalet Bakanlığı	-	Aralık Sonu	Adalet ve yargı alanı ile ilgili olarak; - İdari Yargılama Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun - DNA Verileri ve Milli DNA Veri Bankası Kanunu - İdari Yargıda İstinaf Kanun Yoluna İlişkin Kanun - Adli Hizmet Uzmanlığı Sisteminin Oluşturulması Hakkında Kanun - İcra ve İflas Kanunu ve Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun - Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun tasarıları hazırlanacak ve Genel İdari Usul Kanunu Tasarısı TBMM'ye sevkedilecektir.

Tedbir 216. Yargı mensuplarının mesleki ahlak ve davranış kuralları uluslararası ölçütlere göre belirlenecektir.	Adalet Bakanlığı	-	Aralık Sonu	Hakim, Cumhuriyet savcısı ve diğer adalet personelinin uymaları gereken etik ve davranış kurallarını belirleyecek yasal düzenleme yapılacaktır.
Tedbir 217. Yargı kararlarına herkesin ulaşımını sağlamak üzere yasal düzenleme hazırlanacaktır.	Adalet Bakanlığı	Yüksek Mahkemeler	Aralık Sonu	Kişisel verilerin korunması ilkesi gözetilerek tüm yargı kararlarının yayımlanmak suretiyle kamuoyuna açık olması doğrultusunda yüksek mahkeme temsilcileri ile ortak çalışmalar yapılarak yasal düzenleme hazırlanacaktır.
Tedbir 218. Hâkim, Cumhuriyet savcısı ve yardımcı adalet personelinin sayısı artırılacaktır.	Adalet Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı	Aralık Sonu	Hâkim, Cumhuriyet savcısı ve yardımcı adalet personeli sayısı, Avrupa ülkelerindeki standartlara göre yargı organlarının iş yükü gözetilerek artırılacaktır.
Tedbir 219. Adli yardım etkinleştirilip yaygınlaştırılacaktır.	Adalet Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Türkiye Barolar Birliği	Aralık Sonu	Adalet erişim kapsamında; gelir düzeyi düşük olan kişilerin adli yardımdan yararlanmasının kolaylaştırılması amacıyla adli yardıma ilişkin usuller sadeleştirilip basitleştirilecek ve bu konuda yararlanıcıların kolayca ulaşabilecekleri yol gösterici dokümanlar ve yardım merkezleri oluşturulacaktır.

F. GÜVENLİK HİZMETLERİNİN ETKİNLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Suç örgütlerinin uluslararası ve organize şekilde faaliyette bulunmaları, kültürel ve ekonomik alanda yaşanan hızlı değişim ve dalgalanmalar, iç göç ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik sorunlar nedeniyle iç güvenlik konusu 2008 yılında da önemini korumaya devam etmiştir.

2007 yılı sonu itibarıyla, Emniyet Genel Müdürlüğünün sorumluluk bölgesinde meydana gelen asayiş olaylarında bir önceki yıla göre yüzde 4 gerileme müşahade edilmiş, buna karşılık terör olaylarında yüzde 56, örgütlü suçlar kapsamındaki kaçakçılık olaylarında yüzde 30 artış kaydedilmiştir. 2007 yılı sonu itibarıyla polisin sorumluluk bölgesinde toplam 751.295 asayişle ilgili olay kayıtlara geçirilmiş ve bunların yüzde 17'sini teşkil eden 124.627 olay İstanbul ilinde meydana gelmiştir.

Tanık Koruma Kanunu suç ve suçlularla mücadelede önemli bir işlev üstlenecektir. Kaçakçılıkla etkin şekilde mücadele etmek amacıyla Kontrollü Teslimat Uygulaması Esas ve Usullerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik uygulamaya konulmuştur. Acil çağrı hizmetlerinin tek bir numara (112) altında birleştirilmesi uygulamasında pilot il olarak seçilen Antalya ve Isparta illerindeki yazılım ve donanım altyapısı tamamlanmıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Günümüzün çağdaş ve demokratik toplumlarında, suç ve suçlularla mücadele eden kolluk kuvvetlerinden; özgürlük ve güvenlik ikilemi arasındaki hassas dengenin gözetildiği, birey memnuniyeti odaklı ve toplum destekli bir hizmet sunumu beklenmektedir. Bu amaca yönelik olarak, kolluk kuvvetlerince verilecek iç güvenlik hizmetinin; bireyin, kurumların ve mülkiyetin güvenliğini gözeten bir asayiş hizmetinin sağlanmasının yanında, mali suçlar, yasa dışı göç ve iltica hareketleri, insan kaçakçılığı ve ticareti, uyuşturucu kullanımı ve kaçakçılığı, organize suçlar, terörizm ve terörizmin finansmanı ile mücadele eksenlerinde yürütülmesine ağırlık verilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 108. Terör ve terörizmin finansmanı, organize ve mali suçlarla etkin bir şekilde mücadele edilecek ve sınır güvenliği konusunda ihtiyaç duyulan yeniden yapılandırma çalışmalarına devam edilecektir.				
Tedbir 220.Yasa dışı göç ve iltica hareketleri ve organize suçlar ile etkin bir şekilde mücadele edilecektir.	İçişleri Bakanlığı	Dışişleri Bakanlığı, Emniyet Gn. Md., Jandarma Gn. Kom., Sahil Güvenlik Komutanlığı, Gümrük Müst.	Aralık Sonu	5682 sayılı Pasaport Kanununun ilgili maddeleri yeniden düzenlenecek ve AB normlarına uygun yeni pasaportların vatandaşlara teslimine başlanacaktır. Ayrıca müstakil bir göç ve iltica biriminin kuruluş çalışmalarına başlanmış olup, AB destekli göçmen kabul ve barınma yerlerinin inşası projesine Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 2009 yılı Yatırım Programında yer verilmiştir. Suç örgütlerinin müdahalesine açık olan analog telsiz sistemlerinden sayısal telsiz sistemlerine geçilmesi sağlanacaktır. Bu kapsamda ilk aşamada Kırıkkale, Edirne ve Ankara'nın belli bölümlerindeki dönüşümler tamamlanacaktır. Diğer yandan Türk Ceza Kanununun 79. maddesinde değişiklik yapılarak göçmen kaçakçılığına teşebbüsün de suç sayılması hedeflenmektedir.

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 109. Toplumun huzur ve güvenliğini sağlamaya yönelik bir asayiş hizmeti sunumu temin edilecektir.				
Tebdir 221. Toplum destekli, birey odaklı bir asayiş hizmeti sunumu sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Emniyet Gn. Md., Jandarma Gn.Kom., İller İd.Gn.Md., İlgili İl Özel İdareleri	Aralık Sonu	MOBESE sisteminin ülke geneline yaygınlaştırılmasıyla ilgili projelere devam edilecektir. Halen 51 ilde bulunan Toplum Destekli Polislik uygulaması bütün illerimize yaygınlaştırılacaktır. Acil Çağrı Sisteminin (112) pilot illerdeki uygulaması başlatılacak ve uygulama sonuçlarına göre sistemin diğer illerde de tesisi çalışmaları hızlandırılacaktır.

G. AFETLER

1. Mevcut Durum

Topraklarının yüzde 95'i, nüfusunun yüzde 70'i ve önemli sanayi tesislerinin yüzde 75'i farklı oranlarda deprem riski altında olan ülkemizde doğal afetlerin neden olduğu ekonomik ve sosyal maliyetler gün geçtikçe artmaktadır. Bu durum afet yönetiminin; risk azaltma, hazırlık, müdahale ve yeniden inşa/iyileştirme aşamalarını kapsayan ve risk yönetimine özel önem atfeden bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasını gerektirmektedir. Afet anı ve sonrasında acil müdahale ve yardımın zamanında ve etkin bir şekilde ulaşması için merkezde tek elden koordinasyon sağlayacak; buna paralel olarak acil müdahale ve yardımların doğrudan yerel yönetimler eliyle yapılmasına imkan verecek yapıların oluşturulması da önem arz etmektedir. Bu kapsamda, afet yönetimi ile ilgili kurumsal kapasite ve idari yapının geliştirilmesi amacıyla Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı hazırlanarak TBMM'ye gönderilmiştir.

Afet anı ve sonrasında kurum ve kuruluşlar arasında hızlı, etkin ve güvenli bir haberleşme sisteminin kurulması ile afet tehlikelerini belirlemeye ve değerlendirmeye yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Yerleşim yerlerini etkileyebilecek tüm afet türlerini dikkate alan bütüncül afet tehlike haritalarının hazırlanmasına yönelik standart ve kılavuzların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu haritaların yerel yönetimler tarafından ve gerektiğinde merkezi idarenin desteği ile hazırlanması amacıyla gerekli teknik ve mali düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Tehlike haritalarına dayanan risk değerlendirmelerinin rasyonel bir şekilde yapılabilmesi için yapı stoğu kalitesi, zemin karakteristiği ve afet senaryolarına ilişkin değerlendirme ve analizlere duyulan ihtiyaç devam etmektedir. Kentsel risklerin belirlenmesi ve değerlendirilmesi çalışmaları yürütülerek, risk azaltma planlarının

hazırlanması ve söz konusu planların finansmanına yönelik modellerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Kapsamlı ve plan-bütçe ilişkisini gözetten yeniden inşa/iyileştirme planlarının hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesini sağlayacak gösterge ve yöntemlerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde kamunun yükünü azaltmak amacıyla oluşturulan Zorunlu Deprem Sigortasına ilişkin 587 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin tüm afet ve yapı türleri ile ülkenin tamamını kapsayacak ve yaptırımları içerecek şekilde yaygınlaştırılması gerekmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Afet yönetimi, merkezi ve yerel düzeyde; yeterli, etkin ve bütüncül bir kurumsal, idari ve yasal yapıya kavuşturulacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 110. Doğal Afet Sigortaları Kanunu hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.				
Tedbir 222. Doğal Afet Sigortaları Kanunu hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.	Hazine Müsteşarlığı	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Doğal Afet Sigortaları Kurumu, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği	Mart Sonu	Yaptırımlar dahil olmak üzere tüm afet ve yapı türlerini içerecek ve ülkenin tamamını kapsayacak şekilde Doğal Afet Sigortası Kanunu hazırlanarak TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 111. Ülke genelinde doğal afet riski taşıyan yerleşim yerleri afet risk düzeyine göre önceliklendirilecektir.				
Tedbir 223. Ülke genelinde doğal afet riski taşıyan yerleşim yerleri afet risk düzeyine göre önceliklendirilecektir.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	İlgili kamu kuruluşları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Yerleşim yerlerinin afet risk düzeylerine göre önceliklendirilmesini teminen; bütünlükte afet tehlike haritalarının hazırlanma esasları belirlenecek, bina stokunun sismik riskinin değerlendirilmesine yönelik metod ve standartlar geliştirilecektir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

I. TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

1. Mevcut Durum

17 Aralık 2004 tarihli Avrupa Birliği Zirvesinde alınan karar doğrultusunda, Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında 3 Ekim 2005 tarihinde başlayan katılım müzakerelerinin ilk ayağını oluşturan müktesebat fasılları itibarıyla yürütülen tarama süreci 13 Ekim 2006'da tamamlanmıştır.

Müktesebat fasıllarından Bilim ve Araştırma faslında müzakereler 2006 yılında açılmış ve geçici olarak kapatılmıştır. 2007 yılında, İşletmeler ve Sanayi Politikası, İstatistik, Mali Kontrol, Tüketicinin ve Sağlığın Korunması, Trans-Avrupa Ağları fasıllarında müzakereler açılmıştır. Haziran 2008'de ise, Fikri Mülkiyet Hukuku ve Şirketler Hukuku fasıllarında müzakereler açılmıştır. Eğitim ve Kültür ile Ekonomik ve Parasal Politika fasıllarında Konsey tarafından açılış kriteri belirlenmemiş, ancak bu fasıllar henüz müzakerelere açılmamıştır.

11 Aralık 2006 tarihli Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyinde alınan ve 15 Aralık 2006 tarihli Zirvede onaylanan karar uyarınca, Malların Serbest Dolaşımı, İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi, Mali Hizmetler, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Balıkçılık, Taşımacılık, Gümrük Birliği ve Dış İlişkiler fasıllarında müzakerelerin açılması, Türkiye'nin 2004 yılında imzalanan Ek Protokolden kaynaklanan yükümlülüklerini Güney Kıbrıs Rum Yönetimi bakımından da yerine getirmesi şartına bağlanmıştır. Ayrıca, bu husus, tüm fasıllar açısından kapanış kriteri niteliği taşımaktadır.

Avrupa Komisyonu tarafından Türkiye için 1998 yılından bu yana her yıl hazırlanan İlerleme Raporlarında tespit edilen hususlar esas alınarak hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgelerinin dördüncüsü 2008 yılında kabul edilmiştir. Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum için yerine getirmesi gereken kısa ve orta vadeli öncelikleri içeren Katılım Ortaklığı Belgesi temelinde yeni bir Ulusal Program hazırlanmaktadır.

Türkiye-AB ilişkilerinde bu gelişmeler yaşanırken, AB'de de Birliğin geleceği açısından önemli sonuçlar doğuracak gelişmeler meydana gelmiştir. Bu kapsamda, AB'nin politikalarının ve kurumsal yapısının düzenlendiği Avrupa Anayasasının 2005 yılında Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlarda reddedilmesinin ardından hazırlanan yeni Antlaşma, 27 üye ülke tarafından 13 Aralık 2007 tarihinde Lizbon'da imzalanmıştır. Üye ülkeler tarafından onaylanarak 1 Ocak 2009 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmesi öngörülen ve resmi adı "Avrupa Birliği Antlaşmasını ve Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmayı Değiştiren Lizbon Antlaşması" olan bu Antlaşma, üye ülkelerin büyük çoğunluğu tarafından onaylanmasına rağmen, Haziran 2008'de İrlanda'da yapılan referandumda reddedilmiştir. Halihazırda, Antlaşmanın 1 Ocak 2010'dan önce yürürlüğe girmesi beklenmemektedir.

2007 – 2013 döneminde AB'nin aday ve potansiyel aday ülkelere sağlayacağı mali yardımlar, Katılım Öncesi Mali İşbirliği Aracı (IPA) kapsamında, Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma, Sınır Ötesi İşbirliği, Bölgesel Kalkınma, İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ile Kırsal Kalkınma bileşenleri altında kullanılacaktır. Bu kapsamda, 2007-

2009 döneminde Türkiye'ye sağlanacak mali yardım 1,6 milyar euro tutarında olup, 2009 yılı için Türkiye'ye 538,7 milyon euro tutarında kaynak tahsis edilmiştir.

IPA'nın Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma bileşimi kapsamında 2008 yılı programlama çalışmaları tamamlanmış, proje paketi Avrupa Komisyonuna gönderilmiştir. Bölgesel Kalkınma ile İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Bileşenleri çerçevesinde hazırlanan Operasyonel Programlarda yer alan öncelikler gözetilerek gerçekleştirilen 2008 yılı programlaması kapsamında, Avrupa Komisyonu ile üzerinde mutabakata varılan projelerin hazırlanmasına yönelik çalışmalar sürdürülmüştür.

Bölgesel Kalkınma ile İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Bileşenleri çerçevesinde finanse edilecek projeler ve Operasyonel Programlara ilişkin izleme sisteminin Ulaştırma Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı ve DPT'de kurulmasına yönelik çalışmalar DPT'nin koordinasyonunda yürütülmektedir.

IPA'nın beşinci bileşeni olan Kırsal Kalkınma Bileşeni altında sağlanacak mali yardımların kullandırılması çerçevesinde, 5648 sayılı Kanun ile kurulan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumunun faaliyete geçmesi amacıyla kurumsal yapılanma çalışmaları sürdürülmektedir. Ayrıca, söz konusu bileşen için Avrupa Komisyonu ve Türkiye arasında imzalanacak olan Sektörel Anlaşmanın tamamlanmasına ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

Diğer taraftan, IPA kapsamında mali yardımların kullanımını düzenleyecek olan Çerçeve Anlaşma, Avrupa Komisyonu ile Türkiye arasında 11 Temmuz 2008 tarihinde imzalanmıştır.

Ayrıca, IPA'nın Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşenleri altında yer alan Operasyonel Programlara ilişkin Finansman Anlaşmalarının imzalanmasına yönelik çalışmalar sürdürülmüştür. Diğer taraftan IPA kapsamında oluşturulan yeni yapının Avrupa Komisyonu tarafından akreditasyonuna ilişkin süreç devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

AB'ye tam üyelik hedefi doğrultusunda, Kopenhag siyasi ve ekonomik kriterlerine uyum düzeyinin yükseltilmesi ve 35 fasıl altında toplanan AB müktesebatına uyum sağlanması yönündeki çalışmalar sürdürülecektir. Müktesebata uyumda zorluklarla karşılaşılması muhtemel alanlarda etki analizleri yapılacak ve uyum çalışmaları etki analizleri sonuçları dikkate alınarak yürütülecektir. AB'ye uyum sürecinin, 2008 Katılım Ortaklığı Belgesi temelinde, ülkemizin öncelikleri dikkate alınarak yürütülmesi temel amaçtır.

AB'den sağlanacak mali yardımların Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine en üst düzeyde katkı sağlaması temel hedeftir. Bu çerçevede, aday ülkeleri üyelik sonrası Yapısal Fonlara hazırlamayı da amaçlayan Bölgesel Gelişme ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Bileşenleri kapsamında sağlanacak yardımlara yönelik izleme ve değerlendirme sistemi kurulacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 112. AB'ye tam üyelik hedefi doğrultusunda çalışmalar sürdürülecektir.				
Tedbir 224. Katılım müzakereleri çerçevesinde etki analizi çalışmaları yapılacaktır.	DPT	İlgili Kamu Kuruluşları	Aralık Sonu	AB'ye katılım sürecinde müktesebata uyumda zorluklarla karşılaşılması muhtemel alanlarda uyumun ortaya çıkaracağı ekonomik ve sosyal etkilerini belirlemek amacıyla yapılacak etki analizlerine ilişkin Etki Analizi Rehberi hazırlanacak, alanlar belirlenecek ve çalışmalar başlatılacaktır.
Tedbir 225. IPA kapsamında kurumların işlevlerini belirleyen Başbakanlık Genelgesi çıkarılacaktır.	Başbakanlık	DPT, Hazine Müsteşarlığı, ABGS, İlgili Kamu Kuruluşları	Mart Sonu	Başbakanlık Genelgesi ile 2007-2013 dönemine ilişkin AB'den sağlanacak katılım öncesi fonların kullanımına ilişkin olarak kurumların yetki ve sorumlulukları belirlenecektir.
Tedbir 226. IPA'nın Bölgesel Kalkınma ile İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Bileşenleri altındaki operasyonel programlar revize edilecek ve izleme sistemi kurulacaktır.	DPT	Ulaştırma Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı	Aralık Sonu	Bölgesel Kalkınma ile İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Bileşenleri altında uygulanan Ulaştırma, Çevre, İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programların 2009 yılı sonrası AB'den sağlanacak fonların kullanılabilmesi amacıyla Stratejik Çerçeve Belgesine uygun olarak revize edilmesi sağlanacaktır. Ayrıca, söz konusu programlara ve finanse edilecek projelere ilişkin izleme sistemi kurulacaktır.

II. ÇOK TARAFLI VE İKİLİ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ

A. ÇOK TARAFLI EKONOMİK İŞBİRLİĞİ

1. Mevcut Durum

Türkiye, bir taraftan AB ile tam üyelik için müzakere sürecine devam ederken, diğer taraftan komşu ve bölge ülkeleriyle ikili ve çok taraflı ilişkilerini her alanda geliştirme çabalarını devam ettirmektedir. İslam ülkeleri ile ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesine yönelik çabalar da sürdürülmektedir. İslam ülkeleriyle çok taraflı

ekonomik ilişkiler, İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) çalışmaları çerçevesinde ve İKT'nin değişik platformlarında yürütülmektedir.

İSEDAK kapsamındaki önemli projelerden biri, İKT Üyesi Ülkeler Arasında Tercihli Ticaret Sistemi (TPS-OIC) kurulmasıdır. Bu bağlamda, TPS-OIC Çerçeve Anlaşması, TPS-OIC Tercihli Tarifeler Protokolü (PRETAS), TPS-OIC Menşe Kuralları görüşülmüş ve nihai hale getirilmiştir. TPS-OIC Çerçeve Anlaşması'nı 21 ülke onaylamıştır. PRETAS ve TPS-OIC Menşe Kuralları da Ticaret Komitesi üyesi ülkelerin imza ve onayına sunulmuş, PRETAS'ı Ekim 2008 itibarıyla on bir ülke imzalamış ve Türkiye dahil beş ülke onaylamıştır. Menşe Kuralları'nı ise Türkiye dahil yedi ülke imzalamıştır. TPS-OIC projesinin 2009 yılı başında yürürlüğe girmesi hedeflenmektedir. Anılan projeye katılımın artırılmasını sağlamak üzere, ilgili TPS-OIC anlaşmaları 24. İSEDAK Toplantısı sırasında düzenlenecek imza töreninde diğer üye ülkelerin de imzasına açılacaktır. Menşe Kuralları Belgesinin 2009 yılı içerisinde ülkemizce onaylanması beklenmektedir.

İSEDAK'ın daha da etkinleştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çerçevede, İSEDAK Toplantılarına gündemdeki konularda uluslararası üne sahip uzmanların katılımı ve toplantılar sırasında ikili görüşmeler yapılması uygulaması başlatılmış ve İSEDAK gündeminin güncel küresel sorunları da içerecek şekilde zenginleştirilmesi için mutad gündem maddelerine yüksek gıda ve enerji fiyatları, küresel finans krizi ve e-devlet uygulamaları gibi maddeler ilave edilmiştir. 2008 yılındaki İSEDAK Bakanlar Görüş Alışverişi Oturumunda "İKT Üyesi Ülkelerde Yatırım Ortamının İyileştirilmesi" konusu ele alınmıştır.

İSEDAK'ın görevleri arasında bulunan üye ülkeler arasında ticareti artırma hedefi doğrultusunda çalışmalara hız verilmiştir. İKT içi ticaret 2006'da 160 milyar ABD dolarından 2007'de yaklaşık 200 milyar ABD dolarına, oransal olarak da yüzde 16,3'ten yüzde 16,4'e ulaşmıştır.

İKT üyesi ülkeler arasında ticareti artırmak amacıyla İslam Kalkınma Bankası bünyesinde İslam Uluslararası Ticaretin Finansmanı Şirketi kurulmuş ve 2008 yılı başında faaliyete geçmiştir. Şirket, İSEDAK üyesi ülkeler arasındaki ticaretin finansmanı için 2008 yılında 2,7 milyar ABD doları tutarında kredi kullandırmayı hedeflemektedir. Şirket, ülkemizdeki bazı katılım bankalarıyla da KOBİ'lere kullanırlamak üzere 60 milyon ABD doları tutarında finansman anlaşması yapmıştır.

2007 yılında Türkiye'nin İKT üyesi ülkelere ihracatı 20,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 20,4'tür. 2008 yılının ilk sekiz ayında ihracat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 73 artarak 21,9 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

2007 yılında Türkiye'nin İKT üyesi ülkelere ithalatı 21,5 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 12,6'dır. 2008 yılının ilk sekiz ayında ithalat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 61,3 oranında artışla 21,3 milyar ABD dolarına çıkmıştır.

Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) Ticaret ve Kalkınma Bankası 2008 yılı itibarıyla finansman faaliyetlerine başlamıştır.

EİT Ticaret Anlaşması (ECOTA) yürürlüğe girmiş olup, Anlaşma çerçevesinde taviz listelerinin müzakeresine ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir.

EİT Transit Ulaştırma Çerçeve Anlaşması (TTFA) ülkemiz tarafından 2008 yılında onaylanmıştır.

EİT sanayi işbirliği alanında sürdürülen EİT Standardizasyon, Uygunluk Değerlendirme, Akreditasyon ve Metroloji Bölgesel Merkezi'nin (RISCAM) kuruluş çalışmaları devam etmektedir.

Türkiye'nin 2007 yılında EİT ülkelerine ihracatı 4,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 4,4'tür. 2008 yılının ilk sekiz aylık döneminde ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 41 oranında artarak 4,1 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

2007 yılında Türkiye'nin EİT ülkelerinden ithalatı 10 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 5,9'dur. 2008 yılının ilk sekiz ayında ithalat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 51 oranında artarak 9,7 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ) ülkeleri; Arnavutluk, Azerbeycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Türkiye, Ukrayna ve Yunanistan'dır. Uluslararası işbirliğine ve dış dünyaya açık işbirliği yapısı nedeniyle, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütünde (KEİ) gözlemci ülke ve kuruluş sayısı artmaktadır. Şu anda Polonya, Tunus, İsrail, Mısır, Slovakya, İtalya, Avusturya, Almanya, Fransa, Beyaz Rusya, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, ABD ve AB Komisyonu KEİ'de gözlemci statüsündedir.

Türkiye'nin 2007 yılında KEİ ülkelerine ihracatı 16,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 15,6'dır. 2008 yılının ilk sekiz aylık döneminde ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 42,3 artarak, 14,7 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

2007 yılında Türkiye'nin KEİ ülkelerinden ithalatı 34,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ithalatımızdaki payı yüzde 20,5'tir. 2008 yılının ilk sekiz ayında ithalat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 51,4 artarak, 33,4 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

Gelişmekte Olan Sekiz Ülke (Bangladeş, Endonezya, İran, Malezya, Mısır, Nijerya, Pakistan ve Türkiye) 4-8 Temmuz 2008 tarihlerinde Kuala Lumpur'da düzenlenen D-8 6. Zirve'sinde, önümüzdeki on yıl içinde ticareti artırıcı faaliyet alanlarını belirleyen "D-8 2008-2018 Yol Haritası" kabul edilmiştir. D-8 bütçesi onaylanmış, D-8 Sekreterya'sının gelecekteki statüsüne ilişkin düzenlemeler kabul edilmiştir.

Türkiye'nin 2007 yılında D-8 ülkelerine ihracatı 2,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 2,8'dir. 2008 yılının ilk sekiz aylık döneminde ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 2,4 azalarak 2,9 milyar ABD doları olmuştur.

2007 yılında Türkiye'nin D-8 ülkelerinden ithalatı 11,2 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 6,5'dir. 2008 yılının ilk sekiz ayında ithalat yüzde 13,1 oranında azalarak 9,7 milyar ABD doları olmuştur.

2. Temel Amaç ve Hedefler

İslam ülkeleri ile çok taraflı ve ikili ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi ve derinleştirilmesi amacıyla yapılan çalışmalar sürdürülecektir. Bu ülkelere yönelik ihracat artışının sürdürülebilir hale getirilmesi hedefi çerçevesinde ihracat ürünlerinin çeşitlendirilmesine, yeni pazarlara açılmaya ve ticaret önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

TPS-OIC Tercihli Ticaret Sisteminin 2009 yılı Ocak ayında yürürlüğe girmesi hedefi uyarınca, PRETAS ve TPS-OIC Menşe Kurallarının en az 10 ülke tarafından imzalanıp onaylanması için üye ülkeler nezdinde girişimlere devam edilecektir. Türkiye, TPS-OIC Menşe Kurallarını imzalamış olup, Anlaşmayı 2009 yılı içerisinde onaylamayı hedeflemektedir.

Ülkemizin Afrika'ya Açılım Stratejisi kapsamında İKT üyesi ülkelerde fakirliğin azaltılması çabalarına destek sağlanacak ve bu çerçevede pamuk üretimi ve işlenmesinde işbirliği gibi kapasite geliştirme programları desteklenecektir.

EİT Bölgesinde bölge içi ticaretin artırılması için tarife ve tarife dışı engellerin azaltılmasına, ulaştırmanın ve taşımacılığın kolaylaştırılmasına, yatırım ortamının iyileştirilmesine ve özel sektör işbirliğinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

KEİ'yi proje üreten bir örgüte dönüştürmek amacıyla oluşturulan Proje Geliştirme Fonuna destek verilmeye devam edilecektir.

KEİ ile ilişkilerimizde özel sektöre önem verilmeye devam edilecektir. Ortak projelerin finansmanında ve özel sektörün desteklenmesinde KEİ Ticaret ve Kalkınma Bankasının olanaklarından, Bankanın program ve politikaları dahilinde yararlanılacaktır.

Karayolu taşımacılığının önündeki engellerin kaldırılması ve geliştirilmesi ile ilgili çalışmalar yapılacak ve bu konuda ortak projeler üretilecektir. Bursa'da bir KEİ Ticaret Merkezi oluşturulmasına yönelik proje çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

KEİ ülkeleri arasında iş ortamının iyileştirilmesi, ilgili işletme ve şirketlerin bireysel ve kolektif girişimleri için gerekli önlemler alınacak ve bu kapsamda iş adamlarına vize kolaylıkları sağlanacaktır.

Türkiye, D-8 çerçevesinde işbirliği faaliyetlerini desteklemeye devam edecektir. D-8 Tercihli Ticaret Anlaşması Menşe Protokolü konusundaki çalışmalar sonuçlandırılacaktır. D-8 Üyesi Ülkeler Arasında Gümrük Konularında İdari Yardımlaşma Çok Taraflı Anlaşmasının yürürlüğe konulması konusundaki çalışmalara öncelik verilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 113. İSEDAK, EİT ve D-8 faaliyetleri çerçevesinde gerçekleştirilen tercihli ticaret sistemlerinin uygulamaya konulması amacıyla, ülkemizin de bu konudaki anlaşma, protokol ve menşe kurallarını imzalayıp onaylaması yönünde çalışmalar sürdürülecektir.				
Tedbir 227. TPS-OIC Menşe Kurallarının onay işlemleri tamamlanacak, ECOTA'nın işlerlik kazanmasına yönelik çalışmalar sürdürülecek, D-8 Tercihli Ticaret Sistemi Menşe Kuralları Protokolünün sonuçlandırılması ve onaylanması sağlanacaktır.	DTM	TBMM, Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, DPT, Gümrük Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Üye ülkeler arasında ticaretin kolaylaştırılması ve artırılması sağlanacaktır.

B. İKİLİ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ

1. Mevcut Durum

Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları ile 1991 yılında başlayan ilişkilerimiz ülkemizin ve bölgenin orta ve uzun vadeli menfaatlerine uygun şekilde 2008 yılında da sürdürülmüştür.

Milli Eğitim Bakanlığının yürüttüğü Büyük Öğrenci Projesi kapsamında, Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akıba Topluluklarından gelen öğrencilere, lisans ve yüksek lisans eğitimi verilmektedir. Bu kapsamda 767'si TÖMER'de Türkçe eğitim programlarına devam edenler olmak üzere toplamda 5.177 öğrenciye eğitim verilmektedir.

TABLO:V. 1- Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Öğrencileri (kişi)

Ülke	TÖMER	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
Azerbaycan	81	6	222	173	176	658
Kazakistan	113	21	207	101	38	480
Kırgızistan	120	28	310	161	59	678
Özbekistan	1		14	4		19
Türkmenistan	18		522	17	6	563
Diğer Asya	306	36	877	222	122	1 563
Balkanlar	128	43	918	102	25	1 216
TOPLAM	767	134	3 070	780	426	5 177

Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan (Kars-Ahılkelek-Tiflis-Bakü) demiryolu projesinin yaklaşık 76 km'lik Türkiye tarafındaki kesiminin ihalesi 2007 Eylül ayında yapılmış ve iş sözleşmesinin imzalanmasının ardından inşaat faaliyetlerine başlanmıştır.

Türk Eximbank tarafından, Türk Cumhuriyetlerine yönelik kredi programları kapsamında, 1992-2007 döneminde 335 milyon ABD doları mal kredisi, 520 milyon ABD doları proje kredisi olmak üzere toplam 855 milyon ABD doları tutarında kredi kullanılmıştır.

2007 yılında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerine ihracatı 2,9 milyar ABD doları olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 2,7'dir. 2008 yılının ilk sekiz ayında ihracat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 36 artarak, 1,8 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

2007 yılında Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerinden ithalatı 2,7 milyar ABD doları olup, toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 1,6'dır. 2008 yılının ilk sekiz ayında ithalat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 102 oranında artışla 3,3 milyar ABD dolarına ulaşmıştır.

Türk Cumhuriyetlerine, Türkiye'den 1996-2007 döneminde toplam 3,8 milyar ABD doları tutarında sermaye ihrac edilmiştir. En çok sermaye ihracı gerçekleşen ülkeler; Azerbaycan (yüzde 81) ve Kazakistan (yüzde 15), olmuştur. 2008 yılının ilk sekiz ayında ise bu ülkelere toplam 197,7 milyon ABD doları tutarında sermaye ihrac edilmiştir. Bu dönemde en çok sermaye ihracı gerçekleşen ülkeler ise 167,6 milyon ABD doları ile Azerbaycan ve 23,7 milyon ABD doları ile Kazakistan olmuştur.

2008 yılında Singapur ve Romanya ile Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması (YTKK) Anlaşmaları imzalanmış, Hindistan ve Katar ile imzalanan anlaşmalar yürürlüğe girmiştir. Türkiye ile çeşitli ülkeler arasında Karma Ekonomik Komisyon (KEK) toplantılarının düzenlenmesine ve KEK protokolleri imzalanmasına 2008 yılında da devam edilmiştir.

Komşumuz Suriye Arap Cumhuriyeti ile Bölgelerarası İşbirliği Programı uygulama çalışmaları sürdürülmektedir.

Diğer ülkelerle ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki ikili ilişkilerimizin geliştirilmesi ve bu gelişmelerle ilgili olarak kamu ve özel sektörün bilgilendirilmesi amacıyla ülke raporları hazırlanmaktadır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Türk Cumhuriyetleri ile her alanda ilişkilerimizin ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla başlatılan çalışmalara daha etkin bir mali ve idari koordinasyon sağlanarak devam edilecektir.

Türk Cumhuriyetleri ile KEK toplantılarının gerçekleştirilmesine, ticari ve ekonomik ilişkilerin en üst seviyeye çıkarılmasına çalışılacaktır.

Ayrıca, ulaştırma, haberleşme, televizyon yayını, bankacılık, müteahhitlik, tarım, madencilik gibi ekonomik ve kültürel faaliyetlerin yürütülmesinde altyapıya yönelik programlara özel önem verilecektir.

Komşu ülkelerle uygulanan sınır ötesi işbirliği programlarından elde edilen deneyimler ışığında, Türk Cumhuriyetleri ile Ortak Bölgesel İşbirliği Programları uygulanması hedeflenmektedir.

Suriye Arap Cumhuriyeti ve diğer bazı komşu ülkeler ile Bölgelerarası İşbirliği Programı kapsamında yapılacak çalışmalarda, kamu kurum ve kuruluşları ile STK'lar ve ilgili girişimciler arasında işbirliği yapılacaktır.

Türkiye ile diğer ülkeler arasında KEK toplantılarının gerçekleştirilmesi, YKTK Anlaşmalarının ve gümrük birliği yükümlülüklerimizle uyumlu bir şekilde Serbest Ticaret Anlaşmalarının (STA) imzalanması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 114. Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri ve Avrasya Ülkeleri arasında; kültürel, ekonomik, sosyal ve diğer alanlarda işbirliği programları devam edecektir.				
Tedbir 228. Türk Cumhuriyetleri ve Avrasya Ülkelerine yönelik faaliyetlerin bir plan program çerçevesinde gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.	TİKA	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Yıl Boyunca	Türk Cumhuriyetleri ve Avrasya Ülkeleri ile Türkiye'nin ilişkileri; ekonomik, sosyal, kültürel ve benzeri alanlarda yapılacak olan faaliyetlerle sürdürülecektir.
Tedbir 229. Türk Toplulukları Ekonomi, Bilişim ve Kültür Forumu Çalışma Grubu faaliyetleri kapsamında forum ve eğitim faaliyetleri düzenlenecektir.	DTM	TİKA	Aralık Sonu	Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Topluluklarda Eğitim, Kültür ve Bilişim alanlarında kapasite geliştirmeye yönelik olarak eğitim programları düzenlenmesi hedeflenmektedir.
Tedbir 230. Suriye Arap Cumhuriyeti ile Bölgelerarası İşbirliği Programına devam edilecektir.	DPT	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları STK'lar, İlgili Girişimciler	Aralık Sonu	Kamu kurum ve kuruluşları ile STK'lar ve ilgili girişimcilerle işbirliği için gerekli çalışmalar sürdürülecektir. Suriye ile karşılıklı çalışmalar yapılacaktır.

C. TEKNİK İŞBİRLİĞİ

1. Mevcut Durum

Türkiye'nin OECD bünyesinde 23 üyesi bulunan Kalkınma Yardımları Komitesindeki (DAC) gözlemci statüsü devam etmektedir. 2006 yılında 714 milyon ABD doları olan Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları (RKY), 2007 yılında 602 milyon ABD dolarına düşmüştür. Türkiye'nin 2006 yılında yüzde 0,13 olan RKY/GSYH oranı, 2007 yılında yüzde 0,09'a düşmüştür.

TABLO:V. 2- Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları

	2003	2004	2005	2006	2007
Resmi Kalk. Yard. (Milyon ABD Doları)	66	339	601	714	602
Resmi Kalk. Yard. / GSYH (Yüzde)	0,02	0,08	0,12	0,13	0,09

Kaynak: TÜİK, TİKA

Türkiye'nin RKY miktarı yıllar itibarıyla artmakla birlikte, yardımların niteliğinin geliştirilmesi gereği devam etmektedir. Türkiye'nin gelişmekte olan ülkelere yaptığı RKY'nin orta ve uzun vadeli stratejilere dayanması ve program bazlı gerçekleştirilmesi gerekliliği de sürmektedir. Son yıllarda kalkınma yardımları alanında TİKA'nın Kalkınma Yardımları Kapasitesi Programı (KAP) benzeri uygulamaları ile kurumlar arası eşgüdüm iyileşmekle beraber, geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir. Kurumlar arası eşgüdüme katkı sağlaması amaçlanan Dış Yardım Kanunu Tasarısı çalışmaları devam etmektedir.

Türkiye'nin teknik işbirliği faaliyetlerinde hedef bölgeler Balkanlar ve Orta Asya olmaya devam etmekle birlikte Dışişleri Bakanlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığının Afrika'ya Açılım Eylem Planlarına paralel olarak TİKA'nın Afrika'daki faaliyetlerine de ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu açılımların bir sonucu olarak 2007 yılı itibarıyla TİKA tarafından faaliyet gösterdiği ülke sayısı 86'ya yükselmiş, toplam 60,3 milyon ABD doları tutarında teknik işbirliği projesi desteklenmiştir.

2007 yılında, TİKA tarafından 110'u Kafkaslar ve Orta Asya, 44'ü Balkanlar ve Doğu Avrupa, 36'sı Orta Doğu ve Afrika ülkelerine yönelik olmak üzere toplam 190 teknik işbirliği faaliyeti gerçekleştirilmiştir. 2007 yılında, Afganistan 70 proje ile TİKA faaliyetlerinden yararlanan ülkeler arasında ilk sırada yer almış, bu ülkeyi Makedonya, Moğolistan ve Filistin takip etmiştir.

TİKA tarafından yapılan yardımlara ilaveten, 2007 yılında kamu ve sivil toplum kuruluşlarınca toplam 145 teknik işbirliği faaliyeti düzenlenmiş ve yürütülen programlara toplam 1.977 uzman ve öğrenci katılmıştır. 2008 yılı Ocak-Eylül döneminde düzenlenen 124 teknik işbirliği proje ve faaliyetinin ise 54'ü Kafkaslar ve Orta Asya, 34'ü Balkanlar ve Doğu Avrupa, 36'sı Orta Doğu ve Afrika, 3'ü de diğer ülkeler ve bölgelere yönelik olarak düzenlenmiş ve söz konusu faaliyetlere toplam 1.376 uzman ve öğrenci katılmıştır.

2008 yılında başta Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) olmak üzere BM kuruluşlarının desteğiyle Türkiye'de 56 adet teknik işbirliği projesi uygulanmıştır. Bu projelerde temel faaliyet alanları cinsiyet eşitliği, çevre, iyi yönetişimin sağlanması, yoksullukla mücadele, anne ve çocuk sağlığının iyileştirilmesi, çocukların ve gençlerin konumunun güçlendirilmesi ve program uygulama kapasitesinin geliştirilmesi gibi konular olmuştur.

2008 yılı itibarıyla Almanya ile gerçekleştirilen teknik işbirliği kapsamında 5 adet proje uygulanmaktadır. Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) desteğiyle uygulanmasına devam edilen proje sayısı 6'dır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ülkemizin yaptığı kalkınma yardımlarında, Orta Asya, Balkanlar ve Afrika'da yer alan ülkeler başta olmak üzere, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına, bu ülkelerin ihtiyaçlarını, ülkemizin uzmanlaştığı alanları ve dış politika önceliklerini gözeterek bir anlayışla katkı sağlanacaktır. Güney-Güney işbirliği kapsamında, kamu kurumlarımızın öncülüğünde gelişmekte olan ülkelerle ortak çalışmalar yürütülecektir.

Ülkemizde uygulanan teknik yardım projelerinde kurumsal kapasite güçlendirilmesi konusuna yoğunlaşılacaktır.

Uluslararası teknik işbirliği faaliyetlerine gönüllü kuruluşların ve özel teşebbüsün katılımı teşvik edilecek, bu alandaki faaliyetlere ilişkin bilgi ve veriler sistemli bir şekilde tutulacaktır.

Türk uzmanların uluslararası kuruluşlarda ve projelerde belirli sürelerle istihdam edilmesine ilişkin çabalar sürdürülecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 115. Türkiye'nin yaptığı kalkınma yardımlarının niteliği ve kurumlar arası koordinasyonu geliştirilecektir.				
Tedbir 231. Türkiye'nin gelişmekte olan ülkelere yaptığı yardımlar için ulusal öncelikler ve ülkelerin ihtiyaçları dikkate alınarak orta ve uzun vadeli stratejiler geliştirilecektir.	TİKA	Dışişleri Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Kalkınma yardımları ülke özelinde, program bazlı ve ulusal dış politika öncelikleri dikkate alınarak gerçekleştirilecektir. Kalkınma yardımları ile ilgili kurumların katılımıyla koordinasyonu iyileştirici mekanizmalar oluşturulacaktır. Kalkınma Yardımlarının envanter çalışmaları iyileştirilecek, Paris Bildirgesi ve Binyıl Kalkınma Hedefleriyle uyumu geliştirilecektir. TİKA Teşkilat Kanununun yapılacak değişiklik ile ortaya çıkan ihtiyaçlara cevap vermesi sağlanacaktır.
Tedbir 232. Türkiye'nin teknik yardım kapasitesi belirlenecek ve bu kapasitenin etkinlik değerlendirmesi yapılacaktır.	TİKA	Dışişleri Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Ülkemizin teknik yardım kapasitesinin dış politika hedeflerine uygun olarak etkin bir şekilde kullanılması ve bu süreci takip eden adımda etkinlik değerlendirmesinin yapılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin teknik işbirliği faaliyetlerinde görev alacak uzmanlara yönelik bilgi bankasının oluşturulması için çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 233. Dış Yardım Yasa Tasarısı ile ilgili çalışmalar sonuçlandırılacaktır.	Dışişleri Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, TİKA	Aralık Sonu	Kalkınma yardımları alanındaki yasal karışıklığı gidermeye ve kurumlar arası koordinasyonu iyileştirmeye yönelik Dış Yardım Yasa Tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.